

Η ΠΡΩΤΙΚΗ ΕΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ 2'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 79—80ον

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1958

ΙΑΙΟΚΤΗΤΑΙ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Επιτροπή επιμελείας δὲ
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔ
ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Εσωτερικοῦ : Ἑτησία Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἐξωτερικοῦ : Ἑτησία Δολλ. 10.—
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3 1/2
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 25.—

Ἐμβάσματα : «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. Α. Οικονόμου	: Χριστούγεννα 1958	8
Δ. Κοκκίνου	: Προσευχὴ (ποίημα)	8
Στεφ. Μπέττη	: Ὁ ζωγραφὸς Φάγκος ἐκ τόπου Θήδας (ιστορ. μονορ.)	8
Νικολ. Β. Πατσέλη	: Παναγιώτης Διγκλής (1855—9 Μαρτ. 1924) (ιστ. μονορ.)	8
Βασ. Παπζεωργίου	: Τὰ Ἡπειρωτικὰ κληροδοτήματα (ιστορ. σημειώσεις)	8
Κων. Δ. Μέρτζιου	: Μικροὶ Ἑλλη-ομνήμων (Τεῦχος Δεύτερον)	8
Σεραφεῖμ Ξενοπούλου	: Δοκίμιον περὶ Ἀρτης (Σχόλια: Γ. Τσοῦτσινου)	8
Δ. Σαλαμάγκ	: Ὁ Χαλασμός τοῦ Νησιοῦ τοῦ 1821 (ιστ. μονογραφία)	8
Φ. λαρ. Βιτάλη	: Ἀρχιερατικοὶ Ἐπίτροποι Ἰ. Μη. . . Πρεβέζης	8
Πάνου Γρίσπου	: Συμβολὶστὴ μελέτη Πηλαιογρ. τοῦ Ἀμδρακικοῦ κόλπου	8
Νικολ. Π. Ζυγούρη	: Τὰ ἐν Ἡπείρῳ Γεωργικά Ἰδρύματα (μελέτη)	8
Κώστα Π. Λαζαρίδης	: Λαογραφικὰ γιὰ τὰ δωδεκαήμερα Κουκουλίου Ζιγορίου	8
Κώστα Ἀγνάντης	: Τὸ ναυάγιον (πεζογράφημα)	8
Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου	: Ὡρα μὴδὲν . . . (ποίημα)	8
Κ. Γ. Τσιλιμαντζῶ	: Στὸ μισερό φίλου (ποίημα)	8
Ἀ. θ. Α. Ζόλδερ	: Τότε (ποίημα)	8
Τάκης Σιωμοπούλου	: Τὰ δώματα στὴ νεοελληνικὴ ποίησιν (δοκίμιον)	8
Πάν. Ν. Παναγιωτοῦνη	: Ἦταν ὁ καιρὸς, βροχερός (ποίημα)	8
Ἀγγ. Δόξα	: Βελλεροφόντης (ποίημα)	8
Βασ. Π. Μυλωνά	: Ἑλιά (ποίημα)	8
Πέτρου Ν. Σπανδωνίδης	: Τὸ ὕμνον τῆς κριτικῆς (δοκίμιον)	8
Ἀθ. Τζούλη	: Ἐπιτύμβιον τῶν Μάγων (ποίημα)	8
Εὐαγγ. Μπόγκα	: Ἐνα ἀθημασίευστο χερσὶ γραφοῦ τοῦ Κ. Δ. Κρυστάλλη	8
Ἀρ. Σταθοπούλου	: Ἀκου τὸ τραγούδι τοῦ γυρισμοῦ (δ. ἡγημα)	8
Θαν. Πάσχου	: Πηλὸς μυστρίδης (ποίημα)	8
Θρ. Μπέλλα	: Ἰεσοῖα (ποίημα)	8

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Τὰ κρατικὰ βραβεῖα—Τὸ Ἐπιμορφωτικὸν
Κέντρον—Ἡ Ἑταιρεία Ἀρτινῶν Γραμμάτων—Ὁ Δήμος Κοζάνης—Τὸ δ. ε. ξ. ε. μ. ο. ε. ν. (Συνδ.
ξ. ε. ο. ε. ν.)—Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: Βασ. Μυλωνά: Ὁ Ἰλλανόεσσος (Γ. Σιωμοπούλου)
—Ἀλέξ. Παραφεντίδης: Ἡλιοὶ τῆς Νύχτας (Δ. Σαλαμάγκ)—Γιάννου Γεωργόπουλου: Ἀν-
ρικὴ Ἐκστρατεία—Π. Ν. Παναγιωτοῦνη: Θαλασσινὰ τραγούδια—Κ. Μαῖστρη λη. . . ο. ε. ν. . .
Ἰάσ. Ἰωαννίδης: Φλέβες ποταμοῦ—Στ. Καρακάσης: Τὰ τραγούδια τοῦ Ἀτμάν—Ἀντ. Δρούγκας
Φθινοπωρινὴ Συμφωνία (Δ. Κοκκίνου)—Ἡ Ἐκθεσὶ Σουλωμοῦ—Ὁ Νέος Μητροπολίτης—
της—Διαλέξεις—Ἀνακοίνωσεις—Παροράματα—Οἱ συννεργαταὶ τοῦ
Ζ' τόμου—Περὶ ε. χ. ὁ μ. ε. ν. α. τοῦ Ζ' τόμου.

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Ζ' • ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1953 • ΤΕΥΧΟΣ 79—80 v

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ 1958

«Δεῦτε εἶδωμεν πιστοί, πὺν ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς
ἀκολουθήσωμεν λοιπόν, ἔνθα ὁδεύει ὁ ἀστήρ».

“Όταν πλησιάζουν οἱ Χριστουγεννιάτικες ἡμέρες, ἐρωτῶμεν τὸν ἑαυτοῦ μας, ἂν στὰ 1958 χρόνια, πὺν πέρασαν ἀπὸ τὴ Θεία Γέννηση, ἂν ὁ κόσμος ἔγινε καλλίτερος ἀπὸ πρὶν, ἂν ἔγινε ἀληθινὰ Χριστιανικός. Βέβαια δὲν ἀρνεῖται κανεὶς, ὅτι μὲ τὸ φῶς πὺν ἔλαμψε στὸν οὐρανὸ τῆς Βηθλεέμ· μὲ τὸ μαγικὸ ἀστέρι πὺν ὁδήγησε τοὺς σοφοὺς στὴ Θεία Φάτνη· μὲ τὴν ἀγγελικὴ φωνὴ πὺν ἔφερε τοὺς βοσκοὺς στὴν προσκύνηση τοῦ νεογέννητου Θεοῦ· μὲ τὴ μελωδία τῆς εἰρήνης καὶ τῆς «ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας» καὶ ἀγάπης· ὅτι παρὰ τὰ προσκόμματα, πὺν πηγάζουν ἀπὸ τὴ ζωϊκὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου—ἀποτέλεσμα τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας—ὅτι ὁ κόσμος κατὰ περιόδους ἔστω καὶ μὲ βήματα σημειωτὰ καὶ ὀπισθοχωρήσεις προχωρεῖ «ἔνθα ὁδεύει ὁ ἀστήρ» καὶ μορφώνει τὴ βιοθεωρία του πὺν σύμφωνη πρὸς τὰ ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδανικά.

Καὶ τὰ ἰδανικά αὐτὰ εἶναι ὁ σεβασμὸς τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρεπείας, ἡ ἀγάπη, ἡ ἀδελφότητα, ἡ ἰσότητα, ἡ ἐλευθερία, ἡ εὐτυχὴς ζωὴ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ὑλικοῦ σώματος τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς. Τὸ Χριστιανικὸν φῶς ἔλαμψε ζωηρὰ στὴν ἀνθρωπότητα τοὺς τρεῖς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες—αἰῶνες διωγμῶν καὶ μαρτυρίων. Ἡ εὐγενικὴ ἰδέα θριαμβεῖ καταδιωκόμενη.

«Εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει· ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος» εἶπεν λίγο πρὸ τοῦ μαρτυρίου Του ὁ Ἰησοῦς.

Ἀλλὰ ἡ ἀθρόα προσέλευση τῶν εἰδωλολατρῶν στὴ μάνδρα τοῦ Χριστοῦ, ἵστερα ἀπὸ τὴν ἔμπνευση τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου—οἱ αἵρέσεις διὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἰδρυτῆ τῆς νέας θρησκείας—ἡ ἐπέκταση τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας—οἱ πόλεμοι κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ἀπὸ ἀλλόθρησκους βαρβάρους—ἡ κρατικοποίηση τῆς Ἐκκλησίας—ἔβλαψαν τὸ γνήσιο χριστιανικὸν πνεῦμα καὶ θόλωσαν τὸ ἀνέσπερον χριστιανικὸν φῶς. Ἦρθε τὸ ἐπάρατον σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν—ὀφειλόμενον ὅχι σὲ δογματικὰς διαφορὰς, —αὐτὲς μῆκαν ὕστερα γιὰ τὴν στερέωση τοῦ σχίσματος—ἀλλὰ στὶς ἐθνικὰς ἀντιθέσεις τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως καὶ στὶς διαφορὰς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ λατινικοῦ πνεύματος τῆς Ρώμης—πὺν ποθοῦσε μὲ θρησκευτικὰ μέσα νὰ ἀναστήσῃ τὴν

ἐρχαία Ρωμαϊκή κοσμοκρατορία. Καὶ τὸ σχίσμα σκότισε τὸν χριστιανικὸν αἰθέρα καὶ σκόρπισε ἀντὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, τὸ μῖσος, τὸ φανατισμό, τοὺς ἐμφύλιους σπαραγμοὺς τῶν ἀδελφῶν χριστιανῶν. Τέκνα τοῦ σχίσματος οἱ Σταυροφορίες, οἱ ὑποδουλώσεις τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἡ πτώση τοῦ Βυζαντίου.

Οἱ ὀρθόδοξοι ἐμίσησαν τοὺς παπικοὺς Φράγκους καὶ οἱ Φράγκοι προτιμοῦσαν νὰ βλέπουν τὴν Ἡμισέληνο στὴν Ἀγία Σοφία καὶ νὰ ἀδιαφοροῦν καὶ νὰ χαίρουν γιὰ τὰ πάθήματα τῶν Ἀνατολικῶν. Ἡ Ἀνατολὴ αἰῶνες βυθίζεται στὸ σκοτάδι. Σκοτάδι ἦτο καὶ στὴ Δύση τὸ μεσαίωνα, ὅστερα ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, σκοτάδι στὴν Παπικὴ περιοχὴ. Ἡ Δύσις —μέρος—διαμαρτύρεται γιὰ τὸ παπικὸν σκοτάδι καὶ χωρίζεται καὶ δημιουργεῖται τρίτη Ἐκκλησία καὶ ἡ Χριστιανικὴ ρωγμὴ ἀναπτύσσεται. Μὲ τὴν ἀναγέννηση τῶν κλασικῶν σπουδῶν καὶ τὴ διαμαρτύρηση ἀρχίζει πάλιν ἡ πρόοδος τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Καὶ ἐνῶ ἀκολούθως ἡ ἐπιστημονικὴ πρόοδος προχωρεῖ μὲ ἄλματα, ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ πρόοδος τοῦ κόσμου κάμπτεται καὶ βλαστάνει ὁ ὕλισμός, ὁ μηχανικὸς πολιτισμός, ἡ ἀθεΐα. Ἀποθεώνεται ἡ ἐπιστήμη, ὥσάν νὰ εἶχε μπορέση νὰ λύσῃ τὰ αἰῶνια προβλήματα, ποὺ βασανίζουν τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, τὰ προβλήματα τοῦ ἀγνώστου, τοῦ πόνου καὶ τοῦ θανάτου.

Χτυπιέται κάθε θρησκευτικὴ πίστις καὶ μάλιστα ἡ Χριστιανικὴ, ποὺ μόνη αὐτὴ στὸν πιστὸν δίνει τὴ λύση τῶν τριῶν ἄλυτων προβλημάτων. Ἔτσι ὁ κόσμος φτάνει στὴ σημερινὴ ἠθικὴ κατάντια. Πίστευε κανεὶς πὼς οἱ δύο Παγκόσμιοι πόλεμοι τῶν ἡμερῶν μας μὲ τὰ δεινὰ ποὺ ἐσώρευσαν, ὅτι θὰ διώρθωναν τὶς στρεβλές τῶν ἀνθρώπων ἀντιλήψεις. Δυστυχῶς δὲν ἔγινε αὐτό.

Μιὰ ματιὰ σήμερα στὸ γῶρο τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καὶ μιὰ ματιὰ στὸ γῶρο καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ ἀποδεικνύει τὸ πρᾶγμα: Οἱ Ἐκκλησίες τοῦ Χριστοῦ ἔγιναν δοῦλες τῶν κρατῶν καὶ ὑποστηρίκτριες τῶν ἀνομῶν συμφερόντων τῶν κρατουσῶν τάξεων τῶν πατρίδων των.

Καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ ὅσοι εἶναι πιστοὶ καὶ ἐλεύθεροὶ χριστιανοὶ τοῦ Θεοῦ πιστεύουν καὶ ἐλπίζουν ὅτι οἱ Χριστιανικὲς Ἐκκλησίες, οἱ ἀρχηγοὶ των καὶ οἱ πιστοὶ ἐπιστήμονες φίλοι των, ὅτι ἡμποροῦν καὶ σήμερα πάλιν νὰ ὀδηγήσουν τὴν σημερινὴν «ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου» καθημένην ἀνθρωπότητα πρὸς τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν τοῦ Χριστοῦ.

Ἀπαιτεῖται ἔνωσις τῶν Χριστιανῶν. Ἐνῶσις ὄχι δογματικὴ—αὐτὴ εἶναι ζήτημα τοῦ ἀπωτέρου μέλλοντος—ἀλλὰ ἔνωσις ἠθικὴ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει μὲ τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ—ἵνα ᾗτε ἐν καθὼς Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ, ἐν ἑσμέν.— Ἐνῶσις ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος τῆς εὐδοκίας καὶ ἀγάπης, τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐλευθερίας. Ἐνῶσις πρὸ τῶν κινδύνων τῶν ποιμνίων των ἀπὸ τοὺς λύκους τῆς ὕλης καὶ τῆς ἀθεΐας. Ὅπως ἡ ἐνωμένη ἄλλοτε, ἡ μία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ὥρισε τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως στὴ Νίκαια καὶ κατοχύρωσε τὴν πίστιν στὴ θεότητα τοῦ Ἰδρυτοῦ της, ἔτσι καὶ σήμερα μιὰ ἠθικῶς ἐνωμένη παγκόσμια Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὀφείλει νὰ ὀρίσῃ τὴν κοινωνικὴ, τὴ διεθνῇ, τὴν πανανθρώπινη διδασκαλίαν της, νὰ διατυπώσῃ τὴν στάση της ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ἀπέναντι τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων καὶ κοινωνικῶν αἱρέσεων, ἀπέναντι τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων καὶ τῶν ἐθνικῶν διαχωρισμῶν καὶ σπαραγμῶν.

Ἀνάγκη ἐπείγουσα νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς Χριστιανικῆς Οἰκουμένης σὲ μιὰ ἀγία πόλιν ὡς Ὁργανισμὸς τῶν Ἡνωμένων Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ νέα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Νὰ συνέλθῃ νέος χορὸς Πατέρων Θεοφόρων πρὸ τοῦ κοινοῦ ἐχροῦ τῆς ἀπιστίας καὶ τοῦ Ὑλισμοῦ γιὰ νὰ καθορίσῃ νέον Σύμβολον Πίστεως, τὴν πρακτικὴν, τὴν ἠθικὴν, τὴν κοινωνικὴν, τὴ διεθνῇ διδασκαλίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ἐνιαίαν ἀδελφικὴν στάσιν τῶν ὁπαδῶν τοῦ Χριστοῦ, ἀπέναντι τῶν ἀντιπάλων του. Ἀνάγκη νὰ συνέλθουν νέοι θεῖοι ποιμένες, κληρικοὶ καὶ λαϊ-

κοί, φορεῖς τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ κάτοχοι τῶν ἐπιστημῶν καὶ με εὐρεῖες ἀντιλήψεις διὰ τὰ σύγχρονα δεινὰ προβλήματα. Νὰ συνέλθουν δοῦλοι γνήσιοι τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι δοῦλοι τῶν πατρίδων των, τῶν κρατῶν των, τῶν προνομίων των, τῶν παθῶν των καὶ δοῦλοι ἐνὸς κακοῦ συντηρητισμοῦ των. Νὰ συνέλθουν μύστες ἱερῶτατοι τοῦ ἐνθέου χριστιανικοῦ καὶ πανανθρώπινου πνεύματος τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀγάπης, τῆς ἐλευθερίας. Οἱ χριστιανοὶ ἡγέτες, κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, νὰ γίνουν θεία παρεμβολή, θεηγόροι ὀπλίτες τῆς παρατάξεως τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἀστέρες πολέφωτοι τοῦ παραπλανημένου σύγχρονου κόσμου, ἀκαθαίρετοι πύργοι τῶν αἰώνιων ἠθικῶν ἀξιῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ μυρόπινα ἄνθη τοῦ ἐπίγειου κοινωνικοῦ παραδείσου, τοῦ ἐπίγειου ἐθνικοῦ κήπου, ὅπου οἱ τώρα σκλάβοι θὰ εἶναι ἐλεύθεροι ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἀπικοιοκρατίας, τῆς κεφαλαιοκρατίας, τῆς ὑλοκρατίας καὶ τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ κάθε ἄλλου ὑποκριτικοῦ συστήματος. Νὰ γίνουν τὰ πάγχρυσά στόματα τῆς Χριστιανικῆς ιδεολογίας καὶ οἱ ἀμείλικτοι πολέμιοι τῶν πολεμίων τοῦ Χριστοῦ.

Εἶναι κρίμα τὰ ἄθεα ὑλιστικὰ συστήματα νὰ ὑπόσχονται σήμερα τὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς τῶν φτωχῶν καὶ τὴν αὐτοδιάθεση καὶ ἀπελευθέρωση τῶν σκλάβων λαῶν, καὶ τὰ συστήματα ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι στηρίζονται εἰς τὰ ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδανικὰ νὰ μισοῦνται καὶ δίκαια κατηγοροῦνται ὡς προδότες τῶν ἰδανικῶν αὐτῶν καὶ ὅτι δὲν ἔχουν ἰδικόν των ἐφαρμόσιμον κοινωνικὸν καὶ διεθνὲς σύστημα, σύστημα χριστιανικόν, ἀλλ' ὅτι εἶναι σύμμαχοι τῶν ἐκμεταλλευτῶν καὶ κατακτητῶν λαῶν καὶ ἐκμεταλλευτῶν τῶν φίλων καὶ μικρῶν συμμάχων των.

Εἶναι ἀνάγκη ἡ ἠθικὴ ἔνωσις ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ νὰ ἐκσφενδονίσῃ τὴ σφενδόνῃ ἐνὸς ἐφαρμοσμένου Χριστιανικοῦ πρόγραμματος κατὰ τῶν νέων αἰρετικῶν τῆς ἐποχῆς μας τῶν ἄθεων, τῶν ἄπιστων, τῶν ὑλιστῶν, δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν. Ἀνάγκη οἱ ὑπεύθυνοι ὑπηρέτες τοῦ Χριστοῦ νὰ φωτίσουν τὸν κόσμον μὲ τὸ Χριστιανικὸν φῶς καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσουν ἐνωμένοι ἐκεῖ, ὅπου ἐγεννήθηκε ὁ Χριστὸς καὶ μαζὶ ποιμένες καὶ ποίμνια ν' ἀκολουθήσουν λοιπόν, ἐνθα ὀδεύει ὁ Ἀ σ τ ῆ ρ.

ΓΕΩΡ. ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Θεέ μου,
πορεύομαι στήν ἔρημο,
κρατόντας ἐρείπια εἰς βήματά Σου.
Χάθηκαν οἱ λειμῶνες
εἰς σειρὲς τῶν αἰώνων, κύματα
ὡς τὶς στάχτες ποὺ ἄφησα τὴ μορφή.
Κι' ἦρθα γυμνός, ἀκατανόητος
μέχρι τ' ὄνομά Σου,
χαράζοντας κίτρινα κλήματα,
γιὰ νὰ φυάξω τὴ ζωὴ καθὼς εἶπες.
Ἀλλά, Κύριε,
πρίγεται ἡ φωνή μου εἰς θάλασσες.

4. Κόκκινος

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ δημ|λου

"Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΦΡΑΓΚΟΣ ΕΚ ΤΟΠΟΥ ΘΗΒΑΣ," ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΚΛΗΜΑΤΙΑ (ΒΕΛΤΣΙΣΤΑ)

*«Πόσο γαλήνιον είναι να περιδιαβάξη εις
εις τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου.»*

Τ. Παπατζώνης

Ἰδιαίτερην ἐντύπωση στὸν ἀρχαιολογοῦντα ἐπισκέπτη τοῦ χωριοῦ τούτου, προξενοῦν κι οἱ πολλές παλιές του ἐκκλησοῦλες ποὺ εἴτε ἀνακατώνονται ἀδιάκριτες μὲ τὰ πυκνὰ μικρά του σπίτια, εἴτε ξεχωρίζουν κατὰμονες ριζωμένες στὶς γύρω γυμνές λοφοκορφές. Ὅλες τους σκυθρωπές, ταιλωπημένες ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ τὴν περισσὴ ἀκηδία τῶν ἀνθρώπων, στέκουν ἀκόμα πεισματικά στὸν τόπο τους ὀρθές, μάρτυρες σιωπηλοὶ μιᾶς ξέμακρης περασμένης ἐποχῆς. Μικρῶν σχετικὰ διαστάσεων καὶ πάνω κάτω ἴσες σὲ μέγεθος μεταξὺ τους, μονόκλιτες βασιλικές κι οἱ πὺ ἐνδιαφέρουσες θολοσκέπαστες, μὲ μιὰ ἐξαίσια ἐσωτερικὴ εἰκονογράφηση, ἀναδίνουν τὸν τόνο τῆς βαθειᾶς θρησκευτικότητος, τῆς ὑψηλῆς ψυχικῆς διάθεσης καὶ ἐνότητος τῶν κατοίκων τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων μεταβυζαντινῶν χρόνων ποὺ χτίστηκαν. Τρεῖς ἀπ' αὐτές, τ' Αἰ-Δημήτρη, τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Σωτήρα μὲ τὴν ξεχωριστὴ καὶ συγγενικὴ τεχνοτροπία τους ἀλλὰ καὶ τὶς σωζόμενες σ' αὐτὲς ἐπιγραφές κρατοῦν ἀρκετὰ κοντὰ τους τὸν εὐλαβικὸ ἐπισκέπτη, ἐπειδὴ οἱ ἴδιες τὸν βοηθοῦν στ' ἀργὸ κι ἐπώδυνο ξετύλιγμα τοῦ μίτου τῆς ἱστορίας τους μέσα στοὺς αἰῶνες.

Λίγο παλιότερα ἄλλοι σοβαρώτεροι ἐρευνητὲς (Ξυγγόπουλος, Σούλης), ἐπισήμαναν τὴν παρουσία τῶν ἀξιολόγων τούτων μεσαιωνικῶν μνημείων, χωρὶς βέβαια ν' ἀσχοληθοῦν ξεχωριστὰ μ' αὐτά. Ἐμεῖς μὲ τὶς μικρές συγκριτικὰ δυνάμεις μας,

θὰ ἐπιχειρήσουμε μιὰ κάποια συνθετικὴ ἐργασία πάνω στὸ θέμα αὐτῶν τῶν ἐκκλησιῶν, περισσότερο περιγραφικὴ καὶ ἱστορικὴ, μὲ σκόπιες ἀνάμεσά της μερικὲς παρατηρήσεις μας καμωμένες στὴ διάκριση τῶν σ' αὐτὲς συχνῶν ἐπισκέψεων μας, ἀφήνοντας τὸ ἀρτίωμά της στοὺς εἰδικούς, ἐὰν νομίζουν πὼς παρέχονται ἐδῶ νύξεις καὶ ἀφορμήσεις γιὰ παραπέρα ἐπωφελεῖ μελέτη καὶ διερεύνηση.

Καὶ νά, ὀλίγο ἀνάμερα ἀπ' τὸ μεσοχώρι, ὁ Αἰ-Δημήτρη, ἐνοριακὴ ἐκκλησία, ὅμοια κι ἀπαράλλαχτη μ' ἐκείνην ποὺ τραγούδησεν ὁ Ποιητής, ταπεινούλα, γωμένη στὴ γῆς τόσο, ποὺ θὰ μπορούσες νὰ τὴν προσδιαβῇς ἀθώρητη, ἂν δὲν ὑπογράμμιζε ἀδρὰ τὴν παρουσία της τὸ στημένο πίσω ἀπ' τὸ Ἱερό της πελώριο κυπαρίσσι, μὲ τὴν αἰώνια κατάθλιψη περιχυμένη στὴν αὐστηρὴ της ὄψη, ἀπὸ τὸ φάσμα τοῦ φόβου, ποὺ πλανιώνταν βαρὺ καὶ σκοτεινὸ στὸ γαλανὸ οὐρανὸ τῆς Πατρίδα τὸν καιρὸ τῆς ἀνέγερσός της, ξεχωρίζει ἀπὸ τὶς ἄλλες ὅλες, μόνο γιὰ τὴν σταυρόδολη. Ἀποτελεῖ τύπο χαρακτηριστικὸ ἀπλῆς μονόκλιτης σταυρεπίστεγης βασιλικῆς, μὲ τὴ σφραγίδα τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης ἀποτυπωμένη στὴ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μὲ τὴ διαφορὰ, πὼς δὲν παρουσιάζει ἐξωτερικὰ ἐλεύθερο σταυρό. Ὁ ἐγκάριστος δηλ. κυλινδρικός θόλος, ποὺ ἐξέχει τῆς ὑπόλοιπης σκεπῆς δὲν βγαίνει ἔξω ἀπὸ τοὺς πλάγιους τοίχους της, ὥστε νὰ σχηματίζεται ἐλεύθερος σταυρὸς στὸ σχέδιο τῆς ἐκκλη-

σίας. Τὸ λιγοστὸ φῶς, ποὺ τρυπώνει δειλὰ ἀπὸ τὶς δίλοβες σχισμὲς ἀνοιγμένες στὸ πρὸ ψηλὸ σημεῖο τῆς κάθε μιᾶς ἀπὸ τὶς πλευρὲς αὐτοῦ τοῦ ἐγκάρσιου σκέλους, στέκεται, ἴσως σκόπιμα, ἀνήμερο ν' ἀποδιώξῃ, χωρὶς τὴ βοήθεια τῶν κεριῶν, ὅλο τὸ σκοτάδι τοῦ ἐσωτερικοῦ, δημιουργώντας ἔτσι στὸ σύθαμπο κάποιον κλίμα γαλήνιας ἀβεβαιότητος, ποὺ ἐνισχύει τὸ αἶσθημα τῆς ἀγιότητος τοῦ χώρου κι ὁδηγεῖ ἀνεπαίσθητα τὴν ψυχὴ πρὸς τὴν σφαῖρα τῆς ἀληθινῆς πίστεως καὶ τῆς πρὸς τὸ θεῖο πρόσεγγισης. Στὴν τοξωτὴ μαυρόπλακα ποὺ συνδέει ἐξωτερικὰ τὸν ἰδιότυπο τοῦτο φωταγωγὸ τῆς Ν. πλευρᾶς, εἶναι χαραγμένο καὶ μόλις διακρινόμενο τὸ ἔτος τῆς ἀνεγέρσεώς της (1516).

Οἱ τοιχογραφίες, ἀξιόλογες σίγουρα γιὰ τὴν ἡλικία τους, ποὺ καλύπτουν ὁλόκληρη τὴν ἐσωτερικὴ τῆς ἐπιφάνεια μέρα μὲ τὴ μέρα μαυρίζουν καὶ φθείρονται ἀπὸ τοὺς καπνοὺς καὶ τὴν ὑγρασία καὶ σύντομα θ' ἀφανισθοῦν, χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἐλπίδα διάσωσής τους.

Πολλὲς πληροφορίες γιὰ τὴν ἐκκλησιὰ θὰ μᾶς ἔδινε ἡ πάνω ἀπὸ τὴ θύρα π' ὁδηγεῖ στὸ νάρθηκα μεγάλη ἐπιγραφή, ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσή της στέκεται ἀδύνατη ἀπὸ τὸ καθολικὸ τῆς ξεθώριασμα. Ὁ τέμπλος τῆς τέλος δὲν παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, ὄντας συνηθισμένης ἀτεχνῆς κατασκευῆς, πάνω δὲ ἀπὸ τὴν Ὡραία Πύλη καὶ κάτω ἀκριβῶς ἀπὸ προσωπογραφία τοῦ Χριστοῦ εἶναι χαραγμένη ἡ ἐπιγραφή:

«ἡστορήθη τὸ ἅγιον μανδεῖλιον(1) καὶ ἅγιοι μάρτυρες τῆς κοιμώσεως Θεοτόκου ἐπὶ ἔτους 1885 ὁκτομβρίου 4 καὶ διὰ συνδρομῆς ἐπιτροπεύοντος γέρου Τατση Κατὶ ἔστω εἰς μνημόσυνον.—».

Στὸν ἴδιο δρόμο, καὶ σὲ πολὺ μικρὴ ἀπὸ τὸν Ἀϊ - Δημήτρη ἀπόσταση, βρῖσκε-

1) Λέγοντας «μανδεῖλιον» ἐννοεῖ τὴν προσωπογραφία τοῦ Χριστοῦ καὶ «Ἅγιοι μάρτυρες τῆς Κοιμ. τῆς Θεοτόκου» τὶς εἰκόνες πολλῶν ἁγίων καὶ πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, ποὺ ἔγιναν ταυτόχρονα κι ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι σ' ὅλο τὸ πάνω-πάνω μέρος τοῦ τέμπλου τῆς Παναγίας.

2) Ἀραβαντινοῦ: Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου (τ. β', σελ. 308).

ται κλεισμένο στὴ σιωπηλὴ τοῦ ἐγκατάλειψη τὸ ναῦδριο τῶν Ταξιαρχῶν, ξυλόστεγη, κατὰ μοναδικὴ ἐξαίρεση, Βασιλική, μὲ ἐπίσης ξύλινη ἐπίπεδη ὀροφή. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς μὲ κεραμίδια ἐξωτερικὲς διακοσμῆσεις τῶν τοίχων καὶ τὶς λιγοστὲς τυφλὲς ἀψίδες τοῦ —γνωρίσματα κι αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης — τὸ ἐκκλησάκι δὲν παρουσιάζει ἄλλο ἐνδιαφέρον. Εἶναι ὅμως ἡ ἀρχαιότερη ἀπ' ὅλες τὶς ἐκκλησίες τοῦ χωριοῦ ἀναφερόμενη σὲ χρυσόβουλο τοῦ αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικου Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου, ἐκδοθέντος στὰ 1321, καὶ τοῦ ὁποῦ τοῦ σχετικὸ ἀπόσπασμα παραθέτω: «Ἀρτίως δὲ παρεκλήτευσεν τὴν βασιλείαν μου ὁ ἱερώτατος Μητροπολίτης Ἰωαννίνων ὑπερτιμος, ἵνα ἀπολυθῇ χρυσόβουλον τῆς βασιλείας μου διαλαμβάνον κατὰ μέρος πάντα τὰ κτήματα τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας αὐτῆς εἰς ταῦτα ἡγουν τὰ μὲν προκατεχόμενα παρ' αὐτῆς διακαιωμάτων διαφόρων χωρίων ἢ Βελτζίστα σὺν τῷ ἐκεῖσε μοναστηρίῳ τὸ εἰς ὄνομα τιμωμένῳ τοῦ τιμίου Ἀρχιστρατήγου τῶν ἄνω δυνάμεων μετὰ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὐρισκομένων ἀνθρώπων τοῦτε Λουκά καὶ τοῦ Πολυτεχνᾶ καὶ τῶν συγγενῶν αὐτῶν(2)». Ἀπὸ τὴν πρὸ πάνω πηγὴ μαθαίνουμε ἀκόμα, πὼς ἡ ἐκκλησιὰ μας αὐτὴ λειτουργοῦσε στὰ χρόνια τῆς Αὐτοκρατορίας σὰν μοναστήρι ὀνομαστὸ μὲ καλογέρους καὶ κτήματα, ὑπὸ τὴ δικαιοδοσία τῆς Μητρόπολης Ἰωαννίνων. — Ἐλάχιστα ἀκαθόριστα ἰχνη τοιχογραφιῶν πάνω στὴν ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῆς κόγχης μᾶς πείθουν, πὼς τὸ ἐκκλησάκι παλιότερα ἦταν εἰκονογραφημένο. Στὸν ἀπλότεχνο τέμπλο τοῦ διαβάσουμε τὴν ἐπιγραφή: «ιστορηθῇ δι' ἐξόδων Ἀγγελικῆς Συζήγου Ἰω. Τζίνγκα εἰς μνημοσινον αὐτῶν καὶ τῶν γονέων 1812 Νοεμβρίου 20», καὶ κάτω ἀπὸ εἰκόνα τῆς Παναγίας: «ἀφιερῶμα τῶν κτιτόρων Γεωργ. Κωστα Κατὴ καὶ Δημητρ. Χριστοδουλου βαενὰ 1840 Σεπτ. 10 ὁ ζωγράφος Πέτρος πρωτοψάλτης τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων».

Στὴ Νότια παρυφὴ τοῦ χωριοῦ, κι ἀκριβῶς στὴν κορφή τοῦ τριγώνου ποὺ ὀρίζουν οἱ δύο βαθύτατες σεισογενεῖς χα-

ράδρες, τὴ μιὰ ἀπὸ τὶς ὁποῖες διέρρεε, ὡς τελευταῖα, τὸ βελτιστινὸ ποτάμι, ὃ Ὁφίς τῶν ἀρχαίων, εἶναι χτισμένη στὸ χεῖλος τοῦ γκεμουῦ, πάνω σὲ βράχο, ἡ θολόσκεπη ἐκκλησούλα τῆς Παναγιᾶς, φτωχολοῖα κι αὐτὴ, σκεπασμένη μὲ ρυτίδες βαθιές, μούσγκια γκριζοπράσινα καὶ πλῆθος τριῖνες ἀπ' ὅπου φορὲς - φορὲς προσβάλλει φυλαχτικά τὸ σφαιρικό της κεφάλι θαμπωμένη ἢ κουκουβάγια. Ἐξὸν ἀπὸ τὴν ιδιόμορφης κατασκευῆς κόγχη της, ποὺ παρουσιάζει τριέδρης ἐπιφάνεια μὲ ἰσάριθμα πρὸς τὶς ἔδρες δίτοξα τυφλὰ παράθυρα, παρόμοια μὲ τὰ ὁποῖα διακρίνονται ἀνὰ ἓνα στὴ Β καὶ Ν πλευρὰ της, ἡ ἐκκλησούλα αὐτὴ, τίποτε δὲν μᾶς δείχνει ἄλλο ἀξιόλογο ἐξωτερικά.

Μπαίνοντας ὅμως μέσα, θὰ σταθοῦμε πολλὴν ὥρα γιὰ νὰ περιεργαστοῦμε ὑπὸ τὸ μυστηριακὸ μισόφωτο ποὺ διαχύνεται ἀπαλὰ στὸ χῶρο της, ἀντιμαχόμενο ἀπελπισμένα τὶς σκιές, τὶς ἐνδιαφέρουσες τοιχογραφίες ποὺ καλύπτουν ἀκέρηφα τὴν ἐσωτερικὴ της ἐπιφάνεια, διακοπτόμενες μόνο ἀπὸ τὸ ὑπάρχον σ' ὅλο τὸ μῆκος τοῦ θόλου ἐπικίνδυνο ράγισμα. Περισσότερο χρόνο θὰ διαδέσουμε στὴν ἀνάγνωση τῆς ὑπέρθυρης τῆς εἰσόδου ἐπιγραφῆς, ποὺ μιλάει ἀποκαλυπτικά γιὰ τὴν ἴδρυσή τοῦ ναοῦ καὶ ποὺ παραθέτουμε σὲ συνέχεια αὐτοῦσια:

«Ἀνηγέρθου ἐκ βάθρου ὁ ἡερός καὶ πανσεβάσμιος τῆς εἰπεραγίας δεσποινῆς ἡμῶν Θ(εοτοκο)υ καὶ αὐπαρθένου Μαρίας δοιὰ συνδρομῆς κώπου καὶ ἐξώδου ἱερατεύοντος Παπαδαμ Σκίου(;) καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ Μιχαὴλ Βήξη(;) καὶ κυρ Παπαστάθη καὶ Παπαθεοδώρου καὶ κηρ Δήμο Χάλκοι καὶ κηρ Ἀντζώνει Φράγκου

3) Στὸ σημεῖο τοῦτο, κατὰ μαρτυρίες ἀξιόπιστες πολλῶν ἀρχαίων (Διοδ. Σικελιώτης) καὶ νεωτέρων ἱστορικῶν, ἦταν χτισμένες ἡ ὀχυρὴ μολοσσικὴ πόλη Εὐρυμεναί. Ἰχνη τῶν τειχῶν της σώζονται σὲ τρία σημεία ὡς τὰ σήμερα, μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ ὀνομασία «Ἑλληνικὰ Λιθάρια». Ἡ πόλη αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς 70 ἐκεῖνες Ἡπειρωτικὰς πόλεις, ποὺ κατέστρεψε ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Αἴμ. Παῦλος τὸ 167 π.Χ. θέλοντας νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Μολοσσοὺς ποὺ πρόθυμα βοήθησαν τὸν ἡττηθέντα τὸν προηγούμενο χρόνον στὴ Μάχη τῆς Πύθιας βασιλῆα τῆς Μακεδονίας Περσέα.

καὶ κηρ Νεικόλα ὑπὸ χοιρὶ Δειμητρίου Ζογράφου καὶ Θεωδόρου. ἀνηγερθὴ μηνεὶ Αὐγούστου 6 ἐτελειόθη μοινεὶ Σεπτεμβρίου 25 ἐπει ἔτοι (ζρ) κστ', (=1516).».

Τὸ εἰκονοστάσι εἶναι κοινότατης σὰν τῶν προηγούμενων κατασκευῆς ἀρκετὰ ὁμῶς παλῆ. Ἀπὸ τὴν παρακάτω ἐπιγραφὴ ποὺ διαβάσουμε παν' ἀπ' τὴν ὠραία πύλη, συμπεραίνουμε πὼς ἐγίνε πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὴν ἀνέγερση τοῦ ναοῦ, γιὰ ν' ἀντικαταστήσῃ πιθανώτατα τὸ παλιότερο ποῦχε καταστραφῇ ἢ ἦταν πρόχειρο.

«Ἐπιτροπέβοντες το τημηοτατο κηρου κηρ Κοστα Τερεκα ετος 1811 Γηναρου 2».

Στὸν ἴδιο χῶρο καὶ σ' ἀπόσταση λίγων δημάτων ἀνατολικώτερα τῆς Παναγιᾶς βρίσκεται τὸ κακότεχνο καὶ σχεδὸν ἐγκαταλειμμένο ἐκκλησάκι τ' Αἰ - Νικόλα, ποὺ δὲν παρουσιάζει βέβαια κανένα εἰδικώτερο ἐνδιαφέρον. Ὁ προσεκτικὸς ὅμως ἐπισκέπτης θ' ἀνακαλύψῃ, ὅταν τὸ περιεργασθῇ ἐξωτερικά, ἐννιὰ καλοπελεκημένους πουρόλιθους, νὰ πλαισιώνουν τὸ φεγγίτη τῆς κόγχης τοῦ ναοῦ μὲ σκαλισμένα πάνω τους ἀραβουργήματα σπάνιας τέχνης. Ἐπειδὴ ἡ λεπτὴ αὐτὴ ἐργασία στοὺς πουρόλιθους ἀποτελεῖ τέλεια ἀντίθεση πρὸς τὴ φανερὴ προχειρότητα μὲ τὴν ὁποία φαίνεται νὰ χτίστηκε τὸ ἐκκλησάκι τοῦτο, εἰκάζουμε πὼς αὐτοὶ ἀνῆκαν σὲ ἀρχαῖο κτίριο(3), βρέθηκαν τυχαῖα ἐκεῖ κάπου, καὶ τοποθετήθηκαν στὸ σημεῖο αὐτὸ τοῦ ναοῦ γιὰ στολισμό, πρᾶγμα ποὺ συντέλεσε νὰ διασωθοῦν.

Πανομοιότυπο μὲ τὸ ἐκκλησάκι τῆς Παναγιᾶς, γιὰ τὸ ὁποῖο μιλήσαμε παραπάνω, εἶναι καὶ κεῖνο τοῦ Σωτήρα ριζωμένο σὰν πελώριος βράχος στὴν κορυφὴ τοῦ βορεινὰ τοῦ χωριοῦ ξηρολόφου. Δυὸ τρία γέρικα ἀγριόδεντρα τὸ συντροφεύουν στὴν ἀπέραντη ἐρημιὰ ποὺ τὸ περιβάλλει. Ἀξίζει νὰ τὸ ἐπισκεφθῇ κανεὶς τὶς ὥρες τοῦ δειλινοῦ, ὅταν ὁ ἥλιος ὀλοπόρφυρος ροδολαίει μεγαλόπρεπα μέσα σὲ μιὰν ἀποθέωση χρωμάτων καὶ φωτὸς πρὸς τὶς μακρινὰς βουνοκορφὰς τῆς Μουργκάνας, ἰσκιώνοντας τὴν ἀπέραντη, καταθλιπτικὰ βουβή, κοιλάδα τοῦ Καλαμά. Μιὰ θαμπωτικὴ μαγεία, ποὺ ἀντανεκλᾷ βαθιὰ στὴν ψυχὴ

τοῦ προσκυνητῆ, πλημμυρίζει τὸ ἐκκλησάκι τοῦτο, καθὼς δέσμες ἀπὸ ἀκτῖνες φωτεινῆς χυμοῦν ἀκράτητες ἀπὸ τὴν ὑπέρθυρη δίλοβη σχισμῇ, λούζουν τὶς ἐξαίσιες τοιχογραφίες του, σὰν σ' ἓνα ὕστατο ἀσπασμό τους, ζωηρεύοντας ἀπίστευτα τὰ χρώματα, πὺν λὲς μόλις χθὲς τ' ἀπόθεσε τὸ πινέλλο τ' ἀγιογράφου κι ἄς βαραίνουν πάνω τους πάνω ἀπὸ τέσσερες ἀκέριοι αἰῶνες. Μέσα σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα κατανυκτικῆς σιωπῆς προσπαθῶ νὰ διακρίνω τὶς ἀσκητικὲς μορφὲς τῶν ἁγίων γλυκασμένες ἀπὸ τὴν ἀνταύγεια τῶν χρωμάτων, πὺν καθιστοῦν τὰ μάτια ἀνίσχυρα νὰ ἐπιτελέσουν τὸ ἔργο τους, στὶς ὑπέροχες συνθέσεις ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὴ Γραφή. Ὡρα πολλὴ κυριευμένος ἀπὸ κάποιον σπάνιο λεπτὸ αἶσθημα μακαριότητος καὶ θαυμασμοῦ καθὼς ἀτενίζω τὶς ἔξοχες τοῦτες τοιχογραφίες, πὺν συγκινεῖ ἡ φρεσκάδα τους καὶ καταπλήσσει, ἀναρωτιέμαι πῶς ἀντιστάθηκαν τόσο περίφημα στὸ χρόνο καὶ τοὺς συμμάχους του ἔτσι μοναχὲς κι ἀβοήθητες.... Νὰ πάνω ἀπ' τὴ θύρα τῆς εἰσόδου ἡ Σταύρωση, ἡ πιὸ μεγάλη κι ἀσυνήθιστα πολυπρόσωπη εἰκόνα τοῦ ναοῦ, καὶ δίπλα τῆς μικρότερη ἡ Ἀποκαθίλωση. Πιὸ πέρα καὶ στὸ ἴδιο ὕψος πρὸς τὴ βόρεια καὶ Νότια πλευρὰ σζηνὲς χαρακτηριστικὲς ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Θεανθρώπου, μιᾶς καταπλήσσουσας ὅλες τους ζωντάνιας καὶ φωτεινότητος, χωρὶς σειρὰ ἀπλωμένες. Ἡ Γέννηση, ἡ Ὑπαπαντή, ἡ Προσευχή στὴ Γεσθημανῇ, ἡ Βρεφοκτονία τοῦ Ἡρώδη, ἡ Ἀπόνιψη τοῦ Πιλάτου. Καὶ πάνω στὸ μᾶκρος τοῦ θόλου ἐπιβλητικὸς ὁ Παντοκράτορας πλαισιωμένος ἀπὸ μορφὲς κυκλικὲς ἀγγέλων καὶ ἁγίων μὲ καθαρὰ διακρινόμενη πρὸς τὴν κορφὴ τῆς κόγχης τὴν Ἀνάληψη. Τὴν προσοχὴ μας ἀκόμη τραβοῦν οἱ τοιχογραφίες στὸ πάνω-πάνω μέρος τοῦ Ἱεροῦ πὺν παριστάνουν τὸ θαῦμα τοῦ χορτασμοῦ τῶν πενταχισχιλίων ἀπὸ τὴ

μιὰ μεριά καὶ τὴν παραβολὴ τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη ἀπὸ τὴν ἄλλη. Καὶ κάτω χαμηλὰ πάνω ἀπ' τὰ στασίδια παραταγμένοι οἱ κορυφαῖοι ἅγιοι καὶ πατέρες τῆς ἐκκλησίας μὲ τὰ βασανισμένα τὰ καλωσυνᾶτα πρόσωπα καὶ τὰ βαθύσκιωτα μάτια ὁλόσωμοι σὲ φυσικὸ μέγεθος κι ἀνάμεσά τους —πρᾶγμα ἀξιοσημείωτο— ὁ Γιαννιώτης νεομάρτυρας Ἅγιος Ἰωάννης!...

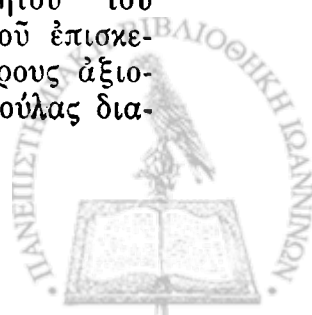
Ἀλλὰ γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ναοῦ ἀρκετὰ θὰ μᾶς πῇ ἡ μεγάλῃ μεταξὺ τῆς θύρας τῆς εἰσόδου καὶ τῆς δίλοβης σχισμῆς ἐσωτερικὴ ἐπιτοίχια μὲ κεφαλαῖα γράμματα ὀρθογραφημένη ἐπιγραφὴ, πὺν ἡ ἀνάγνωσή της, ἀπὸ τὸ ἰδιότυπο γράψιμο καὶ τὰ ὑπάρχοντα σθησίματα, θὰ τυραννήσῃ ὥρα πολλὴ τὰ μάτια καὶ τὸ νοῦ μας.

«Ἀνηγέρθη ἐκ βαθρῶν καὶ ἀνιστορήθη ὁ ἱερὸς καὶ πάνσεπτος ναὸς τοῦ κ(υ)ρίου καὶ Θ(εο)ῦ καὶ Σ(ωτῆρ)ος ἡμῶν Ἰ(ησο)ῦ Χ(ριστο)ῦ διὰ σπουδῆς κόπου καὶ ἐξόδου τοῦ ἐν ἱερομονάχοις ὀσιωτάτου καὶ πνευματικοῦ π(ατρ)ὸς κίρ Μητροφάνους καὶ τῶν σὺν αὐτῷ διαγόντων π(ατέ)ρων καὶ ἀδελφῶν καὶ μάλιστα τοῦ προκεκοιμημένου καὶ ἀειμνήστου δούλου τοῦ Θεοῦ Ἰωάσαφ ἱερομοναχοῦ καὶ πνευματικοῦ πατρὸς τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ... χρηματοῦντες καὶ συμβιωταί. Ἐπὶ ἔτους ζρ... (15...) Ἰανουαρίου κ'.

Ἰστορήθη ὑπὸ χειρὸς Φράγκου ζωγράφου.... κοτάρης(;) ἐκ τόπου Θήβας ἐλαχίστου καὶ ἁμαρτωλοῦ. Ἐχειρήστη(;) Μαρτίου... ἡμέρα τρίτη καὶ ἐτελειώθη μηνὸς Ἰουνίου ηστη(;) ἡμέρα τετράδι(4)».

Ἀπὸ ἀνεπανόρθωτη φθορὰ οὐσιωδῶν σημείων τῆς ἐπιγραφῆς μᾶς εἶναι ἀδύνατο νὰ καθορίσουμε τὴν ἀκριβῆ χρονολογία τῆς ἀνεγέρσεως καὶ ἱστορήσεως τοῦ ναοῦ. Πάντως τὸν καιρὸ πὺν ἀποτέθηκε αὐτὴ στὸ μέρος τοῦτο τοῦ τοίχου, σίγουρα ἀπὸ τὸν εἰκονογράφο του, ὁ κυριώτερος ἀπὸ τοὺς κτίτορές του, ὁ Ἰωάσαφ ὁ Φιλανθρωπηνός, δὲν ὑπῆρχε πιά. Ἀλλὰ τὸ γενικώτερον ἐνδιαφέροντος τοῦτο πρόβλημα θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ὀλίγο πιὸ κάτω σὲ συσχετισμὸ μὲ κείμενο τοῦ ἱστορητοῦ τοῦ ναοῦ ζωγράφου Φράγκου, ἀφοῦ ἐπισκεφθοῦμε καὶ μερικὸς ἀκόμη χώρους ἀξιόθεατους. Στὴν αὐλὴ τῆς ἐκκλησοῦλας δια-

4) Οἱ δὺο αὐτὲς μεγάλες ἐπιτοίχιες ἐπιγραφὲς δημοσιεύτηκαν ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο Γυμνασιάρχην μου Χρ. Σούλη (Ἐπιγραφαὶ καὶ ἐνθυμήσεις Ἡπειρωτικαί. «Ἡπειρ. Χρον.», τ. θ', σελ. 82 κ. ἐξ.), παρμέντες ἴσως ἀπὸ δεύτερο χεῖρ γιατί δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλοιῶς ἢ ἄπο.α προχειρότητα στὸ ξεσήκωμά τους, παρὰ τὴν τοτείνῃ ἀναμφισβήτητη καλὴτερη κατάστασή τους.

κρίνονται καθαρά τὰ γνάρια κτιρίων πού στεγάζονταν οἱ καλόγηροι καὶ κάτω ἀπ' αὐτὰ δύο θολωτὰ ὑπόγεια, ὅπου φύλαγαν τὶς προμήθειές τους καὶ ὅπου κατὰ τὴν παράδοση ἐλειτούργησε καὶ κρυφὸ σχολεῖο.

Σήμερα ἀπ' τὸ παλὸ πλοῖσι μοναστήρι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος δὲν ἀπομένει τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ θολόσκεπο ρημοκλήσι μὲ τὶς λαμπρὲς τοιχογραφίες καὶ τὶς ὑπόγειες σκοτεινὲς κρύπτες τῆς αὐλῆς, πού σ' ἄλλοτινούς μαύρους χρόνους τὸ τρεμάμενο φῶς κάποιου κερικοῦ ἀντιπαλεύοντας θαρρετὰ μαζὶ μὲ τὸ πηχτὸ σκοτάδι τὸ δικό τους καὶ κείνο τῆς ψυχῆς τῶν σκλαβόπουλων πού τὸ τριγύριζαν, ἀνάδενε τοὺς φοβισμένους ἡσκιούς τους πάνω στοὺς ὑγροὺς τῶν τοίχους...

Βορεινὰ καὶ λίγο πὶο πέρα ἀπὸ τὸ Σωτήρα, στὴ μέση μιᾶς γραφικῆς ἀπλωσιᾶς κατάφυτες ἀπὸ ἀμπέλια καὶ δέντρα λογιῆς λογιῶν, βρίσκεται τὸ ἐκκλησιάκι τ' "Αἱ - Θανάση, κατὰμονο, σχεδὸν λησμονημένο, τυλιγμένο ὥς ἀπάνω στὴ στέγη ἀπὸ κισσοὺς καὶ ἀγριόκλαρα. Τ' ἀξιοπρόσεχτα λιγοστὰ ἀπομεινάρια τῶν ρημαγμένων τοιχογραφιῶν του στοὺς τέσσερες ἀσυνήθιστα ἰσομήκεις τοίχους του καὶ ὁ περίτεχνος, ἀλλ' ἔτοιμος νὰ σωριασθῇ ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ στὴ γῆ τροῦλλος πού τοὺς ἐνώνει, φανερῶνουν πῶς τὸ ναῖδριό του - το στὸν καιρὸ του, ὅταν δηλ. τὸ παράστεκε ἡ ἔγνοια τῶν ἀνθρώπων, ἦταν ἐν' ἀληθινὸ κομποτέχνημα, ἕνα ποιηματάκι χαριτωμένο σπάνιας ὁμορφιάς. Ἐδῶ στὴ γαλήνια ἐρημιὰ του, ἀποτραβιόνταν θέλοντας ἴσως, νὰ μιλήσουν ξεστότερα μὲ τὸ Θεὸ οἱ κτίτορες τοῦ καλόγεροι τοῦ Σωτήρα. Τώρα τουτουνοῦ οἱ μέρες μετριοῦνται λιγοστὲς καὶ πολὺ κοντὰ στὸν τόπο του θὰ μένουν ἕνας σωρὸς παληόπετρες!...

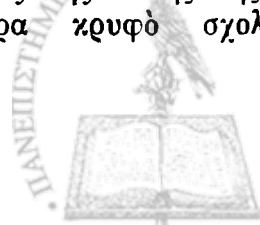
Γιὰ τοὺς νάρθηκες τέλος τῶν πὶο πάνω ἐκκλησιῶν, πού ἐκτὸς τοῦ "Αἱ - Δημήτρη καὶ τῆς Παναγιᾶς εἶναι ἤδη ὅλοι τοὺς ἐρειπωμένοι, σημειώνουμε πῶς δὲν ἔχουμε τίποτε ἀξιόλογο νὰ παρατηρήσουμε, πρόκειται δὲ περὶ κτισμάτων, πού προστέθηκαν μεταγενέστερα στοὺς ναοὺς, ὅπως

5) Κοῖτα σχετικὰ καὶ Μητροπολίτου Ἀθηνᾶ - γόρα: Ἡ Σχολὴ τῶν Φιλανθρωπῶν. Ἡπειρ. Χρον. τομ. θ', σελ. 55 καὶ 56.

πολὺ εὐκόλα μπορεῖ κανεὶς νὰ συμπεράνη ἀπὸ τὴν ἔλλειψη συνέχειας τῶν τοίχων τοὺς πρὸς ἐκείνους τοῦ κυρίως ναοῦ, ἐξωτερικὰ τουλάχιστον.

Ἀπομένει ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτὰ νὰ ἐπιχειρήσουμε μὲ βάση τὰ εἰς χεῖρας μας πενιχρὰ δεδομένα τῆ διερεύνηση τοῦ προβλήματος πού πὶο πάνω μὲ τὴν ἀνάγνωση τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Σωτήρα διατυπώθηκε γιὰ τὸν καθορισμὸ δηλ. τῆς ἀνέγερσης καὶ ἱστορίας τοῦ ναοῦ αὐτοῦ καὶ τοὺς σχετικὰ μ' αὐτὲς ἀντίστοιχους πρωταγωνιστές. Ἡ τέλεια ἔλλειψη σχετικῶν μὲ τὸ θέμα πηγῶν καὶ λοιπῶν διαφωτιστικῶν στοιχείων, καθιστᾷ τὴν πορεία μας γιὰ τὴν ἀνέγερση τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας περισσότερο ἐπίπονη καὶ λιγότερο ἀποδοτική. Βέβαια γιὰ τὸ μνημονευόμενο στὴν ἐπιγραφὴ σὰ σπουδαιότερο ἀπὸ τοὺς κτίτορες τοῦ ναοῦ Ἰωάσαφ τὸν Φιλανθρωπιτό, ξέρουμε πῶς ἦταν γόνος τῆς μεγάλης ἀρχοντικῆς Βυζαντινῆς οἰκογένειας τῶν Φιλανθρωπινῶν, πού μαζὶ μ' ἐκείνη τῶν Στρατηγούλων, ἀπ' ἀφορμὴ τὶς δξύτατες θρησκευτικὲς ἔριδες τῆς ἐποχῆς, ἤρθαν στὰ 1204 ἢ γύρα στὰ τέλη τοῦ 13ου αἰῶνα, καὶ ἐγκατεστάθηκαν στὸ νησί τῶν Γιαννίνων, ὅπου ἱδρυσαν τὶς ὁμώνυμες περίφημες μονὲς καὶ σχολές. Ξεχωριστὰ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Φιλανθρωπῶν ἀναδείχτηκε, στὴ διάρκεια τριῶν ὁλόκληρων αἰώνων, μιὰ λαμπρὴ πλειάδα διδασκάλων, πού δίδαξαν στὴν εἰρημένη Σχολή, ἕνας δὲ ἀπ' αὐτοὺς, ἴσως ὁ πὶο διακεκριμένος, ἦταν καὶ ὁ δικός μας Ἰωάσαφ, πού ἀναφέρεται σὰ δάσκαλός της ἀπὸ τὸ 1542 καὶ πέρα (5)

Δὲν μπορούμε βέβαια νὰ ὑποστηρίξουμε πῶς ὁ Ἰωάσαφ, ἱδρύνοντας ὀλίγο ἀργότερα τὴ Μονὴ τῆς Μεταμορφώσεως στὴ Βελτιστά, ἐγκατέλειψε τὴν πατροπαράδοτη ἐστία του τοῦ Νησιοῦ, πού τὰ ὀνόματα τόσων δικῶν του ἐλάμπρυναν, καὶ ἐγκαταστάθηκε ἐδῶ, ἀλλ' ἡ ὑπογράμμιση τοῦ ὀνόματός του στὴν ἐπιγραφὴ ἐξηγεῖται περισσότερο σὰν ὀφειλομένη στὸ πρόσωπό του τιμὴ γιὰ τὴ βασικὴ συμβολὴ του στὴν ἱδρυσή της. Καὶ ἡ παράδοση πῶς ἐδῶ στὶς σκοτεινὲς κρύπτες τῆς αὐλῆς τῆς ἐλειτούργησε παληότερα κρυφὸ σχολεῖο

μπορεῖ νὰ ἐλεγχθῇ σὰν ἱστορικὰ ἀληθινή, ὄχι μονάχα γιατί ἡ ἰδρυσις τοῦ μοναστηριοῦ σχετίζεται στενὰ μ' ἓναν Φιλανθρωπινὸ τῆς περιωπῆς τοῦ Ἰωάσαφ, ἀλλὰ καὶ γιατί ὑπῆρχε τὸν καιρὸ ἐκεῖνο συνήθεια, νὰ ἰδρύνωνται στίς γύρω ἀπὸ τίς πόλεις μονές, σχολές με δάσκαλο τὸ λογιώτερο ἀπὸ τοὺς καλογήρους — πὺ στὴν περίπτωσή μας θὰ ἦταν σίγουρα ὁ σημειούμενος στὴν ἐπιγραφὴ ἐν ἱερομονάχοις ὁσιώτατος καὶ πνευματικὸς πατὴρ κύρ Μητροφάνης — καὶ μαθηταὶ ἀπὸ τὰ γύρω χωριά ὄχι παραπάνω ἀπὸ δέκα.

Ἀπὸ σωζόμενη στὴν ἐκκλησίᾳ τ' Ἀϊ - Νικόλα Κράψης ἐπιγραφὴ (6) μαθαίνουμε πὺς ὁ ναὸς αὐτὸς οἰκοδομήθηκε στὰ 1563 ἀπὸ τὸν ἴδιο ἱστορητὴ τοῦ Σωτήρα ζωγράφο Φράγκο καὶ τὸν ἀδελφὸ του Παπαγιώργη ἀπὸ τὴ Θήβα τῆς Βοιωτίας. Ἔτσι καὶ μετὰ τὴ βοήθεια τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς μποροῦμε νὰ τοποθετήσουμε χρονολογικὰ τὴν εἰκονογράφηση τοῦ Σωτήρα ἄνω στίς ἀρχές τῆς ἑβδομῆς δεκαετίας τοῦ ἱστ' αἰῶνα, ἐκεῖνη δὲ τῆς ἀνέγερσῆς του ὀλίγα χρόνια ἐνωρίτερα. Στὸ μεταξὺ αὐτὸ διάστημα ὁ τελευταῖος ἴσως τῶν Φιλανθρωπινῶν εἶχεν ἀποθάνει.

Γιὰ τὸν ἱστορητὴ τοῦ ναοῦ ζωγράφο Φράγκο διατυπώνω ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ γνώμη χωρὶς σοβαρὲς ἐπιφυλάξεις, ὅτι δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν ὁμώνυμο καὶ τῆς ἰδίας ἐποχῆς Θηβαῖο ζωγράφο, τὸν κάπως γνωστότερο μετὰ τὸ ἐπώνυμο Κατελλᾶνος. Ὁ Ἀγιογράφος αὐτός, πὺ οἱ γύρω ἀπὸ τὸ πρόσωπό του πληροφορίες εἶναι πολὺ περιορισμένες, συνεχίζοντας ἴσως τὴ μακρυνὴ παράδοση, πὺ ἐγκαινίασε στὴ γενέτειρά του ὁ προστάτης τῆς Εὐαγγελιστῆς Λουκᾶς, ἐμφανίζεται στὸ Ἅγιο Ὅρος σὲ

ἐποχὴ (μέσα 16ου αἰῶνα) καταπληκτικῆς ἀνθισῆς τῆς ἀγιογραφικῆς τέχνης, διακρινόμενης γιὰ τὰ λαμπρὰ χρώματα τὴν κομψότητα στὴ σύνθεση καὶ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ, πὺ θυμίζει τίς δημιουργίες τῶν μεγάλων δυτικῶν δασκάλων, μετὰ πὺ ἔξοχο τεχνίτη τὸν Θεσσαλονικέα Πανσέληνο, τὸ Βυζαντινὸ αὐτὸ Ραφαήλ, ἀρχηγὸ τῆς λεγομένης Μακεδονικῆς Σχολῆς. Οἱ τοιχογραφίες τῶν ζωγράφων τῆς Σχολῆς αὐτῆς χαρακτηρίζονται «ἀπὸ τὴ μνημειώδη εὐρύτητα καὶ τὴν περιοριστικὴ λιτότητά τους, ἀπὸ τὸν ἀπλὸ καὶ ἡσυχὸ τόνο, τοὺς γλυκεῖς χρωματισμοὺς καὶ τὴν ἀρχαιοπρέπεια». Διαφορετικὴ εἶναι ἡ τεχνοτροπία τῶν ἀγιογράφων τοῦ Κρητικοῦ λεγομένου ἐργαστηρίου μετὰ ἀρχηγὸ τὸν Κρήτα μοναχὸ Θεοφάνη, διακρινόμενη «ἀπὸ τὸ ρωμαλέο χαρακτῆρα τῶν ἔργων τῆς γεμᾶτο ἀπὸ θρησκευτικὸ ἐγωῖσμό καὶ πάθος. Οἱ πτωχώσεις τῶν φορεμάτων καὶ τὰ γυμνὰ μέρη εἶναι ὡσὰν νὰ ἔχουν σκαλισθῇ μετὰ τὴ σμίλη, οἱ φυσιογνωμίες δυνατὲς μετὰ κάποια ἄγρια αὐστηρότητα στὸ βλέμμα, οἱ χειρονομίες καὶ οἱ στάσεις ἱερατικές, οἱ συνθέσεις στερεές καὶ οἱ χρωματισμοὶ θερμοὶ καὶ μυστικοί». (7). Ὁ Φράγκος πὺ ζωγράφισε ἐδῶ τὸ παρεκκλήσι τοῦ Ἀϊ - Νικόλα στὴ μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας, δὲν φαίνεται ν' ἀκολουθεῖ πιστὰ καμμιά ἀπὸ τίς δυὸ αὐτὲς σχολές στὸ κλίμα τῶν ὁποίων ἀνδρώθηκε σὰν τεχνίτης. Ἐπηρεασμένος περισσότερο ἀπὸ τοὺς Κρητικοὺς ζωγράφους παρουσιάζει στὰ ἔργα του τεχνικὴ ἀριότητα μετὰ ἀποτυπωμένη πάνω τους τὴν προσωπικὴ του σφραγίδα.

Νεωτερίζει ἰδιαίτερα στὴ σύνθεση, μετὰ χαρακτηριστικὴ λεπτότητα γραμμῶν στὴν ἀπεικόνιση νεαρῶν προσώπων. Ἐχει ἀκόμα καταπληκτικὴ δεξιότητα στὴν ἐκτέλεση καὶ πολλὴ φαντασία στὴ σύλληψη, μετὰ κάποιες διακοσμητικὲς ὑπερβολές πὺ ἀδικοῦν τὸ ἔργον του. Ὑπάρχουν σ' αὐτὸ στοιχεῖα ἀρχαῖκα καὶ κρητικὰ συχνὰ δὲ αὐτοσχεδιάζει. Ἀγαπᾷ τίς βίαιες κινήσεις, τὰ λοξὰ βλέμματα καὶ τίς πολὺπλοκες πτωχώσεις, τοῦ λείπει ὅμως ἡ λιτότητα τῶν ἄλλων τοιχογράφων (8). Ἡ παρέκκλιση τοῦ Φράγκου ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν δυὸ αὐτῶν σύγχρονων καὶ ἀντίπα-

6) Ἡ ἐπιγραφὴ αὐτὴ ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς οἰκοδομήσεως τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας μηνὶ Ἰουνίου ἱα' ἐτελειώθη δὲ Σεπτεμβρίου ἱστ' παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ εὐτελοῦς Γεωργίου ἱερέως καὶ ἐκκλησιάρχου ἐκ Θηβῶν τῆς Βοιωτίας καὶ ἡμῶν ἀγαθέλφου Φράγκου τὸ ἐπίκλην τὸ ΑΦΞΓ (1563) ἐν ἔτει Ζρβ' (Η. Χρ. Σούλη ὅπου πὺ πάνω).

7) Δὲς σχετικὰ καὶ Φώτῃ Κόντογλου στὸ ἄρθρο του γιὰ τὸ Ἅγιο Ὅρος στὸ Ἐγκ. Λεξικὸ Ἡλίου.

8) Κοίτα σχετικὰ καὶ Ρ. Μοῦτερ: Ἱστορία

λων άγιορείτικων σχολών μπορεί νά έξηγηθῇ ἴσως κι από μιὰ αναγκαστική αποκέντρωση, πού ἦταν ὑποχρεωμένοι οἱ εργάτες τῆς άγιογραφικῆς τέχνης νά ὑποστούν, περιερχόμενοι τῖς διάφορες χῶρες γιά τήν άσκησι τοῦ επαγγέλματός των, πράγμα πού τοὺς ἔδινε περισσότερη ελευθερία σ' αὐτό, χαλαρώνοντας ἔτσι τήν κυριαρχική δύναμι τῆς παράδοσης πάντων τους, μέ αποτέλεσμα τῇ διάσπασι τῆς ένότητος τοῦ ἔθνους καὶ τῇ διάκρισι περισσοτέρων σχολών. "Ας σημειωθῇ πὼς ὁ Φράγκος δὲν ἦταν ζωγράφος πού άκολουθοῦσε κάποιον τσοῦρμον κτιστάδων κατὰ τὸ πρότυπο τῶν ὁμοτέχνων του ἡπειρωτῶν τῶν κατοπινῶν χρόνων, ἀλλὰ ζωγράφος μετακλητὸς μέ εὐρίτατο πεδίο δράσης. "Απὸ τήν έπιγραφὴ τοῦ ναοῦ τῆς Κράψης συμπεραίνουμε πὼς ὁ ζωγράφος μας έπισκέφθηκε τήν "Ηπειρο λίγο μπροστὰ ἀπὸ τὸ 1563, ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ τὴ Θεσσαλία, ὅπου καθὼς εἶναι γνωστὸ ζωγράφησε τὴ μονὴ Βαρλάμ τῶν Μετεώρων, καὶ περιώδεψε τὰ χωριὰ καὶ τῖς πολιτεῖες τῆς, εργαζόμενος ἀρκετὸ καιρό, ὅχι μόνο στήν εἰκονογράφηση πολλῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ

τῆς Ζωγραφικῆς σελ. 42 κ. ἔξ. καὶ Κ. Ρόθ: "Ιστορία τοῦ Βυζαντ. Πολιτισμοῦ σελ. 99.

9) Πιστεῖν πὼς τὸ Φράγκος δὲν εἶναι τὸ ἀρχικὸ βαφτιστικὸ ὄνομα τοῦ Ζωγράφου, ἀλλὰ ἐπίθετο δηλωτικὸ τῆς καταγωγῆς του, ἐκεῖνο δὲ τὸ Κατελλᾶνος μπορεί νά χαρακτηρισθῇ σὰν ἐπεξήγησι τοῦ πρώτου. Φράγκος, δυτικοευρωπαῖος δηλαδή καὶ μάλιστα Κατελλᾶνος, ἀπόγονος τῶν "Ισπανῶν Καταλανῶν μισθοφόρων, πού ὕστερα ἀπὸ πολλὰς περιπέτειες στὴ δούλεψι διαφόρων βασιληάδων τῆς Δύσης καὶ τῆς "Ανατολῆς, ἐγκαταστάθηκαν ὁριστικὰ στήν "Αττικοβοιωτία στῖς ἀρχὲς τοῦ 14ου αἰῶνα. (Α. Βασίλειφ: "Ιστορία τῆς Βυζ. Αὐτοκρατορίας σελ. 750 κ. ἔξ.). Σὲ παρόμοιες σκέψεις ὡδηγεῖ ἄλλωστε καὶ κείνο τὸ «ἐπ'ὶ κλην» (ἐπικαλούμενος;) τῆς ἐπιγραφῆς Κράψης, ἐκτὸς ἂν παρ' ἐλπίδα, πρόκειται γιά ἄλλο πρόσωπο. "Ο ἱστορική δηλ. τοῦ Σωτήρα ζωγράφος Φράγκος ἐκ Θήβας νά μὴν εἶναι τὸ ἴδιο πρόσωπο μέ τὸν ἐκ Θήβας Φράγκο ἐπίσης κτίτορα τοῦ ναοῦ τῆς Κράψης, πράγμα πού σχεδὸν ἀποκλείεται.

10) Κοίτα καὶ ἀξιόλογη ἐργασία σεβαστοῦ μου καθηγητοῦ Γ. Οἰζονόμου: «40 "Άγιοι τῆς "Ηπείρου» σελ. 47 κ. ἔξ.: ὅπου στήν ὑποσημείωσι (2) παρέχεται ἡ σπουδαιότατη πληροφορία τῆς ὑπαρξῆς εἰκόνας τῆς κεφαλῆς τοῦ νεομάρτυρα στὴ Μονὴ Βαρλαάμ τῶν Μετεώρων.

καὶ στήν ἀνέγερσι καινούργιων, πράγμα πού δείχνει πὼς ἦταν προικισμένος καὶ μέ γνώσεις ἀρχιτεκτονικῆς κατὰ τὰ πρότυπα τῶν μεγάλων "Ιταλῶν ζωγράφων τῆς ἐποχῆς τῆς "Αναγεννήσεως.

Θὰ προσθέσουμε καὶ μιὰ ἀκόμη τελευταία παρατήρησι πού, πέρ' ἀπ' τήν ὁμοίωσι τεχνοτροπία καὶ τᾶλλα κοινὰ οὐσιώδη σημεῖα, ἐνισχύει τὸν ἰσχυρισμὸ μας πὼς ὁ ζωγράφος Φράγκος(9) εἶναι τὸ ἴδιο πρόσωπο μέ τὸν ὁμοτέχνο συντοπίτη κι ὁμήλικό του Φράγκο Κατελλᾶνο. "Η παρουσία ὁλόσωμης τῆς ἐπιτοίχιας εἰκόνας τοῦ Γιαννιώτη νεομάρτυρα "Αγίου "Ιωάννου στὸ Σωτήρα καὶ στὴ Μονὴ Βαρλάμ τῶν Μετεώρων, πού ἐξακριβωμένα ἐξωγράφησε ὁ τελευταῖος. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ μᾶς κάνει νά πιστέψουμε ἀκόμα, πὼς ὁ ζωγράφος μας ἀπεικόνιζε κατ' ἀποκλειστικότητα, ἴσως ἀπὸ προσωπική γνώριμία, τὸν ἅγιο αὐτὸ πού ἔζησε καὶ στὴ Θεσσαλία (Τρίκαλα) καὶ τότε σύγκαιρα εἶχε μαρτυρήσει (1526).(10) Δὲν ξέρουμε ἂν ὁ διακεκριμένος ἱστορική τῆς ἐκκλησιολας μας ἔκανε κι ἄλλες παρόμοιες ἐργασίες στήν "Ηπειρο, ἢ ἂν ἡ εἰκονογράφησι τῆς ἔγινε στὴ διάρκεια τῆς ἰδίας περιόδου τοῦ μέ τήν ἀνέγερσι τοῦ ναοῦ τῆς Κράψης. Πάντως χωρὶς νᾶχουμε νά προσθέσουμε τίποτε ἄλλο σχετικὸ, μαζί μέ τήν ἐξακριβωσι τῆς ταυτότητάς του, ὑπογραμμίζουμε γιά πρώτη φορὰ τήν παρουσία τοῦ περιήγμου τούτου ζωγράφου στὸν τόπο μας, παρέχοντες δείγματα ἀπτὰ καὶ συγκεκριμένα τῆς τέχνης του, τὰ ὁποῖα καὶ προβάλλουμε γιά πιδ ἐμπεριστατωμένη εἰδικὴ μελέτη καὶ ἔρευνα.

Στεροῦμαστε βέβαια τῖς ἀπαιτούμενες γύρω ἀπὸ τήν ἀγιογραφική καὶ τὴ ζωγραφική γενικώτερα τέχνη γνώσεις. Μιὰ ὁμως ἀπλὴ προσεχτικὴ παρατήρησι καὶ σύγκρισι μεταξὺ τῶν τοιχογραφιῶν τῆς Παναγιᾶς κι ἐκείνων τῆς ἐκκλησιᾶς τ' "Αἰ - Δημήτρη, μᾶς ἐπιτρέπει ἀπὸ τὴ διάταξι ἐπιλογὴ καὶ ἐπεξεργασία τῶν θεμάτων καθὼς καὶ τήν καταπληκτικὴ ὁμοιότητά τους καὶ συγγένεια νά μαντέψουμε πὼς οἱ ἄγνωστοι ἀγιογράφοι τῆς τελευταίας δὲν εἶναι ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀναφερόμενους στήν ἐπιγραφὴ τῆς Πανα-

γιας, ἀδήλου καταγωγῆς ζωγράφους, Δημήτριο καὶ Θεόδωρο. Ἄλλωστε οἱ ἐκκλησοῦλες τοῦτες χτίστηκαν, ὅπως παραπάνω εἰπώθηκε, τὸν ἴδιο χρόνον (1516) καὶ φυσικὸ εἶναι οἱ ἀγιογράφοι τῆς μιᾶς νὰ εἰκονογράφησαν καὶ τὴν ἄλλη.

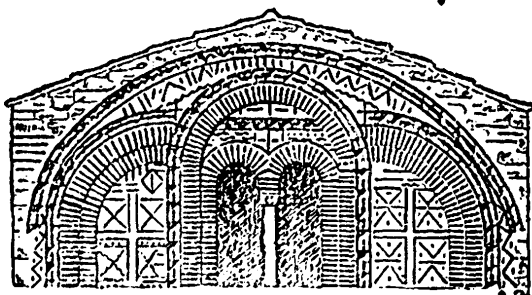
Μιὰ ἀπλὴ σύγκριση πάλι τῆς ἐργασίας τῶν πρὸ πάνω ζωγράφων στίς δυὸ δίδυμες ἀδελφές ἐκκλησοῦλες καὶ ἐκείνης τοῦ Φράγκου στὸ Σωτήρα, δίνει ἀδιαφιλονίκητη τὴν ὑπεροχὴ στὸν τελευταῖο, γιὰ τὴν ἀπὸ κάθε πλευρὰ ἀνώτερη ποιότητά της.

Ἀναφερόμενοι ἐν τέλει σ' ὅλες μαζί τὶς παλῆς ἐκκλησοῦλες τοῦ χωριοῦ —πὺ ἀπ' τὴ συγκέντρωσή τους στὸ στενὸ τοῦ χώρου ἀποτελοῦν σπάνιο καὶ ἄξιο πολλῆς προσοχῆς καὶ μελέτης φαινόμενο— καὶ εἰδικώτερα σ' ἐκεῖνες τὶς δυὸ πὺ ἀνεγέρθηκαν ταυτόχρονα, δὲν μποροῦμε νὰ μὴν ἐκφράσουμε τὸν ἀνυπόκριτο θαυμασμό μας γιὰ τὸν ἀληθινὸ αὐτὸ οἰκοδομικὸ ὄργασμό, πὺ σημειώνεται στὸ χωριό, ὑπὸ τὸ κράτος μάλιστα τῆς πρὸ στυγνῆς καταπίεσης καὶ τρομοκρατίας καὶ σ' ἐποχὴ ἀκριβῶς, πὺ ὁ αἰμοχαρὴς Σουλτάνος Σελὴμ ὁ Α', ὁ ἐπικαλούμενος Γιαβα'ζ (Θηριώδης), ἀποῦ πραγματοποίησε μιὰ τρομερὴ νύχτα Ἀγίου Βαρθολομαίου σὲ βάρος τῶν αἰρετικῶν Μωαμεθανῶν σκέφτηκε νὰ ἐξολοθρεύσῃ καὶ ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς

ἐπὶκρούς τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ καταστρέφοντας μαζί καὶ τὶς ἐκκλησίες τους. (11) Καὶ μόνο τὸ γεγονὸς αὐτό, χωρὶς δηλαδὴ νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψη οἱ ἄλλες σοβαρὲς τεχνικὲς καὶ ὑλικὲς δυσχέρειες πὺ παρουσίαζαν τότε παρόμοια ἐγχειρήματα, μαρτυρεῖ τὴν ψυχικὴ ἀντοχή, τὴν ἐνότητα πίστεως καὶ τὸ ὑψηλὸ φρόνημα τῶν κατοίκων, πὺ ἐννοοῦσαν σὲ πείσμα τοῦ ἀφόρητα καταθλιπτικοῦ κλίματος τῆς δουλείας, νὰ συνεχίσουν ἀπτόητοι καὶ δημιουργικοὶ τὴν ἐλληνοχριστιανικὴ τους ζωὴ.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ σὰν τρανὴ ἐκδήλωση, ὅχι μονάχα τῆς ἐντονης θρησκευτικότητος καὶ ἀστείρευτης ζωτικότητος τῆς φυλῆς καὶ σ' αὐτὲς ἀκόμα τὶς πρὸ σκοτεινὲς ἡμέρες τῆς Ἱστορίας της, ἀλλὰ περισσότερο σὰν δείγμα τοπικὸ τῆς εὐρύτατης προσπάθειας γιὰ ἀνασύνταξη δυνάμεων, πὺ ἐπιχειρεῖ αὐτὴ στοὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωση χρόνους ὑπὸ τὴ σκέπη τῆς Ὁρθοδοξίας, μὲ ἀπώτερο σκοπὸ τὴν ποθητὴ Λύτρωση. Καὶ νὰ σκέπτεται κανεὶς, πὺς τὰ ναῖδρια ταῦτα, μνημεῖα ἀξιόλογα μεσαιωνικῆς ἐλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ νεοβυζαντινῆς ἀγιογραφίας καὶ σύμβολα λαϊκῆς Ἐθνικῆς Ἀντιστάσεως, προορισμένα νὰ θερμαίνουν αἰώνια καὶ φωτίζουν τὶς ψυχὲς μὲ τὴ δυνατὴ ἀναγεννητικὴ ἀκτινοβολία τους, κινδυνεύουν ἀπ' ἀφορμὴ τὴν ἀσύγνωστη καὶ ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὲς ἀδιαφορία μας ν' ἀφανισθοῦν τώρα στὸν καιρὸ τοῦ φωτός, ἐνῶ τόσα χρόνια τὰ σεβάστηκε τὸ σκοτάδι...

11) Δὲς καὶ Γ. Φίνλεϋ: Ἱστορία τῆς Τουρκοκρατίας καὶ Ἐνετοκρατίας ἐν Ἑλλάδι. σελ. 55 καὶ ἔξ.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΑΝΔΡΕΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Γ. ΔΑΓΚΛΗΣ (1855-9 ΜΑΡΤΙΟΥ 1824)

Ὁ στρατηγὸς Π. Δαγκλῆς, καίτοι ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀγρίνιον, εἶναι ἐν τούτοις γόνος ἡπειρωτικός, καταγόμενος ἀπὸ τὸ Σοῦλι, τὸ προπύργιον αὐτὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀκένωτον πηγὴν ἱστορικῶν φυσιογνωμιῶν, Τζαβελαίων, Μποτσαραίων, Δράκων, Βεΐκων, Κουνιζονικαίων, Ζερβαίων, καὶ εἶναι ἔγγονος τοῦ Γιώτη Δαγκλῆ.

Ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς, εἶνε ὁ ἐφευρέτης τοῦ λυομένου ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ τῶν 75 ἐκ. τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα ταχυβόλον συστήματος «Σ ν ἄ ἱ δ ε ρ — Δαγκλῆ», πὺρ εἰσῆχθη εἰς τὸ πυροβολικὸν πολλῶν κρατῶν. Εἶναι ὁ σοφὸς ἐπιτελάρχης καὶ ἀρχιστράτηγος κατὰ τὸ 1918, πὺρ διετέλεσεν ἐτὶ πλέον ἐπὶ κυβερνήσεως Ἐλ. Βενιζέλου, Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν. Ἡ στρατηγικὴ εὐφυΐα καὶ ἡ ἀκαταμίχητος εὐθυκρισία καὶ ὀξυτάτη ἀντίληψις τοῦ Δαγκλῆ εἶναι πασίγνωστοι.

Πρῶτος, ἥρεμος, εὐγενικός, μετριοφρων, εἶχε καρδίαν μεγάλην, μὲ πτιδικὴν ἀφέλειαν, πὺρ ποτὲ δὲν ἐγνώρισε τὸν φθόνον, οὔτε κακίαν, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον. Εἶχε τὸ ἦθος ἄψιγο, ἀδιαπέραστον ἀπὸ τὰς ἀδυναμίας, πὺρ κίμπτουν τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ χαρακτῆρος ὁμῶς βιθυϊατὰ ἐπιεικὲς χωρὶς ἐπίδειξιν αὐστηρότητος, χωρὶς ἔπιρσιν, πὺρ καθιστᾷ ἀντιπαθὴ καὶ ὀκληρὰν τὴν ἀρετήν.

Ὁ στρατηγὸς Π. Δαγκλῆς εἶναι μία φυσιογνωμία πὺρ ἔχει συνδεθῇ μὲ ἐποχὰς ταραχῶδεις, στιγμὰς εὐτυχίας καὶ δυστυχίας τῆς πατρίδος μας. Κατέχει οὗτος διπλὴν θίσιν εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ὡς στρατιωτικὸς καὶ ὡς πολιτικός. Ἡ στρατιωτικὴ τοῦ ὁμῶς σταδιοδρομία εἶνε μεγαλειτέρα καὶ πλουσιωτέρα ἐνῶ ἡ πολιτικὴ τοῦ μόλις καλύπτει μίαν δεκαετίαν. Συμπεριελάβομεν ὁμῶς τὸν Δαγκλῆν μετὰ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἡπείρου, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς θέσεως πὺρ κατεῖχεν οὕτως εἰς τὸ κόμμα τῶν Φλελευθέρων, καὶ τῆς δράσεως πὺρ ἐπέδειξε κατὰ τὸ δεκαεὶς αὐτὸ διάστημα.

Ἡ οἰκογένεια Δαγκλῆ εἰς τὸ Σοῦλι, ἀποτελοῦσι ξεχωριστὴν «φάραν» (¹) καὶ «λάκκαν» (²).

Ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας φέρεται ὁ κατετὰν Κόγκας, πὺρ ἦτο ἀπὸ τοὺς Σουλῶτες, πὺρ ὑτέροψεν μὲτ' αὐτῷ τὸν Τόσηδες μπέηδες, συμμαχίαν, κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, μέχρι δὲ τοῦ 1822 ἡγωνίσθη πρὸς ἄμυναν τοῦ Σουλίου. Υἱὸς τούτου

1. Φυλαί εἰς τὰς ὁποίας ἐχωρίζετο κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ τέσσαρα χωρία τοῦ Σουλίου κάθε μία τῶν ὁποίων, ἀποτελουμένη ἀπὸ συγγενεῖς οἰκογενείας τοῦ ἰδίου οὔτουτος ἢ καὶ ἐξ ἀγγειοτίας, εἶε θετὸ εἰς τὸν ἀρχηγὸν ἢ φύλορχόν τῆς, ὁ ὁποῖος καὶ ἀρχὸς ἐξελέγετο ἀπὸ τοὺς πλέον ἀνδρείους, ἀρχότατον τὸν πλέον ἐπίσημον καὶ τὸν πλούσιον. Ἡ σουλιώτικη «φάρα» εἶται νὰ μεταμορφωθῇ εἰς μικρὸν κράτος φεουδαρχικῆς μορφῆς, μὲ στρατιωτικὴν ἀριστοκρατίαν, πὺρ ἦτο ἀφιερωμένη ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ πολεμικά. Το κυρίως Σοῦλι, κατὰ τὸν Περαϊββὸν μὲ 450 οἰκογενείας ἔχεν 22 φάρας, ἡ Κιάφα 4, τὸ Ἀβριχάν 1 καὶ ἡ Σαμονίβα 3. Κάθε φάρα ἦτο αὐτόνομος, χωρὶς κεντρικὴν συνέλευσιν ἀρχηγῶν φάρας (γερούσια) διὰ συντονισμένους ἐνεργείας. (Περαϊββὸς: Ἀθήνη 1906 σελ. 62. Περὶ Γούδα: Βίοι παράλληλοι. Τόμ. Β', σελ. 209. καὶ Γ. Μπενέκος: Οἱ Ἀληθινοὶ Σουλῶτες. 1958 σελ. 29).

2. Περιοχὴ εἰδος φεοῦδου.

ἦτο ὁ Γιώτης (Παναγιώτης), ἓνας ἀπὸ τοὺς κορυφαίους ὁπλαρχηγοὺς τοῦ ἀγῶνος. Ὁ Γιώτης Δαγκλῆς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως διεκρίθη εἰς τὴν Πάργαν καὶ τὸ Τόσκει. Ἐπειτα κατῆλθεν εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα καὶ ἔλαβε μέρος εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς περιπετείας, τὸ δὲ 1825 ἀνεδείχθη στρατηγός. Ἐπολέμησε γενναίως καὶ διεκρίθη εἰς Ἀμπλιανην, Ἀποκλείστραν, Μεσολόγγι, Ἀράχωβαν καὶ Ἀτικὴν τὸ 1827. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἐκδουλεύσεων τοῦ ἀνεγνώρισε τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ, ὃ δὲ Ὁθων τὸν ἐτίμησε μὲ τὸ ἀργυρῶν ἀριστεῖον.

Ὁ Γιώτης Δαγκλῆς μνημονεύεται μεταξὺ τῶν πέντε «τ ι μ ι ω τ έ ρ ω ν καὶ ἀ ξ ι ο τ έ ρ ω ν» μελῶν τοῦ «κ ρ ι τ η ρ ί ο υ τῆς Πατρίδος» ἡ τοπικοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σουλίου ἀνελάμβανεν ὅλο τὸ βάρος καὶ τὴν φροντίδα τῆς πατρίδος, καὶ τὸ ὁποῖον καλούμενον «κ ρ ι τ ῆ ρ ι ο ν» εἶχε «τ ῆ ν ἑ ξ ο υ σ ί α ν νὰ κ ρ ά ξ η χ ω ρ ῖς ἑ ξ α ί ρ ε σ ι ν, π ά σ ης τ ά ξ ε ως ἀ ν θ ρ ώ π ο υς, ἂ ν ἡ χ ρ ε ί α τὸ καλέσῃ, ὁ μ ο ί ως καὶ τ ο ῦ ν σ σ υ μ μ ά χ ο υς Τ ο υ ρ κ α λ β α ν ο ύς». Τὰ ἄλλα μέλη τοῦ «κριτηρίου» ἦσαν: Γιάνος Κουτσονίκας, Λάμπρος Βεΐκος, Ζάρμπας καὶ Χρῆστος Κοσμᾶς.

* *

Μεταξὺ τῶν προγόνων τοῦ στρατηγοῦ Δαγκλῆ, μνημονεύσωμεν, τὸν Βασίλειον (Νατσούλην) Δαγκλῆν, ὃ ὁποῖος ἐφονεύθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1827. Οὗτος, λαβὼν σύζυγον ἀπὸ τὴν Ἀνδραβίδα ἐφιλοδόγησε νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς εἰς Λεχαινά. Δὲν τὸ κατώρθωσεν ὅμως, διότι ὅπως ἀναφέρει ὁ Βλαχογιάννης, διὰ νὰ ἀναδειχθῇ κα ν εἰς ἀρχηγὸς εἰς τὴν Ρούμελην «ἔπρεπε νὰ εἶχεν περασμένες ντόπιες πολεμικὲς δόξες νὰ ἦταν παλιὸς Κλέφτης ἢ Ἀρματωλός» (*). Ξένοι ὄθεν στρατιωτικοὶ εἰς οὐδεμίαν ἐπαρχίαν τῆς Ρούμελης, ἐγίνοντο δεκτοὶ ὡς ἀρχηγοὶ των. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἡ συνθήκη αὕτη τῆς Ρούμελης ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ δὲ τὸν Νατσούλην Δαγκλῆν ἐπὶ τοῦ προκειμένου σώζεται τὸ κάτωθι τριστιχον:

«Βασίλη Νταγκλῆ, δὲ σὲ θέλει τ' ὀρδί (*)».

«Δὲ σὲ θέλει ἡ ἐπαρχία, γιὰ τὴν ἐλευθερίαν»

«Κι' ἂν σὲ κάμαμε γαμπρό, δὲ σὲ θέλουμ' ἀρχηγό».

Ὡς ἀδελφὸς τοῦ Γιώτη Δαγκλῆ φέρεται ὁ Χρῆστος Δαγκλῆς, ὃ ὁποῖος μαζὶ μὲ τὸν Δημ. Γεροθανάση καὶ Βασίλη Παπαϊωάννου, ἀντιπροσώπευεν ὡς Ἐπιτροπὴ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου εἰς Γαστούνην, μὲ ἐντολὴν ἀπὸ τὴν διοίκησιν νὰ εἰσπράξῃ τὰς προσόδους ἀπὸ τοὺς ἐνοικιαστὰς Γαστούνης Γ. Σισίνη καὶ Λαμπίκη (*).

* *

Ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς εἶναι ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Γεωργίου Δαγκλῆ, υἱοῦ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος Γιώτη Δαγκλῆ, ποὺ εἶχε μετοικήσει ἀπὸ τὸ Σοῦλι εἰς τὸ Ἀγρίνιον, ὅπου ἐγεννήθη ὁ στρατηγός.

Ἡ λαμπρὰ στρατιωτικὴ ἐξέλιξις τοῦ Δαγκλῆ, ἐξεδηλώθη ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη

1. Τὸ Κριτήριο εἶχε ἐξουσίαν δι' ὅλα τὰ γενικά ζητήματα. Ἵνα ὁμως δικάσῃ ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ τὴν ἀδειαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς φάρας, ὃ ὁποῖος τότε ἐκάλει τοὺς οἰκογενειάρχας τῆς φάρας διὰ νὰ ἀποφασίσῃ ἐὰν ἔπρεπε ἢ ὄχι νὰ δικασθῇ ὁ κατηγορούμενος, Γ. Μ π ε ν έ κ ο υ: Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 30.

2. Κ α σ ο μ ο ὕ λ η: Στρατιωτικὰ Ἐνθυμήματα Α. σ. 16.

3. Ὁρδί=στρατιώτηδες. Εἰς παλαιότερα ἔγγραφα τὸ ὄνομα γράφεται «Νταγκλῆς».

4. Κ α σ ο μ ο ὕ λ η: Ἐνθ. ἀνωτ. Β. σ. 84.

των στρατιωτικῶν του σπουδῶν ('). Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἀπὸ τὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων, ἐπεδόθη οὗτος εἰς τὴν μελέτην τῆς πυροβολικῆς, τὴν ὁποίαν ἐδί-
δαξε μετ' ὀλίγον ὥς καθηγητῆς εἰς τὴν στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν σχολὴν. Ἀπο-
τέλεσμα τῆς ἐνδελεχοῦς αὐτῆς μελέτης, ἦτο ἡ ἐφεύρεσις τοῦ πυροβόλου «Σνάϊδερ
— Δαγκλῆ», ποὺ ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω.

Ὁ Δαγκλῆς, φέρων ἤδη τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, ἠκολούθησεν εἰς Φοντενεμπλώ καὶ Βερσαλλίας στρατιωτικὰ μαθήματα. Τὸ 1884 διωρ'σθη ὑ-
πασπιστῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Γαλλικῆς ἀποστολῆς στρατηγοῦ Βοσσέρ, ποὺ εἶχε με-
τακληθεῖ τότε ἀπὸ τὸν Τρικούπην, ὡς ὀργανωτῆς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὁ Δαγκ-
λῆς διεκρίνετο πάντοτε διὰ τὰ φιλογαλλικά του αἰσθήματα, ἴσως λόγῳ τῶν εἰς τὴν
Γαλλίαν σπουδῶν του. Ὅταν πράγματι ὁ Θεοτόκης, ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑπῆρχεν
ἐλλείψεις ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν, συνέταξεν εἰδικὸν νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον ψηφι-
σθὲν ἀπὸ τὴν Βουλὴν, ἐγένετο νόμος ΒΧΜ τῆς 15 Ἰουλίου 1899, δυνάμει τοῦ ὁ-
ποίου οἱ ὀργανωταὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ σὺλου θὰ ἐκαλοῦντο ἀπὸ τὸ ἐξωτερι-
κόν, τότε ὁ μὲν Δαγκλῆς καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἐξεδηλώθησαν ὑπὲρ τῆς
μετακλήσεως τῶν Γάλλων ὀργανωτῶν, οἱ δὲ Μεταξᾶς, Δούσμανης, Ἐξαδάκτυλος,
ἠθέλον Γερμανοὺς τοιούτους. Ὁ νόμος ὅμως ἐκεῖνος τοῦ Θεοτόκη, δὲν ἐφηρμόσθη,
καίτοι εἶχε ψηφισθεῖ ἡ σχετικὴ πίστισις ἀπὸ δοχ. 90.000, λόγῳ ἀντιζηλίας τῶν
Μ. Δυνάμεων, καὶ τῶν ἀνωτέρω διαφωνιῶν εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον. (')

Κατὰ τὸ 1888—1895, ὁ Δαγκλῆς διετέλεσε καθηγητῆς τῆς πυροβολικῆς εἰς
τὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων, ὁπότε μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὴν
μοναδικὴν Ἱστορίαν τοῦ Σερβοβουλγαρικοῦ πολέμου τοῦ 1885.

Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ Δαγκλῆς ἦτο συγχρόνως καὶ μέλος τοῦ Δ.Σ. τῆς Ἐθνι-
κῆς Ἐταιρείας, ἡ ὁποία ἰδρυθεῖσα τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1894, προήρχετο ἀπὸ τὰ λεί-
ψανα τῆς ὀργανώσεως «Ἐθνικὴ Ἀμυνα», ἡ ὁποία, καὶ αὐτὴ συσταθεῖσα ὑπὸ τοῦ
κράτους εἰργάσθη ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις καὶ τὴν ὁδηγίαν τῶν κυβερνήσεων ἀπὸ τοῦ
1866 μέχρι τοῦ 1892, ὁπότε διελύθη ἀπὸ τὸν Τρικούπην, μαζὴ μὲ ἄλλας ἀνευθύ-
νους πατριωτικὰς ὀργανώσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας δυστυχῶς δὲν ἔλλειπε τὸ ἰδιοφελὲς
καὶ ἡ ἐξυπηρέτησις ἀτομικῶν συμφερόντων. Ἐφ' ὅσον ὁ Χαρ. Τρικούπης ἵστατο
στιβαρὸς εἶτε εἰς τὴν ἀρχήν, εἶτε εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, οὐδεμία ἀνεύθυνος ὀργά-
νωσις ἠδύνατο νὰ βλαστήσῃ. Μόλις ὅμως ὁ πολιτικὸς ἐκεῖνος κολοσσὸς ἐκλινε πρὸς
τὴν δύσιν, ἐφάνη ἡ Ἐθνικὴ Ἀμυνα, ἡ ὁποία ὑπὸ τὴν «σκέπην τοῦ παντοδυνά-
μου Θεοῦ» καὶ «ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Πατρίδος» εἶχεν ὡς
πρόγραμμα τὴν «ἀναζωπύρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, τὴν ἐπαγρύπνησιν ἐπὶ
τῶν συμφερόντων τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων καὶ τὴν προπαρασκευὴν πρὸς ἀπο-
λευθέρωσιν αὐτῶν».

Καίτοι οὐδεὶς δύναιτο νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν πατριωτικὴν πρόθεσιν τῶν ἀν-
δρῶν ποὺ τὴν διηύθυναν ὅπως ὁ Π. Δαγκλῆς, Σ. Λάμπρος, Α. Παρασκευόπουλος,
Ν. Πολίτης, Δ. Στεφάνου, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία ἐδοκιμάσθη καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων, ἐν
τούτοις διέπραξεν αὕτη ἀρκετὰ σφάλματα. Τὰ σφάλματα αὐτὰ συνοψίζονται εἰς τὸ

1. Ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς, κατέλιπε πλουσιώτατον καὶ πολυτιμώτατον ἀρχεῖον, ταξινο-
μημένον, κατὰ περιόδους καὶ γεγονότα.

Τὸ ἀρχεῖον τοῦτο, ἀποτελούμενον ἀπὸ τριάκοντα περίπου ὀγκῶδεις φακέλλους περι-
λαμβάνει, ὡς ἀνεληφθῆμεν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἐνὸς ἐκάστου τούτων, ἐκτὸς τῶν ἐγγράφων
ἀτομικοῦ, ἂν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν χαρακτηριστοῦ, ὅπως οἱ φακέλλοι οἱ σχετικοὶ μὲ τὸ γενεα-
λογικὸν δένδρον τοῦ στρατηγοῦ, τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων καὶ τὸ ἐξω-
τερικόν, τὴν πρόσληψιν του παρὰ τῷ γάλλῳ ὀργανωτῇ Βοσσέρ, τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ πυροβό-
λου, ἐπὶ πλέον καὶ ὅλα τὰ πολιτικὰ γεγονότα εἰς τὰ ὁποῖα ἔλαβεν αὐτὸς ἐνεργὸν μέρος, ὅπως
τὸν πόλεμον τοῦ 1897 τὴν Ἐθνικὴν Ἐταιρείαν, τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα, τὸ κίνημα τοῦ Ζορ-
μπᾶ τοῦ 1909, τὴν πολιτικὴν κρίσιν τοῦ 1915—1920, τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ 1918.

2. Γ. Κ ο ρ δ ᾱ τ ο υ: Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, 1958. Τομ. Ε' σελ. 28.

ὅτι χρησιμοποιοῦσα αὕτη μυστικοπαθὴ σκηνοθεσίαν, ἐβουκάλιζε τὸ ἔθνος μὲ μεγάλας ἐλπίδας καὶ ἤσκει πίεσιν εἰς τοὺς ὑπευθύνους παράγοντας. Διαδίδουσα δὲ αὕτη ὅτι ὀπισθὲν τῆς ἐκρύπτετο μυστηριώδους «ἀόρατος δύναμις» εἶχε καταστήσῃ σὺν τῷ χρόνῳ «κράτος ἐν κράτει» (1). Ἐκεῖνοι ποὺ κατεύθυνον τὴν Ἑθνικὴν Ἑταιρείαν, ἐνέηργον μὲ κάποιαν δογματικότητα ἀπαράδεκτον ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ὑποθέσεως, καίτοι ἡ ἔκβασίς τῆς ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν καλὴν θέλησιν τῶν Δυνάμεων. Ἡ Ἑταιρεία ἐκείνη εἶχεν ὑπερτιμήσει τὴν πολεμικὴν δύναμιν τῆς Ἑλλάδος, λόγῳ τῆς μυστικότητος μὲ τὴν ὁποίαν ἐνέηργει καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκκριθῇ ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ ἡ πεποίθησις ὅτι αὕτη εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἐξεγείρῃ εἰς δεδομένην στιγμὴν ὅλον τὸ ὑπὸ δουλείαν ἔθνος (2). Ἐσπέρειεν ἐπὶ πλέον αὕτη τὴν πεποίθησιν διὰ τὴν νίκην εἰς τὰ ἀνταρτικὰ σώματα, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ ὀργάνωσις ἦτο πλημμελής, ἐνῶ τουναντίον ὑπετίμα τὰς πολεμικὰς δυνάμεις τῆς Τουρκίας, ἡ ὁποία ὅμως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σουλτὰν Ἀβδὺλ ἤμιν, εἶχεν ἐπιδοθεῖ εἰς τὴν συστηματικὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναθέσει εἰς γερμανικὴν ἀποστολήν.

Κατὰ τὸ 1904, ὅταν συνεκροτήθῃ τὸ σῶμα τῶν Γενικῶν Ἐπιτελῶν, ὁ Δαγκλῆς μετετέθη εἰς τὸ σῶμα τοῦτο ὡς ἀντισυνταγματάρχης καὶ διωρίσθη ἐπιτελάρχης τῆς I Μεραρχίας ποῦ ἠδρευεν εἰς Λάρισαν καὶ ὅπου ἔμεινε μέχρι τοῦ 1909, ὁπότε μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ σώματος τούτου, ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὸ πυροβολικόν, μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ Συνταγματάρχου. (3)

**

Ὁ Δαγκλῆς ὅταν ἦτο συνταγματάρχης τοῦ πυροβολικοῦ, ἦτο συγχρόνως καὶ Πρόεδρος τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑταιρείας ἡ ὁποία ἱδρυθεῖσα τὴν 25 Μαρτίου 1905 εἰς Ἀθήνας (4), ἦτο μυστικὴ ὀργάνωσις, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, εἶχε δὲ σκοπὸν τὴν ἄμυναν τῆς Ἡπείρου κατὰ τῶν ξένων προλαγανδῶν καὶ τὴν παρασκευὴν τοῦ ἠπειρωτικοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἐνοπλίαν ἐξέγερσιν ὅταν θὰ ἤρχετο ἡ κατάλληλος, πρὸς τοῦτο, ὥρα.

Καίτοι ἡ ψυχὴ καὶ ὁ ἰσθμὸς νοῦς τῆς Ἡπειρ. Ἑταιρείας ἦτο ὁ Σπ. Σπυρομήλιος, εἰς τὴν ἀκαμπτον ἐπιμοιήν, τὸ ἀδάμαστον ψυχικὸν σθένος καὶ τὴν ἀσάλευτον πίστιν τοῦ ὁποίου ὀφείλεται ὅλη ἡ συντελεσθεῖσα ἐργασία καὶ τὰ προκύψαντα καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα, ἐν τούτοις ἡ προεδρεία ἀνέτεθη εἰς τὸν Π. Δαγκλῆν, διακρινόμενον τότε ἀξιοματικόν, διὰ τὸν λόγον ὅτι οὗτος προσέκειτο εἰς τὰ Ἀνάκτορα, καὶ κατεῖχεν ἐπὶ πλέον ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ Ἡπειρ. Ἑταιρ. μὲ τὴν ὅλην τῆς δρασίαν, μέχρι τῆς κηρύξεως τοῦ βαλκανικοῦ πολέμου, ὅχι μόνον προετοίμασε ψυχικῶς καὶ ὑλικῶς τὴν Ἡπειρον διὰ νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἐκείνον ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλον τὸ

1. Οἱ κ ο ν ο μ ο π ο ὐ λ ο υ: Ἱστορία τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου σελ. 39. Ἐφ.μ. «Ἐλεύθερον Βῆμα» 16 Μαρτίου 1927.

2. Οἱ κ ο ν ο μ ο π ο ὐ λ ο υ: Ἐνθ. ἀνωτ.

1. Ἡ ἀποτυχία τοῦ σώματος τῶν Γεν. Ἐπιτελῶν, ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸν πλημμελὴ κατορτισμὸν του. Οἱ ἀξιοματικοὶ ποῦ, ἀπὸ τὰ διάφορα ὅπλα, εἶχον μετατεθεῖ εἰς αὐτό, εἶχον ἐκλεγεί ἀπὸ τὸν τότε διάδοχον, τῇ ὑποδείξει τοῦ ἐπιτελείου καὶ τῶν αὐλικῶν, ἴσως νὰ ἦσαν χρήσιμοι εἰς τὰ ὅπλα ποῦ ἀνήκον, ἦσαν ὅμως ἀκατάλληλοι διὰ τὴν ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν, ἐκτὸς ἐλαχίστων, ποῦ εἶχον ἐκπαιδευθεῖ εἰς ξένος εἰδικῶς ἀνωτάτης στρατιωτικῆς σχολῆς. (Κ ο ρ δ ᾶ τ ο υ: Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 91).

2. Ἀλ. Λ ι β α δ ῆ ς: «Ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἑταιρεία καὶ ἡ συμβολὴ τῶν Ἡπειρωτῶν, κατὰ τοὺς ἀγῶνας 1912—1913». Εἰς Ἡπειρ. Ἐστῖαν τεύχη 9 καὶ 10 τοῦ 1953. Ὁ κ. Λιβαδέυς: ἐταῖρος ὑπὸ τῷ ψευδώνυμον «Λύκος» ἦτο γραμματεὺς τῆς Α. Διευθύνσεως καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ἐκτελεστικοῦ τῆς πόλεως μέχρι τῆς 20 Ἰουνίου 1909, καὶ ἀπὸ τῆς χρονολογίας ταύτης μέχρι Ὀκτωβρίου 1910 γραμματεὺς τοῦ κέντρου Ἀθηνῶν.

πεντάμηνον περίπου διάστημα τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων, ὠργάνωσεν ὑπηρεσίαν πληροφοριῶν καὶ κατασκοπείας, πὺν παρηκολούθει ἀγρύπνως κάθε κίνησιν τῶν Τούρκων. Τὰς πληροφορίες ταύτας μὲ διάφορα μέσα καὶ μὲ κρυπτογραφικὰς ἐκθέσεις διεβίβαζεν εἰς τὸ Γενικὸν Ἑλληνικὸν Στρατηγεῖον, εἰς σημεῖον ὥστε κατ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ τότε πολέμου οὐδεμία μετακίνησις στρατοῦ, λιποταξία ἀνδρῶν, μετακίνησις ὕλικου ἐγένετο, ἡχωρὶς τοῦτο νὰ ἀναφερθῇ αὐθημερὸν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Στρατηγεῖον (').

**

Ὁ Δαγκλῆς ἔφερε τὸν βαθμὸν τοῦτον, ὅταν ἐξερράγη τὸ κίνημα τοῦ Ζορμπᾶ τὸ 1909. Εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ κινήματος ἐκείνου, ἐπιτροπὴ δρῶντων ἀξιωματικῶν ἐπεσκέφθη κατ' οἶκον τὸν Δαγκλῆν καὶ τοῦ ἐπρότεινεν ὅπως οὗτος ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κινήματος, τὴν ὁποίαν ὅμως ὁ Δαγκλῆς ἠρνήθη νὰ δεχθῇ, ἡχωρὶς ὅμως νὰ ἀρνηθῇ οὗτος νὰ συζητήσῃ μαζὶ τῶν.

Ὁ τότε διάδοχος Κωνσταντῖνος, ὅταν ἐπληροφορήθη τοῦτο, προσεκάλεσε τὸν Δαγκλῆν, καὶ ἐζήτησεν ἐξηγήσεις. Ὅταν ὁ διάδοχος εἶδεν ὅτι ὁ Δαγκλῆς ἐδικαιολόγει ἀκαδημαϊκῶς τοὺς συζητοῦντας, τοῦ λέγει:

— Ἐγὼ δὲν θέλω νὰ σκέπτονται οἱ ἀξιωματικοί.

Εἰς τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου, ὁ Δαγκλῆς ἀπαντᾷ:

— Ὑψηλότετε θέλετε δὲν θέλετε οἱ ἀξιωματικοὶ θὰ σκέπτονται.

Καὶ τὴν 15 Αὐγούστου 1909, ὅταν ἐξερράγη τὸ κίνημα τοῦ Ζορμπᾶ, αἱ σκέψεις ἐκεῖναι τῶν ἀξιωματικῶν ἔγιναν ἀποφάσεις (').

Παραπλήσιον γεγὸνός ἀφηγεῖται καὶ ὁ μετέπειτα ἀρχιστράτηγος Λ. Παρασκευόπουλος εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του.

Κατὰ τὸ κίνημα τοῦ 1909, κατ' ἀρχὰς εἶχε ἀποφασισθῇ ὅπως μὴ μνηθῶν εἰς αὐτὸ οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοί. Ὁ μετέπειτα ἀρχιστράτηγος Λ. Παρασκευόπουλος, ὅταν ἐπληροφορήθη τοῦτο ἤρχισε νὰ προπαγανδίσῃ τὴν ἰδέαν τῆς ἐπεμβάσεως τῶν ἀξιωματικῶν εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἀνωτέρων. Συνῆλθον τότε περὶ τοὺς 15 ἀξιωματικοὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Δαγκλῆ εἰς σύσκεψιν, κατὰ τὴν ὁποίαν, καίτοι οἱ πλείστοι παρεδέχοντο ὅτι ἡ κατάστασις, ὅπως εἶχεν, ἦτο νοσηρά, ἐν τούτοις κατὰ τὴν σύσκεψιν ἐκείνην διελύθησαν ἄπρακτοι, ἀνέλαβον δὲ τὴν ὑποχρέωσιν, ἕκαστος ἀπὸ τοὺς συνελθόντας νὰ προσκαλέσῃ ἀπὸ ἑνὸς ἀνώτερον ἀξιωματικόν, καὶ νὰ συνέλθουν ἐκ νέου εἰς ὠρισμένην ἡμέραν εἰς τὴν οἰκίαν πάλιν τοῦ Δαγκλῆ. Δυστυχῶς γράφει ὁ Παρασκευόπουλος «ἡ συνεδρίασις αὕτη δὲν ἔλαβεν χώραν, διότι εἰς ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ, ἐκ τῶν παραστάτων εἰς τὴν πρώτην συνεδρίασιν ἄγνωστον πῶς ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Διαδόχου καὶ ἐρωτηθεὶς, ἐξέθεσε τὰ λαβόντα χώραν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ στρατηγοῦ Δαγκλῆ. Ὑπεβλήθη ποινὴ τις εἰς τὸν στρατηγὸν καὶ ἐλήφθη ἡ ὑπόσχεσίς του ὅτι δὲν θὰ ἀναμιχθῇ εἰς τοιαύτας ἀντιπειθαρχικὰς πράξεις» (').

**

Τὸ 1910 ὁ Δαγκλῆς ἀνέλαβεν ἐκ νέου δι' ὀλίγον διάστημα τὴν διοίκησιν τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος διωρίσθη ἀπὸ τὸν Βενιζέλον ἀρχηγὸς τῆς Χωροφυλακῆς.

Ὁ Δαγκλῆς ἤδη εἶχε ἐπ βληθῇ εἰς τὸν στρατιωτικὸν κύκλον, εἰς σημεῖον ὥστε

1. Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 24.

2. Κατὰ προφορικὴν ἀφήγησιν τοῦ Δαγκλῆ εἰς τὸν Ν. Ἀποστολόπουλον. Πρβλ. Ὁ π ρ ὁ τῆς Δ η μ ο κ ρ α τ ί α ς σ τ α θ μ ὁ ς. Ἀθῆναι 1932 σελ. 81—82.

3. Λ. Π α ρ α σ κ ε υ ὀ π ο ὕ λ ο υ: Ἀπομνημονεύματα σελ. 89. Κατ' ἄλλους ὁ Δαγκλῆς ἐτιμωρήθη, ἐδιότι ἐξέφρασε πρὸς τὸν μέραρχον ὑποστράτηγον Ι. Δημόπουλον, τὴν ἰδέαν, ὅπως οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ συντάξουν ὑπόμνημα πρὸς τὸν βασιλέα Γεώργιον διὰ τὸ ἄθλιον κατάντημα τοῦ στρατοῦ. Δ. Β ρ α τ σ ἄ ν ο υ: Ἡ Ἱστορία τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐπαναστάσεων 1824—1936 σελ. 206.

ὅταν τὸ 1911, ἐπρωτάθῃ οὗτος διὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου, ὁ γάλλος ἀρχηγὸς τῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς πρὸς ὁργάνωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, στρατηγὸς Ἐνδοῦ, εἶπεν ὅτι ὁ Δαγκλῆς «καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν θὰ ἐγένετο στρατηγός».

Κατὰ τὸν βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912, ὁ Δαγκλῆς διεδέχθη τὸν Κ. Σαπουντζάκη, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου, κατέστρωσε τὰ σχέδια τῶν ἐπιχειρήσεων τὰ ὅποια ὠδήγησαν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ λοιπῆς Μακεδονίας ἤτο δὲ συγχρόνως καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς συνιελεστάς τῆς ἐκπορθήσεως τοῦ Μπιζανίου.

Εἰς τὴν συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου ποὺ θὰ ἐτερμάτιζε τὸν πρῶτον βαλκανικὸν πόλεμον, μὲ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης εἰρήνης, ὁ Δαγκλῆς ἔλαβε μέρος ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπανελθὼν ἀπὸ τὸ Λονδίνον, ὁ Δαγκλῆς ἀνέλαβε πάλιν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἐπιτελείου εἰς τὴν Ἠπίερον. Ἐκεῖ τώρα ὁ Δαγκλῆς ὁ ἀπλοῦς καὶ λεπτὸς τοὺς τρόπους, ὁ «μικρὸς τὸ δέμας, ἀλλὰ μαχητὴς» ὅπως τὸν ἐχαράκτηριζεν εἰς μίαν ἀνταπόκρισίν της ἡ καλλιτέχνις — δημοσιογράφος Θάλεια Φλωρᾶ Καρραβία, μελετᾷ τοὺς χάρτας τῆς Ἠπείρου καὶ τὰ ἔγγραφα καὶ μὲ τὸ ἥρεμον καὶ διαπεραστικόν του βλέμμα δὲν διστάζει νὰ ἐκφέρῃ τὴν γνώμην του, πάντοτε αἰσιόδοξος διὰ τὸ ποθητὸν τέρμα τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου, τὸν ὅποιον τὰ ἐξαγριωμένα στοιχεῖα καὶ ὁ βαρὺς χειμὼν ποὺ ἐδυσχέραινον τὰς κινήσεις καὶ τὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ στρατοῦ μας, εἶχον μετατρέψει εἰς ἀληθινὴν γιγαντομαχίαν.

Χάρις ὅμως εἰς τὸ ἀκμαῖον ἡθικὸν τοῦ γενναίου στρατοῦ μας, τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἀπόρρητον θεωρούμενον φρούριον τοῦ Μπιζανίου πίπτει καὶ ὁ Δαγκλῆς ἠτύχησε νὰ ἴδῃ ἐκπληρούμενον τὸ γλυκύτερον ὄνειρον τῆς ζωῆς του καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ Ἰωάννινα, συνοδεύων πλήρης συγκινήσεως τὸν τότε διάδοχον καὶ μετέπειτα βασιλέα Κωνσταντῖνον, καὶ νὰ περάσῃ κάτω ἀπὸ τὴν ἀψίδα ἐκ δάφνης ποὺ ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων εἶχε στήσει νὰ ὑποδεχθῇ τοὺς ἥρωας ἐλευθερωτάς.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἠπείρου ὁ Δαγκλῆς διωρίσθη Στρατιωτικὸς Διοικητὴς της, καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ ἐκεῖ σώματος στρατοῦ. Τὴν θέσιν ταύτην διετήρησεν ὁ Δαγκλῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δευτέρου βαλκανικοῦ πολέμου, διότι λόγῳ τῆς δημιουργίας ἀνεξαρτήτου ἁλβανικοῦ κράτους ὑπὸ τὸν Βῆδ καὶ τῆς ἀντιδράσεως τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἰταλίας, εἰς τὴν προέλασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ὅλης Ἠπείρου, ὁ ἐκ τῶν Ἀλβανῶν κίνδυνος ἐπέβαλε τὴν παραμονὴν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἀξιομάχου στρατιωτικῆς δυνάμεως.

* *

Τὸ 1915 ὁ Δαγκλῆς ἀπεστρατεύθη, διὰ νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν πολιτικὴν ἐκ λεγόμενος βουλευτὴς Ἠπείρου. Διὰ πρώτην φορὰν ὁ Δαγκλῆς ἀνέλαβεν ὑπουργικὸν χαρτοφυλάκιον τὴν 10 Αὐγούστου 1915, εἰς τὴν κυβέρνησιν Βενιζέλου, δι' ὅλον ὅμως διάστημα, διότι λόγῳ διαφωνίας μεταξὺ στέμματος καὶ κυβερνήσεως, παρητήθη τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν τὴν 24 Σεπτεμβρίου ἰδίου ἔτους.

Ὁ Δαγκλῆς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε προσωπικοὺς δεσμοὺς μὲ ἐκείνους οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ διχασμοῦ ἠγοῦντο τῆς βασιλικῆς παρατάξεως, καθὼς καὶ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον. Ἀπόδειξις τῶν φιλικῶν τούτων δεσμῶν ποὺ συνέδεον τὸν Δαγκλῆν μὲ τοὺς βασιλικοὺς κύκλους, εἶνε τὸ γεγονὸς ὅτι, ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, μετὰ τὴν ἀνωτέρω παραίτησιν τοῦ Βενιζέλου, προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Δαγκλῆν νὰ παραμείνῃ ὡς Ὑπουργός. Ὅταν δὲ ἐσχηματίζετο ἡ κυβέρνησις Ζαῖμη, οἱ αὐλικοὶ κύκλοι, ἐζήτησαν νὰ ἀναλάβῃ ὁ Δαγκλῆς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, νομίζοντες ὅτι ἡ παραμονὴ του εἰς αὐτό, θὰ ἐξυπηρέτει τὸν κατευνασμὸν τῶν παθῶν, διότι θὰ ἐμεσολάβει οὗτος εἰς ὅλας τὰς ὁξείας στιγμάς.

Ὁ Βενιζέλος ὁμῶς τὸν ὁποῖον ἠρώτησεν ὁ Δαγκλῆς ἐὰν θὰ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ἀναλάβῃ τὸ προτεινόμενον Ὑπουργεῖον, πὺ διηύθυνεν ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεώς του, τοῦ ἀπηγόρευσε τοῦτο ἢ ὅπως γράφει ὁ Ζαβιτσάνος «τὸν ἀποπῆρε ὡς μὴ γνωρίζοντα τὴν κατὰστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εἰ-
χον φθάσει τὰ πράγματα» (1).

Ἡ τελευταία αὕτη παράγραφος τοῦ ἀειμνήστου Ζαβιτσάνου, εἶναι ὀλίγον βιρεῖα, διότι ἡμεῖς τουλάχιστον ἀδυνατοῦμεν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ Δαγκλῆς, παρὰ τὸ μελλίχιον καὶ εὐγενὲς τοῦ χαρακτῆρος του, θὰ ἠνείχετο παρομοίαν σκηνήν, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὁ Βενιζέλος θὰ ἠδύνατο, διὰ παρόμοιον θέμα «νὰ ἀποπάρε» ἓνα τόσον στενὸν συνεργάτην του, καὶ μάλιστα τοῦ στρατιωτικοῦ ἀναστήματος ἐνὸς Δαγκλῆ.

Ὁ Δαγκλῆς τότε διὰ νὰ διαλύσῃ κάθε ὑπόνοιαν τοῦ βασιλέως, ὅτι οὗτος ἐπροτίμησε τὸν Βενιζέλον ἀπὸ αὐτόν, ἀπὸ ἀπλὴν προσωπολατρείαν καὶ μόνον ὠ-
θούμενος, ἀπηύθυνεν εἰς αὐτὸν ἐπιστολὴν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 28 Ἰανουαρίου 1916, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος ζητεῖ ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ «ἐπιτρέψῃ εἰς ἓνα ἀρχαῖον στρατιω-
τικὸν ἀγαπήσαντα καὶ ὑπηρετήσαντα πάντοτε τὴν Βασιλείαν, σχόντα τὴν εὐτυχίαν νὰ εἶναι συναγωνιστὴς του, κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912, ἀξιωθέντα δὲ καὶ τῆς Ὑψηλῆς τιμῆς νὰ φέρῃ τὸν τίτλον τοῦ Γενικοῦ Ὑπασπιστοῦ της, καὶ ἐν ἀποστρατεῖᾳ εὐρισκόμενος νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὸν Βασιλέα του σκέψεις τινὰς ἐπὶ τῆς ἐ-
πικινδύνου καταστάσεως, εἰς ἣν εὐρίσκεται τὸ ἔθνος μας, ἀγόμενος εἰς τοῦτο ἐκ μό-
νου τοῦ πόθου νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν Πατρίδα καὶ τὸν Θρόνον».

Ἀκολουθῶς ὁ Δαγκλῆς ἀναφέρει εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι τὰ γεγονότα τῆς τε-
λευταίας τετραμηνίας τὸν ἐπίκραναν, καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸν διέθεσαν κακῶς πρὸς αὐ-
τόν, τοῦ ὁποίου παρεξηγήθη καὶ ἡ μὴ συμμετοχὴ του ὡς ὑπουργοῦ εἰς τὴν Κυ-
βέρνησιν Ζαῖμη.

Τὴν ἄρνησίν του ἐκείνην ὁ Δαγκλῆς τὴν ἐδικαιολόγει πρὸς τὸν βασιλέα, συνεχίζων εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιστολὴν του, ὅτι αὕτη «δὲν προεκλήθη ἀπὸ προσωπο-
λατρείαν ὅτε θὰ ἦτο εὐκόλος δι' αὐτόν ἡ ἀπόφασις καὶ ἡ ἐκλογὴ, ἀλλὰ ἀπὸ λόγους ἰσχυροτάτους, λόγους ἰδεῶν καὶ καθήκοντος πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸν θρόνον, ὅ-
πως τουλάχιστον αὐτὸς τὸ ἀντελαμβάνειτο».

Καὶ ἐξηκολούθει ὁ Δαγκλῆς εἰς τὴν ἐπιστολὴν του ἐκείνην:

«Ὡς πιστεύω ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης ὅτι πάλῃ δεινὴ συνήφθη ἐν ἐμοὶ
μεταξὺ τῆς ἐπιθυμίας νὰ εὐχαριστήσω τῶν Βασιλέα μου καὶ τῆς συνειδήσεως ἥτις
μοὶ ἔλεγεν ὅτι ἡ ἀντίθετος πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευ-
θέρων ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ὑποστηριζομένη ὑπὸ τοῦ νῦν Ὑπουργείου καὶ παραδε-
δεγμένη ὑπὸ τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος ἦτο ἐπιζημία πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ συμφέ-
ροντα, ἅτινα καιρίως ἐθίγοντο διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ πολέμου καὶ ἐν τῇ Βαλκανι-
κῇ Χερσονήσῳ. Ἐσκεπτόμην δὲ καὶ σκέπτομαι ἔτι ὅτι θὰ προσέφερον κακίστην
ὑπηρεσίαν πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν Βασιλείαν, φαινόμενος εὐχάριστος πρὸς Αὐτὴν
καὶ ὑποστηρίζων ἰδέας ὡς ἐθεώρουν ἐπιζημίους».

Ἀκολουθοῦν τέλος εἰς τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους κα-
τὰ τὸν Δαγκλῆν ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ πολιτικὴ τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέ-
ρων, καὶ ὅτι ἡ οὐδετερότης τὴν ὁποίαν ἠθέλε νὰ ἐφαρμόσῃ ὁ βασιλεὺς θὰ ἦτο εὐ-
νόητος διὰ κράτος ἰσχυρόν, πὺ θὰ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τὴν καταστήσῃ σεβαστὴν,
καὶ τὸ ὁποῖον ἐπὶ πλέον δὲν θὰ εἶχεν ἐθνικὰς βλέψεις. Διὰ τὴν Ἑλλάδα ὁμῶς πα-
ρομοία πολιτικὴ οὐδὲ ὅπως ἦτο νοητή. Ἡ Ἑλλὰς κράτος μὲ ἔνδοξον ἱστορίαν τό-
σων αἰώνων, ἡ ὁποία τηροῦσα ἐν ἐπιστρατεῖσιν 300.000 ἄνδρας, ἀντὶ νὰ συμμε-
τάσχη τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου ἐβλεπε τουναντίον νὰ παραβιάζεται ἡ οὐδετερότης της,
νὰ ταπεινοῦται ἠθικῶς, νὰ βλέπῃ καταλυομένην τὴν κυριαρχίαν της, καὶ νὰ ἐμφρά-

ζη συγχρόνως «τὴν εὐμένειάν της πρὸς τὰς καταλυούσας τὴν κυριαρχίαν της δυνάμεις».

Καὶ καταλήγει εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἐκείνην ὁ Δαγκλῆς, λέγων εἰς τὸν βασιλέα ὅτι δὲν θὰ διστάσει νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος ἅμα πεισθῇ ὅτι διακινδυνεύουσι τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα. Καὶ ἐξακολουθεῖ:

«Τολμῶ ἐπομένως νὰ ἐλπίσω ὅτι εἶναι νῦν ἡ κατάλληλος στιγμή νὰ ἀφίσῃ τοὺς δισταγμοὺς καὶ νὰ ἐκφέρῃ τὴν μεγάλην ἀπόφασιν συμφώνως τῇ ἐνδομύχῳ ἐπιθυμίᾳ Της, ἣτις θὰ ἐξυψώσῃ καὶ μεγαλύνῃ τὴν Βασιλείαν Της καὶ θὰ καταστήσῃ τὸ κράτος μέγα καὶ πράγματι σεβαστὸν εἰς τοὺς φίλους καὶ τρομερὸν εἰς τοὺς ἐχθρούς». (¹).

* *

Ἀργότερον ὁ Δαγκλῆς ἀνέλαβε τὴν προεδρίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Συνδέσμου τῶν Ἑλλήνων Ἐπιστράτων, πού εἶχε συσταθεῖ τότε ἀπὸ τοὺς φιλελευθέρους, διὰ νὰ φέρῃ ἀντιπερασμὸν εἰς τοὺς ἐπιστράτους συλλόγους τῶν Κωνσταντινικῶν, οἱ ὅποιοι, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἔθνικοῦ διχασμοῦ 1915-1917, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τότε ὑπαρχηγοῦ τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου Ἰωάν. Μεταξᾶ, ἐξήσκουν μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς χώρας, πρὸς ἐπιβολὴν τῆς βασιλικῆς δικτατορίας, καὶ καταπολέμειν μὲ κάθε μέσον τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς τῶν Φιλελευθέρων.

Ἡ ἀνάληψις αὕτη ἐκ μέρους τοῦ Δαγκλῆ, ὁ ὅποιος ἦτο συγχρόνως καὶ Γενικός ὑπασπιστής τοῦ βασιλέως, δυσηρέστησε κάπως καὶ προουκάλεσεν αἰσθησιν εἰς τὸ περιβάλλον τῶν ἀνακτόρων, ὁ δὲ Δαγκλῆς πρὸς διασκέδασιν τῆς δυσαρρεσκείας ταύτης ἀπηύθυνε πρὸς τὸν ἀντιστράτηγον Πάλλη, ἀρχηγὸν τοῦ στρατιωτικοῦ οἴκου τοῦ βασιλέως, τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν, τὴν 20 Ἰουλίου 1916. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἔχει ὥς ἀκολούθως:

Ἀγαπητὲ κ. Πάλλη

Ἀποδεχθεῖς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τὴν θέσιν προέδρου τοῦ συσταθέντος «Ἐθνικοῦ Συνδέσμου τῶν Ἑλλήνων Ἐπιστράτων» ὡς ἀποβλέψας εἰς τὸν διὰ τοῦ καταστατικοῦ αὐτοῦ διατυπούμενον πατριωτικὸν σκοπὸν, δι' οὗ ἔκρινα ὅτι θὰ ἡδύνατο νὰ ἐξυψωθῇ ἡ ἀγάπη καὶ τὸ καθήκον πρὸς τὴν Πατρίδα τῶν συμμετεχόντων τοῦ Συνδέσμου ἐπιστράτων, ἔμαθον εἰτα παρ' ὑμῶν ὅτι ἡ ἀποδοχὴ μου αὕτη προσκρούει εἰς τὸν κανονισμόν τῶν Ἀνακτόρων περὶ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν στρατιωτικὸν οἶκον τῆς Α. Μ. εἴτε κατ' οὐσίαν, εἴτε τιμητικῶς. Λυπούμενος πολὺ διὰ τοῦτο, κύριε συνάδελφε, εὐρίσκομαι ἠναγκασμένος νὰ παρακαλέσω ὑμᾶς νὰ ὑποβάλλητε εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα τὴν εὐλαβὴ παράκλησίν μου ὅπως εὐδοκήσῃ νὰ μὲ ἀπαλλάξῃ τοῦ φέρειν τὸν τίτλον τοῦ Γενικοῦ Ὑπασπιστοῦ, δι' οὗ εἶχεν εὐαρεστηθῇ νὰ μὲ τιμήσῃ. Παρακαλῶ δὲ ἔτι Ὑμᾶς νὰ διαβεβαιώσητε τὴν Α. Μ. ὅτι ἡ στέρησις τοῦ τιμητικοῦ τούτου τίτλου θέλει μὲν λυπήσῃ ἐμέ, ἀλλὰ δὲν θέλει μ' ἐμποδίσῃ νὰ τρέφω τὴν αὐτὴν πάντοτε ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν Βασιλέα μου» (²)

Διατελῶ μετ' ἀγάπης

Π. Γ. Δαγκλῆς

* *

Ὁ Βενιζέλος καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς διαστάσεώς του μὲ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, ἤλπιζε πάντοτε εἰς μίαν συνεννόησιν, καὶ ἀνθίστατο εἰς τὰς ἐκκλήσεις πού τοῦ ἀπηυθύνοντο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ὅπως ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμον τῆς ἐπαναστάσεως διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν πολιτικὴν του. Μετὰ τὸ συλλαλητήριον ὅμως τῆς 14 Αὐγούστου 1916, ὅταν εἶδεν ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀρνεῖται νὰ δεχθῇ τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ συλλαλητηρίου διὰ νὰ τοῦ ἐπιδώσῃ τὸ ψήφισμα, καὶ ὅτι

1. Ν. Ἀποστολοπούλου: Ὁ Ἑλληνικὸς Μοναρχισμός. Ἀθῆναι 1922, σελ. 343—350, ἐνθα ὁλόκληρος ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Δαγκλῆ.

2. Ὁ Βασιλεὺς μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν παραίτησιν προέβη εἰς παῦσιν τοῦ στρατηγοῦ Δαγκλῆ ἀπὸ τοῦ ἀξιωματοῦ τοῦ Γεν. Ὑπασπιστοῦ.

κάθε ἀναβολή δράσεως ἦτο ἀπώλεια χρόνου, πού ἔθετεν εἰς κίνδυνον τοὺς καρποὺς δύο ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων, καὶ αὐτὴν δὲ ἴσως τὴν ὑπόστασιν τῆς Ἑλλάδος, ἀτενίσας δὲ τέλος τὴν ὑπόθεσιν μὲ τὸ πρῶμα τῆς εὐθύνης του ἀπέναντι τῆς ἱστορίας, ἔλαβε τὴν μεγάλην ἀπόφασιν ὅπως ἐπιβαίνων τῆς «Ἑσπερίας» τοῦ Λεωνίδα Ἐμπειρίκου, μαζὶ μὲ τὸν δαφνοστεφῆ ναύαρχον Π. Κουντουριώτην, πλεύσῃ μέσῳ Κρήτης εἰς Θεσσαλονίκην, καὶ κηρύξῃ ἐκεῖ ἐπαναστατικὸν κίνημα, τὸ λεγόμενον τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

Κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ κινήματος ἐκείνου ὁ Δαγκλῆς δὲν ἠκολούθησε τοὺς ἀνωτέρω, ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν (¹), ἀλλὰ παρέμεινεν εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ συνεχίσῃ, ὅπως ἔλεγε διαπραγματεύσεις εἰς τὰς ὁποίας ἐμεσολάβει καὶ ἀπὸ τὴν εὐόδωσιν τῶν ὁποίων θὰ ἐπετυγχάνετο σημαντικὴ ὕφεσις τῶν παθῶν, μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων. Ἡ προσωρινὴ ὅμως ἐκείνη παραμονὴ του εἰς τὰς Ἀθήνας, παρεξηγήθη ἀπὸ τοὺς συμβούλους τοῦ βασιλέως, ὡς δισταγμός, κατεβλήθησαν δὲ προσπάθειαι ὅπως ἀποτραπῇ ἡ συμμετοχὴ τούτου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπεσκέφθη τὸν Δαγκλῆν ὁ τότε διοικητὴς τῆς Π. μεραρχίας Γιαννακίτσας, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ τοῦ ὑπενθύμισε τὴν συνεργασίαν του μὲ τὸν τότε διάδοχον Κωνσταντῖνον εἰς τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα, τὸν ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐμελειᾶτο εὐσχημος τρόπος ἀναγνωρίσεως τοῦ κινήματος ἀπὸ τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν, τῆς ἐπισήμου ἥτοι Ἑλλάδος, καὶ συνεπῶς ἡ παρουσία του ἦτο ἀπαραίτητος εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ χρησιμεύσῃ οὗτος μεσάζων μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, καὶ πρὸς κατάταξιν τῶν ἀξιωματικῶν πού θὰ προσεχώρουν εἰς τὸ κίνημα (²).

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ αἱ συνεννοήσεις ἐξηκολούθησαν ἐπὶ ἡμέρας. ἐνῶ ἐκ παραλλήλου διεσπείρετο ἡ φήμη ὅτι ὁ Δαγκλῆς δὲν ἐνέκρινε τὴν ἀπόφασιν ἐκείνην τοῦ Βενιζέλου—Κουντουριώτη καὶ τοῦτο γιὰ νὰ προληφθῇ δυσάρεστος ἐντύπωσις εἰς τὸν στρατόν, ὅπου τὸ κῦρος τοῦ Δαγκλῆ ἦτο μέγα. Καὶ αἱ ἐλπίδες ὅμως ἐκείναι διεψεύσθησαν, διότι ἀπὸ τὴν καθυστέρησιν ἐκείνην, ὁ πεδείχθη ὅτι ἐπεδιώκετο μόνον ἡ δημιουργία δυσμενῶν ἐντυπώσεων καὶ τίποτε ἄλλο. Κατόπιν λοιπὸν τῆς ἀνακαλυφθείσης ραδιουργίας, ὁ Δαγκλῆς συνοδευόμενος ἀπὸ δεκάδα ἀξιωματικῶν, μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ὡς τρίτον μέλος τῆς τριανδρίας, παρεσκεύασε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης καὶ ἠργάσθη διὰ τὴν ὁργάνωσιν τοῦ στρατοῦ. Πρόκειται διὰ τὴν πλέον δραματικὴν φάσιν τῆς μεγάλης ἐκείνης ἔθνικῆς τραγωδίας, πού ἐσυμβόλιζε τὴν μεγάλην ἐθνικὴν ἐξόρμησιν, διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ μας προγράμματος ἥτοι τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαθήκης τοῦ 1821, καὶ ἡ ὁποία τραγωδία ἀρχίσασα τὴν 20 Φεβρουαρίου 1915, ὅτε ἐξεδηλώθη ἡ πρώτη διαφωνία Βενιζέλου—Κωνσταντίνου, εἶχε τὸν ἐπίλογόν της εἰς τὸ ὀλοκαύτωμα τῆς Σμύρνης τοῦ 1922.

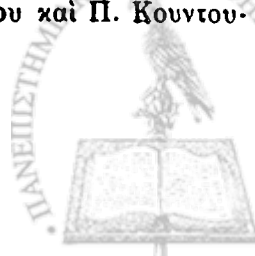
Ὁ Δαγκλῆς τὸ 1918, παρητήθη τῆς ἀρχιστρατηγίας, καὶ ἀπῆλθεν ἰδιωτέων εἰς Παρίσιος καὶ Λονδίνον.

* *

Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 1 Νοεμβρίου 1920, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, παρὰ τὰς περιλάμπρους στρατιωτικὰς καὶ διπλωματικὰς του δάφνας πού ἐδιπλασίαζον σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπραγματοποιούν τὰ ὄνειρα τῆς φυλῆς, ἐν τούτοις ὑπέστη δεινὴν ἥτταν, ὁ δὲ ἀρχηγός του αὐτοκατεδικάσθη νὰ ὑποστῇ ἐ-

1 Ἡ πρώτη διαταγὴ πρὸς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, πού ἐξεδόθη, ἀπὸ τὰ Χανιά ἀπὸ τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 14 Αὐγούστου 1916, διὰ τῆς ὁποίας εἰδοποιούντο αὐταὶ ὅτι «εἰς τὰς ἱεραρχικὰς σχέσεις των, τὴν θέσιν τῆς ἐν Ἀθήναις κυβερνήσεως καταλαμβάνει ἡ προσωρινὴ κυβερνήσις πρὸς τὴν ὁποίαν ὀφείλονται νὰ ἀναφέρονται τοῦ λοιποῦ διὰ τὰ καθήκοντα τῆς ὑπηρεσίας των» φέρει τὰς ὑπογραφὰς τοῦ Ε. Βενιζέλου καὶ Π. Κουντουριώτου. (Θ. Β α ὶ δ η: Ἐλευθέριος Βενιζέλος. Ἀθ. 1934 σελ. 250.)

2. Γ. Β ε ν ῑ ρ η: Ἐνθ. ἀνωτ. Β. σελ. 213.

κουσίαν έξορίαν, ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς ἐκλεγείς τότε βουλευτῆς Ἰωαννίνων, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθει νὰ διευθύνῃ, καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1922, ὡς πρόεδρος ἐπιταμελοῦς ἐπιτροπῆς.

Τὸ ἀξίωμα τοῦτο κατέλαβεν ὁ Δαγκλῆς, κατὰ τὴν γενικὴν συνέλευσιν τοῦ κόμματος τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1922, ὁπότε αὕτη διὰ βοῆς τὸν ἐξέλεξε Πρόεδρον. Κατὰ τὴν γενομένην δὲ τότε ψηφοφορίαν, ἐπὶ 207 ψηφισάντων, ἔλαβον ὁ μὲν Δαγκλῆς 190 ψήφους, ὁ Ἀλ. Παπαναστασίου 185, Θ. Σοφούλης 175, Ἀλέξ. Καραπάνος 138 καὶ Γ. Καφαντάρης 124 (1). Εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐπιτροπὴν θὰ ἀντιπροσωπεύοντο ἐπὶ πλέον ἢ Πανελλήνιος Ἐνωσις τῶν Πολιτικῶν Φιλελευθέρων Ὁργανώσεις διὰ τοῦ Προέδρου τῆς κ. Παντ. Καρασεβδᾶ, ὁ Σύνδεσμος τῶν Φιλελευθέρων διὰ τοῦ διευθύνοντος συμβούλου κ. Βαβαλᾶ, καὶ ὁ Φιλελεύθερος τύπος διὰ τοῦ κ. Ἀντ. Νικολοπούλου.

Ἡ παραίτησις τοῦ Δαγκλῆ ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, εἶναι καὶ τὸ τελευταῖον ἔγγραφον ποὺ ὑπέγραψεν οὗτος, καὶ τὸ ὁποῖον ὑπηγόρευσε ὁ ἴδιος, εἰς τὴν θυγατέρα του κ. Μυλωνᾶ τὴν παραμονὴν τῆς εἰσόδου του εἰς τὸν «Εὐαγγελισμόν» πρὸς θεραπείαν, καὶ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του, τὸ ἀπέστειλε δὲ πρὸς τὸν τότε Πρόεδρον τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως κ. Κ. Ρακτιβάν.

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν του ἐκείνην ὁ Δαγκλῆς, ἀφοῦ ὑπενθυμίζει εἰς τὸν Ρακτιβάν προηγουμένην του τοιαύτην, εἰς τὴν ὁποίαν τοῦ ἔγραψεν ὅτι «ἐ ν ε κ α β α ρ ε ί α ς ἄ σ θ ε ν ε ί α ς μ ο υ δὲν θὰ δ υ ν η θ ῶ ἐπὶ μα κ ρ ὸ ν χ ρ ὸ ν ο ν νὰ δ ι α τ η ρ ῇ σ ω τὴν δι ε ύ θ υ ν σ ι ν τοῦ κ ὅ μ μ α τ ο ς τῶν Φ ι λ ε λ ε υ θ ἑ ρ ω ν» τὸν παρεκάλει νὰ τὴν ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος. Πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ Ρακτιβάν, λόγῳ τῶν πολλῶν του ἀσχυριῶν εἰς τὴν προεδρείαν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὸ νέον τοῦτο φορτίον, ὁ Δαγκλῆς προσθέτει εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιστολὴν ὅτι «ὄχι μόνον ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἀλλὰ μᾶλλον οὐδόλως πλέον ἢ ἀσθένειά μου (2) θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ πολιτευθῶ, σᾶς παρακαλῶ νὰ συσκεφθῇτε μετὰ τῶν κυριωτέρων παραγόντων αὐτοῦ καὶ ἀποφασίσῃτε εἰς ποῖον πρόσωπον ἢ εἰς ποῖαν ἐπιτροπὴν θ' ἀνατεθῇ ἡ περὶ ἧς πρόκειται διεύθυνσις».

Καὶ κατέληγεν εἰς τὴν ἐπιστολὴν του ἐκείνην ὁ Δαγκλῆς, μὲ τὴν κάτωθι φράσιν, πλήρη θαυμασμοῦ διὰ τὸ κόμμα τοῦ ὁποῖου ἀπετέλει οὗτος ἐπίλεκτον μέλος, καὶ οἶονεὶ ὡς εἶδος ὑποθήκης.

«Θεωρῶ ἀπαραίτητον νὰ διατηρηθῇ ὑπὸ οἰονδήποτε πολίτευμα κόμμα ἔχον τόσον ἱστορικὰς παραδόσεις, τόσον ὠραίας ἀρχάς, καὶ τυχὸν προέδρου τοῦ πολιτικῶν τέρου ἀνδρὸς τῆς Εὐρώπης. Θὰ διευκολυνθεῖ δὲ μεγάλως ἡ ἐκλογὴ τῆς διευθύνσεως ἐὰν τεθεῖ ὡς ἀρχὴ ὅτι ὁ πρόεδρος τῆς ἐκάστοτε ἐξ αὐτοῦ σχηματιζομένης κυβερνήσεως δὲν εἶνε ἀπαραίτητον νὰ εἶνε ἐκ τῶν μελῶν τῆς διευθύνσεως αὐτοῦ».

* *

Ἡ ἐπιβολὴ τῆς προσωπικότητος τοῦ Δαγκλῆ εἰς τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων καὶ τὸν πολιτικὸν κόσμον ἐν γένει, ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἦτο ἐποχὴ ποὺ ὁ Δαγκλῆς ἐφέρετο ὡς ἀρχηγὸς κυβερνήσεως.

Μετὰ τὴν παραίτησιν, πράγματι τοῦ κ. Στ. Γονατᾶ, κατὰ τὸ 1924, ἐνῶ ὅλοι αἱ ἐνδείξεις ἔπειθον ὅτι ἡ προσεχὴς κυβέρνησις θὰ ἐσχηματίζετο ὑπὸ τὴν προ

1. Ἐφημ. «Ἐλεύθερον Βῆμα» 26 Σεπτεμβρίου 1922.

2. Ἐπασχεν ἀπὸ καρκίνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ ἀπέθανε. Προηγουμένως εἶχε προσβλῇ θεῖ ἀπὸ συμφόρησιν.

εδρίαν τοῦ Γ. Ρούσου, ἀρχηγοῦ τῆς ομάδος τῶν Φιλελευθέρων Δημοκρατικῶν, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν Βενιζέλον, καὶ τοὺς παράγοντας συντηρητικοὺς τῶν Φιλελευθέρων, αἱ δὲ ἐφημερίδες ἐδημοσίευσον καὶ τὰ ὀνόματα τῶν νέων ὑπουργῶν (¹), μεταξὺ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἀνεφέρετο περὶ Δαγκλῆ, ἐν τούτοις οἱ συνελθόντες τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἰς σύσκεψιν πληρεξούσιοι τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων περὶ τοὺς 300, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Θ. Βελιανίτη, ἐξεδήλωσαν ἅπαντες τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κόμματος πρὸς τὸν Δαγκλῆν, τὸν ὁποῖον ἐπρότειναν ὡς Πρόεδρον τῆς νέας κυβερνήσεως.

Κατόπιν ὁμοῦς ἀρνήσεως τῶν Μιχαλακοπούλου καὶ Καφαντάρη, ὅπως λάβουν μέρος εἰς αὐτήν, καὶ τῶν Φιλελευθέρων Δημοκρατικῶν οἱ ὅποιοι διὰ τοῦ Γ. Ρούσου, ἐδήλωσαν ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ ἐδέχοντο νὰ ὑπηρετήσουν κυβερνήσιν Δαγκλῆ, οὗτος κατέθεσε τὴν ἐντολήν, τὴν δὲ νέαν κυβέρνησιν ἐσχημάτισεν ὁ Ἐλ. Βενιζέλος χωρὶς ὁ Δαγκλῆς νὰ συμπεριληφθῇ εἰς αὐτήν.

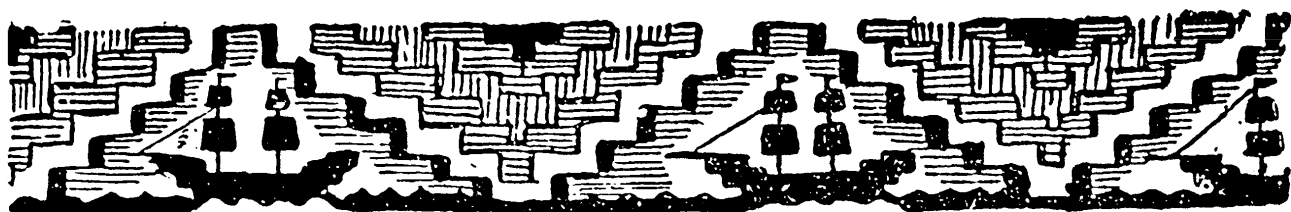
**

Ὁ Δαγκλῆς ἀπέθανε τὴν 9 Μαρτίου 1925 εἰς τὸ νοσοκομεῖον «Εὐαγγελισμός». Ἐκεῖ ἄφησεν οὗτος ἥρεμα τὴν τελευταίαν του πνοήν, εἰς τὸ τέμα ἐνὸς σταθμοῦ μακροῦ καὶ λαμπροῦ, τὸν ὁποῖον διήνυσεν οὗτος ἔχων ὡς μόνον ὁδηγὸν τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον, καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔθνους, ἀφήσας ἀναμνήσεις λαξευμένας εἰς χρυσᾶς σελίδας τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, διότι ὁ Δαγκλῆς ἦ' ο εἰς τὴν πολιτικὴν, κοινωνικὴν καὶ στρατιωτικὴν του ζωὴν, ὑποδειγματικὸς Ἕλλην. Εἰς τὸ μέσον τῶν ἡξέων παθῶν τῆς ἐποχῆς του, μακρὰν φανατισμῶν, ἐπεζήτησε πάντοτε, τὴν προσήλωσιν πάντων ἡγετῶν καὶ ἀρχομένων, εἰς τὸ ἀνώτατον ἐθνικὸν καθῆκον. Ἡ κηδεία του ἐγένετο τὴν ἐπομένην, καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πανελλήνιον συναγερμόν. (²)

1. Ἐφημ. «Ἐλεύερον Βῆμα» 10 Ἰανουαρίου 1924.

2. Ὁ Βενιζέλος, ἀναχωρῶν τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας διὰ τὸ ἐξωτερικόν, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ παραστῇ εἰς αὐτήν, κατέθεσεν ἐπὶ τῆς σοφοῦ τοῦ νεκροῦ στέφανον, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «εἰς τὸν πολύτιμον συναγωνιστὴν καὶ φίλον». Τὸν νεκρὸν τοῦ Δαγκλῆ προσεφώνησεν ὁ τότε πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Γ. Καφαντάρης, καταθέτων στέφανον, ἐπὶ τῆς ταινίας τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἡ φράσις «Τῷ στρατηγῷ Δαγκλῇ τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων μετ' ἐὺγνωμοσύνης». Ἐκ μέρους τῶν Ἑπειρωτῶν ὁ τότε πληρεξούσιος τῶν Ἰωαννίνων, στρατηγὸς Δημ. Ν. Μπότσαρης.

ΒΑΣΙΛ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

τ. Ἐπιθεωρ. Δημ. Ἐκπαιδεύσεως

ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

ΤΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑΤΑ (Στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Καποδίστρια)

Εἶναι γνωστὸν μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἰ. Καποδιστρίου, οἱ ἀδελφοὶ του ἐφρόντισαν καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς 4 τόμους ἡ ἀλληλογραφία τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου εἰς Γενεύην — Ἐλβετίας Γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ Γραμματέως του Μπετὼ κατὰ τὸ 1839. Ἡ ἀλληλογραφία αὕτη μετεφράσθη ὑπὸ τοῦ Μιχ. Γ. Σχινᾶ εἰς γλῶσσαν στρουφνὴν καὶ δυσνόητον καὶ ἐξεδόθη Ἑλληνιστ' διὰ δαπάνης τοῦ Π. Δ. Στεφανίτη, τοῦ Λευκαδίου, ἱατροῦ τὸ 1841.

Μεταξὺ τῆς ἀλληλογραφίας ὑπάρχουν καὶ ἐπιστολαὶ ποὺ ἀφοροῦν τὴν Ἠπειρον ὡς αἱ κατωτέρω δύο δημοσιευόμεναι, ἀναφερόμεναι εἰς τὰ κληροδοτήματα τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ τὴν ἐνίχυσιν τῶν προσφύγων.

Ἀπὸ τοῦ 1820 οἱ τόκοι τῶν κληροδοτημάτων διὰ τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων δὲν εἶγον ἀναληφθῆ ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων. Καὶ ὁ Καποδίστριας μόλις ἐξελέγη Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡτοιμάζετο νὰ κατέλθῃ στὴν Ἑλλάδα ἀποτείνεται πρὸς ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς ζητῶν ὑλικὰς ἐνισχύσεις πρὸς περίθαλψιν τῶν προσφύγων. Ζητεῖ καὶ ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς Ἠπειρώτας νὰ ἐπιστρέψουν, ὥστε οἱ τόκοι τῶν κληροδοτημάτων νὰ δαπανηθοῦν διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀνάληψις τῶν τόκων τῶν κληροδοτημάτων ἐκ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ὁρφανοτροφείου τῆς Μόσχας ἀπῆτει τὴν ἐγκρισιν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀπευθύνετα πρὸς τὸν διάδοχόν του, Κόμητα Νεσελδόρ, τὸν ὁποῖον κατατοπίζει ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ διευκολύνῃ τὴν ἀνάληψιν τῶν τόκων διὰ τὴν ἐπείγουσαν περίθαλψιν τῶν δυστυχοῦντων ἐκ τοῦ πολέμου θυμάτων.

Τὰς λεπτομερεῖας οἱ ἀναγνώσται βλέπουν εἰς τὰ κατωτέρω δύο ἔγγραφα.

Τοὺς κ.κ. Ζωσιμᾶ, Κώστα, Βούβα, Ξειδᾶ, Παξιμάδη, Γαργούλη, Πάλλη, Τσομάγα, Μάτσα, Ριζάρη καὶ Κουμπάρη, ἐμπόρους Ἑλλήσιν

Εἰς Μόσχαν

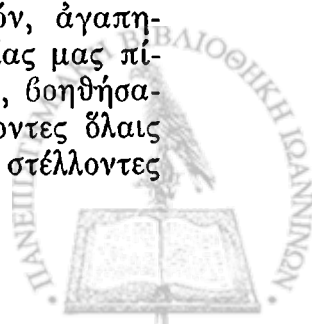
Ἐν Πετρούπολει 14 Ἰουλίου 1827

Αἱ εἰδήσεις, ὅσας ἐλάβετε πανταχόθεν, σᾶς ἔκαμαν γνωστὴν τὴν κατάστασιν τῆς Πατρίδος. Γνωρίζετε δὲ ἐπίσης, ὅτι ἡνοίχθη δάνειον εἰς Κέρκυραν καὶ προσκαλοῦνται νὰ λάβωσιν εἰς αὐτὸ μέρος ὅλοι οἱ ἐν Εὐρώπῃ εὐκατάστατοι Ἕλληνες διὰ νὰ προφθασθῶσι προσωρινῶς αἱ δριμεῖαι ἀνάγκαι τοῦ ἔθνους καὶ μάλιστα αἱ κατὰ τὰς τροφάς, ἐπειδὴ καὶ τὰ ἐν Πελοποννήσῳ φρούρια καὶ αἱ νῆσοι καὶ ὅλος ἐν γένει ὁ τόπος κατήντησεν εἰς τὴν ἐσχάτην ἐνδειαν καὶ ἀμηχανίαν.

Φίλτατοι ὁμογενεῖς, τοῦτο νομίζω τελευταῖον καὶ φρικτότατον κίνδυνον τῆς Πατρίδος καὶ δι' αὐτὸ μᾶλλον κατεπεί-

γουσιν βλέπω τὴν ἀνάγκην χρηματικῆς βοηθείας. Καὶ ἐγὼ μὲν ἤδη ἐπρόσφερα ὅ,τι ἠδυνάμην. Πρὸς δὲ ὅλους τοὺς ἐν Εὐρώπῃ ὁμογενεῖς μας διευθύνων τὸ παρὰ τῆς Πατρίδος προσκλητήριον κήρυγμα, παρ' ὑμῶν, φίλοι, τὰ μέγιστα προσδοκῶ ὅτι καὶ πλούσιοι εἰσθε καὶ χρηστῶν πολιτῶν ὑπόληψιν ἔχετε.

Καὶ ἔως μὲν τοῦ παρόντος εἰς ἐπικουρίαν τῆς Πατρίδος δὲν σᾶς προσεκάλεσα, διότι εἵχομεν τοὺς ξένους, τὰ φιλανθρωπικά τῆς Εὐρώπης καθιδρύματα, δαψιλῶς ἐπιβοηθήσαντα καὶ προφθάσαντα τὰς χρείας τῆς δυστυχοῦς Ἑλλάδος· τούτων δὲ τῶν πόρων ἤδη ἐλαττωθέντων, ἡ πατρις σήμερον μόνον ἀπὸ τὰ ἰδιά της τέκνα ἐλπίζει. Σᾶς ὀρκίζω λοιπόν, ἀγαπητοὶ φίλοι, εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας μας πίστεως, βοηθήσατε τὴν Πατρίδα, βοηθήσατέ την ἄνευ ἀναβολῆς συντρέχοντες ὅλαις δυνάμεσιν εἰς τὸ δάνειον καὶ στέλλοντες

εὐθὺς εἰς Κέρκυραν τὰς καταγεγραμμένας παρ' ὑμῶν ποσότητας. Ἄν δὲ προτιμᾶτε, γράψατε πρὸς τοὺς ἀνταποκριτάς σας νὰ δοθῶσιν αἱ βοηθεῖαι σας κατ' εὐθείαν εἰς τὴν ἐνεστῶσαν τῆς Ἑλλάδος Κυβέρνησιν λαμβάνοντες ἀποδείξεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ Πατρίς θέλει σᾶς ἐκφράσει ποτὲ τὴν εὐγνωμοσύνην της.

Ἄν εἰσθε Χριστιανοί, ἂν εἰσθε Ἕλληνες, ἂν ἀγαπᾶτε τὸ ἔθνος σας καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς, βοηθήσατε ταχέως, χεῖρα γενναίαν ταχέως ἐκτεínaτε. Μὴ χάνετε καιρὸν ζητοῦντες τί ὁ ἕνας ἔδωκε καὶ τί ὁ ἄλλος νὰ δώσῃ ἔπρεπε. Ἄλλ' ἕκαστος ὑμῶν μὲ τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας ἐρωτῶν τὴν συνείδησίν του ἅς δώσῃ ὅ,τι δύνανται — ὦ ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ὁ πεινῶν δὲν ἠμπορεῖ νὰ περιμένη. Ἄν θέλετε αἱ βοηθεῖαι σας νὰ εὐρωσι τοὺς ἀνθρώπους ζῶντας καὶ νὰ τοὺς σώσωσιν εἰς διάστημα 40 ἡμερῶν, ἀφ' ἧς λάβετε τὸ παρὸν μου, πρέπει νὰ εἶναι φθασμένοι ἐκεῖ. Καὶ δὲν ἀγνοεῖτε τί κακὸν ἔκαμεν ἡ πείνα.

Δι' αὐτὴν τὸ Μεσολόγγι ἔπεσε, δι' αὐτὴν ἡ τῶν Ἀθηνῶν πόλις παρεδόθη. Ἡ πείνα ἐκαταδάμασε τοὺς ὑπὸ χιλιάδας Τούρκων μὴ νικηθέντας· διὸ καὶ ὁ ἐχθρὸς σπουδάζει καὶ ἐνισχύεται σπεύδων νὰ πατάξῃ τὰς τελευταίας πληγὰς ἐντὸς τοῦ ὀλίγου καιροῦ ὅσος τοῦ μένει διὰ νὰ τελειώσῃ τὸν πόλεμον. Βοηθήσατε λοιπὸν τάχιον τοὺς ὁμογενεῖς σας, ἵνα εἰς τὸν αἰῶνα ματαιώσετε τοὺς σκοποὺς τοῦ ἐχθροῦ.

Μὴ ὑποφέρετε νὰ χαθῇ ἡ Ἑλλὰς τὴν παραμονὴν τῆς σωτηρίου ἡμέρας. Μὴ λέγετε μεταξὺ σας ὅτι αἱ μέγιστα τῆς Εὐρώπης δυνάμεις φροντίζουν εἰς τὸ ἐξῆς περὶ τῆς σωτηρίας τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο μὲν ἀληθεύει, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ ὀφείλουσαν νὰ ἐννοιάζωνται περὶ τῶν ἀδελφῶν των. Καὶ ἐνταῦθα περὶ ἄρτου ὁ λόγος. Πιστεύσατέ με (σᾶς λέγω πιεζόμενος τὴν καρδίαν) ἡ Εὐρώπη ἔχει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοικτοὺς ἐπὶ τοὺς εὐπόρους Ἕλληνας τοὺς εἰς τὰ διάφορα μέρη ἐγκατεστημένους, οὐδὲ δύναται νὰ καταλάβῃ πῶς ὑπάρχουν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον Χριστιανοὶ βλέποντες μὲ ἀδιαφορίαν τοὺς ἀδελφοὺς των ἐν ὥρᾳ τοῦ δεινοτάτου κινδύνου. Ἐ-

πειδὴ δὲ πολλοὶ ἀπὸ σᾶς οὐδὲ νὰ ἐκτιμῇσωσι δικαίως ἐξεύρουσιν ἀκόμη τὴν ἀληθῆ βάσιν τῆς εὐτυχίας των ἅς μάθωσιν ὅτι ἡ βάσις αὕτη εἶναι ἡ προσηγορία τοῦ Ἕλληρος.

Ἄλλ' ἀφοῦ τὸ ἔθνος ἀφανισθῇ καὶ ἡ παρηγορία θέλει χαθῇ καὶ τότε ματαίως θέλουσι κλαῦσαι ἐπὶ τοῦ συντριμμοῦ τῆς Πατρίδος. Θέλουσιν ὑπάγει νὰ συμφυθῶσι μὲ τὰ ἀλλόφυλα ἔθνη, εἰς τοὺς ἀπογόνους των οὐδὲ ἴχνη τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος ἀφίνοντες· αἰωνίως ξένοι θέλουσιν εἶσθαι καὶ πλέον παρηγορίαν δὲν ἔχουσι τὴν Πατρίδα συλλογιζόμενοι, διότι μόνη ἡ Πατρίς δύναται καλῶς οἰκουμένη νὰ σκεπάσῃ καὶ ἐπὶ ξένης τὴν τιμὴν, τὴν εὐτυχίαν καὶ τὰ δικαιώματα τῶν τέκνων της. Οἱ φιλόστοργοι ὅμως Παῖδες θέλουσιν ἐξ ἐναντίας τιμηθῇ παρ' αὐτῆς ἀνορθωθείσης λαβόντες παρὰ Θεοῦ τὴν ἀνεκτίμητον χάριν καὶ δύναμιν νὰ βοηθήσωσι τὴν μητέρα καὶ νὰ τῆς ἀποδώσωσιν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ἐξ αὐτῆς πηγάζουσαν ὑπαρξίν των.

Προσέξατε δὲ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς:

Γνωρίζω ἕκ τινος καιροῦ ὅτι εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ νοσοκομείου τῆς Μόσχας ἀπόκεινται κεφάλαια τῶν ὁποίων οἱ τόκοι εἶναι τεταγμένοι εἰς περιποίησιν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις σχολείων καὶ δὲν ἐλήφθησαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου ἥτοι ἀπὸ ἐξ καὶ πλέον ἐτῶν, φρονίμως πραξάντων τῶν ἐπιτρόπων εἰς τὸ νὰ ἀφῆσωσι τοὺς τόκους ἐν ἀσφαλείᾳ, ἐν ᾧ δὲν ὑπάρχουν πλέον τὰ σχολεῖα. Ἄλλ' ἰδοὺ καιρὸς νὰ χρησιμοποιηθῶσι τὰ χρήματα ταῦτα εἰς ἐνίσχυσιν τῆς Πατρίδος, ἐξ ἧς καὶ τὰ σχολεῖα θὰ ἀποκατασταθῶν τὰ προικισμένα μὲ τὰ κεφάλαια.

Μεταχειρισθῆτε εἰς τὸ δάνειον τὴν ποσότητα ὧν τῶν εἰρημένων τόκων. Κύριε Ζωσιμᾶ, ἀγαπητὲ φίλε τοῦ ἔθνους, σὺ ἐπίτροπος ὢν διὰ τοὺς τόκους τῶν παρὰ τῆς συγγενείας σου καταβληθέντων κεφαλαίων, ἐλείθερος εἶσαι νὰ τοὺς διαχειρισθῇς ὅπως κρίνεις καλόν. Σεῖς Κύριε Βούβα, Γαργούλη, Πάλλη, ἐπίτροποι ὄντες διὰ τὰ παρὰ τοῦ Ζώη Καπλάνη καὶ τῶν ἄλλων εὐεργετῶν τῶν Ἰω-

αννίνων κληροδοτηθέντα κεφάλαια, δύνασθε νὰ λάβετε τοὺς τόκους αὐτῶν· ἂν δὲ τὸ κρίνεται ἀναγκαῖον ζητήσατε τὴν συγκατάθεσιν καὶ τῶν ἄλων ἐν Μόσχα Ἰωαννιτῶν καὶ ὅλοι συμφώνως δώσατε εἰς τὸ δάνειον τὴν ποσότητα τῶν τόκων, λαμβάνοντες ἀποδεικτικὰ καθ' ἃ τὸ Ἔθνος, ἅμα ἀναλαβόν, θέλει ἀποδώσει τὰ ὀφειλόμενα. Σᾶς τὸ εἶπα καὶ τὸ ἐνοήσατε, ὅτι ἀπὸ μόνῃν τὴν ἀνάληψιν τῆς Ἑλλάδος κρέμεται ἡ ἀποκατάστασις τῶν ἐν Ἰωαννίνοις σχολείων· καὶ ἂν ταύτην ἐπιθυμήτε, συνεισφέρατε πρῶτον εἰς σωτηρίαν τοῦ Ἔθνους καὶ τότε τελειοῦται καὶ ὁ σκοπὸς τῶν εὐεργετῶν. Διότι ἂν τὸ Ἔθνος χαθῇ εἰς τὴν χρησιμεύουσι τὰ χρήματα ταῦτα ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος αὐξανόμενα; Καὶ ποῖα σᾶς μένει ἐλπίς νὰ ἀποκατασταθῶσι ποτὲ τὰ σχολεῖα; Καὶ ἀφοῦ τὰ κεφάλαια μείνωσιν ἄκαρπα διὰ τὸ Ἔθνος, δὲν παραβιάζεται ἡ διάνοια τῶν εὐεργετῶν καὶ δὲν ἐπιβαρύνεται ἡ συνειδήσις σας μὲ μεγάλην εὐθύνην;

Μὴ λείψετε λοιπὸν νὰ στείλετε εἰς τὸ δάνειον τὸ ποσὸν τῶν τόκων καὶ ἡμέραι ἔρχονται καὶ ἡ Πατρις θέλει τοὺς ἀποδώσει ὅπου ἀνήκουσι καὶ οὕτως οἱ τῶν Ἰωαννίνων πολῖται εὐεργέται ἔσονται ὅχι μόνον τῆς γενεθλίου αὐτῶν πόλεως ἀλλὰ καὶ συμπάσης τῆς Ἑλλάδος.

Φίλτατοι ὁμογενεῖς, περαίνω τὴν μακράν μου ἐπιστολὴν προσαγορεύων μετὰ ἀγάπης ὅλους ὑμᾶς κοινῶς καὶ ἕκαστον κατ' ἰδίαν. Πεποιῶτε δὲ ὅτι ἡ Θεία Πρόνοια κηδεταὶ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ μα αὐτῆς! Καί, ὦ Ἕλληνες τῆς Μόσχας τούχαριοι ὅσοι Ἕλληνες γίνωσι συνεργοὶ τῶν ἐναριθμίουσιν σᾶς κρίνω.

Ἀναχωρῶν μετ' ὀλίγον ἐκ Πετροπόλεως ἐλπίζω ὅτι θὰ σπεύσετε νὰ μοῦ διαβάσετε, ὅπου καὶ ἂν εἶμαι, τὴν ἀγαθὴν εἶδησιν ὅτι γενναίως ἐπεβοηθήσατε τὴν κοινὴν ἡμῶν Πατρίδα.

Ἐρρωσθε καὶ εὐδαιμονεῖτε
Ἰ. Καποδίστριας».

Τῷ κ. Κόμητι Νεσελρόδ

Εἰς Πετρούπολιν

Ἐν Πετροπόλει τῇ 15 Ἰουλίου 1827

Κύριε Κόμη, ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης δὲν ἀγνοεῖ τὴν ὑπόθεσιν τῶν πολλῶν μου προ-

τροπῶν, τὰς ὑποίας καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός μου ἐκραταίωσα, ὥστε νὰ προάξω τοὺς ἐν Ρωσσίᾳ ὁμογενεῖς μου νὰ βοηθήσωσι χρηματικῶς τὴν Ἑλλάδα, μάλιστα χρήζουσαν βοηθείας ἐπὶ τῆς παρούσης κρίσεως. Χθὲς δὲ ἐπιστρέφων ἀπὸ Ζαρκοσελὸ μετὰ τὸν ἀποχαιρετισμὸν τοῦ Μεγαλειοτάτου Αὐτοκράτορος, εὗρον ἀπόκρισιν πολλῶν ἐκ τῶν ἐν Μόσχα Ἑλλήνων, τῆς ὑποίας σπεύδω ἅμα καὶ παρασκευαζόμενος τὰ πρὸς ἀναχώρησιν, νὰ σᾶς διακοινώσω τὸ περιεχόμενον καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶ ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν εὐμενῆ προστασίαν σας.

Ἐκ πολλῶν ἤδη χρόνων μεγάλα χρηματικά κεφάλαια κατετέθησαν εἰς τὸ ἐν Μόσχᾳ νοσοκομεῖον παρὰ τε τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμάδων καὶ παρὰ διαφόρων ἄλλων Ἑλλήνων Ἰωαννιτῶν ἐπὶ ρητῷ ὄρφ, ὅπως οἱ τόκοι αὐτῶν νὰ χρησιμεύσωσι μόνον εἰς συντήρησιν τῶν σχολείων καὶ ἄλλων δημοσίων ἰδρυμάτων τῆς γενεθλίου τῶν πόλεως Ἰωαννίνων. Δυνάμει δὲ τῶν διατάξεων τούτων οἱ ἐπίτροποι τῶν δωρητῶν δηλ. Ζώης Ζωσιμάς, Ἰωάν. Βούβας, Ἀναστάσιος Γαργούλης καὶ Λάμπρος Πάλλης λαμβάνοντες ἐντάξει τοὺς τόκους διεβίβαζον αὐτοὺς εἰς τοὺς ἐφόρους τῶν εἰρημένων ἐν Ἰωαννίνοις καταστημάτων. Ἀλλ' ἀφοῦ κατὰ τὸ 1820 καὶ ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὰ σχολεῖα καὶ τὰ ἄλλα αὐτῆς κατεστράφησαν παρὰ τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων, τότε πλέον δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκπληρωθῇ τῶν δωρητῶν ἡ φιλόθεος ἔφεσις καὶ οἱ τόκοι μὴ σταλέντες, ἀλλὰ ἐπισωρευθέντες ἀπὸ 7 ἡδὴ ἔτων ἀνῆλθον εἰς τὸ ποσὸν τῶν 200 χιλ. ρουβλίων.

Σήμερον λοιπὸν οἱ ἀδελφοὶ Ζωσιμάδες, ἔτι ζῶντες, καὶ οἱ ἐπίτροποι τῶν ἄλλων δωρητῶν, ἀποθανόντων, θεωροῦντες ὁμοφώνως μετὰ τῶν ἐν Μόσχᾳ ἄλλων Ἰωαννιτῶν τὸ κατεπεῖγον τῶν τῆς Ἑλλάδος χρεῶν καὶ θέλοντες νὰ τὴν βοηθήσωσι προτίθενται νὰ ἀφιερῶσιν εἰς τοῦτο τὸ ὅλον τῶν προειρημένων τόκων συνηθροισμένων εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦ ἐν Μόσχᾳ Νοσοκομείου ὡς δάνειον καὶ μὲ συμβουλευόνται πῶς νὰ ἐνεργήσωσι. Ἐγὼ δὲ βλέπων τῆς ἀποφάσεώς των τὴν ἀρχὴν νόμιμον καὶ τὸν σκοπὸν εὐεργετικὸν ἐχάρην διὰ τὸ ἐκούσιον τῆς προσφορᾶς καὶ εὐθὺς τοὺς ἀπεκρί-

θην ἐνθαρρύνων, ὥστε νὰ ἐκτελέσωσι τὰ χιον τὰ βουλευθέντα διαβιβάζοντες πρὸς τὴν προσωρινὴν κυβερνητικὴν ἐπιτροπὴν τῆς Ἑλλάδος τὰ χρήματα λαμβάνοντες ἔγραφον ὑποσχέσεως ὅτι ἀποδοθήσονται μετὰ τῶν τόκων αὐτῶν ἅμα τῇ ἀποκαταστάσει τῶν πραγμάτων καὶ ἐπιστρέψωσι πάλιν εἰς τὸν ἀρχικὸν προορισμὸν τῶν.

Καὶ γνωρίζων τὰ πάντα πρὸς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα, παρακαλῶ νὰ τὰ γνωστοποιήσετε κατὰ τὴν πρώτην εὐκαιρίαν εἰς τὸν Μεγαλειότατον Αὐτοκράτορα καὶ νὰ λάβετε τὴν ἐγκρισίν του, ἵνα ἀναγγείλτε πρὸς τὸν Γενικὸν Ὑπαρχον πρίγκιπα Γαλίτσινον, ὅτι ἡ Μεγαλειότης του μαθοῦσα δὲν ἀποδοκιμάζει τὰς ἀποφάσεις τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμάδων καὶ τῶν ἄλλων ἐν Μόσχᾳ Ἑλλήνων. Καὶ οὕτως αὐτοὶ πάντα δισταγμὸν ἀποσεύσαντες μετὰ τὴν εὐμενῇ συγκατάθεσιν τοῦ Σεβαστοῦ Ἀνακτοῦ τῆς θετῆς αὐτῶν Πατρίδος θέλουσιν ἐνεργήσῃ ἐλευθέρως καὶ ταχέως τὴν προᾶξιν τῆς προκρινθείσης ὑπὲρ τῶν ὁμογενῶν βοηθείας.

Ἐγὼ δὲ τὴν ὑπόθεσιν τῶν ταλαιπωριῶν τῆς Ἑλλάδος δὲν δύναιμι νὰ ἀφήσω, Κύριε Κόμη, χωρὶς νὰ ἀνακαλέσω εἰς τὴν χρηστὴν προσοχὴν σας καὶ τὴν ἄλλην πηγὴν ἀντιλήψεως περὶ τῆς ὁποίας ἐλάλησα καὶ πρὸς τὸν Μεγαλειότατον Αὐτοκράτορα ἀφοῦ προεσυμφώνησα μετὰ τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος· λέγω δὲ τὸ ὑπόλοιπον τῶν χρημάτων ἐκ τῆς γενομένης τὸ 1824 συνδρομῆς ἐν Ρωσσίᾳ ὑπὲρ ἐξαγορᾶς τῶν παρὰ τῶν Τούρκων αἰχμαλωτισθέντων Ἑλλήνων, τὸ ὅποιον κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ὁδησοῦ ἀναφορᾶς ἀνεβαίνει εἰς 390.000 περίπου ρονβλίων ἀποκειμένων εἰς τὴν Ἐμπορικὴν Τράπεζαν τῆς Ὁδησοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότης ἀφοῦ ἐπληροφορήθη καὶ τὰ προηγούμενα τῆς συνδρομῆς ἐκείνης καὶ

πάντας τοὺς λόγους δι' οὗς ἐγκρίνεται ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ ὑπόλοιπον τῶν αἰχμαλωτικῶν χρημάτων, ἐφόσον ἡ χρῆσις αὕτη σήμερον εἶναι συμφωνοτάτη πρὸς τὴν φιλάνθρωπον πρόνοιαν τῶν δωρητῶν, κατεδέχθη νὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ συνεννοηθῶ μεθ' ὑμῶν περὶ τῶν ἐπὶ τούτου διατακτέων, διὰ τοῦτο τολμῶ νὰ παρακαλέσω τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα νὰ παραγγείλῃ τὰ δέοντα, ὥστε νὰ διατηρηθῇ ἄθικτον τοῦ λοιποῦ τὸ λείψανον τῶν ἐν τῇ Ἐμπορικῇ τῆς Ὁδησοῦ Τράπεζῃ ἀποκειμένων ἐκείνων χρημάτων, ἕως ὅτου δυνηθῶ γράψας πρὸς τὸ Ἀνακτορικὸν Ὑπουργεῖον νὰ ζητήσω διὰ τὴν χρῆσιν τὴν κεκυρωμένην παρὰ τῆς Μεγαλειότητός του.

I. Καποδίστριας

Σημειώσεις

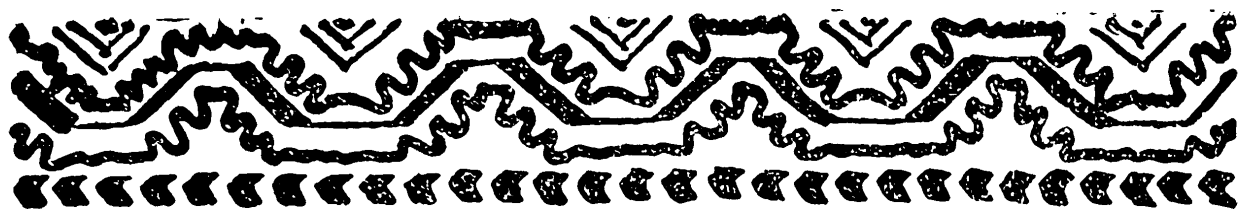
Ὁ Νεσελδόρ, πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ὁ Καποδίστριας, ἦτο ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσσίας. Διὰ τὰς ἀναλήψεις τῶν καταθέσεων ἐχρειάζετο καὶ ἡ ἐγκρισὶς τοῦ Αὐτοκράτορος.

Ὁ Καποδίστριας ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον εἶχεν ἐκλεγῇ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος καὶ εἶχε παραδώσει ἐμπειρίαν καὶ ἠτοχιμάζετο νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχεν ἐπισκεφθῇ τὰς αὐτὰς τῶν Προστατίδων Δυνάμεων διὰ νὰ τὰς εὐχαριστήσῃ καὶ ζητήσῃ σχετικὰς ἐνισχύσεις ἠθικὰς καὶ ὕλικας.

Εἶναι ὀντως ἄξιον θαυμασμοῦ τὸ ἔργον τοῦ Καποδιστρίου, ὅστις δὲν ἀφίνει οὔτε στιγμή χωρὶς νὰ ἐνδιαφερθῇ διὰ τὴν ἐπούλωσιν τῶσαν πληγῶν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ κυβερνήσῃ.

Εἰς Μόσχαν ἰδρύθη ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων Ὁρφανοτροφεῖον διὰ τοὺς Ἑλληνοπαῖδας, τὸ ὅποιον ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐξ οὗ καὶ ἐλέγετο: «Αὐτοκρατορικὸν Ὁρφανοτροφεῖον τῆς Μόσχας». Οἱ Ζωσιμάδαι, ὁ Βαρδάκης, ὁ Καπλάνης καὶ ἄλλοι κατέθετον ἐφ' αὐτὸ πολλὰ κληροδοτήματα ὑπὲρ διαφόρων φιλάνθρωπων σκοπῶν.

ΚΩΝ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ & μ. τῆς
Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΑΠΟ ΤΑ ΕΝΕΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ*

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

*Έχομεν δηλαδή και νέαν μαρτυρίαν ὅτι ὁ Μορώνης ἀνῆλθεν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον τὸ 1670, διότι, ὡς εἶναι γνωστὸν, οἱ Πατριάρχαι εἰς τὰς σφραγίδας τῶν ἔθετον καὶ τὸ ἔτος τῆς ἀναρρήσεως.

Εἰς τὰ δύο αὐτὰ νέα στοιχεῖα ἡμπορεῖ νὰ προστεθῇ καὶ ὅτι γράφει ὁ ἱππότης *Ricaut* εἰς τὸ γνωστὸν σύγγραμά του «Ἱστορία τῆς τωρινῆς καταστάσεως κ.λ.π.» τὸ ὅποιον ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν εἰς γαλλικὴν μετάφρασιν γενομένην ἐν ἔτει 1692. Ὅσα γράφει ὁ *Ricaut* (σελ. 109) συμφωνοῦν μὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Πρέσβεως Μολὶν ἐκτεθέντα, ὡς ἄνω, εἰς τὸν Δόγην. Ἴδου τί γράφει, κατὰ τὴν μετάφρασιν:

«Ἐν ἔτει 1670 ὁ Μ υ θ ὁ δ ι ο ς ἦτο Πατριάρχης Κων)πόλεως. Δὲν εἶχε περάσει παρὰ ὀλίγος καιρὸς πὺ κατεῖχε τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ὅτε ἠναγκάσθη παρὰ τοῦ Παρθενίου νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ ἐν σπουδῇ καὶ νὰ ζητήσῃ ἄσυλον παρὰ τῷ Ἀγγλῷ Πρέσβει. . . ».

**

Τὸ ὅτι οἱ Βενετοὶ παρηκολούθουν τὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἐπληροφόρουν πάντοτε τὸν Δόγην καὶ τοὺς Γερουσιαστάς, ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ ἐξάρωμεν εἰς τὸ σύγγραμμά μας ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑ, δημοσιευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τὸ 1951.

Τώρα παραθέτομεν καὶ ἄλλο ἔγγραφον τοῦ διαδεχθέντος τὸν Μολὶν, Πρέσβεως Κουερῖνι τῆς 29 Νοεμβρίου 1671 (Δέσμη 156) πρὸς τὸν Δόγην, ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου Μουσελίμη, τὴν γενομένην μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἐκδιώξαντος τὸν Μεθόδιον, Παρθενίου: « . . . ἀφοῦ διεκαονίσθησαν, γράφει, αἱ φαινόμενικαὶ διενέξεις μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἀπεφάσισαν οὗτοι νὰ ἀναδείξουν τὸν ἐκ Λαρίσσης Διονύσιον ὡς Πατριάρχην, δαπανήσαντες ἐν Ἀνδριανουπόλει περὶ τὰ 60 πονγγία. Εἰσῆλθεν ἐδῶ π ρ ο χ θ ἔ ς ἐπισήμως, ἔφιππος, ὁ νέος Πατριάρχης καὶ ἔλαβε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὸ Πατριαρχεῖον παρὰ τοῦ Καϊμακάμη ὁ ὁποῖος τὸν ἔντυσε ⁽²⁾ συμφώνως μὲ τὴν συνήθειαν... ».

Ὡστε λοιπὸν ἡ ἀκριβὴς ἡμερομηνία τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Διονυσίου δὲν εἶναι ἡ 7η Νοεμβρίου ὡς ἀναφέρεται ἀλλὰ ἡ 27η κατὰ τὸ νέον ἡμερολόγιον ἦτοι ἡ 17η κατὰ τὸν Ἰουλιανόν.

**

Γνωρίζομεν — χάρις εἰς τὴν προθυμίαν τοῦ συμπαθοῦς φιλόλογου κ. Φαίδωνος Μπουμπουλίδου, τὸν ὁποῖον καὶ εὐχαριστοῦμεν ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων, — ὅτι ἀπελύθη παρὰ τοῦ Μεθοδίου ἡ πρώτη κανονικὴ διάταξις περὶ τῶν Συναϊτῶν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1668, ὅτι ἐπίσης ὁ Φίλιππος Γεωργίου εἰς τὰς «Εἰδήσεις

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ. 736.

2. ἦτοι τοῦ ἐφόρεσε τὸ καβάδι.

επρί της 'Εκκλησίας Κύπρου» αναφέρει ότι ο Κύπρου Νικηφόρος (και είναι ο ίδιος που έζητούσε την συνδρομήν του Δόγη της Βενετίας ίνα εκδιώξη του Τούρκους) επί Μεθόδιου, συνεκάλεσε Σύνοδον τὸ 1668 ἣτις κατεδίκασε τὰς ἑτεροδοξασκαλίας τῶν Καλδαιστών και ότι, τέλος, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1669 (κατὰ τὸν Γεδεών) ἐξεδόθη συγγίλιον ἀφ' ὧν εἰς παγίωσιν τῆς ἐν Ἀρτῇ Ἑλλην. Ὁρθοδόξου Σχολῆς.

Αὐταὶ αἱ τρεῖς εἰδήσεις εἶνε ἄραγε ἐξηκριθωμένοι ; Ἐχομεν «ντοκουμέντα» ἣ ἐπαναλαμβάνονται, ἀλληλοδιαδόγως, ἀπὸ τοὺς γράφοντας ;

Ἄν ἀποδειχθοῦν μετὰ νέαν, ἐπισταμένην, ἐξέλεγχιν, ἱστορικῶς ἐξηκριθωμένοι και ἀναμφισβήτητοι, τότε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι κάποιος ἄλλος Μεθόδιος — ὅχι ὁ Μορώνης — ἐ χρημάτισε Πατριάρχης ἀπὸ τοῦ 1668 μέχρις ἁρχῶν 1670.

Πάντως τὰ ἀνω δημοσιευθέντα νέα ἱστορικὰ στοιχεῖα κλονίζουν τὴν πεπο-
θησὶν μας και ἵνα λυθῇ αὐτὸ τὸ μυστήριον και ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀλληλογραφία μεταξὺ Βαυλου και Λόγη, τὸ δὲ χειρόγραφον τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰ «Μετὰ τὴν ἄλωσιν» εἶναι ἐλλιπές, δὲν ἀπομένει ἄλλο τι εἰμὴ νὰ γίνῃ ἐρευνα εἰς τὰ ἐν Παρισίοις Ἀρχεῖα τῶν Γάλλων ἐν Κων)πόλει Πρέσβειων εἰδικῶς δὲ εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ *de la Haye*, προκατόχου τοῦ μαρκησίου Καρόλου Φραγκίσκου Νουαντέλ, ὁ ὁποῖος, ὡς μανθάνομεν ἀπὸ τὸν Βενετὸν σὺνἀδελφόν του ἐφθασεν εἰς Κων)πολιν τὴν 1ην Νοεμβρίου 1670, ἐποχὴν δηλαδὴ καθ' ἣν ἐπα-
τριάρχευεν ὁ Μεθόδιος.

* *

Μετὰ τὴν ἀπομάκρυσίν του ἐκ τοῦ θρόνου ὁ Μεθόδιος παρέμεινε μερικὸς μῆνας εἰς τὴν Βασιλεύσαν και εἵτα μετέβη εἰς τὴν ἐν Χίῳ Νέαν Μονήν. Ἐπειδὴ ὅμως και ἐκεῖ τὸν ἠνώχλουν διάφοροι ὁμογενεῖς ζητοῦντες ἐπιμόνως ἵνα πληρώσῃ τὰ χρέη, ὁ Μεθόδιος ἀπετάθη, ὡς φαίνεται, εἰς τὸν Πατριάρχην Διονύσιον και ἡτήσατο τὴν παρέμβασίν του και τὴν προστασίαν του. Ὁ Διονύσιος ἐπέτυχε τὴν ἐκδοσιν Αὐτοκρατορικοῦ Διατάγματος πρὸς τὸν Κατὴν τῆς Χίου — περαιτέρω δημοσιεύμενον — ὅπως ἀπαγορεύῃ εἰς οἷονδήποτε νὰ ἐνοχλῇ τὸν Μεθόδιον. Τὸ Διάταγμα φέρει χρονολογίαν : μέγα Νοεμβρίου 1672.

Εἰς τὴν Νέαν Μονήν ὁ Μεθόδιος παρέμεινε πιθανώτατα μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1675, ὅτε μετέβη εἰς Κων)πολιν και ἐπεσκέφθη τὸν Βενετὸν πρέσβυν Τζάκομο Κουερίνι, ὁ ὁποῖος τὸν ἐδέχθη φιλοφρόνως και ἀφοῦ τὸν ἐφυσίασε μὲ πιστοποιητικά και συστατικά γράμματα, τὸν συνώδευσε μέχρι τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον τὸν ἔφερε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Βενετῶν κατεχομένην Σούδαν και ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ζάκυνθον. Ὅλα αὐτὰ προκύπτουν ἀπὸ τὴν περαιτέρω δημοσιευομένην Ἐκκλησίαν του πρὸς τὸν Γεν. Προβλεπτὴν, τὴν ὑποβληθεῖσαν προφανῶς κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1675. Ταύτην ὁ Γενικὸς διεβίβασεν εἰς Βενετίαν μὲ ἐγγράφον του τῆς 2 Αὐγούστου 1675 δι' ὃ ἐζήτην νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸν τὸ αἶτημα τοῦ Πατριάρχου ὅπως παραμείνῃ ἐν Ζακύνθῳ.

Πλὴν ἡ Γερουσία ἀπήντησε τὴν 19ην Σεπτεμβρίου ἰδίου ἔτους εἰς τὸν Γενικὸν Προβλεπτὴν ὅτι δὲν συμφωνεῖ μὲ τὰς εἰρηγήσεις του διότι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπιφέρῃ καινοτομίας.

Ἐν Ζακύνθῳ ὁ Μεθόδιος Μορώνης παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν εἰς τὴν Μονήν τῶν Στροφάδων, ὡς ἀπεκάλυψεν ὁ αἰμίηστος Λεωνίδας Ζώης και ἐκεῖθεν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1677 ἐφθασεν εἰς Βενετίαν ἔνθα τὴν 19ην Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδέλφειας, πρ' ὅλην τὴν σθεναρὰν ἀντίδρασιν τοῦ Πατριάρχου Βενετίας Φραγκίσκου Μοροζίνι — ὁμονύμου τοῦ γνωστοῦ, Πελοποννησιακοῦ ἐπονομασθέντος — και τοῦ Παπικοῦ Νυτσίου — και μετὰ δύο σχε-

δὸν ἔτη τὴν 29 Αὐγούστου 1679 ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον εἰς ἡλικίαν 80 ἔτων.

* *

Περαίνοντες τὴν περὶ τοῦ Μεθοδίου Μορώνη μελέτην μας, σημειοῦμεν διὰ εἰς τὴν ἔκκλησίν του πρὸς τὸν Γεν. Προβλεπτὴν —καὶ τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Γενικὸς εἰς τὸ πρὸς τὸν Δόγην ἑγγραφον —ἀναφέρει τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας του κατὰ τὸν Βενετο—Τουρκικὸν πόλεμον (1645—1669). Τοῦτο σημαίνει διὰ ὁ Μορώνης ἠύρισκετο ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα εἰς Κρήτην, ἐνῷ οἱ βιογράφοι του μᾶς λέγουσιν διὰ τὸ 1646 εἶχεν ἐκλεγῇ Μητροπολίτης Ἡρακλείας καὶ διὰ, ὧν ἀκόμη τοιοῦτος, ἐξελέγη τὴν 5ην Ἰανουαρίου 1668, Πατριάρχης.

Ὁ Μητροπολίτης Σάρδεων καὶ Πισιδείας «Συμβολὴ εἰς τοὺς Πατριαρχικοὺς Καταλόγους Κων)πόλεως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἑξῆς» (1454—1702) Κων)πολις 1935 (σελ. 155—158) γράφει διὰ ὁ Μεθόδιος ἐφόρесе τὴν 5ην Ἰανουαρ. 1668 τὸ βασιλικὸν καθάδι ἐν Ἀδριανουπόλει, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀνακριβές, διότι τότε ὁ Σουλτάνος μετὰ τῆς Αὐλῆς του ἦτοι Μεγάλον Βεζύρη, μεγάλον Δραγομάνον κ.λ.π. ἠύρισκετο ἐν Κων)πόλει, ἐπου τὴν 27 Ἰανουαρίου 1668 ἐφέρθη ἀγενέστατα πρὸς τὸν Πρέσβυν τῆς Ρωσσίας.

Κατόπιν τῶν ἄνω ἐκτεθέντων πολλαὶ εἶνε αἱ ἀπορίαι ποὺ ἀνακύπτουν. Ἡμεῖς ἐδώκαμεν νέα αὐθεντικὰ στοιχεῖα κατόπιν μακρᾶς καὶ ἐπισταμένης ἐρεῦνης εἰς τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα Βενετίας. Ἄς ἀσχοληθοῦν τώρα ἄλλοτε ἐμπειρότεροι ἡμῶν μὲ τὴν διαλεύκανσιν τῶν σκοτεινῶν σημείων.

Ἡ ὁλόγραφος διαθήκη τοῦ Μεθοδίου Μορώνη

(Δέσμη ἀρ. 100 —Συμβολαιογράφος Βενετίας Νικόλαος Βελάνο— Διαθήκη ἀρ. 124)

(Τὴν ἀντιγράφομεν ὡς ἀκριβῶς ἔχει ἐν τῷ πρωτοτύπῳ)

- † Τῷ φθαροτῷ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἕκαστον ἀναγκάζει εἰς τὴν σιόχα-
σιν καὶ πρόβλεψιν τοῦ τέλους.] εἰς τὸ ὅποιον ἔχουν ναπερατισθοῦν αἱ πρόοδοι
τῆς ἡμετέρας ζωῆς, καὶ οὕτως μετὴν παράδοσιν τῆς ψυχῆς] πληρόνει ὁ κα-
θεῖς τὸ κοινὸν χρέος. λοιπὸν καθῶς τὸ τέλος τῆς ἀθανάτου ψυχῆς εἶναι ἢ οὐ-
5 ράνιος δόξα.] οὕτως ἔπεται τὸ τέλος τοῦ ατόμου νὰ εἶναι ὁ θάνατος. Ὅθεν καὶ γὰρ
ὁ πρώην κωνσταντινουπόλεως πα]τριάρχης μεθόδιος ὁ μορώνης καὶ πρόεδρος
τῆς μητροπόλεως φιλαδελφείας, βλέπωντας τὸ γεῖρας μου καὶ τὸ] συχνὸν τῆς
ἀσθενείας μου, ἔχοντας δὲ δυνάμει τοῦ ἐλεήμονος θεοῦ τὸν νοῦν σῶον καὶ
ὕγειῳ, ἔκρηνα] ναγράψω τὴν παροῦσα μου διαθήκην καὶ να διατάξω τὸ
10 πράγμα μου τὸ εὐρισκόμενον καὶ τοὺς ἀν]θρώπους μου, ὡς καθῶς θέλει μὲ
φωτίση ὁ θεός. καὶ θέλω νὰ ἔχει τὸ κύριος ἀμετάτρεπτον ἢ παρούσα μου]
διαθήκη εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα. — Καὶ πρῶτο ζητῶ ἀπὸ τὴν ἄκραν
εὐσπλαγνίαν τοῦ] θεοῦ τὴν συγχώρησιν τῶν πολλῶν μου πιεσμάτων. Ἐτι
δὲ καὶ ἀπὸ πάσαν ἀνθρωπον [ερωμένον] καὶ λαϊκὸν τὴν συγχώρησιν.
15 Ἰσως καὶ ὡς ἀνθρωπος καὶ γὰρ να ἐπύκρυνα τινὰν ἢ λόγῳ ἢ ἔργῳ.] Ἐγὼ δὲ
ἐκ βάθους καρδίας ἀφήνω τὴν συγχώρησιν πᾶσι τοῖς χριστιανοῖς ἀπὸ περά-
των ἕως περά]των τῆς οἰκουμένης. Ἀκόμη καὶ τὴν ὀλίγην οὐσίαν ἐκείνην
ὁποῦ ὁ θεὸς μοῦ ἐ χάρισε διὰ τὸ] πλουσιον αὐτοῦ ἔλεως, μετὴν παρούσα
μου διαθήκην διαίρῳ καὶ διαττάτομαι κατὰ τὴν ἀκόλουθον τάξην. — θέλω
20 διὰ ἐδικούς μου ἐπιτρόπους καθολικοὺς να εἶναι ὁ κατακαιρὸν] γαστάλδος
μὲ ὅλην τὴν μπάκα. καὶ ὁ αὐτὸς Γαστάλδος μὲ τὴν μπάκα νὰ ἔχουσι τὴν
ἐξουσίαν] να κυβερνοῦσι τα πραγματὰ μου ὡς καθῶς γράφω εἰς τὴν πα-
ρούσα μου διαθήκην ἐν φόβῳ θεοῦ.] Καὶ ἐπειδὴ μέλλει τὸ ταπεινόν μου
σῶμα να ἐνταφιασθῇ ἐδῶ εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Φιλαδελφείας, εἰς τὸν] μέ-

- 25 γαν Γεώργιον εἰς τὸ ἅγιον βύμα τοῦ θεοῦ τοῦτου ναοῦ με τοὺς πρὸ ἐμοῦ
ἀρχιερεῖς, διὰ τοῦτο θέλω] καὶ ἀφήνω ὅλα μου τὰ ἀρχιερατικὰ τὰ ὁποῖα
εἶναι ταῦτα. Σάκκος ὥραϊος, πετραχίλει], διὰ μαγκάνου καὶ μαργά-
ρων ἐγκοσμισμένο. Ἐπιμάνικα ὁμοίως ἐγκοσμιμένα διὰ μαργάρων.] Ἐπι-
γωνάτιον ὁμοίως ἐγκοσμιμένο διὰ μαργάρων. Τὸ στηχάρι μου ἢ λάστρα.
Ζωνάριον ὅλον] μάλαγμα ἐγκοσμιμένον ὅλον τζόγες ἀκριβές. Τὸ ἐγκόλπιον
30 μου μάλαγμα μὲ τζόγες ἐγκοσ]μημένο πολὺ ὁραῖο. Τὸ ὁμοφώριον μου ὡς
εἶναι ἐγκοσμημένο διὰ μαργάρων. Τὸ μανδί μου] τὸ νέο. Ἀκόμα καὶ ἡ νέα
μου πατερίτζα ἐγκοσμημένη μὲ μάλαγμα καὶ τζόγες. Ἔτι δὲ καὶ] τὸ τρικέρη
μου καὶ τὸ δικαίρη ἀσιμένα μαλαγματοκαπνισμένα ὁραῖα, μὲ τὸ σεντοῦκι
35 τὸς ταῦτα] πάντα τὰ ἀρχιερατικὰ ὡς εἶναι. Ἀκόμη καὶ τὴν κορώνα μου κα-
θὼς εἶναι στολισμένη μὲ μαλά]γματα, τζόγες καὶ μαργάρων πολλῶν. Ἔτι
δὲ καὶ τὸν σταυρὸν ὅπου ἔχει ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν] μάλαγμα καὶ ὅλο δια-
μάντια τζόγες ὁραῖος. Ταῦτα δὲ πάντα ἀφήνω εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην]
διὰ νὰ ἔχω τὸ μνημόσινόν μου ἐν ἐσπέρᾳ καὶ πρωΐ καὶ μεσημβρία ἕως νὰ
στέκεται ἡ τοῦ Χριστοῦ] αὕτη ἐκκλησία. — Ἀφήνω τοῦ ἀρχιερέως ὅπου
40 θέλει γένη κατόπι μου τὸ δεύτερον μου μανδῆ] καὶ τὴν δεύτερην πατερίτζα
καὶ τὸ δεύτερον ὁμοφώριο καὶ πετραχήλες διὰ μαγκάνου, διὰ νὰ μοῦ ἐν]θυ-
μᾶται εἰς ταῖς θεαῖς του προσευχαῖς. — Ἐχω δὲ εἰς τὸ ντεπόζητο εἰς τὸ
Νιάτσιον τοῦ λαδίου βαλμένα] τέσσαρες χιλιάδες δουκάτα κορρέντε. Καὶ ἔξ
αὐτῶν ἀφήνω τοῦ Ἀρχιδιακόνου μου μεθοδίου] δουκάτα πεντακόσια.
45 Ἔτι δὲ καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ μου Γεωργίου Μορώνη δουκάτα πεντακόσια] καὶ
τοῦ ἱεροδιακόνου τοῦ δούλου μου, Ἰερεμία ὅπου ἀνάθρεψα, δουκάτα δια-
κόσια πενήντα]. Καὶ τοῦ ἀνθρώπου μου τοῦ λάσκαρη τοῦ δούλου δουκάτα
50 ὁμοίως διακόσια πενήντα καὶ ταῦτα] πάντα κορρέντε. Ὅσαι γίνονται ταῦτα
τὰ ἄνωθεν δουκάτα χίλια πεντακόσια καὶ λοιπὸν] ἂν θέλουσιν οἱ ἄνωθεν
ἄνθρωποι μου νὰ ταφήσουσι νὰ πέρνουσι τὰ «πρὸ», καλὸ, ἢ δὲ νὰ εἰναι
εἰς τὴν] ἐδικὴν τοὺς ἐξουσίαν νὰ τὰ κάμουνσι ὡς αὐτοὶ θέλουσι καὶ κα-
55 θὼς τὸς φανείη ὡς κάμουνσι]. Ὅσαι ἐξερχόμενα αὐτὰ τὰ χίλια πεντακόσια
δουκάτα τῶν ἀνθρώπων μου, μένουν ντεπόζητο] εἰς τὸ ἄνωθεν νιάτσιον τοῦ
λαδιοῦ καθάρια δουκάτα δύο χιλιάδες καὶ πεντακόσια δουκάτα] τὰ ὁποῖα νὰ
στέκωνται αἰωνίως εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα καὶ τὸ «πρὸ» ὅπου κάνουν
τέσσαρα] τὰ ἑκατόν, κάνουνσι δουκάτα ἑκατόν. νατασκουδέρη ὁ ἐπιτροπός
60 μου γαστάλδος μὲ τὴν πάγκα] καίνατα διαιρούσι καθὼς γράφω εἰς τὴν πα-
ρούσα μου διαθύκην, διὰ νὰ γίνωνται οἱ εὐποιταῖς] καὶ ἐλεημοσύναις ὅπου
εἰς τὴν παρούσα μου γράφω. Τοδὲ κεφάλαιον οἱ δύο χιλιάδες καὶ] πεντακόσια
δουκάτα νὰ στέκωνται αἰωνίως. Καὶ οὕτως θέλω καὶ ἀφήνω μετὰ τὸν θανα-
τόν] μου νὰ κάνουνσι εἰς ταύτην τὴν ἐκκλησίαν τὴν πανήγυρην τῆς θεοτόκου
65 τῆς ζωοδόχου πηγῆς ὅπου εἶναι] τῇ παρασκευῇ τῆς δικαιοσύμου μὲ κερο-
δωσία, ἀριοκλασία κατὰ τὴν τάξιν, καὶ ταῖς ὁδοῖς] ναγίνωνται ἀπὸ τὸ πρὸ τῶν
ἀσπρῶν μου, ἢ δὲ κεροδωσία νὰ γίνεαι οὕτως. Εἰς κερία διὰ τὸ ντέμπλο
ἡκοσιτέσσαρα ἀπομία λήτρα τὸ ἕνα. κερία ὁμπρὸς εἰς ταῖς εἰκόνες ἕξ. ἀπὸ
70 μία ἡμισὴ λήτρα τὸ κερί. Τέσσαρα εἰς τὴν μέσην εἰς τὴν ἑορτὴν ἀπὸ τέσσε-
ρης λήτραις τὸ ἕνα, δώδεκα εἰς τὸν] πολλὴν ἔλεον ἀπὸ δέκα ὀγγίαις τὸ ἕνα. Εἰς
τοὺς ἄρτους δύο ἀπὸ δέκα ὀγγίαις. Ὁκτὼ κερία] ἐφημερίων καὶ διδασκά-
λων ἀπὸ δέκα ὀγγίαις. Δεκαπέντε κερία τῶν παιδίων ὅπου σικόνουσι] ἄσταις
καὶ τὰ μανουάλια ἀπὸ μίαν οὐγγίαν. Εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζα καὶ εἰς
75 τὰ ἅγια λείψανα] καὶ εἰς τὴν θεοτόκον Μαρία δώδεκα λαμπάδες ἀπὸ
μισὴ λίτρα ἢ μία. Τῶν δύο διακόνων δύο ἀπὸ] ὀγγίαις δέκα. Τέσσαρες ἀπὸ
μισὴ λήτρα τῶν ψαλτῶν ἕξω εἰς τοὺς χορούς. Εἰς τὴν πάγκα ἕξ κερία] ἀπὸ

δύο ὀγγίαις. Διὰ ταῖς καλογραῖς καὶ παιδία τοῦ σεμιναρίου κερία τεσσα-
 80 ράκοντα ἀπὸ μία ὀγγία. Εἰς τὸν ἄμβωνα δύο κερία ἀπὸ ὀκτῶ ὀγγίαις τὸ
 ἓνα, μία λαμπάδα τοῦ ἀρχιερέως λήτρες δύο]. Ἐνα τόρτζο διὰ τὸ μνήμα λή-
 τρες, πέντε. Ἐπτά κερία διὰ τὸ κανδύλη τῆς μέσης καὶ τρικέρι καὶ δικέρι
 τοῦ ἀρχιερέως ἀπὸ τρεῖς ὀγγίαις τὸ ἓνα. Ὅσαι κάνει ἡ κεροδωσία ὅλη λή-
 85 τρες κερί ἐννενήντα πέντε] καὶ κάνει δουκάτα ἡκοσιτρία ἢ παραπάνω ἢ
 παρακάτω κατὰ τὸν καιρόν. — Δύο δουκάτα διὰ τοὺς ἄρτους,] μισὸ δουκάτο
 διὰ θυμίαμα, μισὸ δουκάτο διὰ προσφοραῖς. Ἐνα τζεκίνι τοῦ ἀρχιερέως]
 διὰ τὸν κόπον τῆς λειτουργίας του. Τῶν τριῶν ἐφημερίων καὶ τριῶν πρώην
 ἐφημερίων διὰ νὰ σι]λειτουργίσουν, τοῦ καθενὸς δουκάτο μισὸ καὶ δύο
 90 ἱεροδιακόνων τοῦ καθενὸς δουκάτο] μισό. Τοῦ ψάλτου μισὸ καὶ τοῦ ἐκκλη-
 σιάρχου μισὸ καὶ ἡ αὐτὴ πανήγυρις τῆς ζωοδόχου πηγῆς, νὰ γίνεται παντο-
 τινὰ καὶ εἶναι ἡνπερπέτουα τὰ ἔξωδα ταῦτα ἐκ] τοῦ «πρὸ» τῶν ἀσπρῶν μου.
 Ἀκόμη ἀφήνω τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς κυρίας Χρυσοπηγῆς] νὰ μοιράζουσι,
 ὁ ἀρχιερεὺς δηλονότι μὲ τὴν μπάκα, εἰς τοὺς εὐρισκομένους πτοχοὺς καὶ ἀπὸ-
 95 ρους δουκάτα πέντε. Ἀκόμη θέλω καὶ ἀφήνω τὴν ἡμέραν τοῦ Χριστοῦ γεννή-
 σεως νὰ μοι]ράζει ὁ ἀρχιερεὺς μὲ τὴν μπάκα εἰς πτοχοὺς καὶ ἀρρόστους
 δουκάτα δέκα διὰ τὴν ψυχὴν μου.] Ἐτι δὲ καὶ τὴν ἀγίαν ἡμέρα τῆς Ἀνα-
 στάσεως ὁμοίως ὁ ἀρχιερεὺς μὲ τοὺς ἐπιτρόπους μου] νὰ μοιράζουσι δου-
 100 κάτα δέκα εἰς ἀρρόστους καὶ δεομένους Χριστιανούς. Ἀκόμη ἀφήνω] τῶν
 καλογράδων τοῦ ἡμετέρου μοναστηρίου δουκάτα δέκα καὶ αὐτὰ καὶ τὰ ἄλλα
 πάντα] νὰ δίδωνται τὸν κάθε χρόνον καὶ νὰ εἶναι ἡνπερπέτουα, εἰς τὸν
 αἰῶνα τὸν ἅπαντα.] Ἀκόμη δὲ εἰς τὴν ἡμέραν τῆς κηδίας μου, ὅπου ὁ θεὸς
 θέλει μὲ καλέσῃ, ἡγουν τὸν κάθε χρόνον] τὴν αὐτὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου
 105 μου, ὅποιαν ἡμέραν τύχει, νὰ ἱεουργεῖ ὁ Ἀρχιερεὺς] μετὰ τῶν ἔξ' Ἐφι-
 μερίων, τῶν πρώην καὶ τῶν νῦν καὶ δύο ἱεροδιακόνων καὶ νὰ δίδουσι] τοῦ
 ἀρχιερέως δουκάτα τέσσαρα καὶ τῶν ἐφιμερίων πρώην καὶ νῦν τοῦ καθενὸς
 δουκάτο μισὸ] καὶ τῶν διακόνων ἀπὸ μισὸ τοῦ καθενός. Τοῦ ψάλτου μισὸ
 καὶ τοῦ ἐκκλησιάρχου μισό. Τὸ κερί] τοῦ ἀρχιερέως λήτρες δύο καὶ διὰ τρι-
 110 κέρη καὶ δικέρη οὐγγίαις ἡκοσι. Τῶν ἔξ' ἐφημερίων καὶ] τῶν διακόνων τὰ
 κερία λήτρες τέσσαρες δουκάτο ἓνα. Ἐτι δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ ἀρχιερεὺς]
 μὲ τοὺς Ἐπιτρόπους μου τὴν μπάκα δηλαδή, νὰ μοιράζουσι εἰς πτοχοὺς
 καὶ ἀρρόστους δουκάτα] δέκα διὰ τὴν ψυχὴν μου. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ θεία λει-
 115 τουργία, ἀνάμνησι τῇ ἡμέρᾳ τῆς] ταφῆς μου νὰ γίνεται ὡς γράφω αἰω-
 νίως, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι τῶν πτοχῶν διὰ τὸν κύριον τὸν κα]θέκαστον χρό-
 νον ἡνπερπέτουα καὶ οἱ ἐπίτροποί μου ἡ μπάκα νὰ τὰ κυβερνοῦσι ἐκ τοῦ
 πρὸ] τῶν ἀσπρῶν μου ὡς ἄνωθεν γράφω καὶ διαιρῶ τὰ πάντα καλῶς.
 Ὅθεν τὸ πρὸ ὅπου ἔχουσι] νὰ σικοῦνουν οἱ Ἐπιτρόποι μου εἶναι δουκάτα
 ἐκατὸν καὶ τὰ ὅσα γράφω, πανήγυρην τῆς Χρυσοπηγῆς], λειτουργίαις καὶ
 120 ἐλεημοσύναις τῶν πτοχῶν κάνουνουσιν ὅλα δουκάτα ἐννενήντα καὶ λίτρες πέντε.]
 Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἱερομόναχος Τζελαΐτης Βεσσαρίων ὁ ποιέ μου ἀνεψιὸς νὰ
 ἐφάνηκε παροίκοος καὶ ἀνυπότακτος εἰς ἐμέ, πάντα. Ἐτι δὲ αὐθάδης καὶ
 λύδωρος διὰ τοῦτο τὸν προ]βάρω (¹²) ἀπὸ τὰ τίποτές μου, ὅλα, ὡς ἀποστάτην
 μου καὶ νὰ μὴν ἔχει νὰ ζητᾷ ἐκ τῶν πραγμάτων μου] οὔτε πολὺ οὔτε ὀλίγο
 125 ἕως ὀβολοῦ, ὡς ξένος καὶ ἀλλότριος ἀπ' ἐμοῦ. Τὸν δὲ ἀρχιδιάκον]νόν μου
 μεθόδιον ἀφήνω κύριον καὶ κληρονόμον τῶν ἐπιλοιπῶν μου πραγμάτων
 πάντων, ὅπου μοῦ εὐρί]σκονται εἰς τὰ κελλία μου. Τόσον ὅλα μου τὰ ρούχα,
 τὰ φορέματά μου. Γούνες, τζόγες καὶ λοιπά μου ρούχα.] Ἐτι δὲ καὶ ὀλίγον
 ἀσιμικὸ ὅπου μοῦ εὐρίσκεται. Ἐτι δὲ τὰ χρυσοπέττεια τῶν κελλίων μου,
 130 καθέγλαις καὶ] τὰ λοιπὰ πάντα τῶν κελλίων μου, ὅπου ἐγὼ ἀγόρασα μὲ

ταῖς γαιζέταις (13) μου. Ὅμοίως καὶ τὰ βιβλία μου ὅλα,] ἔτι δὲ παπλό-
 ματα στρόματα καὶ ἡτι ἄλλο μοῦ εὐρίσκονται εἰς τὰ κελλία μου, ἐδικά μου,
 ἀπὸ πολὺ ἕως ὀλίγο,] αὐτὸν τὸν ἄνωθεν ἀρχιδιάκονον μεθόδιον, ἀφήνω
 135 κύριον καὶ κληρονόμον, ἔστοντας καὶ νὰ μοῦ δουλεύσῃ τόσους χρόνους ὅπου
 τὸν ἔχω πιστὰ καὶ καλλὰ ὡς υἱός μου ἐν Χριστῷ τῷ θεῷ. — Ἔτι δὲ μοῦ
 εὐρίσκονται εἰς τὸ σεντού]κιόν μου δουκάτα Ἐξήντα καὶ ὄχι παράνω καὶ
 αὐτὰ τοῦ τὰ ἀφήνω τοῦ ἄνωθεν ἀρχιδιακόνου μου μεθοδίου] διὰ τὰ ἔξοδα
 140 ὅπου γράφω νὰ κάμῃ εἰς τὴν θανήν μου ὅσάν καὶ εἰς τὰ μνημόσυνά μου
 καὶ ἐλεημοσύνης] καὶ νὰ πουλήσῃ ἐκ τῶν αὐτῶν πραγμάτων μου καὶ ῥου-
 χῶν μου διὰ νὰ κάμῃ αὐτὰ ὅπου γράφω παρακάτωθεν.

Καὶ πρῶτο νὰ δώσῃ εἰς τὴν θανήν μου τῶν ἱερέων, ἱεροδιακόνων ὅσοι
 τύχουσι, ἀπὸ μισὸ δουκάτο τοῦ καθενός.] Τῶν δὲ δὲ Ἐφημερίων ἀπὸ ἓνα
 δουκάτο τοῦ καθενός καὶ εἰς τοὺς πτοχοὺς νὰ μοιράσῃ δουκάτα δέκα τὴν
 145 αὐτήν] ἡμέρα. Ἀκόμη νὰ σταματίσῃ ἐδῶ εἰς Βενετία χρόνον ἓνα διὰ νὰ
 μοῦ κάμῃ ὅλα μου τὰ μνημόσυνα παρησι]αστικά, κατὰ τὴν συνήθεια τῆς
 ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, καθὼς τοῦ ἐπαρίγγιλα ἐγώ. Ἀκόμη τοὺς δύο μου]
 ἀνθρώπους, τὸν ἱεροδιάκονον Ἱερεμία καὶ τὸν λίσκαρη νὰ τοὺς ἔχῃ χρόνον
 ἓνα καὶ νὰ τοὺς ζωοτροφᾷ, ἂν θελή]σουσι νὰ εἶναι μετ' αὐτοῦ, ἡ δὲ νὰ
 150 εἶναι ἐλεύθεροι ὅπου θέλουσι νὰ πᾶσι εἰς τὴν εὐχὴν μου, πέρωντας καὶ
 ἐκεῖνα] τὰ ἄσπρα ὅπου τοὺς ἀφήνω, ὡς ἄνωθεν γράφω. Ὁ δὲ ἀρχιδιάκονος
 νὰ στέκεται ἐδῶ ἕως τοῦ χρόνου διὰ νὰ μοῦ νάμου] κάμῃ ὅλα μου τὰ μνημό-
 συνα ὡς γράφω. Καὶ εἰς κάθε μνημόσυνον νὰ μοιράζῃ τῶν πτοχῶν δύο
 δουκάτα] εἰς χήρας τοις.

155 Ἔτι δὲ νὰ δώσῃ καὶ τοῦ ἱερομονάχου Τζελαίτη βεσσαρίωνος δουκάτα δέκα
 διὰ νὰ μοῦ κάμῃ] τόσαις λειτουργίαις καὶ ὄχι ἄλλο τίποτας καὶ τοῦτο διὰ
 νὰ μὴν θοῖρῇ τινὰς ὅτι μὲ πάθος τὸν ἐπρηβάρισα ἀλλὰ] μὲ δίκαιον τρό-
 πον ὡς οἶδε Κύριος ὁ θεός μου. Καὶ οὕτως παρακαλῶ τὸν ἐν Τριᾷδῃ
 ὑμνούμενον θεὸν] νὰ εἶναι δεκταὶ αἱ ἐλεημοσύναι εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν
 160 μου. Ἔτι δὲ παρακαλῶ καὶ ὀρκίζω εἰς θεὸν τοὺς Ἐπιτρό]πους μου. τὸν
 γαστάλδον καὶ ὅλην τὴν μπάκα, με]ἐπιμέλεια νακάνουσι τὸν κάθε χρόνον τὴν
 ἑωρτὴν τῆς θεοτόκου] ζωοδόχου πηγῆς ὡς ἄνωθεν γράφω. Ἔτι δὲ καὶ τὴν
 θείαν λειτουργία κάθε χρόνον τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου] μὲ ὅλαις
 ταῖς τάξαις ὅπου εἰς τὴν παρουσα μου γράφω. Ἔτι δὲ καὶ ταῖς ἐλεημοσύ-
 165 ναις ὅπου γράφω νὰ γίνωνται] μὲ ἐπιμέλεια, καὶ ταῦτα πάντα ναεῖναι ἡνπερ-
 πέτουα εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα. καὶ νὰ γίνωνται] ὡς γράφω εἰς τὸ πρὸ
 τῶν ἄσπρῶν μου. Τὸ δὲ κεφάλαιον νὰ στέκεται ἐκεῖ εἰς τὸ ἱ]ντάτζιο εἰς τὸν
 αἰῶνα τὸν ἅπαντα]. Καὶ οὕτως θέλουσιν ἔχῃ οἱ αὐτοὶ Ἐπιτρό]ποι μου ἐκ
 170 θεοῦ τὸν μιστόν. παρ' ἐμοῦ δὲ εὐχὴ καὶ εὐλογία καὶ συν]χώρησις, καὶ
 ὅποιος δὲ ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μου μακρινούς ἢ ἐγγὺς ἤθελεν ἐναντιοθῇ τα
 ὅσα γράφω εἰς τὴν παρούσα μου διαθύκην, νὰ εἶναι] πρήβος εἰς ὅσα τοῦ

20. *Qastaldo* ἢ *Suardian grande* ἢ Βαρδιάνος ἦτο Πρόεδρος τῆς Κοινότητος. 310 *Banca* ἐννοοῦνται τὰ μέλη τοῦ Προεδρείου. Σήμερα λέμε «Μπαγκάρι». 26 μάγκανον=εἶδος κεν-
 τήματος.

44. *Cazio*=δασμός. Τὸ λάδι, κρατικὸν μονοπώλιον, διεχειρίζετο ἀπὸ Ὁργανισμόν ποὺ
 ἐδέχετο καὶ καταθέσεις, 45 *correnti*=Τρεχοῦμενα 53 *pro*=Τόκοι, τὸ διάφορον.

60. *scutere, tiscutoere*=εἰσπράττω. 67 τὰ ἄσπρα ἐδῶ μὲ τὴν ἐννοίαν «χρήματα» 75 *aste*=
 κοντάρια.

92. *in perpetuo*=αἰωνίως.

121. *privare*=στερῶ, ἀποστερῶ. 131 *gazzeta*=χάλκινον νόμισμα δύο σολδίων. Ἐδῶ ἐννο
 εἰ «χρήματα» γενικῶς.

173. *privo*=ἐστερημένος.

ἀφήνω καὶ νὰ ἔχει] τὴν ὁργὴν τοῦ κυρίου μου καὶ νὰ ἔχει τὸν ἀφόρισμόν καὶ
175 τὴν κατὰρα μου αἰωνίως καὶ οὕτως σφραγίζω τὴν παρούσα μου διαθύκην].

εγράφη εἰς βενετία διαχρηρὸς μου.

πρώην κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης μεθόδιος μορώνης, καὶ πρόεδρος
τῆς Μητροπόλεως Φιλαδελφείας εἰκία χειρὶ καὶ γνώμῃ ὑπέγραψα ταῦτα
πάντα καὶ θέλω νὰ εἶναι ἀμετάτρεπτα εἰς τὸν αἰῶνα».

* *

Τὴν διαθήκην τὴν παρέδωκε τυλιγμένην εἰς ἄσπρο χαρτί εἰς τὸν Συμ)φον
καὶ ἐτέθησαν τρεῖς σφραγίδες ἐμοιόμορφοι δι' Ἰσπανικοῦ κηροῦ, μὲ τὴν σφαγίδα
τοῦ Μεθοδίου, ἡ ὁποία ἦτο μικρὰ ὀκτάγωνος καὶ ὁλόγυρα ἀναγινώσκομεν εἰς ὥρατα
Βυζαντινὰ γράμματα.

ΜΕΘΟΔΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1670

Εἰς τὸ μέσον ἡ σφραγὶς φέρει παράστασιν κάποιου Ἀγίου.

Ἐπὶ τοῦ λευκοῦ τούτου χάρτου ὁ Συμβολαιογράφος ἔγραψε τὰ κάτωθι :

«τῇ 27ῃ Αὐγούστου 1679 ἡμέρα Κυριακῇ. Ἰνδ. 2α.

«Ὁ ἐκλαμπρότατος καὶ Σεβασμιώτατος Κύριος Μεθόδιος Μορώνης πρώην
Πατριάρχης Κων)πόλεως καὶ ἤδη Μητροπολίτης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνότητος ἐν τῇ
πόλει ταύτῃ, υἱῆς, θεία χάριτι, τὸν νοῦν καὶ τὰς φρένας καίπερ ἁσθενῆς τὸ
σῶμα, προσεκάλεσεν ἐμὲ τὸν Νικόλαον Βέλανον εὐγενῇ Ἑνετόν καὶ μου παρου-
σίασεν ἐν χειρόγραφον τυλιγμένον σὲ λευκὸ χαρτί, τὸ ὁποῖον βεβαιοῖ ὅτι εἶναι ἡ
διαθήκη του καὶ τελευταία του θέλησις, γραμμένη ὁλόκληρος μὲ τὸ ἴδιόν του χέρι
καὶ μὲ παρεκάλεσε νὰ τὴν δεχθῶ καὶ τὴν σφραγίσω μὲ τὴν σφραγίδα του, ὡς καὶ
ἔπραξα, παρουσίᾳ καὶ τῶν κάτωθι ὑπογραφομένων δύο μαρτύρων καὶ ἐν περι-
πτώσει θανάτου του, νὰ τὴν ἀνοίξω, νὰ τὴν δημοσιεύσω καὶ νὰ τὴν ἐπισημο-
ποιήσω συμφώνως μὲ τοὺς νόμους καὶ τὰς συνηθείας τῆς πόλεως ταύτης. Ἐρω-
τηθεὶς ἂν εἶναι διατεθειμένος νὰ ἀφίσῃ κάτι διὰ τὰ Νοσοκομεῖα καὶ διὰ τὴν ἔξα-
γορὰν σκλάβων ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἔχει ἄλλο τι νὰ προσδέσῃ.

Ἐγὼ Παπαντωνίου Μπούμπουλης τοῦ ποτε Κυρίου Νικολοῦ ἐκ Κρήτης
ἤμην παρὼν μάρτυς κληθεὶς καὶ ὀρκισθεὶς.

Ἐγὼ ὁ δὸν Γρηγόριος Μαράς τοῦ ποτε Μάρκου ἐκ Κρήτης ἤμουν
παρὼν κ. λ. π.

* *

Ἡ ἡλικία τοῦ Μορώνη

Παρ' ὅλας τὰς ἐρεῦνας μίας δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἀνεύρωμεν εἰς τὰ Ἀρχεῖα
τὸ Κατάστιχον—Νεκρολόγιον τοῦ ἔτους 1679, διότι δὲν ὑπάρχει καὶ ἐσκέφθημεν
νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ληξιαρχικὴν πράξιν τοῦ θανάτου του εἰς τὴν Ἐκκλησίαν
τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου, ὑπὸ τὴν ἐνορίαν τῆς ὁποίας ὑπήγετο καὶ ἡ ἰδική μας.
Μετέδθημεν εἰς τὸν Ἀγιὸν Ἀντωνῖνον, ἀλλ' ἐκεῖ μᾶς εἶπαν ὅτι τὰ ἀρχεῖα των
εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος τὴν ἐπονο-
μαζομένην Μπράγορα ὅπου μετὰ πολλὰς ἐρεῦνας ἀνεύρωμεν τὸ ζητούμενον εἰς τὸ
Κατάστιχον θανάτων (1655|1704) ὡς κάτωθι : 29 Αὐγούστου 1679.

«Ὁ ἐκλαμπρότατος καὶ Σεβασμιώτατος Μεθόδιος Μορώνης Ἀρχιεπίσκοπος
Φιλαδελφείας, Ἕλλην ἑτῶν 80 περίπου, ἀπὸ πυρετὸν καὶ κατάρρουν ἐντὸς ἐννέα
ἡμερῶν. Ἰατρὸς ὁ ἐξοχώτατος Κορνέρ. θὰ τὸν θάψῃ ὁ ἀρχιδιάκονος τοῦ ῥηθέν-
τος Σεβασμιωτάτου».

Ἰδοὺ τῶρα τὸ Πρακτικὸν τῆς ἐκλογῆς του ὡς Ἀρχιεπισκόπου (μετάφρασις)

19 Δεκεμβρίου 1677

«Κατόπιν διαταγῆς τοῦ ἐκλαμπροτάτου κυρίου Ἀνδρέα Χαλικοπούλου Μεγάλου Φύλακος τῆς Ἀδελφότητος τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων, συνήλθε σήμερον ἡ σεβασμία Ὁμήγουρις ἵνα ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῆς κάτωθι προτάσεως. — Ἔλαβον μέρος ἑκατὸν μέλη τῆς Ἀδελφότητος τὰ ὅποια ἔδωκαν τὸν συνήθη ὄρκον ἐνώπιον τοῦ κ. Δημητρίου Καλογερά, Συνδίκου, ἵνα ψηφίσουν κατὰ συνείδησιν ἐπὶ τῆς προτάσεως, δυνάμει ἐξουσιοδοτήσεως δοθείσης ἐγγράφως τῇ 17 Δεκεμβρίου 1677 παρὰ τῶν ἐξοχωτάτων Κυρίων Προβ'επιῶν τοῦ Κοινοῦ Βενετίας.

Ὑπῆρξε πάντοτε κοσμία καὶ ἐπωφελὴς ἡ παραμονὴ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐνὸς Ἱεράρχου, ὅστις μὲ τὴν ὑποδειγματικὴν του πολιτείαν συντελεῖ ὥστε νὰ λαμπρύνωνται ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἐθνότης μας.

Παρομοίᾳ ἄποψις ἔπεισε τὴν σεβασμίαν ταύτην Ὁμήγουριν νὰ ἐκλέξῃ τὸ 1657 ἓνα ἐνάρετον καὶ λαμπρὸν Ἱεράρχην, τὸν αἰμίνηστον Μελέτιον Χορτάτην, ὡς ἀρχιεπίσκοπον Φιλαδελφείας, ὁ ὁποῖος μεταστὰς εἰς καλλιτέραν ζωὴν, ἀφῆκεν εἰς ἡμᾶς δείγματα τρανὰ τῶν ἀρετῶν του καὶ τῆς καλωσύνης του, ἀνεξίτηλα.

Τώρα μᾶς δίδεται πάλιν ἡ εὐκαιρία νὰ ἐκλέξωμεν διάδοχον ἀντάξιον ἐκείνου. Καὶ ἐπειδὴ εὐρίσκεται εἰς τὴν κυρίαρχον ταύτην πόλιν ὁ ἐκλαμπρότατος καὶ Σεβασμιώτατος Μεθόδιος Μορώνης, ὁ ὁποῖος κοσμεῖται ἀπὸ ἐξαιρετικὰ προτερήματα, τὰ ὅποια ἐξεδήλωσε καὶ εἰς τὴν ἀσκήσιν ἀνωτάτων ἀξιωματῶν, ἔχει δ' ἀφ' ἑτέρου τὸν ἐνθερμον ζῆλον νὰ τελειώσῃ τὰς ὑπολοιπούς ἡμέρας τοῦ βίου του ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς πάντοτε σεβαστῆς καὶ ἐνδόξου Γαληνοτάτης Δημοκρατίας ἧς τυγχάνει ὑπήκοος, διὰ ταῦτα ὑποβάλλει πρότασιν ὁ ἐντιμώτατος καὶ ἐκλαμπρότατος Ἀνδρέας Χαλικοπούλος Μέγας Φύλαξ, ὅπως, δεδομένης τῆς ἐξαιρετικῆς ἱκανότητος καὶ ἐντιμότητος τοῦ ἐν λόγῳ ἐκλεγῆ παρὰ τοῦ κυριάρχου τούτου Συμβουλίου ὁ Ἐκλαμπρότατος καὶ Σεβασμιώτατος κύριος Μεθόδιος Μορώνης ὡς διάδοχος τοῦ Μακαρίτου Μελετίου Χορτάτη εἰς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον Φιλαδελφείας».

Ὑπὲρ τῆς προτάσεως ἐψήφισαν καὶ οἱ ἑκατὸν καὶ ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη παμψηφεί καὶ τὸ συμβούλιον διελύθη.

Ἰωάννης Κοντολέων, Γραμματεὺς

(Callegio—Esposizioni Roma Busta 47)

Σουλτανικὸν Διάταγμα πρὸς τὸν Κατὴν τῆς Χίου

Σουλτὰν Μεχμέτ πάντοτε ἐνδοξος (Τουγρᾶς)

Πρὸς τὸν σοφολογιώτατον Κατὴν τῆς Χίου ποὺ εἶναι μετ'αλλεῖον γνώσεων καὶ ῥητορείας.

Ἀμα φθάσῃ τὸ παρὸν αὐτοκρατορικὸν Διάταγμά μου, θὰ μάθητε ὅτι ὁ Πατριάρχης ποὺ διαμένει ἐν Κων)πόλει ὀνόματι Διονύσιος, ἔστειλε μίαν ἱκετευτήριον ἐπιστολὴν εἰς τὸ κατ'ῶφλιν τῆς Ἐκλάμπρου μου Πύλης διὰ τῆς ὁποίας ἐκθέτει ὅτι ὁ προκατόχος του Πατριάρχης ὀνόματι Μεθόδιος ὁ ὁποῖος διέμενε ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ὡς κατέχων τὴν Πατριαρχικὴν ἑδραν καὶ ὅτι ὡς πρὸς τὰ χρήματα ποὺ εἶχε νὰ καταβάλλῃ ὡς καὶ δι' οἰοδήποτε ἄλλο, ἀνέλαβον οἱ προύχοντες τῆς ὀλότητος τῶν Χριστιανῶν ὡς καὶ ὅλοι οἱ Μητροπολίται, ὅλοι ἐκ συμφώνου, καὶ

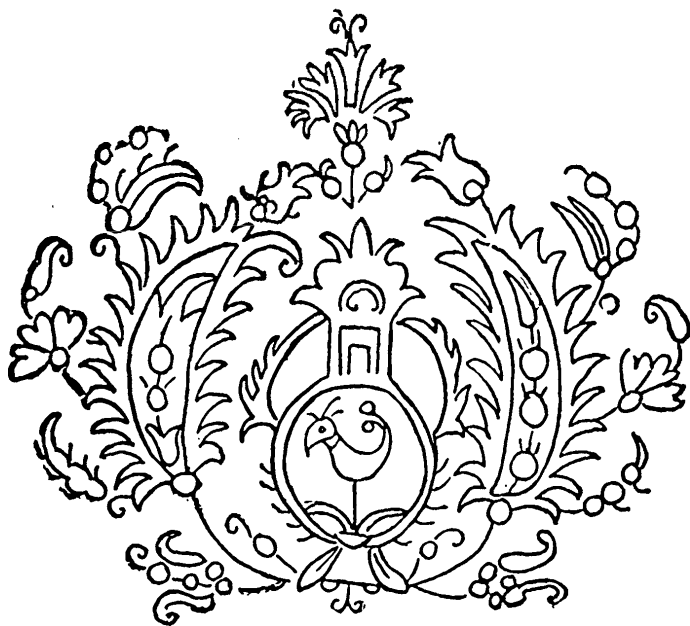
ἡγγυήθησαν τὴν ἐξόφλησιν καὶ πρὸς τοῦτο ὑπέγραψαν ἓν ὑποσχετικόν, ὑποχρεῶ-
νον αὐτοὺς, συμφώνως μὲ τὴν συνήθειαν ποὺ ἔχουν.

Κατόπιν τούτου, ἐνῶ ὁ ῥηθεὶς Μεθόδιος δὲν ἔχει πλέον οὐδεμίαν ἀνάμειξιν
εἰς τὰ Πατριαρχικὰ πράγματα καὶ μάλιστα ἀπεχώρησε καὶ μετέβη ἵνα παραμένῃ
εἰς τὴν νῆσον Χίον εἰς τὸ Μοναστήριον τὸ ὀνομαζόμενον Ἁγία Μονή, ἐν τού-
τοις ὅμως ἠθέλησαν μερικοὶ νὰ τὸν ἐνοχλήσουν, λέγοντες ὅτι οὗτος εἶναι ὑποχρεω-
μένος νὰ πληρώσῃ χρῆν τινὰ καὶ τὸν ἐνοχλοῦν συνεχῶς, διὰ ταῦτα ὁ νῦν Πατριάρ-
χος ἐζήτησε ταπεινῶς τὴν ἐκδοσὶν Αὐτοκρατορικοῦ Διατάγματος ἵνα μὴ ἐνο-
χλῇται πλέον ὁ εἰρημένος Μεθόδιος καὶ ἐπειδὴ ἡ αἴτησις τοῦ Πατριάρχου ἐκρίθη
εἰς τὸ Διβάνι ὅτι εἶναι δικαία, παραγγέλειτε ὑμεῖς ὅπως, κατὰ τὴν παραλαβὴν
τοῦ παρόντος λάβητε τὰ κατάλληλα μέτρα, ἐφόσον ὁ ῥηθεὶς δὲν ἀναμιγνύεται
πλέον, οὔτε ἔχει κανὲν χρέος, οὕτως ὥστε νὰ μὴν ὑφίσταται οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην
ἐνόχλησιν παρ' οἰουδήποτε, διότι εἶναι παράλογον καὶ ἄδικον καὶ θὰ ἐκτελέσητε
πιστιῶς καὶ ἐπακριβῶς τὰ ὅσα διαλαμβάνει τὸ παρὸν Διάταγμα. Τοιοῦτοτρόπως
θὰ καταδείξητε ὅτι σέβεσθε καὶ ὑπακούετε εἰς τὸ ἐντιμον αὐτοκρατορικὸν Σῆμα.

Ἐδόθη ἐν Ἀδριανουπόλει περὶ τὰ μέσα τῆς σελήνης τοῦ Σαμπάν τοῦ 1083
(ἥτοι περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου 1672).

Πέτρος Φόρτις, Δημόσιος Δραγομάνος

(Συνεχίζεται)

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΟΚΙΜΙΟΝ*

Ιστορικής τινός περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου
ἡπειρωτικῆς πόλεως ἙΑρτης

ΣΧΟΛΙΑ: ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ

* Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1826 μέχρι τοῦ 1846 Ἰουλίου 20, ὅτε μετέβη εἰς τὰς αἰωνίους Μονὰς ὁ Ἀρταῖος Ἀρχιμανδρίτης Βενέδικτος, ἀνὴρ ἄξιος καὶ μεγαλοπρεπῆς, νέος κτήτωρ ὄντως ἀναφανείς. Μετὰ τοῦτον προεχειρίσθη ἡγούμενος ὁ γέρον Χρῦσανθος Ἱερομ. ἀπὸ τοῦ ἔτους 1846 Αὐγ. 6, μέχρι τοῦ 1852 Ἰαν. 1, φανείς κατὰ πάντα ὅμοιος τῷ σεβασμῷ αὐτοῦ προκατόχῳ. Τούτου δ' ἀποβώσαντος, προεχειρίσθη μετατεθείς ἐκ τῆς Μονῆς Μελατῶν ὁ Ἱερομ. Διονύσιος Ἀρταῖος, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1852 Ἰαν. 6 ἄχρι τοῦ 1856 Αὐγ. 23, ὃν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1854 κατελήστευσαν, ἀφαιρέσαντες ἀπ' αὐτοῦ πλέον τῶν 60 000 γροσ. οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐφάνη καὶ ὁ αἰοίδιμος οὗτος ἐργάτης τῆς ἀγαθοεργίας εἰς τὸ μικρὸν διάστημα τῆς ἡγουμενείας αὐτοῦ, καθιδρύσας διὰ τε λόγου καὶ γραπτῆς πράξεως τὸ ἐν ἙΑρτῃ Παρθεναγωγεῖον, τὴν 23 Ἀπριλίου 1856, καθὰ ἡ ἐκκλ. πρᾶξις ἀποφαίνεται (οα) Ἀποβιώσαντος καὶ τοῦ εὐλογημένου τούτου, προήχθη, ἐν ἔτει 1856 Σεπτ. 23, ὁ καὶ μέχρι τοῦδε ἐπαξίως ἡγουμενεύων Ἀρχιμ. Κωνσταντῖος(*) Ἱερομ. Πλάτωνος ἐξ ἙΑρτης ὁρμώμενος, καὶ ἡγουμενεύσας πρότερον ἐν τῷ εἰς τὴν συνου-

* *Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ. 748*

οα) Ἐχοντες αἰείποτε τὴν πατρικὴν μέριμναν περὶ τῆς ἡθικῆς καὶ διανοητικῆς μορφώσεως τῆς ἐν ἙΑρτῃ προσφιλὺς ἡμῖν νεολαίας, καὶ τῆς μορφώσεως ταύτης συντελεστικωτάτην λογιζόμενοι τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ γυναικείου φύλου, ἐπελήφθημεν ἤδη τοῦ ζητήματος τούτου θεωρήσαντες ἀναγκαιοτάτην τὴν σύστασιν τῆς Σχολῆς τῶν κορασίδων. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὰ πρὸς ὁλοσχερῇ συντήρησιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τούτου Καταστήματος μέσα μὴ ἔχουσα πόθεν ἡ πόλις νὰ ἐξοικονομῇ κοινῇ γνώμῃ τῶν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει προκρίτων καὶ τῇ ἡμετέρᾳ Κυριαρχικῇ συγκαταθέσει, ἀνελάβετο τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην εὐχαρίστως ὁ ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς ἐπωνομαζομένης Κατωπαναγίας Κύριος Διονύσιος καὶ ἐνώπιον ἡμῶν καὶ τῶν προκρίτων δέδωκε τὴν ἑγγράφον ὑπόσχεσιν ὅτι, ὡς αὐτῇ συστάσει τῆς Σχολῆς καὶ τῇ ἐλεύσει τῆς Διδασκάλου, θέλει ἐξακολουθεῖ νὰ πληρῶνῃ ἐκ τῶν προσόδων τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μονῆς αὐτὸς τε ἐν ὅσῳ ξῇ καὶ κατὰ διαδοχὴν διὰ παντὸς τὸν τε μισθὸν τῆς διδασκάλου, καὶ τὰ πρὸς καλὴν αὐτῆς διεύθυνσιν καὶ τὴν πρόδοον ἀφορῶντα χρηματικὰ μέσα, μὴ δυναμένου οὐδενὸς νὰ διαλύσῃ τὴν εὐχάριστον ταύτην ὑποχρέωσιν. Εἰς ἐνδειξιν ὅθεν καὶ ἀσφάλειαν γενομένη καὶ ἡ παροῦσα πρᾶξις φέρουσα τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἡγουμένου τὴν ὑποβεβαίωσιν ἡμῶν καὶ τὰς μαρτυρίας τῶν προσυπογεγραμμένων ἐντίμων προκρίτων, κατεχωρήθη ἐν τῷ Θεῷ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κώδικοι.

Ἐν ἙΑρτῇ 1856 Ἀπριλίου 23

+ ἙΑρτης Σωφρόνιος ἀποφαίνεται.

Ὁ ἡγούμενος τῆς Κατωπαναγίας Διονύσιος βεβαιῶ.

Γεώργιος Μπόρος
Γεράσιμ. Καραπάνος
Νικόλαος Καριτζινοῦ
Κωνστ. Χ. Κροκίδας
Μ. Κυριτζίδης
Μιχ. Ἀλεξόπουλος

Νικόλαος Ἀντωνόπουλος
Ἀθ. Ἀθανασιάδης
Γεώργιος Ρίζου
Κων. Ἀντωνόπουλος
Ἀθ. Καφειτζής
Ἰωάν. Ἀθαν. Μάρκου

2. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔγραψε τίς πιδ πολλὰς ἐνθυμήσεις πού βρίσκονται ὡς τὰ σήμερα

κίαν Ἑβραϊκὰ κειμένω Μονηδρῶ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων. Οὗτος ἐν ἔτει 1857 ᾧ κοδομήσατο φιλοτίμως εὐρύχωρον Παρθεναγωγεῖον (°) ἐν Ἀρτῇ ἐν τῇ θέσει τῆς οἰκίας τοῦ κτήτορος τῆς γεφύρας Γεωργίου τοῦ ἐπικαλουμένου Γατοφάγου, ὅπερ καὶ ἄχρι τοῦδε ὡς τοιοῦτον διατελεῖ ἐπιτυχῶς ἐργαζόμενον.

Β'. Ἡ ἱερὰ Μονὴ τῆς Φανερωμένης ἢ σεμνυνομένη ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Παναγίου Πνεύματος καὶ τῆς Θεοτόκου, πανηγυρίζουσα τῇ δευτέρᾳ τῆς Πεντηκοστής καὶ ἀπέχουσα πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀρτῆς, εἰς τὸ τμήμα τῆς Βρύσεως, ἔγγιστα τῶν 15 λεπτῶν, ἀνηγέρθη ἐπὶ τῇ βάσει εἰδωλικοῦ τινος Ναοῦ τῆς ψευδωνύμου Θεᾶς Ἀρτέμιδος, (') μαρτυρούντων ἔτι τῶν πελωρίων αὐτῆς λίθων, περὶ τὰ μέσα τῆς 14 ἑκατοντ. οἱ πρῶτοι δὲ δομήτορες αὐτῆς ἄγνωστοί εἰσι. Τοῦτο μόνον γνωστὸν ἔστιν ἐκ παραδόσεως, ὅτι, τὸ μέρος τοῦτο τῆς Μονῆς, ἦτοι ὅλον τὸ Πετροβούνιον (οβ), ἦν κατίφυτον ὑπὸ ἀγρίων καὶ ἀκάρπων πρίνων καὶ ἐλαιοδένδρων, καὶ ὅτι ἐν τῷ δάσει τούτῳ ἐφανερώθη ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας Τριάδος μετὰ τῆς Θεοτόκου, ἣν παραλαβόντες εὐσεβεῖς τινες ὠκοδόμησαν ἐν τῷ δάσει Ναῖσκον μικρὸν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεμελίων τοῦ εἰδωλίου, καὶ τινα οἰκήματα. Χρόνου δὲ προϊόντος καὶ πολλῶν μοναχῶν συνελθόντων, συνεστήθη Μονή, ὑποτασσομένη εἰς τὸν κατὰ καιροὺς Μητροπολίτην. Τῷ δὲ 1777 ἀνήγειραν οἱ ἐνασκούμενοι ἐκ βάθρων τὰ τῆς Μονῆς οἰκήματα, καὶ τῷ 1808 περιέφραξαν αὐτὴν διὰ στερεοῦ τείχους. Ἀλλὰ τῷ 1821 πυρποληθεῖσα καὶ αὕτη, ἐκτὸς τοῦ Ναοῦ, ἀνηγέρθη πάλιν τῷ 1836, ὡς νῦν ὁρᾶται. Τῷ δὲ 1854 ἔτει ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπαναστάσει, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν οὖσα ἡ Μονὴ τῶν Ὀθωμανῶν στρατιωτῶν ὀλοκλήρους μῆνας ἕξ, μεγίστην ζημίαν ὑπέφερεν ἐν τε τοῖς οἰκήμασι καὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοσούτων ζώων, κρημνισθέντος καὶ τοῦ Ναοῦ ἐκτὸς τῶν τειχῶν. Κατὰ δὲ τὴν 13 Ἀπριλ. τοῦ ἔτους 1855 κύριος πάλιν γενόμενος ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς, ἀναχωρησάντων τῶν Ὀθωμανῶν, ἐπεσκεύασε τὴν Μονὴν πᾶσαν καὶ τὸν Ναὸν αὐτὸν καλλωπίσας ἐν ἔτει 1856 ὑπὸ τοὺς πρόποδας ταύτης εὐρίσκονται πολλοὶ Ἑλληνικοὶ τάφοι· μάλιστα καὶ τὸ ἔτος 1853 εὐρέθησαν πολλοὶ τοιοῦτοι κενοὶ, μόνον ἐκ τῶν πλακῶν καὶ τῶν πηλίνων ἐν αὐτοῖς ἀγγείων διακρινόμενοι, ἔχοντες δὲ ἐπὶ τινων πλακῶν καὶ ὀνόματα, ἀνευ χρονολογίας ὅμως καὶ ἐποχῆς. Αὕτη ἡ Μονὴ εἶχεν ἄλλοτε καὶ Παρεκκλήσιά τινα. 1) Εἰς τοὺς πρόποδας παρὰ τὴν Ἀρτὴν τοῦ Πετροβουνίου, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου, πυρποληθὲν τῷ 1821. 2) Ἐν τῷ Πετροβουνίῳ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ἀνεγερθὲν τῷ 1777, ἐν ᾧ συνήρχοντο ἐτησίως οἱ μηλοτοποιοὶ (γουναραδες) τοῦτο κατέστρεψεν ὀλοτελῶς τῷ 1854 ὁ Μπατσακίζης (κοντόσκελος) Μωραΐτης Ἀχμέτ Πασσᾶς, ἐπὶ τῇ αἰτίᾳ ὅτι διαμένουσιν ἐν αὐτῷ λησταί. 3) Τὸ κατεστραμμένον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1692 τοῦ Ἀποσιόλου Θωμᾶ, εἰς θέσιν καλουμένην τοῦ Τζώρτζη· ὅπερ ἤδη ὀλοτελῶς ἐξέλειπεν. 4) Ἐπὶ τοῦ λοφίσκου, ἀπέναντι τῆς Μονῆς Κουτσομύτα (ογ) καλουμένον, ἀνώνυμον, κατηρημωμένον ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς. 5) Κάτωθεν τοῦ περιτειχίσματος τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐρείπιον. 6) Ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἐν τῇ βρύ-

στά βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τῆς Κάτω - Παναγίας.

Ἀπ' αὐτὰς οἱ πρὸ πολλὰς δημοσιεύτηκαν στὸν «Ἐλεύθερο Λόγον» τῆς Ἀρτῆς τὸ 1955, στὰ φύλλα 1004 - 1017.

3. Ἦταν χτισμένο στὸ Ν.Δ. γῶρο τῆς σημερινῆς Λαϊκῆς Ἀγορᾶς. Κοίταξε σχετικά καὶ Μ. Περάνθη ἐν Πνευματικῇ Ζωῇ τῆς Ἀρτῆς στὸ περ. «Σκουφᾶς» τχ. 8 σ. 358.

4. Κοίταξε: Μ. Περάνθη «Ἀμβρακία» σ. 153 - 4.

οβ') Ἐν τῷ Πετροβουνίῳ τούτῳ ἐξ ἀρχαίων χρόνων ἐνταφιάζονται οἱ ἀποθνήσκοντες Ἰσραηλῖται· οἱτινες μέχρι τοῦ ἔτους 1821 προσέφερον, χάριν ἐδαφονομίου (Μουκατᾶ) πρὸς τὸν ἡγούμενον ἐτησίως μίαν ὀλόκληρον ἐνδυμασίαν, ἔκτοτε ὅμως ἐπαυσε τὸ τοιοῦτον.

ογ') Οὐ μακρὰν τῆς Μονῆς ταύτης, κατὰ τὸ μέρος τῆς κοινῆς ὁδοῦ, ὑπάρχει λοφίσκος τις ἐπίπεδος ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Μονῆς, ὅστις ὀνομάζεται Κουτσομύτα, ἐν τῇ κορυφῇ τούτου ὑπῆρχε καὶ τις Ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀποστ. Φιλίππου μέχρις ἐδάφους κατηδαφισμένος, οὗ ἐν τῇ περιοχῇ ὑπάρχουσι κεκαλυμμένα ὑπὸ γῆν πληθὺς Ἑλληνικῶν τάφων, ἀνευρ-
σκομένων κατὰ καιροὺς ὑπὸ λιθοτόμων.

σει τοῦ Βοεβόδα, τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, πυρποληθὲν τῷ 1821, οὗ τὰ εἰρεῖπια σώζονται καὶ τῶν αὐτοῦ κελλίων. 7) Ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀμπέλων Ἀρτης, διατηρούμενον εἰσέτι ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου ὁσιομάρτυρος τοῦ ἐν Λαρίσση ἀσκήσαντος καὶ ἀθλήσαντος ἐν βασάνοις κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα καὶ ἑορταζομένου τῇ 10 Μαΐου. 9) Τοῦ ἁγίου Νικολάου Παράσχη, ὡς προεῖρηται ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ Ναοῦ Ντερμαναίων (οδ) εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἱερᾶς ταύτης Μονῆς παρὰ τῷ παραρρέοντι ποταμῷ Ἰνάχω, ἀνασκαφῶν γενομένων ὑπὸ τινος Ζαγορισίου Σιόλου δι' οἰκοδομὴν ἀλευρομύλου, κατὰ τὸ ἔτος 1853, ἀνεκαλύφθησαν ἀρκετοὶ τάφοι μετὰ πλακῶν καὶ τεθραυσμένων ὀστέων, εἰς τινὰ τῶν ὁποίων ἦν γεγραμμένον τὸ ὄνομα ΑΠΟΛΩΝΙΟΣ, καὶ πλῆθος πηλίκων σκευῶν· ταύτην παρέλαβεν ὁ τότε Μητροπολίτης Σωφρόνιος εἰς τὴν Μητρόπολιν, κακεῖθεν ἀπωλέσθη.

Ἡγούμενοι ἐν αὐτῇ τελευταῖοι γνωστοὶ εἰσι τῷ

1770 Καλλίνικος

1806 Παΐσιος

1815 Δωρόθεος

1873 Ἰωακείμ,

ὁ ἀνεγείρας τὴν Μονήν. Ἀπὸ τοῦ 1842—46 ὁ πρῶτος τιτουλάριος ἐπίσκοπος Ἐλαίας, εἶτα Μητροπολίτης Ἀρτης Ἱερόθεος. Ἐκ τοῦ ἔτους 1847—49 μοναχὸς τις Χρῦσανθος τοῦνομα. Καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1849 Σεπτ. 25 ἄχρι τοῦ 1874 Φεβρουαρίου 1 ὁ ἱεροπρεπὴς Ἀρχιμανδρίτης ἐκ Βώλου ὁρμώμενος καὶ εὐγενὴς τὴν ψυχὴν Εὐγένιος Ἱερομ. μετατεθεὶς ἐκ τοῦ ἐν Ἀρτῇ μετοχίου τῶν ἁγ. Ἀναργύρων τῆς ἐν Ἀθῶ Μονῆς τοῦ Γρηγορίου. Μετὰ τοῦτον, κατὰ Μάϊον 1875 προήχθη ὁ Ἀρταῖος Ἱερομ. Γρηγόριος τὸ ἐπώνυμον Γιουρούκης, ὁ καὶ μέχρι τοῦ νῦν τοιοῦτος.

Γ'. Ἡ ἱερὰ Μονὴ τῶν Βλαχερνῶν (οε) κειμένη εἰς τὸ τμήμα Τζουμέρκων, ἐν τῇ μικρᾷ συνοικίᾳ Σπαθαριᾶς, ⁽⁵⁾ βορειανατολικῶς τῆς Ἀρτης ἀπέναντι τοῦ φρουρίου, ἀπέχουσα τῆς Πόλεως 20 λεπτά, καὶ σεμνυνομένη ἄχρι τοῦ ἔτους 1814 εἰς τιμὴν τῆς Μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου, ἔκτοτε δὲ μέχρι τοῦ νῦν, ἐπὶ τῇ ἱερᾷ καταθέσει τῆς τιμᾶς αὐτῆς ἐσθῆτος Ἰουλίου 2, διὰ θεσπίσματος τοῦ Μητροπολίτου Πορφυρίου, ἐστὶ κτίριον Βυζαντινὸν τῆς ΙΓ' ἑκατοντ. ἡς ὁ δομήτωρ ἄδηλος· ὡς ἐκ τῶν περιεχομένων δὲ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν τοῦ Ναοῦ, δύο μεγαλοπρεπῶν τάφων, ἔχόντων ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων πλακῶν συντετριμμένων μικρόν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους 1821, ἀνάγλυπτον ξιφήρη ἄνδρα προσέτι καὶ ἐκ τῆς ἔξω τοῦ Ναοῦ ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ πλευρᾷ, κειμένης ἀναγλύπτου εἰκόνης τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ Ξιφήρους, καὶ τινων ἡμιθραύστων ἀναγλύφων ἐπὶ μαρμάρων μαρτυρούντων τὴν πρώτην αὐτοῦ λαμπρότητα, εἰκάζεται ὅτι καὶ αὕτη ἡ Μονὴ ἐστὶ κτίσμα τοῦ Δεσπότη Ἀρτης Μιχαὴλ Β', καὶ ὅτι οἱ τάφοι ἀνήκουσιν, ὁ μὲν ἐκ

οδ') Ἀνω τοῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου Παράσχη οὐ μακρὰν τῶν ἑκατὸν βημάτων πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ ἀνατολικῶς ὑπάρχει λίθος τις ὕψους μὲν, περίπου τῶν δύο Γαλλικῶν ποδῶν, εὗρους δὲ ἐνὸς περίπου, ἔχων ἐν τῷ μέσῳ φυσικὴν τινὰ στρογγύλην ὀπήν. Ἐν αὐτῇ οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι φέροντες διαβιβάζουσι, χάριν ἰάσεως, τοὺς ἀσθενεῖς αὐτῶν, ἐγκαταλαμβάνοντες πᾶν αὐτῶν εἶδος φορέματος ἐν αὐτῇ τῇ θέσει.

οε') Ἐν τῷ τμήματι τῶν Τζουμέρκων τῆς δικαιοδοσίας ἤδη τῆς Πρεβέζης ὑπῆρχε ποτε καὶ ἕτερον χωρίον μετὰ κατηδαρισμένου ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου, καλούμενον Βούλιανα, ὅπερ ἦν κτῆμα ἀρχαῖον τῆς Μονῆς Βλαχερνῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1770 πωληθὲν πρὸς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ ἐπατρίδου Ἀρταίου Κοσμᾶ Μανέγα, καὶ διαμείναν εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς ἄχρι τοῦ ἔτους 1810, ὅτε ἐπωλήθη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἀρτης Πορφυρίου, διὰ χρῆν τῆς Μονῆς τῷ τότε Ἀρχιεπισκόπῳ τοῦ Ἀλβανισμοῦ Ἰωάννῃ Κωλέττῃ, τῷ ἐκ Συρράκου ὁρμώμενον· ἀλλὰ τῷ 1823 παραλαβὼν αὐτὸ ὁ Βεζύρης Ρεσὴτ Μεχμέτ Πασσᾶς Κιουταχῆς ἐδωρήσατο εἰς τὸν Μονερίτζ ἐφένδην Ἀρτης, οὗ ὁ υἱός, εἶτα Χακκὴ ἐφένδης Μουτερέζης, ἐπώλησεν αὐτὴς εἰς τὴν αὐτὴν Μονὴν διὰ γρόσ. 75.000 τῷ 1851 πρὸς τὸν τότε ἡγούμενον μακαρίτην Νεόφυτον τὸν ἐκ τῆς Μονῆς Δουσίζου.

5. Κοίταξε: — Ἀν. Ὁρλάνδου «Βυζ. Μνημεῖα τῆς Ἀρτης» τ. Β', σ. 3-50 — Ν. Ἑλληνομν. ΙΕ' 23 — Λαμπάκη Δελτ. Χριστ. Ἀρχ. Ἐτ. Γ' 93.

δεξιῶν εἰς αὐτὸν τὸν δομήτορα, ὃ δὲ ἐξ ἀριστερῶν, ὡς εἰκάζεται καὶ τῶν σωζομένων, ἀναγλύφων γραμμάτων (οσι'), εἰς τὴν μητέρα αὐτοῦ Θεοδώραν. Καὶ αὕτη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατακτήσεως τῆς Ἀρθης ὑπὸ τῶν Τούρκων (1449) ὑπέφερε παντοῖα δεινά, σφετερισθέντων τῶν πλείστων αὐτῆς κτημάτων, καὶ ἀρπαγέντων ὅλων τῶν κοσμημάτων τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ, ἀλλ' οὐκ ἔμεινεν ἀμέτοχος ζημίας καὶ βλάβης καὶ κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τῶν ἐτῶν 1821 καὶ 1854. Ἡ Μονὴ αὕτη ἔχει οὐ μακρὰν τῶν 10 λεπτῶν Μετόχιον μετὰ Παρεκκλησίου, ποτὲ Μονηδρίου, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐτι καὶ νῦν πλείστων ἐρειπίων οἰκημάτων καὶ Μοναστικῶν κελλίων, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅπου συνέρχονται ἐτησίως καὶ πανηγυρίζουσιν οἱ ὑποδηματοποιοὶ καὶ βυρσοδέψαι· καί τι ἕτερον περίκαυστον πλησίον τούτου, ἐν ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου· οὐ μακρὰν δὲ τούτων ἐπὶ λοφίσκου κατασκίου ὑπὸ πελωρίων πλατάνων, θέσεως ὄντως μαγευτικῆς ὑπὸ ἧς ποτε ἐκκλησία τις ἀρχαία ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Βαρβάρας, οὗ ἕνεκα καὶ ἡ θέσις καλεῖται ἁγία Βαρβάρα, ἐν ἣ ῥεεὶ πηγὴ ὕδατος γλυκυτάτου καὶ ψυχροτάτου, ὅπου ὕ. πῆρχον τὸ πάλαι καὶ σκῆται μοναχῶν, ὡς λέγεται. Δεύτερος κτήτωρ ταύτης φαίνεται ὁ ἀπὸ τοῦ 1829 μέχρι τοῦ 1852 Φεβρ. 2, ἡγουμενεύσας αἰδιδιμος Νεόφυτος, ὅστις ὄντως ἀνέδειξεν, ἐκαλλώπισε καὶ εἰς βελτίονα κατάστασιν αὐτὴν ἔφερε, καὶ ὁ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡγουμενεύσας Ἀρχιμ. Ἀγαθάγγελος ὁ Ἀρταῖος. (°) Ἐν τῇ συνοικίᾳ Σπαθαριά, οὐ μακρὰν τῆς ἱερᾶς ταύτης Μονῆς, περίπου τοῦ ἐνὸς τετάρτου τῆς ὥρας βορειοανατολικῶς ἐστὶ θέσις τις καλουμένη Κουκουναριά, ἐνθα καὶ Ναὸς περίκαυστος ἀπὸ τοῦ 1821 ἔτους ὑπάρχει ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ἡ τοποθεσία αὕτη πρὸ ἐνὸς αἰῶνος, καθάπερ καὶ δύνω ζευγαρίων ἀγροί, ὑπέκειντο εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Μονῆς· φονευθέντος δὲ τότε ἀρσβός τινος ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, σφείλον οἱ Ὀθωμανοὶ ἐκ τῆς Μονῆς ἀπασαν τὴν θέσιν ταύτην, ὅπου ἔκτειτο τὸ σῶμα τοῦ ἀραβος καὶ ἀφιέρωσαν αὐτὴν εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν τέμενος, οἰκουμένην ὑπὸ τριῶν ζευγυτῶν ἐκκλησιαζομένων εἰς τὴν Μονήν. Γνωστοὶ αὐτῆς ἡγούμενοι εἰσιν οἱ ἑξῆς:

1734 Εὐθύμιος

1800 Γρηγόριος

1824 Νεόφυτος

1857 Ἀγαθάγγελος (°) ἄχρι τοῦ 1882

1771 Ἀνανίας

1810 Ἰωακείμ

1851 Ἱερόθεος

οσι') Ἡ πρὸς τ' ἀριστερὰ τοῦ εἰσιόντος εἰς τὸν Ναὸν τῆς Μονῆς Βλαχερνῶν πλάξ, ἔχει τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν:

Ἀδελφεὸν τὸ χρῆμα τοῦτο τοῦ τάφου.

Ἡ ψαλμικὴ κέκραγε τοῦ ΑΑΑ λύρα.

Πλὴν οὐκ ἐπεικὸς οὐδὲ τῇ φύσει ξένον

Κἂν πικροδακρύφυρ(μ)ος ἐστὶν αἰτία,

Μήτηρ γὰρ ἡμῖν μία καὶ νηδὺς μία εἰς φῶς πα...

Ἡ Βασίλισσα Δούκαινα Θεοδώρα.

Ἐν φιλότῃτι γνησοστοργουμένη

Γῇ καὶ τάφος χωρεῖ (μ) ε' διπλῶ τῷ μόρφῳ

Ἀρχαῖς ἀναλογοῦντος ἡμῖν τοῦ τέλους.

Καὶ κατάλληλον τοῦ Θεανθρώπου φέρω

Ἐνὸς γένους δήλωσις ἀγνείας μιᾶς,

Τὸ ψαλμικὸν Π (...) ο ἄσμα τοῦ Δαδ μέλος

Ὡς ταυτόκειτ ()ς ΑΙΜΙ τῇ τάφου κλίνῃ

Μετὰ μόνας οἰκήσωμεν τῶν ΠΝΩΝ

Ἀνεσπέρου Γῇ κοιλίᾳ τῆς πανδόχου

Φαινομόρφῳ πρὸς ἀέρα δρόμῳ.

6. Τὸ ἐπώνυμό του ἦταν Τσοῦτσινος. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἀρτας γιὰ νὰ μὴ μῆγει στὸ τούρκικο ἐγκατέλειψε τὴ Μονὴ Βλαχερνῶν καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴν Κάτω Παγαγία μέχρι τὸ θάνατό του. Ἐκεῖ καὶ τάφηκε.

Αὕτη ἡ Μονὴ ὑπόκειται ἤδη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Νικοπόλεως (').

Δ'. Ἡ ἱερὰ Μονὴ τῆς Θεοτόκου, κοινῶς ἐπιλεγόμενη Θεοτοκίὸν εἰς θέσιν καλουμένην Ζερμὴν, ὑποκειμένην ἀπὸ τοῦ ἔτους 1837 εἰς τὴν Μονὴν τῆς Φανερωμένης, ὡς δηλοῦται ἐκ τινος Ἀρχιερατικῆς διαταγῆς (οζ'), κειμένη ἐν τῷ τμήματι Βρύσεως, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ χωρίου Πέτα, ἀπέναντι τῆς Ἀρτῆς πρὸς ἄρκτον, καὶ περίπου τῆς ὥρας ἀπέχουσιν αὐτῆς, ἀνηγέρθη ἐπὶ τῶν θεμελίων ἀρχαιοὶ τάτου Ναΐσκου ἐντὸς τοῦ δάσους, κατὰ τὴν 14 ἑκατοντ. Τῆς αὐτῆς Μονῆς δευτέρως κτήτωρ λογίζεται ὁ Ἑλλήν ὀπλαρχηγὸς Κωνσταντῖνος Πουλῆς, ὁ ἐκ τοῦ χωρίου Βουργαρέλι ὀρμώμενος, ἀνεγείρας αὐτὴν λαμπρὰν καὶ ἑνδοξὸν ἐπὶ τῆς ἡγουμενείας τοῦ ἐν Ἱερομ. ἀξιωτάτου Παγκρατίου, κατὰ τὴν 14 ἑκατοντ. ὅστις ὄντως, ὡς οὐδεὶς ἄλλος, κατέβαλε μυρίους κόπους ὅπως καλλωπίσῃ καὶ βελτιώσῃ αὐτὴν καὶ πλουτίσῃ διαφόροις κτήμασιν, ἅπερ ἐξηγόρασε παρὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐπομένως διὰ διαταγῆς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ Τεπελενιώτου ὠκοδομήθη πάλιν ἡ ἐκκλησία τῆς Μονῆς ἐν ἔτει 1793 ἀρχιερατεύοντος Μακαρίου τοῦ Β' (ση'). Τὰ οἰκήματα αὐτῆς κατὰ τὸ ἔτος 1821 καὶ 1854 ἐπυρπολήθησαν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανικῶν ὀρδῶν καὶ ὁ Ναὸς κατηρημώθη, ὅστις τῷ ἔει 1867, κυριαρχικῇ προνοίᾳ ἐπεσκευάσθη σὺν οἰκήμασί τισι καὶ ἀρκοῦντως ἐκαλλωπίσθη, ἀλλὰ καιαστραφῆναι ἐπαπειλουμένου πάλιν τοῦ Ναοῦ, ἀνεκαινίσθη ἐκ θεμελίων προνοίᾳ ἐκκλησιαστικῇ τοῦ Ἀρχιερατεύοντος καὶ ἐπιστασίᾳ ἀόκνῳ τοῦ ἐκ Νεοχωρίου ἡγουμένου Γαβριήλ τῷ 1874.

Ἡγούμενοι γνωστοὶ τῆς Μονῆς ταύτης εἰσὶν οἱ ἑξῆς:

1770 Παγκράτιος

1837 Γρηγόριος

1845 Διονύσιος

1867 Ἀθανάσιος

1810 Ἰωακείμ

1843 Ἰωάσαφ

1850 Σεραφεῖμ

1873 Γαβριήλ.

Ε'. Ἡ πάλαι ἱερὰ Μονὴ περιώνυμος, κοινῶς Πριῶνι (°) καλουμένη, κειμένη ἐν τῷ τμήματι Βρύσεως, πλησίον τοῦ χωρίου Νεοχωράκι, ἀνηγέρθη ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δεσπότης τῆς παλαιᾶς Ἡπείρου Μιχαὴλ τοῦ Β' περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 1Β' ἑκατοντ. ἤτοι τῷ 1111 (°) πρὸς ἣν ἐνεπήχθη καὶ Σταυρὸς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάν.

7. Ἀπὸ τὸ 1952 ἐπάγεται ἐκκλησιαστικὰ στὴν Ἀρτα.

οζ') Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες εἰς τὸ χωρίον Πέτα, τίμιοι προεστώτες καὶ γέροντες, καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι Χριστιανοὶ τοῦ αὐτοῦ χωρίου χάρις εἴη ἡμῖν ἅπασι, καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ εὐλογία καὶ συγχώρησις. Ἐπειδὴ καὶ τὸ Μοναστήριον Θεοτοκίου ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὸν ἡγούμενον Φανερωμενίτην διὰ τοῦτο ἀπεκατεστήσαμεν ἤδη ἐπιστάτην εἰς αὐτό, τὸν ὀσιώτατον ἐν Ἱερομον. Κύρ Γρηγόριον, ἄνδρα σεβάσμιον καὶ τίμιον, διὰ τὰ προστατεύει ἀπὸ σήμερον εἰς τὰ τοῦ εἰρημένου Μοναστηρίου πράγματα, καὶ ἀπολαμβάνει ἅπαντα τὰ εἰσοδήματα δηλ. χωραδιὰτα, ἀμπελιὰτα καὶ ἄλλα ἀνήκοντα εἰς τὸ Μοναστήριον βαστῶν περὶ αὐτῶν καθαρὸν λογαριασμόν, ὥστε ἐκ τῶν εἰσοδημάτων νὰ δινηθῶμεν νὰ σμιζρύνωμεν τὸ χρέος αὐτοῦ τοῦ Μοναστηρίου. Γνωρίζοντες λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὸν διαληφθέντα Γρηγόριον ἐπιστάτην τοῦ Μοναστηρίου Θεοτοκίου, νὰ προθυμοποιηθῇτε νὰ ἀποδώσῃτε πρὸς αὐτὸν τὰ χωραφιὰτα καὶ ἄλλα δικαιώματα τοῦ Μοναστηρίου καὶ νὰ συνεργήτε λόγῳ τε καὶ ἔργῳ εἰς τὴν βελτίωσιν καὶ αὐξήσιν τοῦ Μοναστηρίου. Οὕτω ποιήσατε ὡς πατρικῶς παραγγέλλομέν σας καὶ ὑγιαίνετε.

1837 Ἰουνίου 10 ἐν Ἀρτῇ.

+ Ἀρτῆς Νεόφυτος εὐχέτης πάντων ὑμῶν.

ση') Ἐγὼ ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς.

δίδω τοὺς πογγιουρτί μου τοῦ Μητροπολίτη Ἀρτῆς διὰ τὰ φιλίᾳ τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ Μοναστήρι Θεοτοκ.ὸ, καὶ κανένας κανεὶς νὰ μὴν τοῦ γίνῃ, ὅτι εἶναι μὲ τὸ ἱζίνῃ μου καὶ διὰ τοῦτο τῷ ἔδωκα τὸ πογγιουρτί μου ἐξ ἀποφάσεως.

210 Νοεμβρίου 17

8. Κοίταξε: Ἀν. Ὁρλάνδου «Βυζ. Μνημ. Ἀρτῆς» τ. Β' σ. 51-56.

9. Πρόκειται γὰρ λάθος, γιατί ὁ Μιχαὴλ Β' ἔδρασε στὶς ἀρχὲς τῆς 1Γ' ἑκατοντ.

νου τοῦ Θ' τοῦ Ἀγαπητοῦ, ὅστις φαίνεται γεγραμμένος διὰ κεράμων ἐν τῷ τρούλῳ τοῦ Ναοῦ. Ἐγκαταλειφθεῖσα δ' αὕτη ἀνευ κτημάτων τινῶν, ὡς σφετερισθέντων πάντων αὐτῆς τῶν κτημάτων ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, εἶτα δὲ καὶ πυρποληθεῖσα κατὰ τὸ 1821, ἔμεινεν ἐρείπιον, σωζομένου μόνον τοῦ μέρους τοῦ ἱεροῦ Βήματος καὶ τοῦ τρούλλου ἐτοιμορρόπου, ἄχρι τοῦ ἔτους 1867, ὅτε κυριαρχικῇ προτροπῇ καὶ ἐπιστάσις εὐλαβοῦς τινος Χριστιανοῦ, κατοίκου Νεοχωρακίου τῇ κλήσει Γεωργίου Γούσια, ἅμα δὲ καὶ συνδρομῇ τῶν εὐσεβῶν, διωρθώθη ὁ Ναὸς καὶ τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ λαμπρότητα ἀπῆλause, περιτειχισθεὶς καὶ ἐξωθεν. Σήμερον ἡ Μονὴ αὕτη ἐκ τῶν προτέρων αὐτῆς πολλῶν κτημάτων, ἀρπαχθέντων ὑπὸ ἄρπαγός τινος Ὁθωμανοῦ, κατέχει μόνον ὀλίγον ἀριθμὸν ἐλαιοδένδρων, καὶ μικρὰν ποσότητα γεωργησίμων γαιῶν, καὶ τι μικρὸν Μετόχιον ἐν τῷ χωρίῳ Νεοχωρακίῳ, ἀφιερωθὲν ὑπὸ τινος τοῦ ἑαυτοῦ κατοίκων. Ἀπέναντι τῆς Μονῆς ταύτης πρὸς δυσμὰς ἐν τῷ Πετροβουνίῳ, κατὰ τὸ λειβάδιον τῆς Μονῆς Φανερωμένης, ὑπάρχει ἐν τῇ ὑπωρεῖᾳ ὀπή τις, ὑπὸ τῶν χωρικῶν καλουμένη Καταβόθρα, ἐν ἣ εἰσρέωσιν ἐν καιρῷ χειμῶνος ἅπαντα τὰ ὑπὸ ρυάκων καὶ χειμάρρων τῶν πρὸς ἀνατολὰς χωρίων προερχόμενα ὕδατα, καὶ ἐξέρχονται ἐν εἵδει πηγῶν, ἄχρι τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου, εἰς Γλυκὸρριζον. Οἱ τούτου ὑπάρξαντες ἡγούμενοι ὅλως εἰσὶν ἄγνωστοι. Νῦν δὲ ἐποπιτεύεται ὑπὸ τοῦ τελευταίου κτήτορος καὶ τινος ἱερέως.

ΣΤ'. Ἡ ἱερὰ Μονὴ Σελλάδων, παρακειμένη πρὸς νότον τῷ ὁμωνύμῳ χωρίῳ κειμένη εἰς τὸ τμήμα Βρύσεως, πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀρτης περὶ τὰς 3 ὥρας μακράν, ὠκοδομήθη τὸ πρῶτον ὑπ' ἀδελῶν καὶ ἐν ἀγνώστῳ ἐποχῇ· ἀλλὰ τῷ 1816 ὑπὸ τοῦ τότε ἡγουμένου Καλλίστου ἀνηγέρθη ἐπιστάσις καὶ συνδρομῇ τῶν ἀειμνήστων Κομποταίων Ἀναστασίου Χαβέλα καὶ Ἀποστόλου Ράφτη, ὁ Ναὸς τιμώμενος εἰς τὸ ὄνομα τῆς Μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου. Πυρποληθέντων δὲ τῶν ἑαυτῆς οἰκημάτων κατὰ τὸ 1821, καὶ τοῦ Ναοῦ κυρίως βλαφθέντος, ὁ ἥδη ἡγουμενεύων Νεόφυτος Ἱερομόν. Σαπρίκης, σκοπὸν ἔθετο ἵνα ἀνεγείρῃ σὺν τῷ Ναῷ καὶ τὰ οἰκήματα ἐκ βάθρων αὐτῶν καὶ δὴ κυριαρχικῇ ἀδείᾳ ἀρξάμενος τοῦ ἔργου, ἔθετο τὸν θεμέλιον λίθον ἐν τῷ Ναῷ, διὰ χειρὸς τοῦ Μητροπολίτου τὴν 12 Δεκεμβρίου 1872. Ταύτης μέρους τῶν γαιῶν ἀπηλλάξαμεν ἡμεῖς μόχθῳ πολλῷ ἐκ τῶν κατακτητικῶν χειρῶν τοῦ Ἀλτουλ ἐφέντη Ἰωαννίτου, κατόχου τοῦ χωρίου Σελλάδων. Ἡγούμενοι τῆς Μονῆς ταύτης γνωστοὶ εἰσὶν οἱ ἑξῆς:

1810 Καλλίστρατος

1821 Παπᾶ Δημήτριος

1835 Παῖσιος

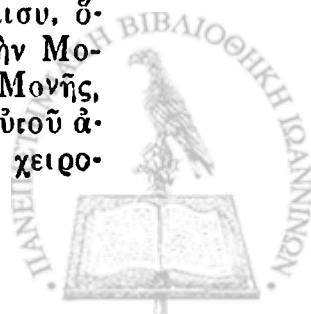
1841 Ἰωσήφ

1850 Νεόφυτος

1873 Ἐπιτροπὴ

1875 Νεόφυτος τὸ β'

Ζ'. Ἡ ἱερὰ ποτὲ Μονὴ τῆς Θεοτόκου, κειμένη ἐν τῷ τμήματι Ῥαδοβισδίου, πρὸς ἄρκτρον τῆς Ἀρτης, ὀπλέχονσα περίπου τῶν τριῶν ὥρῶν καλουμένη τε Τσερκίστα, συνωνύμῳ τῷ χωρίῳ, ἐν ᾧ κεῖται, καὶ σφηνυνομένη ἐπὶ τῇ Μεταστάσει τῆς Θεοτόκου, ἀνηγέρθη ἐπὶ τῶν ἀρχαίων αὐτῆς βάσεων κατὰ τὴν ΙΗ' ἑκατοντ. ὑπὸ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Κωνσταντίνου Πουλῆ· αὕτη ἔσχε μέχρι τοῦ ἔτους 1839 ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτῆς διοίκησιν τὸ ιδιόκτητον χωρίον Τσερκίστα· ἀλλ' ἔκτοτε ἀποκατασταθεὶς ἐπίτροπος αὐτῆς Ἀρταῖος τις τοῦνομα Θωμᾶς Ἰωάννου, ὠκειοποιήθη κατὰ μικρὸν τὸ χωρίον λαβὼν δι' ἀπάτης καὶ Αὐτοκρατορικὸν ιδιοκτησίας φερμάνιον. Πληροφορηθεὶς τὴν ἀρπαγὴν ταύτην ὁ ἐν ἔτει 1864 προχειρισθεὶς Μητροπολίτης καὶ ἀγωγὴν κατὰ τοῦ ἄρπαγος κινήσας, μόλις ἠδυνήθη ἵνα ἀποσπάσῃ τὸ ἐν δευτέρῳ τοῦ χωρίου· ἀλλ' οὐκ ἐπαύσατο ἐνεργῶν καὶ διὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ, ὁπερ ἀπῆλλαξε τελευταῖον, ὑποχρεώσας τὸν ἄρπαγα ἵνα πωλήσῃ αὐτὸ εἰς τὴν Μονὴν διὰ 20.000 χιλ. γροσ, καὶ οὕτω· ὁλόκληρον αὐτὸς ἐγένετο κτῆμα τῆς Μονῆς, διορισθέντος καὶ πρώτου ἡγουμένου τοῦ ἱερομον. Αὐξεντίου, οἱ γάρ πρὸ αὐτοῦ ἄγνωστοι. Ἐν τῇ Πεντηκοσταρίῳ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ταύτης, ἀναφέρει διὰ χειρο-

γράφου ὁ κατὰ τὸ 1680 ἡγουμενεύων ἱερομον. Ἀμβρόσιος ὅτι, ἡ Μονὴ Θεοτοκίου, ἣτις κεῖται εἰς τὴν Ζερμὴν, ἦτο Μετόχιον τῆς Μονῆς Τσερκίστας. Οὐ μακρὰν τῆς Μονῆς καὶ τῆς μικρᾶς ταύτης χώρας Τσερκίστας κεῖται τὸ Παλαιοχώρι Τσερκίστα ἔρημον καὶ κατεδαφισμένον πρὸ 2 ἑκατοντ., οὗ τὰ σωζόμενα ἐρείπια μαρτυροῦσιν εἰσέτι τὴν ὑπαρξιν Πολλίχνης μᾶλλον ἢ κώμης, οἰκουμένης ποτὲ ὑπὸ 300 περίπου χριστιανικῶν οἰκογενειῶν. Ἡ ἐποχὴ τῆς τε κατεδαφίσεως καὶ τῆς ἐξ ὀλοκλήρου ἀποχωρήσεως τῶν κατοίκων ἐκ ταύτης ἀδηλός ἐστι· μένει δὲ ὑπὸ τὴν ἄμεσον κυριαρχίαν τῆς Μονῆς ταύτης, ὡς καὶ πρότερον, μέχρι τῆς σήμερον. Αὕτη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1880 Ἀρχιερατικῇ ἐγκρίσει καὶ τῶν Προκρίτων ἀποφάσει ἐστὶ καὶ λέγεται Μετόχιον τῆς Μονῆς Μελατιῶν.

Η'. Ἡ ἱερὰ Μονὴ Μελάταις ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς γεννήσεως τῆς Θεοτόκου κειμένη εἰς τὸ τμήμα Ῥαδοβισδίου, ἀπέχουσα τῆς Ἀρτῆς κατ' ἄρκτον περὶ τὰς 5 ὥρας, ἔχει σχέδιον Βυζαντινῆς ἐποχῆς μετὰ σταυροθολίου· οἱ δὲ πρῶτοι αὐτῆς δομήτορές εἰσιν ἄγνωστοι· δεύτερος δὲ τοιοῦτός τις ἦν περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΗ' ἑκατοντ. ἐν ἔτει 1797 ὁ προμνησθεὶς ἀοίδιμος ὀπλαρχηγὸς Κωνσταντῖνος Πουλῆς, ἦν καὶ καθιστόρησεν ἱεραῖς εἰκόσι δ' ἰδίων χρημάτων ἐν ἔτει 1821 Φεβρουαρίου 5, ἐπὶ τῆς Ἀρχιερατείας Ἀνθίμου καὶ ἡγουμενείας Καλλινίκου. Ἡ Μονὴ αὕτη ὠκοδομήθη εἰς τοὺς πρόποδας ἀρχαίας τινος Μονῆς, ἥς λείψανα ἐν δυσβάτῳ τόπῳ σώζονται εἰσέτι, καὶ ἔχει οὐχὶ εὐκρατον κλίμα, ἀλλὰ νοσῶδες, ἐπειδὴ εὐρίσκεται μεταξὺ δύο βουνῶν καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ. Εἶχεν αὕτη πρότερον ἐν Ἀρτῇ δύο Παρεκκλήσια τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Μάρκου καὶ τῶν ἁγίων Θεοδώρων, ἀλλὰ αὐτὰ ἤδη ἐποπτεύονται, ὡς προεῖρηται, ὑπὸ τοῦ ἱερέως τοῦ ἱεροδμήτου Ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου Ντερμαναίων. Ἐν ταῖς δειναῖς περιστάσεσι τῶν ἐτῶν 1821, 1823 καὶ 1854 οὐκ ἀνεπηρέαστος ὅλως καὶ αὕτη ἔμεινεν· ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς καταλήψεως 1881 οὐκ ἐπαύσατο παντοίως ἐπηρεαζομένη καὶ ζημιουμένη ὑπὸ τῶν ἐπιπολαζόντων ἐν Ῥαδοβισδίῳ ληστῶν καὶ τοι περιειχισμένη οὕσα διὰ σιεροῦ περιτειχίσματος οἰκοδομηθέντος τῷ 1842 παρὰ τοῦ ἡγουμένου αὐτῆς Διονυσίου, παρ' οὗ ὄντως ἐβελτιώθη, ηὔξηθη καὶ ἐπλουτίσθη· ὁ Διονύσιος οὗτος ὠκοδομήσατο καὶ τὸ ἐν Ἀρτῇ κείμενον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Μετόχιον, ἐν ἔτει 1852, ἐν ᾧ μετατεθεὶς εἰς τὴν ἡγουμενίαν τῆς Μονῆς Κατωπαναγίας, ἀφῆκε διάδοχον τὸν ἐφημ. τοῦ ἁγ. Νικολάου Λιζγαρά ἐν ἔτει 1853 Μαΐου 25 Πιστιανίτην ἱερομον. Γεννάδιον, ὅστις ὠκοδομήσατο ἐκ βάθρων φιλοκάλως τὰ πυρποληθέντα παρὰ ληστῶν οἰκήματα τῆς Μονῆς ἐν ἔτει 1876, τὰ δὲ παλαιὰ ὠκοδομήθησαν ἐν ἔτει 1732. Ἐνταῦθα ὑπῆρχον ἄλλοτε ὡς λέγεται, πολλὰ καὶ διάφορα χειρόγραφα, ἀλλ' οὐδὲν τούτων ὑπάρχει ἤδη· τίς ἄρα ὁ ἱεροσυλήσας ταῦτα; ἀγνοεῖται ὅλως. Ἐχει ἡ Μονὴ καὶ ἰδιόκτητόν τι χωρίον Κοσμίτσιαν καλούμενον, ἥδη ἀκατοίκητον ὅπου καὶ Ναὸς κατηδαφισμένος ὑπάρχει τοῦ ἁγίου Νικολάου, πωλούμενον εἰς βοσκήν ποιμνίων. Ἀπέναντι τῆς Μονῆς εἰς τὸ πέρα μέρος τοῦ ποταμοῦ ὑπάρχει ἱεροδμητον χωρίον Ῥαπανίδα, συνοικηθὲν ἐκ τῶν Μοναστηριακῶν ζευγηλατῶν ἀπὸ δεκαετίας, ὅπου σώζεται κατηδαφισμένος ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων καὶ τις Ναὸς τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου· ἥδη δὲ οἱ κάτοικοι ἐκκλησιάζονται μετὰ μεγίστης δυσκολίας, διαβαίνοντες τὸν ἐκ τῆς Μονῆς διερχόμενον τῆς Καλεντίνης ποταμόν, μάλιστα ἐν καιρῷ χειμῶνος εἰς τὸν τῆς Μονῆς ἱερὸν Ναόν.

Γνωστοὶ αὐτῆς ἡγοούμενοί εἰσιν οἱ ἑξῆς:

1810 Καλλίνικος

1853 Γεννάδιος

Αὐξέντιος τῷ 1880

1830 Διονύσιος Α' ἀνεψιὸς

1877 Διονύσιος Β' Γεῖτονας

Θ'. Ἡ ἱερὰ Μονὴ Καστροῦ, κειμένη εἰς τὸ τμήμα τῆς μεγίστης τοῦ Σουλίου Λάκκας, τιμωμένη ἐπὶ τῇ Μεταστάσει τῆς Θεοτόκου, καὶ ἀπέχουσα τῆς Ἀρτῆς κατὰ θερινὴν δύσιν περίπου τῶν 5 ὥρῶν, ἀνηγέρθη ἐντὸς ἀρχαίου ἑλληνι-

κοῦ φρουρίου, οὗ τὰ ἑρείπια σώζονται εἰσέτι, ὅπου ἔκειτο ἡ ποτὲ ἑλληνικὴ Πόλις Φυλάκη, ὡς εἰκάζεται κατὰ τὸ 1095, ἐπὶ τῶν βάσεων εἰδωλικοῦ Ναοῦ καὶ ἱστορήθη εἰκόσιν ἱεραῖς, ἐπὶ τῆς Ἀρχιερατείας Βαρθολομαίου τῷ 1670. Ἐν τῷ εἰρημένῳ φρουρίῳ τῷ χορηγήσαντι καὶ τὴν κλῆσιν εἰς τὴν Μονὴν, οὐδὲν ἀρχαῖον σώζεται ἐκτὸς τοῦ Ναοῦ, καὶ τινων ἐτοιμορρόπων καὶ ἀσημάντων μεσαιωνικῶν ἑρειπίων οἰκιῶν καὶ δεξαμενῶν. Ἡ Μονὴ αὕτη κατέχει ἕξ ἀμνημονεύτων καὶ τὰς περὶ τὴν Μαυρὴν (οἰθ) γεωργησίμους γαίας. Περὶ τὴν Μαυρὴν φαίνονται ἀρχαῖα τινὰ μεσαιωνικὰ ἑρείπια ἀρχαίας τινὸς Πόλεως, ὣν ἡ θέσις νῦν καλεῖται Καταφύκι. Ἐπέκτητο αὕτη ἡ Μονὴ Μετόχιον μὲν εἰς χωρίον Παπαδάταις κατερειπωθέν· ἡδὴ δὲ ἔχει ὑπὸ τῆς αὐτῆς κατοχῆν Ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τῆς Ῥωμαίας εἰς Ποδογόραν, οὕσαν ἀρχαίαν Μονὴν ἀνεγερθεῖσαν πρὸ τῆς Μονῆς ταύτης, ἥτοι τῷ 1025 ἔτει, κειμένην ἐπὶ λοφίσκου μετὰ μικρῶν τινων οἰκημάτων, καὶ προσαρτηθεῖσαν εἰς τὴν Μονὴν τῷ 1835· ταύτης τῆς ἀρχαίας Μονῆς τὴν Ἐκκλησίαν σαθρωθεῖσαν ἀνήγειρεν ἐκ νέου τῷ 1856 ὁ ἡγούμενος ἱερομ. Λεόντιος, ὅστις καὶ εἰς Λέλοβα Μετόχιον ὠκοδομήσατο, πυρποληθὲν πρὸ τινων ἐτῶν καὶ πολλὰς γαίας λιμνώδεις τῆς Μονῆς ἠνέφξε καὶ γεωργησίμους ἀποκατέστησε. Προσέτι ἔχει ἡ Μονὴ καὶ ἑτέραν τῆς ἁγίας Τριάδος μετὰ τρούλλου αὐτῇ ὑποκειμένην Ἐκκλησίαν, κειμένην εἰς θέσιν καλουμένην Μπούτα πλησίον τῆς γεφύρας, ἣν ὠκοδομήσατο ὁ αὐτὸς ἐπὶ λόφου τινος, κατὰ τὴν δυτικὴν κλιτὺν τῆς Λάκκας. Ταύτης δὲ τῆς Μονῆς, ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας, τὸ λοιπὸν μέρος, καταρρεῦσαν, ἦν ἐτοιμόρροπον, μὴ δυναμένου τοῦ ἡγουμένου, ἔνεκα πολλῶν αἰτιῶν, ἀνοικοδομῆσαι αὐτὴν καὶ καλλωπίσαι, χρηζούσης ἀναμφιλέκτως τοιαύτης, ἵνα μὴ, ὅ μὴ γένοιτο, ὀλοτελῶς ἀπολεσθῇ· ἐσχάτως δὲ ἐγένετο ἀνοικοδόμησις τις νέων οἰκημάτων, ἀλλὰ καὶ πάλιν οὐχὶ διαρκῶν. Ἐκ τῶν ὑπωρεῖων τοῦ λόφου, οὗ κεῖται ἡ Μονή, πηγαὶ ἄφθονοι ὑδάτων ἐξέρχονται καθάπερ καὶ ἐκ Ποδογόρας, δι' ὧν σχηματίζεται ὁ ποταμὸς τῆς Μαυρῆς, ἐνοίμενος καὶ μετὰ τοῦ ἡμιχειμάρρου τῆς Λάκκας, καλούμενος Μαυρῆς, ὅστις εἰσερχόμενος εἰς καταβόθραν κειμένην πλησίον τοῦ χωρίου Κανιζά, ἐξέρχεται εἰς τὴν Σκάλαν τοῦ Λούρου καὶ συνενοῦται τῷ ποταμῷ Ἀράχθῳ· καὶ αὕτη ἡ Μονὴ ἔμεινεν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος.

Γνωστοὶ ἡγούμενοί εἰσι τῷ

1790 Κλήμης

1800 Δωρόθεος

1837 Καλλίνικος

1856 Λεόντιος ἄχρις Ἰουν. 6, 1882

Ι'. Ἡ ἱερὰ Μονὴ συνώνυμος τοῦ εἰς τὸ τμήμα Καραβασαρά κειμένου χωρίου Κεράσοβον, ἀπέχουσιν πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀρτης περίπου τῶν 5 ὥρῶν, καὶ τιμωμένη εἰς ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς Θεοτόκου, διὰ καὶ Φανερωμένη ἐπικαλεῖται, ἀνηγέρθη, ὡς εἰκάζεται, ἐν Βιζαντινῷ σχεδίῳ, περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΗ' ἑκατοντ. ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχαίου μικροῦ καὶ ἀσημάντου Ναΐσκου, ὧν πλείστοι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ μετὰ πολλῶν κατεστραμμένων οἰκιῶν, αἵτινες μαρτυροῦσιν ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὑπῆρξε πρὸ αἰώνων, ἀκμάζουσα τις Πόλις, ἣτις τανῦν κατέστη ἄθλιον καὶ ἔλεεινὸν χωρίδιον κατοικούμενον μόλις ὑπὸ 15 ἀθλίων καὶ πτωχῶν οἰκογενειῶν· διοικεῖται ἡδὴ ἐκκλησιαστικῶς ὑπὸ τοῦ Νικοπόλεως. Ἠγούμενοι γνωστοὶ τῆς Μονῆς ταύτης εἰσὶν

1840 Ἀνθιμος

1859 Νεόφυτος

1873 Χρῦσανθος

ΙΑ'. Ἡ ἱερὰ Μονὴ τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου, σεμνυνομένη ἐπὶ τῇ μνή-

οῦ) Μανρὴ ἐστὶ λίμνη μικρὰ τῆς περιοχῆς τοῦ Λούρου σχηματισθεῖσα ἐκ τοῦ ποταμοῦ τῆς μεγίστης Λάκκας τοῦ εἰσερχομένου διὰ καταβόθρας εἰς τὸν ποταμὸν Λούρου ἢ Ἀραχθόν. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἔκειτο ποτε Πόλις τις ἀρχαία, καταβυθισθεῖσα, καὶ καλουμένη ἡδὴ Τσιρόπολις ἴσως ἡ Πόλις Ἀσσως, ὑπάρχει αὐτόθι καὶ τις λιθόκτιστος γέφυρα ἀρχαία, οἰκοδομηθεῖσα χρήμασι τῆς Μονῆς ἐπὶ τῆς ἡγουμενείας Λεοντίου.

μη τῶν γεννεθλίων αὐτοῦ, κειμένη ἐν τῷ τμήματι Καραβοσαρᾶ καὶ ἀπέχουσα δυτικῶς τῆς Ἀρτης περίπου τῶν 4 ὥρων, ἀνηγέρθη καὶ αὕτη, ἐπὶ τῇ βάσει μικροῦ καὶ ἀρχαίου κατὰ τὴν 15 ἑκατοντ. ἀνεγειγεργμένου Ναοῦ, ὑπὸ δύο αὐταδέλφων τῆς Πόλεως Ῥωγῶν. Μοναχῶν ὄντων τῆς κατεδαφισθείσης περιβλέπτου Μονῆς Παντανάσσης, τῷ 1449, συναθροισάντων ἐν αὐτῇ καὶ τοὺς λοιποὺς ἀδελφούς προετίμησαν δὲ τὴν θέσιν ταύτην ὡς λίαν κατάλληλον καὶ μεμονωμένην δι' ἄσκησιν, καὶ κατὰ μικρὸν ἀνεδείχθη Μονὴ κατ' ἄλλους δὲ ὠκοδομήθη αὕτη παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου Κομνηνοῦ ἐν τῇ ἀρχοντείᾳ τοῦ Σμοκόβου, χωρίου Βαλτίτσης καὶ λοιποῖς (π). Σαθρωθείσης δὲ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Μονῆς, ἀνηγέρθη ἐκ νέου τῷ β' ἐν σχεδίῳ Βυζαντινῷ, ἡγουμενεύοντος ἐν αὐτῇ Δανιήλ ἱερομονάχου, ἐν ἔτει 1852, δαπάνη μὲν τῆς Μονῆς, ἐπιστάσις δὲ καὶ ἀόκνη προθυμία τοῦ εἰρημένου ἡγουμένου.

Ὁ δὲ πρὸ αὐτοῦ ἡγουμενεύσας γέρον Χρῦσανθος ἐδείχθη τῆς Μονῆς ὄντως καὶ νέος κτήτωρ, προσθεὶς αὐτῇ ἀπείρους γαίας καὶ οἰκοδομήσας δύο Παρεκκλήσια τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, καὶ τῆς ἁγ. Αἰκατερίνης μετὰ λαμπροῦ Μετοχίου εἰς τόπον καλούμενον Παλιοῦρι, καὶ ξενοδοχεῖον καὶ πλεῖστα ἄλλα. Τὸ δὲ περιτείχισμα τῆς Μονῆς ἐγένετο, τῷ 1859 ἔτι, δαπάνη αὐτῆς, ἡγουμενεύοντος τοῦ ἱερομον. Ἀγαθαγγέλου, ἀδελφοῦ τῆς ἐν Ἀθωνι Μονῆς τοῦ Κασταμονίτου. Κέκτηται ἡ Μονὴ αὕτη Παρεκκλησίον τι ἀρχαίον, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ὑποτάσσεται καὶ αὕτη εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Νικοπόλεως.

Ἡγούμενοι δὲ γνωστοὶ αὐτῆς εἰσὶ:

1830 Παρθένιος	1840 Χρῦσανθος
1846 Δανιήλ	1857 Ἀγαθάγγελος
1861 Χρῦσανθος	1863 Κύριλλος
1867 Διονύσιος	1873 Νεόφυτος
1875 Ἐπιτροπὴ	1876 Ἰωαννίκιος
1878 Ἐπιτροπὴ	1880 Δωρόθεος Μπανταλούκας
1882 Βαρθολομαῖος ἐξ Ἐλευθεροχωρίου	

IB'. Πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀρτης ὥσει ὥρας τέσσαρας ἀπέχουσα Μονὴ τις ὑπάρχει εἰς τὸ τμήμα Καραβασαῖ, ἄνω τοῦ χωρίου Κυμεζάμες ἐπὶ λοφίσκου τινοῦ, ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Ἀναργύρων τιμωμένη, καὶ οἰκοδομηθεῖσα, τὸ α' μὲν, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὑπ' ἀγνώστου ἰδρυτοῦ, τὸ β' δὲ, περὶ

π') Ἡ Μονὴ αὕτη, καθάπερ καὶ ἡ εἰς Πλησιούς τοῦ ἁγίου Δημητρίου Κατσούρη ἦσαν Σταυροπήγια, καὶ κατ' αἰτησιν τοῦ Ἀρτης Ἰωάννου Α' ἀπελύθησαν ἀμφότεραι ἐκ τῆς Πατριαρχικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Β' καὶ ἐδόθησαν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Ἀρτης διὰ τοῦ ἐξῆς Συνοδικοῦ ὁρισμοῦ.

Γερμανὸς ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κων. πόλεως κτλ.

Πανιερώτατε Ἀρτης, ἐν Κυρίῳ συναδελφέ, πολλάκις ἐγένετό μοι δι' ὅχλου ἡ ἀγιωσύνη σου περὶ τῆς ἐν Ἀρτη Μονῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου Κατσούρη (παρ' ἐγχωρίου ἐπισκόπου ἀνεγεργθείσης) ὡς συστάτης ἐπὶ σταυροπηγίῳ ἐμῷ, καὶ τῆς ἐτέρας Μονῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου, τῆς ὁρηθείσης παρὰ τοῦ παντευγενεστάτου Κομνηνοῦ Κυρίου Κωνσταντίνου ἐν τῇ ἀρχοντείᾳ τοῦ Σμοκόβου, (οὕτως ὀνομάζετο ἡ περιοχὴ, συνωνύμως τῷ καὶ πρὸς Β. τοῦ Μαλακασίου ὑπάρχοντι παλαιοχωρί Μοκόπι) χωρίου Βαλτίτσης καὶ λοιποῖς· καὶ ἐδόκουν μηδὲν προσπατεῖν τοῖς κανόσιν ἐκ τούτου· συνεὶς δὲ κατὰ τὸν ἐνδεχόμενον λόγον, ὅτι σοὶ ἀνήκουσιν, ὡς ἐπισκόπῳ ἐγχωρίῳ αἱ τοιαῦται Μοναί, ἀπολύω ταύτας τῆς ἐμῆς χειρὸς ἀπεντεῦθεν· καὶ ἔξεστί σοι ἐπιλαβέσθαι αὐτῶν ἀπάρτι, καὶ τὰ ἐπισκοπικὰ δίκαια ἐν ταύταις διενεργεῖν καὶ διεξάγειν ταύτας καὶ διοικεῖν κατὰ τὴν κανονικὴν διατύπωσιν. Ὅθεν καὶ ἡ μὲν ἐμὴ ἀναφορὰ σχολάσαι ἀπεντεῦθεν ὀφείλει ἀπὸ τῶν τοιούτων Μονῶν διαγνωσθῆναι δὲ ταύτας ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τῆς Σῆς Ἱερότητος.

Μηνὶ Ἀπριλίῳ ἐπινεμέσει Β' 6737.

+ Ὁ Βινίτσης Ἰωάννης	+ Ὁ Ἀετοῦ Νικόδημος
+ Ὁ Βελλᾶς Μανουὴλ	+ Ὁ Δρυϊνουπόλεως Θωμᾶς.
+ Ὁ Βουθρωτοῦ Δημήτριος	

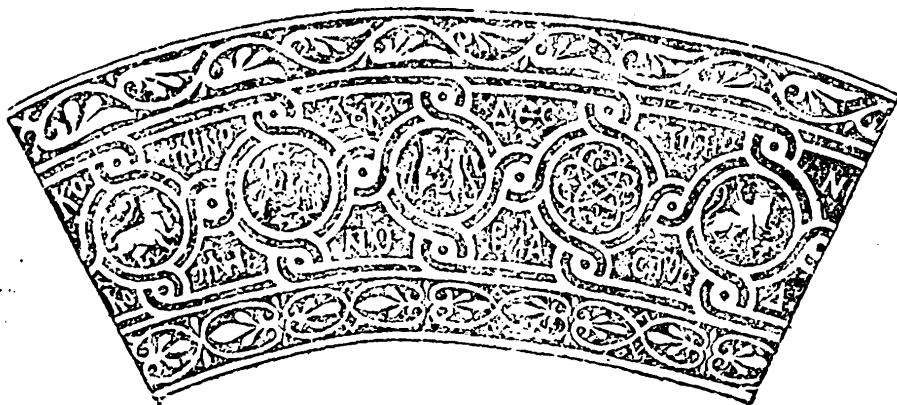
τάς ἀρχάς τοῦ παρόντος αἰῶνος ὑπό τινος ἐγγωρίου Σταύρου τοῦνομα, ἐν ἣ διέ-
μεινεν αὐτὸς ἄχρι βίου ἀσκητεύων καὶ ἐτάφη ἐν αὐτῇ. Αὕτη ἡ Μονὴ ἔχει καὶ
Παρεκκλήσιόν τι ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς δυτικῆς κορυφῆς τῶν ὁρέων Τζουμέρκων, κα-
λουμένης κοινῶς Γκελπερίνα, ἀντικρὺ τοῦ Χανοπούλου (πα), ἐπ' ὀνόματι τῆς ὁσιο-
μάρτυρος Παρασκευῆς (Ἰουλίου 26), μακρὰν τῆς πόλεως περὶ τὰς 2 ὥρας.

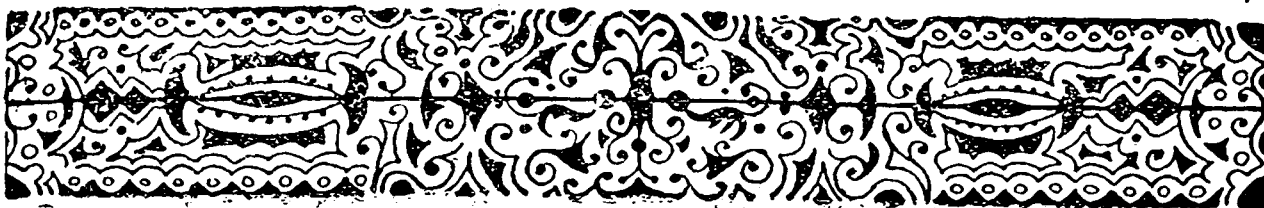
Ἐν τῇ Παρεκκλησίᾳ τούτῳ ὑπάρχει ὑπόγειόν τι, ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καλού-
μενον Δρακότρυπα, ἐν ᾧ εὐρίσκονται γιγαντιαῖοι τινες λίθοι, οἵτινες παριστάνου-
σι δρακοντοειδεῖς μαστούς, ἐξ ὧν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς 25 Ἰουλίου μέχρι
τῆς ἀπολύσεως τῆς λειτουργίας, οὐχὶ δὲ ἄλλοτε, ὅπερ παράδοξον, σταλάζει ὕδωρ
καθαρόν, ἐξ οὗ λαμβάνουσι χάριν εὐλαβείας οἱ ἐξ Ἄρτης καὶ ἐξ ἄλλων χωρίων
συντρέχοντες καὶ διανυκτερεύοντες αἰθριοὶ καὶ αὕτη εἰς Νικόπολιν ἤδη ὑποτάσ-
σεται.

(Συνεχίζεται)

πα') Χανόπουλόν ἐστι θέσις ὡς δύο ὥρας ἀπέχουσα τῆς Ἄρτης πρὸς δυσμὰς ἐνθα ποτὲ
ἐγείτο τὸ ἤδη κατεστραμμένον ἐπίνειον (Σκάλα) τοῦ Φαλάριδος τῆς Ἡπείρου Ἀλῆ Πασσᾶ,
δι' οὗ ἀπῆρχετο πλοῖον εἰς Πρέβεζαν. Ἐκ τῆς ὑπωρείας τῆς θέσεως ταύτης ἐξέρχονται πολ-
λὰ ὕδατα, ἅτινα ἐκχέονται εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ Λούρου, προερχόμενα, ὡς ἡ κοινὴ γνώμη,
ἐκ τῶν τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων ὑδάτων χωνευομένων διὰ τοῦ θαλάτρου ἢ καταβόθρας,
τῆς καλουμένης Βοϊνίκοβα, κειμένης κατὰ τοὺς πρόποδας ἀρχαίας τινος Πόλεως πρὸς ἀνα-
τολὰς τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων δύο ὥρας αὐτῆς ἀπέχουσα, ἣτις καλεῖται κοινῶς Κα-
στρίτσα.

Ἐνταῦθα ἐν Χανοπούλῳ, ἣν ποτε Ναὸς ἤδη κατηδαφισμένος τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς
ὡσαύτως εἰς τὴν θέσιν Φτιλιάδα, ἕτερος πυρκαυστος τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος εἰς θέσιν τινὰ
τοῦ Χανοπούλου, Βόσα καλουμένην, ὑπάρχει ἰχθυοτροφεῖον, ἐξ οὗ ἀλείνονται τὰ νοστιμώτερα
ἐγγέλεια.

Ο ΧΑΛΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ ΤΟΥ 1820*

Κι' οί Χριστιανοί τών Γιαννίνων;

Οί Γιαννιώτες, όπως φαίνεται από τήν ἀλληλογραφία ποῦ δημοσιεύεται στό ἀρχεῖο Σταύρου Ἰωάννου, ἔδειξαν πολὺ ἐνδιαφέρον γιά τή συμφορὰ αὐτὴ τοῦ Νησιοῦ. Κι' αὐτό, παρ' ὅλο ποῦ, πρὶν ἀπὸ ἐνιά μόλις μῆνες, εἶχαν πάθει, κι' ἴδιοι ἔναν, ὀλοκληρωτικὸ κι' αὐτὸν καὶ μεγάλο «χαλασμό».⁽³⁰⁾

Νὰ καὶ τὸ σύντομο χρονικὸ του.

Βρισκόμαστε τώρα, στήν περίοδο ἐκείνη τῶν ἐπιχειρήσεων, κατὰ τὴν ὁποία ἔφτασε στὰ Γιάννινα τὸ Σουλτανικὸ φερμάνι τῆς—πρὶν ἀπὸ τὸ Χουρσὴ—ἀνάθεσης στὸν Ἰσμαὴλ Πασιόμπεη, Τουρκογιαννιώτῃ, ἀντίπαλο καὶ φανατικὸ ἐχτρὸ⁽³¹⁾ τοῦ Ἀλῆ, τῆς ἀρχηγίας τῶν ἐπιχειρήσεων. Μόλις αὐτὸ μαθεύτηκε, οἱ Τούρκοι τῶν Γιαννίνων, βγῆκαν στήν Κατσικὰ⁽³²⁾ γιά νὰ προσκυνήσουν τὸ νόμιμο αὐτὸν ἀποσταλμένο τοῦ Σουλτάνου· καὶ τὸ χειρότερο γιά τὸν Τεπελενλή, σημειώθηκε ταυτόχρονα καὶ σοβαρότατη διαρροή, καὶ στὶς τάξεις ἀκόμα τῶν ὁπαδῶν του.

Ὁ Ἀλῆς, τὰ πληροφορήθηκε ὅλα αὐτὰ, ἀμέσως, καὶ καταλήφθηκε ἀπὸ παραφορὰ μανίας.

Τὸ Κάστρο τότε τῶν Γιαννίνων, ἄρχισε νὰ ἐκτοξεύη καταρράκτες ἀπὸ «κομπάρδες» καὶ γκιουλέδες κατὰ τῶν Σουλτανικῶν.

Ταυτόχρονα, Γκέγκηδες⁽³³⁾ καὶ Λιαπουριά,⁽³⁴⁾ ῥίχνονται, ἀσυγκράτητοι πιά χωρὶς καμμιά διάκριση Τούρκων καὶ Χριστιανῶν στὴ λεηλασία, διαρρηγνύοντας—ἐγκαταλειμμένα ἀπὸ τοὺς ἐνοίκους τους ἢ ὄχι—σπήτια καὶ μαγαζιά, θύοντας καὶ ἀπολύοντας. Ἀπάνου ὅμως στὴ λιμουριά⁽³⁵⁾ πέφτει ἡ «κλεφτουριά»⁽³⁶⁾ τῶν Σουλτανικῶν καὶ ἐπιτίθεται ἐναντίον τους. Βάνουν τότε κι' αὐτοὶ φωτιά στὴν πόλη κι' ἀπὸ τίς 25 Αὐγούστου τοῦ 1820 καὶ κατόπι, συνεχῶς καλεῖται κι' ἐρειπώνεται ἡ πολυάνθρωπη⁽³⁷⁾ καὶ πλούσια⁽³⁸⁾ πρωτεύουσα τοῦ Ἀλῆ, «ἀπὸ τὸν Πλατα-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ. 752.

30.—Γιὰ τὸ «χαλασμό» τῶν Γιαννίνων, δὲς καὶ Δ. Σαλαμάγκα, ὁ Νεομάρτυρας Ἅγιος Γεώργιος Ἰωαννίνων, Ἀθήνα, 1954-1955, Εἰσαγωγή, κεφ. τρίτο.

31.—Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ὁ Ἀλῆς, ζητώντας νὰ ἐξαφανίσῃ τὸν ἰσχυρὸ αὐτὸ γόνου τῶν Ἀσλανιδῶν, εἶχε ἀποπειραθῇ, πολλὰς φορές νὰ τὸν ἐξοντώσῃ· εἶχε στείλει μάλιστα καὶ ἐκτελεστές, καὶ μέσα ἀκόμα στὴν Κωνσταντινούπολη.

32.—Χωριό, κοντὰ στὰ Γιάννινα, νότια, στὶς ὄχθες τῆς Λίμνης, ὅπου φαίνεται, ὁ Ἰσμαὴλ Πασιόμπεης εἶχεν ἐγκαταστήσει τὸ Στρατηγεῖο του.

33.—Ἀρβανῆτες τῆς Βόρειας Ἀλβανίας.

34.—Λιάπηδες. Καὶ οἱ δύο τους, ὁπαδοὶ καὶ στρατιῶτες τοῦ Ἀλῆ.

35.—Καὶ λιμούρα = δόηση, λεηλασία, ἀρπαγή.

36.—Ἀτακτα Σουλτανικά, Χριστιανικά ὅμως στρατεύματα· ἀντάρτες, ἀρματαλοὶ, δολοφονητοὶ, κλέφτες.

37 & 38.—Στὴν ἀκμὴ τῆς δυναστείας τοῦ Ἀλῆ, τὰ Γιάννινα, ἀριθμοῦσαν, περισσότερες ἀπὸ σαράντα χιλιάδες ψυχές, κι' ἀνθοῦσαν σ' αὐτὴ, καὶ τὸ ἐμπόριο καὶ οἱ βιομηχανίες.

ν ο⁽³⁹⁾ — ὅπως προσδιορίζει ὁ ἀγνώστος χρονογράφος — καὶ τοῦ περκοῦ⁽⁴⁰⁾ ἡ ο ς⁽⁴¹⁾ τὸν Μαντη⁽⁴²⁾ καὶ λιθοκοπιοῦ⁽⁴³⁾ πλῆ τοῦ Λιβιδιωτοῦ⁽⁴⁴⁾.

Καὶ σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, ὅπως κάποια μέρα τοῦ Σεπτέμβρη ἀναφέρει σὲ ἐπιστολῇ τοῦ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ὁ Σταῦρος Ἰωάννου,⁽⁴⁵⁾ «τὸ κακὸν, ἐξακολουθεῖ... καὶ ἔως τὴν σήμερον, χωρὶς ἀνακωχῆν, ἡμέραν καὶ νύκτα, μὲ δλα τὰ φθοροποιὰ πυροβόλα ὄργανα· καὶ ἐν τρίτον τοῦ βαροσίου⁽⁴⁶⁾ ὁποῦ δὲν ἐκάη, γκρεμνίζεται ἀπὸ βόμβας καὶ κανόνια· καὶ ὅσοι δυστυχεῖς ἐγκάτοικοι⁽⁴⁷⁾ ἐγκατελείφθησαν⁽⁴⁸⁾ ἀπὸ τελείαν ἐνδειαν καὶ στέρησιν τῶν ἐξόδων,⁽⁴⁹⁾ ἢ σκοτώνονται ἀπὸ τὰ βόλια, ἢ πλακώνονται ἀπὸ τὰ χῶματα τῶν πιπτόντων οἰκων· οἱ δὲ σκορπισθέντες εἰς τὰς χώρας⁽⁵⁰⁾ καὶ ὄρη, πάσχουσι ἀπὸ τὸ κρύον καὶ τὴν πείναν· διὰ γενικῶς, ὅλων τὰ πράγματα, ἢ ἐκάησαν ἢ ἀρπάχθησαν».

Τ' ἀρχοντικὰ καὶ τὰ σαράγια,⁽⁵¹⁾ τὰ μέγαρα⁽⁵²⁾ καὶ τὰ μικρόσπιτα τῆς διάσημης⁽⁵³⁾ ἐκείνης ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πόλιν,⁽⁵⁴⁾ εἶχαν ἔτσι μεταβληθῇ δλα, εἴτε ἀπὸ τῆ φωτιά εἴτε ἀπὸ λεηλασίας,⁽⁵⁵⁾ σὲ καπνίζοντα κι' ἀκατοίκητα ἐρείπια.

[Στὸν ἴδιο καιρὸ, πυρπολοῦνται⁽⁵⁶⁾ καὶ τὰ μετόχια τῶν μοναστηριῶν τοῦ Νησιοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀη Παντελεήμονα. — Νᾶχε τάχα ὁ Ἀλῆς γιὰ τὸ τελευταῖο αὐτὸ, καμιά ἀνεπίγνωτη προαίσθησις;⁽⁵⁷⁾]

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Γιαννιώτες, ἢ εἶχαν καταφύγει οἱ ἴδιοι, ἢ εἶχαν μόνον στείλει γιὰ φύλαξιν, ὅ, τι πολύτιμο καὶ ἀναγκαῖο μπόρεσαν νὰ περισώσουν ἀπὸ τὸ διὸ τους, στοὺς ἀπόκρημνους Καλαρρυτεῖς· Γοτιστινοὶ δμως, δείχνουν προδοτικὰ

39.—Πλάτανος· ἡ συνοικία, ἡ περὶ τὴ σημερινὴ πλατειούλα τοῦ Ὁρφανοτροφείου Γεωργίου Σταύρου.

40.—Μπέρκου· ἡ συνοικία γύρω ἀπὸ τὸ σπήτι τῶν Μελαῖ (Γραφεῖα «Ἡπειρ. Ἀγῶνος», ὁδὸς Δαγκλῆ).

41.—Ἐως.

42.—Ἀγνώστο ποιά συνοικία· χωρὶς ἄλλο ὅμως συνεχομένη μὲ τοῦ Μέρκου.

43.—Τὸ ὁρθό, Πλιθοκοπείο· ἡ συνοικία κάτου ἀπὸ τὸ Δημαρχεῖο.

44.—Ἡ παλαιότερη συνοικία τῆς πόλεως· ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν 11ο ἀκόμα αἰῶνα. — Τὸ τμήμα τῆς πόλεως ποὺ κάηκε, («τὰ δύο τρίτα τοῦ βαροσίου», κατὰ τὴ φράση τοῦ Σταύρου Ἰωάννου — δὲς στὸ Ἡπειρ. Ἀρχεῖον Γεωργίου Σταύρου, ἔγγραφο 74, σελ. 235), μποροῦμε νὰ ποῦμε πὺς ἐκτεινόταν ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ σημερινοῦ Ὁρφανοτροφείου Γ. Σταύρου, στὴς παρυφῆς τοῦ σημερινοῦ «Ἀλσους», ὁδὸ 28ης Ὀκτωβρίου, ὁδὸ Σουλίου, Ξενοδοχεῖον «Ἰλιον», περιοχὴ Ἀγία-Μαρίνας. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπόλοιπο τμήμα τῆς, εἶχε ἐρειπωθῇ γιὰ σκοποὺς λεηλασίας.

45.—Δὲς ὑπ' ἀριθ. 74 ἔγγραφο τοῦ Ἡπειρ. Ἀρχείου Σταύρου Ἰωάννη, μνημονευόμενο στὴν ὑπ' ἀριθ. 44 ὑποσ.

46.—Τοῦ ἄστεως, τῆς ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο πόλεως.

47.—Οἱ κάτοικοι.

48.—Ἐμείναν στὴ πολιορκούμενη, πυρπολούμενη, βαλλόμενη, λεηλατούμενη πόλιν.

49.—Οἰκονομικῶν μέσων, δυνατοτήτων.

50.—Πιθανότατα, χωριά.

51 & 52.—Δεῖγμα παρόμοιων σπητιῶν, μᾶς δίνει ὁ Β. Πυρσινέλλας, στὴ μελέτῃ του τὴν σχετικὴ μὲ τὸν Ἀλῆ, σὰν ἄρπαγα τῶν κτημάτων τῶν Βοεττῶν (στὰ «Ἡπειρ. Χρονικά» 1938, στὴ σελ. 136), στὴν εἰκόνα τοῦ σπιτιοῦ των, ὅπου φαίνεται ὅλη ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ὁ πλοῦτος τῶν παλατιῶν τῆς ἐποχῆς.

53 & 54.—Τὰ Γιάννινα, στὸν καιρὸ τοῦ Ἀλῆ, ἔγιναν πασίγνωστα στὴν Εὐρώπῃ καὶ στὴ διπλωματία τῆς ἐποχῆς, πρωτεύουσα καθὼς ἦταν τοῦ Κράτους του, καὶ ἔδρα τῆς Ἀλῆς του, τῆς σχεδὸν βασιλικῆς. Κέντρο στρατιωτικὸ καὶ οἰκονομικόν.

55.—Ὅπως εἶπαμε, ὅσα κτίρια τῆς πόλεως δὲν εἶχαν ἐμπρησθῇ, γκρεμίστηκαν γιὰ νὰ πουληθοῦν τὰ ὑλικά τους.

56.—Δὲς σχετικὴ «ἐνθύμησις» στὰ «Ἡπειρ. Χρονικά» 1929, σελ. 39.

57.—Ὅπως εἶναι γνωστό, τὸ Μοναστήρι τοῦ Ἀη-Παντελεήμονα, ἦταν μοιραῖο νὰ γίνῃ ἡ ἐσχάτη κατοικία τοῦ Ἀλῆ.

στοὺς Ἀρβανίτες τὰ μονοπάτια καὶ λεηλατοῦνται ἐκεῖ γιὰ δεύτερη φορὰ.

Οἱ συνέπειες τῶν πολεμικῶν αὐτῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῆς πολιορκίας τῶν Γιαννίνων, ἦταν φριχτές, γιὰ τὴν πόλη αὐτὴ τῶν, μέχρι τότε σαράντα χιλιάδων κατοίκων. Ἀναφέρουμε μερικές, ἀπ' ὅσες γι' αὐτὲς ἔχουν περισωθῇ ἱστορικές μαρτυρίες:

Ὁ Μητροπολίτης τῶν Γιαννίνων, ὁ γνωστὸς Γαβριήλ (ὁ Γκάγκας, θεῖος τῆς Κυρα—Φροσύνης), «ἀέκων»⁽⁵⁸⁾ κατοικεῖ σ' ἓνα ὑπόγειον κελάχι, κι' ἐγλεντίζει⁽⁵⁹⁾ τοὺς γκιουλιζέδες⁽⁶⁰⁾ ὁποῦ ἀπερνοῦν...»

Ὁ Χριστόδουλος Εὐθυμίου,⁽⁶¹⁾ τὸ Σεπτέμβρη, βρίσκεται στὴ Τζιζέλοβα,⁽⁶²⁾ καὶ τὸν Ὀκτώβρη στὴν Ἀρτα.⁽⁶³⁾ Ὁ Ἀλέξης (Νοῦτσος), στὸ Σκαμνέλι,⁽⁶⁴⁾ οἱ ἀδελφοὶ Ἀθανασίου,⁽⁶⁵⁾ στὰ Μπιτόλια, ὁ Νικόλας Μίχου,⁽⁶⁶⁾ στὸ Φορτώσι. (Τὸ Δεκέμβρη μδλα ταῦτα τῆς ἴδιας χρονιάς, τὸν Ἀλέξη (Νοῦτσο),⁽⁶⁷⁾ ἀλλὰ καὶ τοὺς Δ. καὶ Κ. Ἀθανασίου,⁽⁶⁸⁾ Δημ. Δρόσο⁽⁶⁹⁾ καὶ Ἰ. Μελά,⁽⁷⁰⁾ τοὺς βρίσκουμε στὰ Γιάννινα.)

Οἱ Κουτσαλεξοπούλες,⁽⁷¹⁾ εἰς ἄκραν πτωχείαν καὶ δυστυχίαν ὁποῦ νὰ μὴ μετέχουσι⁽⁷²⁾ μήτε τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, μήτε τῶν ἱματίων διὰ νὰ ἐνδύωνται», προστρέχουν στὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, προεστοῦ τῶν Γιαννίνων,⁽⁷³⁾ διαχειριστὴ τῶν Λάσσων,⁽⁷⁴⁾ ποῦ ἀπὸ ἄλλον, γιὰ παρόμοια ἀφορμὴ, ἰκέτη—τὴν ἀνεψιά του «μαστραποῦ»⁽⁷⁵⁾—ἀποκαλεῖται «μέγας⁽⁷⁶⁾ ἄνθρωπος».

Ὁ Ἀναστάσιος Τζιατζιζουμά,⁽⁷⁷⁾ βρίσκεται σὲ ἄκραν δυστυχίαν... ὁποῦ κινδυνεύουν νὰ μοῦ χαθοῦν, γράφει, τὰ παιδιὰ, διὰ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον πρῶτον, καὶ ἔπειτα, ἀπὸ τὴν ζαρικιὰν καὶ ξυπολισιὰν... Ὁ Ἀναστάσιος Μπέρκοι,⁽⁷⁸⁾ «μόνος ἐγὼ, γράφει ἀπὸ τὰ Γιάννινα πρὸς τὸ Σταῦρο Ἰωάννου,⁽⁷⁹⁾ ὡς ἀπτέρυγος πελαργός, ἔμεινα, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁρέων, ἐν καιρῷ χειμῶνος», καὶ ὀδύρεται, γιὰτὶ δὲν ἔχει

58.—Ἄκων: Ὁ Διοικητὴς τῶν Τούρκικων στρατευμάτων, ἀρχικὰ εἶχε διατάξει τὸ Μητροπολίτη Γαβριήλ, νὰ μένῃ στὸ χωριὸ Σαντοβίτσα (στὰ ὑψώματα τῆς Γιαννιώτικης περιοχῆς, τὴν ὥρᾳ Μάρμαρα) (δὲς στὸ Ἱπείρ. Ἀρχεῖον κτλ., ἔγγραφο 86 σελ. 246, καθὼς καὶ ἔγγραφο 98. σελ. 253).

59.—Ἀπὸ τὸ Τούρκικο, ἐγλεμέκι = γλεντῶ, διασκεδάζω.

60.—Λέξη τούρκικη = σφαῖρα μπόμπα.

61-63.—Χωρὶς ἄλλο ὁ κατόπι μεγάλος Ἱπείρωτης εὐεργέτης. Ἱπ. Ἀρχεῖον κτλ. σελ. 235, 239, ἔγγραφο 72, 78.

64.—Τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου, ἔγγραφο 76, σελ. 237.

65.—Τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου, ἔγγραφο 80, σελ. 240.

66.—Τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου, ἔγγραφο 79, σελ. 240.

67-70.—Ὅλοι αὐτοὶ (καθὼς κι' οἱ προηγούμενοι: Χριστόδουλος Εὐθυμίου, Ἀλέξης Νοῦτσος, Νικόλαος Μίχου) «ἄρχοντες» τῶν Γιαννίνων γιὰ τοὺς τελευταίους, δὲς στὸ Ἱπείρ. Ἀρχεῖο κτλ., ἔγγραφο 86, σελ. 245.

71.—Γι' αὐτὲς, δὲς στὸ αὐτὸ Ἀρχεῖο, ἔγγραφο 103, σελ. 256.

72.—Νὰ μὴν ἔχουν, οὔτε τὸν....

73.—Τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου, ἔγγραφο 210, σελ. 331.

74.—Τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου, ἔγγραφο τῶν σελ. 241, 249, 252, 261, 270, 271, 274, 280, 285, 287, 288, 296, 302, 314 κι' ὅπου ἄλλου. Γιὰ τὸ θέμα αὐτό, δὲς καὶ Ἀνέκδοτη Ἀλληλογραφία Ζωσιμάδων, στὰ «Ἱπείρ. Χρονικά» 1931-1933, καθὼς καὶ Δ. Σαλαμάγκας. Τὸ Ἀρχεῖο Φίλιου, στὸ περιοδικὸ «Ἱπείρ. Ἑστία», τόμ. 2ος σελ. 673 καὶ ἐπ.—Λάσσαι ἐνομαζόταν (ἀπὸ τὸ Ἰταλικό), τὰ μεγάλα κληροδοτήματα τῶν Εὐεργετῶν τῆς πόλης καὶ τῆς Ἱπείρου.

75.—Στὸ αὐτὸ Ἱπείρ. Ἀρχεῖον κτλ., ἔγγραφο 122, σελ. 271.

76.—Τὸ κοινῶς λεγόμενον «μεγάλος ἄνθρωπος».

77.—Στὸ Ἱπείρ. Ἀρχεῖο, ἔγγραφο 109, σελ. 261. Πιθανόν, ἀρχικά, Διαδομῆς (dieu—dounē; Θεοδόρητος;).

78, 79.—Ἀπὸ τὴν ὁμώνυμη πλουσιώτατη ἀρχοντικὴ οἰκογένεια τῶν Γιαννίνων. «Μπέγκουβα» χαρακτηρίζαν στὰ παλιὰ Γιάννινα, τὴ γυναῖκα ποὺ προσπαθοῦσε νὰ ἐπιδείξῃ μεγάλο πλοῦτο καὶ θέση. Δὲς ἔγγραφο 108 τοῦ αὐτοῦ Ἱπείρ. Ἀρχείου, σελ. 260.

πῶς νὰ θρέψῃ τρία «ὀρφανὰ ἀπαρηγόρητα τῆς φιλότητος τοῦ ἀδελφῆς».

Κι' ἄλλοι ἀκόμα κι' ἄλλοι...

Καὶ οἱ ἄσημοι;... οἱ φτωχοὶ;... οἱ ἄγνωστοι;...

Νὰ μερικὲς καὶ γι' αὐτοὺς μαρτυρίαι:

Σαράντα ἄτομα, λιμοκτονοῦν στὴ Μονὴ Σωσίνου,⁽⁸⁰⁾ κι' ἄλλοι πολλοὶ στίς Μονές Ντορούτης καὶ Ψάδη.⁽⁸¹⁾ Ὁ Ζώης Μαντζέλος,⁽⁸²⁾ ἀναδεχτὸς τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, ἐπαιτεῖ ἀπ' αὐτὸν 100 γρόσια· Ἡ «βηθηλέμη»⁽⁸³⁾ δρίσκεται, «εἰς τὸ βουνί, ἀπάνου ἀπὸ τὸ χωριὸ, στὸ λόγγο, μαζὶ μὲ τὸ χωριὸ».

«Ἐγέμισαν οἱ δρόμοι καὶ τὰ χωριά ἀπὸ φαμιλιές Γιαννιώτικες, γράφει στίς 14 Σεπτέμβρη 1820 ἀπ' τὴ Ζέλοδα ὁ Ἀλέξιος Ἰωαννούτιος (ὁ γνωστότατος σὰ Νοῦτσος), πρὸς τὸν— πεθερὸ του— Σταῦρο Ἰωάννου στὸ Καπέσοβο, καὶ λιμακτοῦν⁽⁸⁴⁾ τῆς πείνας· ἡ εὐγενία σας ὁμῶς, ἐσταθήκατε, τὸν μέμφεται συνεχίζοντας, προεστὸς τῶν Ἰωαννίνων τόσοι καιροὶ· καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀδιαφορῆς καὶ νὰ στέκεσαι ἀναπαυμένος εἰς τέτοιαν περίστασιν, καὶ οἱ φαμιλιές νὰ περιφέρωνται τῇδε κακεῖσε, χωρὶς καμμίαν βοήθειαν· ἀλλὰ ὑστεροῦνται καὶ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον τοὺς. Περισσότερον, τονίζει τελειώνοντας ὁ Νοῦτσος, δὲν εἴμπερῶ διὰ νὰ σὰς γράψω...»

Οἱ «Ἐλένη καὶ Ἀγγελικὴ, ἀναδεχτὴ»⁽⁸⁵⁾ τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, «χαθήκαμαν, τοῦ γράφουν ἀπὸ τὴν Κορίτσανη, ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὴν γυμνότητα· καὶ σὲ παρακαλῶ, αὐθέντη μου καὶ κυρὰ μου, νὰ μὲ προφθάσετε, διότι θὰ πεθάνουμε».

Κι' ὁ Ψαλλίδας,⁽⁸⁶⁾ ἀκόμα, «τυραννεῖται (κι' αὐτὸς) ἀπὸ τὴν δυστυχίαν», γράφει ὁ Δημήτριος Ἀθανασίου.

Κι' ὁ Σταῦρος Ἰωάννου;⁽⁸⁷⁾

Εἶχε αὐτὸς ἀδειάσει τὰ δυὸ σπήτια τοῦ καὶ μεταφέρει τὰ «εἰδίσματά» τοῦ στὴ Τζέλοδα⁽⁸⁸⁾. Στίς 7 ὁμῶς τοῦ Σεπτέμβρη, τοῦ γράφει, ἀπὸ κεῖ στὸ Καπέσοβο, ὁ Ἀλέξης (γαμπρὸς του), νὰ στείλῃ «ὀγλήγορα τριάντα—σαράντα⁽⁸⁹⁾ πράματα⁽⁹⁰⁾ ἀπὸ Καπέσοβον, ⁽⁹¹⁾ ἀπὸ Κουκουλι,⁽⁹²⁾ Βραδέτον, ὅθεν ἤμπορέ(σεις), ⁽⁹³⁾ διὰ νὰ σηκωθοῦν (τὰ εἰδίσματα) σὲ δυὸ τρεῖς μέρες, ὅτι ἂν ἀργήσης περισσότερον, νὰ εἶσαι

80.—Γνωστὴ Ἡπειρωτικὴ Μονή· δὲς γι' αὐτὴ, ἔγγραφο σελίδων 229, 251, 274 τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου.

81.—Γνωστὲς κι' αὐτὲς Ἡπειρωτικὲς Μονές, γιὰ τίς ὁποῖες, δὲς τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου, ἔγγραφο σελ. 252.

82.—Τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου ἔγγραφο 105, σελ. 258.

83.—Τοῦ αὐτοῦ ἀρχείου, ἔγγραφο 130, σελ. 276. — Προφανῶς Βηθλεέμ. Αὐτοὶ ὅλοι οἱ Ἀναστάσηδες Μπέροχοι, οἱ ἀναδεχτοί, ἡ Βηθλεμ, θ' ἀνῆκαν οἴγουρα σὺν τῷ περιβάλλον καὶ μερικοὶ τοὺς στὸ κατώτερο προσωπικὸ τοῦ Σταύρου Ἰωάννη.

84.—Τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου, ἔγγραφο 210, σελ. 331. Ἀξιοσημείωτη αὐτὴ ἡ, ἔξω ἀπὸ τὰ δόντισ μομφὴ τοῦ περιφημοῦ Ἀλέξη Νοῦτσου καὶ γαμπροῦ τοῦ Σταύρου Ἰωάννου, κατὰ ἐνὸς «μεγάλου» ἀνθρώπου, ποῦ ἦταν καὶ πεθερὸς του.

85.—Τοῦ ἰδ. Ἀρχείου, ἔγγραφο 125, σελ. 272.

86.—Ὁ μέγας δάσκαλος τοῦ Γένους, καὶ Σύμβουλος τοῦ Ἀλῆ. Δὲς στὸ αὐτὸ Ἀρχεῖον, ἔγγραφο 142, σελ. 285.

87.—Γενικὰ γὰ τὸ Σταῦρο Ἰωάννου, δὲς στὴν Εἰσαγωγὴ τοῦ αὐτοῦ Ἡπειρ. Ἀρχείου, σελ. 26 καὶ ἐπ., καθὼς καὶ στὴν Ἀνέκδοτη Ἀλληλογραφία τῶν Ζωσιμάδων («Ἡπειρ. Χρονικά» 1931-1933).—Τὰ σπήτια τοῦ αὐτά, δὲν εἶχαν καεῖ μὲ τὸν ἐμπρησμὸ τοῦ 1820, ἀλλὰ κατεδαφίστηκαν ἀργότερα ἀπὸ τὴν λεηλασίαν.

88.—Οἰκιακὰ, γενικὰ, σκευή.

89.—Τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου, ἔγγραφο 209, σελ. 330.

90.—Χαρακτηριστικὸ τοῦ μεγέθους καὶ τοῦ πλούτου τῶν σπητιῶν τοῦ Σταύρου Ἰωάννου.

91.—Φορητὰ ἢ ἐπιδατικὰ ζῶα.

92-94.—Χωριὰ τοῦ Ζαγοριοῦ· τὸ «ὅθεν εἴμπορέ(σεις)», εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς ἔκτακτης ἀπασχόλησης ποῦ εἶχαν, τοὺς ἀνώμαλους αὐτοὺς καιροὺς τὰ φορητὰ ζῶα τῆς περιοχῆς.

βέβαιος ὅπου τὰ χάνεις...»⁽⁹⁵⁾

Αὐτὸ τὸ μήνα, ὁ Σταύρος Ἰωάννου, βρίσκεται στὸ Κουκουλι⁽⁹⁶⁾ Τὸν Ὀκτώβριο, στὸ Συρράκο,⁽⁹⁷⁾ στὴ Τζοντίλα,⁽⁹⁸⁾ στὴν Ἄρτα στὸ Καπέσοβο⁽⁹⁹⁾ ἢ «ὅπου τύχει»,⁽¹⁰⁰⁾ προσθέτει σὲ γράμμα τοῦ πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τὶς Σέρρες ὁ Ἰωάννης Παράσχου. Τὸ Νοέμβριο, καὶ τὸ Γενάρη τῆς ἐπ. χρονιάς, στοὺς Κορφοὺς, στὰ Μπιτόλια, στὴν Ἄρτα,⁽¹⁰¹⁾ Τὸ Μάρτη, στὴ Γρίμπιανη, καὶ Κορφοὺς καὶ Ἄρτα⁽¹⁰²⁾ ὅπου καὶ τὸν βρίσκουμε, ὅταν συντελέστηκε ὁ γαλασμός καὶ τῶν Νησιωτῶν.

Καὶ ξαναγυρίζοντας στὸ κύριο θέμα μας, μεταφέρουμε ἐδῶ, καὶ ὅσες γι' αὐτὸ ἄλλες ἔχουμε ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο Σταύρου Ἰωάννου πληροφορίες:

«Κι' ἂν ἐρωτᾷς, γράφει⁽¹⁰³⁾ στίς 5 Μάη τοῦ 1821 πρὸς αὐτὸν ὁ δοῦλος καὶ τοατζῆς⁽¹⁰⁴⁾ σας παντοτεινός⁽¹⁰⁵⁾ ζῶης τζιαγούσης⁽¹⁰⁶⁾ τον γουναράδων, καὶ διὰ τὴν ἀνεψιὸν τοῦ δεσπότην,⁽¹⁰⁷⁾ τὸν διάκον, τὸν ἐκοψαν εἰς τὸ Νησί καὶ ἄλλους Νησιώτες, ἐγαλάστηκαν ἕως δέκα πέντε νομάτοι⁽¹⁰⁸⁾ ἀπάνου εἰς τὸν ἀνακατεμὸν⁽¹⁰⁹⁾ καὶ οἱ ἀπολειφθέν(τες) ὅλοι ἐσκλαβώθηκαν, τόσον οἱ Νησιῶτες ὥσάν οἱ Ἰωαννίτες ὅπου βρίσκονταν ἐκεῖ, ⁽¹¹⁰⁾ ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ὅλοι σκλαβώθηκαν· ὅμως, ἂς εἶναι πολὺ χρόνος ὁ ὑψηλότετος Βεζύρης Ρεσίτ πασιᾶς ἐπρόσταξεν καὶ τοὺς ξαγοράζει⁽¹¹¹⁾ ἀπὸ τὸν χαζινέ⁽¹¹²⁾ του ⁽¹¹³⁾ μὲ γρόσια διακόσια πενήντα τὸν ἕναν μέγαν καὶ μικρόν ⁽¹¹⁴⁾ καὶ τοὺς ἐλευθερώνει· εἶδὲ ἀπὸ τὸν διόν ⁽¹¹⁵⁾ τοὺς, ὅλος ὁ τουνιᾶς ⁽¹¹⁶⁾ ὅπου βρίσκονταν, τόσον Νησιῶτες, ὥσάν καὶ Ἰωαννίτες, μόνον μὲ τὰ κορμιά τοὺς ἐβῆκαν».

«Τὴν σκλαβιὰν τῶν Νησιωτῶν καὶ τῶν ὄσων Ἰωαννίτων εὐρίσκονταν ἐκεῖ, ὁ Θεὸς σὲ ἐφύλαξεν, γράφει⁽¹¹⁷⁾ ἀπὸ τὰ Γιάννινα ὁ «δημήτριος ἀθανασίου» καὶ προσυπογράφει «καὶ ὁ δοῦλος σας Δρόσος»,⁽¹¹⁸⁾ καὶ δὲν ἔτυχες ἐδῶ, διὰ νὰ ἴδῃς

95.—Ὁ Ἀλέξης Νοῦτσος, εἶχε, φαίνεται, πληροφορίες, ὅτι σύντομα ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθῇ στρατιώτεδο στὴ Γιαννιώτικη κάμπο, καὶ συνεπῶς, κινδύνευαν τὰ εἰδήματα τοῦ πεύθεροῦ του. Ἀλλοιῶτικα, γράφει (σελ. 330 τοῦ Ἀρχείου), «τὰ χάνης».

96-102.—Δὲς ἔγγραφο τοῦ αὐτοῦ Ἡπειρ. Ἀρχείου, τῶν σελίδων: 235, 237, 238, 239, 240, (τό, «ἢ ὅπου ἄλλου», εἶναι χαρακτηριστικὸ τῶν ἀποδόσεων καὶ συνεχῶν μετακινήσεων, στίς ὁποῖες ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ υποβάλλωνται οἱ φυγάδες τῶν Γιαννίνων), 243, 244, 248, 249, 260, 261, 267.

103.—Ἐγγραφο τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου 140, σελ. 283.

104, 105.—Ν τ ο ν α τ ζ ἦ· λέξη Τούρκικη=εὐχέτης καὶ μάλιστα—ἐδῶ—παντοτεινός· χαρακτηριστικὸ τῆς διαφορᾶς τάξεως καὶ κοινωνικῆς θέσης μεταξὺ ἀλληλογραφούντων· ἡ καθιερωμένη τυπικὴ λέξη, ἦταν τὸ «δοῦλος» σας.

106.—Τσιασούσι, λέξη τούρκικη=στὰ χρόνια μας, λογιάς· πρὶν, καὶ ὁ ἐντεταλμένος μὲ τὴν ἐν γένει ἐμφάνιση καὶ δράση μιᾶς συντεχνίας, ἐνὸς ρουφετιοῦ· ἐδῶ, τῶν Γουναράδων.

107.—Μᾶλλον τοῦ δεσπότης.

108.—Μᾶλλον ἐνοματαίων, ἀτόμων, ἀνθρώπων.

109.—Στὴ σύγκριση καὶ τὸ ἀνακάτεμα τῆς σύγκρουσης καὶ τῆς μάχης.

110.—Μετὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Γιαννίνων, ἀλλὰ καὶ γιὰ περισσότερη ἀσφάλεια, πολλοὶ Γιαννιώτες εἶχαν καταφύγει φαίνεται, στὰ μοναστήρια καὶ τὰ σπήτια τοῦ Νησιοῦ.

111.—Ἀπελευθερώνει ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν, ἀγοράζοντας τὸ σκλαβωμένο.

112.—Λέξη ἀραβικὴ=ταμεῖο (συνήθως κρατικὸ, σουλτανικὸ)· θησαυρὸς.

113.—Τὸ ἀτομικὸ τοῦ ἴδιου τοῦ Χουρσήτ ταμεῖο. Οἱ Νησιῶτες, μὲ τὸ στρατηγικὸ ῥόλο ποὺ ἔπαιξε τὸ Νησί, ἦταν ἄνθρωποι χρειάζομενοι στὸ Χουρσήτ· γι' αὐτό, φαίνεται, θυσίαζε τόσα χοήματα γιὰ τὴν «ἐξαγορά» τους.

114.—Σὰν τὰ κεφάλια τὰ ζῶα: ἕνα μεγάλο, 150 γρ. ἕνα μεγάλο κι' ἕνα μικρὸ (παιδί), 250 τὰ δύο.

115.—Τὸ διό τους, χοήματα καὶ εἰδήματα.

116.—Ν τ ο ν ν γ ι ᾶ ς = κόσμος.

117.—Τοῦ Ἡπειρ. Ἀρχείου κτλ., ἔγγραφο 142, σελ. 285.

118.—Ἀπὸ τοὺς ἀρχόντους· κι' αὐτὸς τῶν Γιαννίνων. Ὁ τίτλος καὶ ἡ ιδιότητα αὐτῆς, ἦταν ὅχι μονάχα ἄμεση συνέπεια καταγωγῆς ἀλλὰ καὶ ἐπιστέγασμα, μεγάλης κοινωνικῆς καὶ οικονομικῆς δραστηριότητος καὶ ἐπιτυχίας καὶ πολλοῦ πλοῦτος.—Τὸ σπῆτι τῶν Δρόσων, εἶναι ἡ σημερινὴ οἰκία Τατσηράμου, στὴν ὁδὸ Δαγκλῆ.

τὴν μεγάλην δυστυχίαν, μάλιστα τῶν φαμιλιῶν Σαμαριανιώτου,⁽¹¹⁹⁾ ἀδελφᾶς του, ἡγουμένου Ἐλεούσης καὶ ἄλλων καὶ Ἀνχασταίου Οἰκονόμου. Ἐπρεπε νὰ μὴ σὰς μείνει καρδιά, ἐμένα, κακὴ τύχη μὲ ἐβάσταξεν ἐδῶ,⁽¹²⁰⁾ διὰ νὰ εὑρεθῶ εἰς αὐτὴν τὴν περὶστασιν καὶ νὰ τὰ ἰδῶ μὲ τὰ μάτια μου. (—Κι' ἂν δὲν εἶχαν δὴ τὰ μάτια σου, στὸ χυλασμὸ τῶν Γιαννίνων!..) —Ἔως τώρα προσθᾶται, ἐλευθερώθηκαν ἕως 450 καὶ λείπουνται ἀκόμα ἕως 80... Ὅμως μὲ τί τρόπον νὰ τοὺς κυβερνήσωμεν⁽¹²¹⁾ δὲν ἤξεύρω· ὅπου εὐρίσκονται χωρὶς ἔνδυμα, χωρὶς ψωμί, χωρὶς κατοικίαν...»

Κι' ὁ κύρ Πέτρος ὁ Νησιώτης,⁽¹²²⁾ ὁ «ὡς ἀδελφὸς σου Πέτρος» ὑπογραφομένος, ποὺ φαίνεται ὅτι ἀπολάμβανε ἰδιαίτερης προσοχῆς καὶ φιλίας ἀπὸ μέρους τοῦ Σταύρου Ἰωάννου⁽¹²³⁾ ἀφοῦ κρατήθηκε, μαζὴ μὲ τὸν ἡγούμενο τῆς Ἐλεούσας καὶ μὲ τὸν ἀδελφὸ του, καὶ τοὺς πῆζαν νὰ μαρτυρήσουν⁽¹²⁴⁾ διόν, ⁽¹²⁵⁾γράφει πρὸς αὐτόν, στίς 8 Μαΐου 1821, ἀπὸ τὸ Ἀρχιμαντρίδ, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, καὶ τὰ πιδ κάτου: «... μόνον σοῦ φαίερῶνω τὴν γυμνότητά μου, καὶ ὅχι περισσότερον· παρακαλῶ, ἀδελφε, νὰ δώσης τοῦ κύρ Ἀναστάση τριάντα γρόσια τὰ ὅποια ἔλαβον διὰ νὰ ἀγοράσω μίαν κάπαν νὰ κοιμοῦμαι τὴν νύκτα νὰ μὴν ἀποθάνω...»

Δὲν ξέρω ἂν τὰ δσα πιδ κάτου θὰ μεταφέρουμε, πρέπει νὰ χαρακτηρισθοῦν, περισσότερο σὰν ὑπαγόρευση ἀκρατοῦ Γιαννιωτισμοῦ,⁽¹²⁶⁾ παρὰ σὰν καθρέφτισμα μιᾶς πραγματικότητος:

Γράφοντας⁽¹²⁷⁾ πρὸς τὸ Σταῦρο Ἰωάννου γιὰ τὸ ἴδιο θέμα, ὁ Ἀναστάσιος Μπέρκος,⁽¹²⁸⁾ ἀνάμεσα σ' ἄλλα, «λαμβάνει τὴν τόλμην νὰ εἰπῇ τὴν γνώμην του, (ὅτι) ἄδικον γίνεται νὰ μεταχειρισθῶσι τὰ λάσσα, ἂν εὑρεθῇ τρόπος νὰ συναχθεῖν, διὰ τὴν κυβέρνησιν τῶν νησιωτῶν, ὄντες οἱ Ἰωαννῖται εἰς χειροτέραν κατάστασιν ἀπὸ τοὺς νησιώτας· ἐπειδὴ, τούτων οἱ περισσότεροι, ἐδιορίσθησαν⁽¹²⁹⁾ εἰς αὐθεντικὴν δούλευσιν,⁽¹³⁰⁾ εὐθύς⁽¹³¹⁾ καὶ οἱ ἐπίλοιποι, ἐντὸς ὀλίγου, θέλουν εὑρεῖ τὸν πρῶτον δρόμον τους· μάλιστα καὶ καλλίτερα, ἐπειδὴ τὸ ἐμπόριόν τους,⁽¹³²⁾ ἐπολλαπλασιάσθη διὰ τὴν τσαούτην ἀνακωχὴν⁽¹³³⁾ τοῦ κυνηγίου.⁽¹³⁴⁾ [Ἐνῶ] οἱ δυστυχεῖς Ἰωαννῖ-

119.—Τὸ ὀρθό, «Σαμαριανίον»· ἀρχοντικὴ καὶ αὐτὴ Γιαννιώτικη οἰκογένεια.

120.—Ἰσως καμιὰ αὐθεντικὴ διαταγή.

121.—Τακτοποιήσουμε, βοηθήσουμε, κουμαντάρουμε.

122, 123.—Ὁ Πέτρος αὐτός, φαίνεται ἄνθρωπος τοῦ σπητιοῦ τοῦ Σταύρου Ἰωάννου· ἴσως Προεστὸς τοῦ Νησιῦ, ὅπως ἀπὸ ἄλλες ἐνδείξεις φαίνεται, ἴσως καὶ μισθωτὸς καϊκτῆς τῆς οἰκογένειας, γιὰ ἐκδρομὰς καὶ παραθερισμοὺς στὸ Νησί.

123, 125.—Χρήματα καὶ τιμαλφὴ τῶν Μοναστηριῶν· ἴσως ὅμως καὶ τοῦ Ἀλῆ, ὅπως πιθανὸν νὰ ὑποπιεῖται ὁ Χουρσήτ.

126.—Αὐτοῦ ποὺ χωρίζε ἀπὸ αἰῶνες, τοὺς βέρους Γιαννιώτες «γέννημα καὶ θρόμμα», ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ὑπαίθρου: Καστρινοὺς καὶ ἑξωκαστρινοὺς ἢ ἐπικοὺς· βαροσηλῆδες καὶ ἀπ' ἑξω. Γιαννιώτες καὶ ἑξωτερικοὺς. Περισσότερα γι' αὐτό, δὲς καὶ στοὺς «Περιπάτους στὰ Γιάννινα» τοῦ Δ. Σαλαμάγκα, Γιάννινα 1956, σειρὰ α'. κεφ. 3.

127.—Δὲς στὸ αὐτὸ Ἠπειρ. Ἀρχεῖον, ἔγγραφο 145, σελ. 287.

128.—Πολὺ καλλιεργημένος καὶ κατατοπισμένος μὲ τὰ πράγματα τῆς Κοινότητος τῶν Γιαννίνων, φαίνεται ὁ Ἀναστάσιος Μπέρκος.

129.—Ὁ Χουρσήτ, περιποιεῖται ἰδιαίτερα τοὺς Νησιώτες, γιὰ λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους μιλήσαμε καὶ πιδ πάνω.

130.—Σίγουρα στὴν ὑπηρεσίᾳ τοῦ μαχόμενου στρατοῦ: μεταφορεῖς στρατοῦ, ἐφόδιον, πυρομαχικῶν καὶ τὰ παρόμοια.

131.—Ἰδιάζον χαρακτηριστικὸ τῆς μέριμνας τοῦ Χουρσήτ γιὰ τοὺς Νησιώτες, ποὺ εἶχαν ὑποσχεθῇ νὰ «παραδώσουν» τὸν Ἀλῆ. Ἀπὸ καιρό, φαίνεται, ὁ Χουρσήτ, σχεδίαζε, στὸ Νησί νὰ παραπλανήσῃ τελικὰ τὸν Ἀλῆ, ἐκμηδενίζοντας καὶ κάθε ἀπὸ τοὺς Νησιώτες βοήθειά του.

132-134.—«Ἐμπόριο» τῶν Νησιωτῶν, ἐδῶ, εἶναι τὸ «κυνήγι» τῶν ψαριῶν (ἴσως καὶ τῶν παπιῶν καὶ φαλαγίδων) τῆς Λίμνης, τὸ ὁποῖο, λόγῳ τῆς «ἀνακωχῆς» (ἀναστολῆς) ποὺ ἐπέβαλαν οἱ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις, καὶ πολλαπλασιάστηκε, καὶ λιγότερο φυλαγόταν ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς «κυνηγοὺς» ψαράδες.

ται, εὐρίσκονται διεσπαρμένοι, δυστυχεῖς, χωρὶς ἐπιχείρημα,⁽¹³⁵⁾ χωρὶς κατοικίας, χωρὶς πατρίδα· καὶ τὸ χειρότερον, χωρὶς ἐλπίδα ποτὲ κυβερνήσεως,⁽¹³⁶⁾ καὶ ἀφοῦ ἡ-
συχάσουν αἱ δυσκολίαι· ἅς μὴ πολεμηθῇ λοιπὸν, καὶ, αὐτὴ ἡ μικρὴ παρηγορία τοὺς
καὶ ἅς μὴ εὐρεθῶσι συμπολῖται μας, ὅπου νὰ καταδεχθῶν νὰ συμφωνήσουν διὰ νὰ
ὑπερηθοῦν ἀπὸ τοὺς τοιαύτους, καὶ νὰ δοθοῦν εἰς ἐξακολούθησιν τῆς σπατάλης
καὶ ἀπωλείας...»

Τὸ τελευταῖο αὐτὸ βέλος, δὲν ἔχει ἄοριστο τὸ στόχο του. Στὰ προηγούμε-
να τῆς ἐπιστολῆς του, ὁ Μπέρκος, κατηγορεῖ ἀνοιχτὰ τὸν «κύρ Λασπᾶν»,⁽¹³⁷⁾ ὅτι
ἐνῶ, «1500 γρόσια ποὺ τοῦ ἐδόθησαν ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Λεοντάρη Μελά γιὰ με-
ρικὰ ἐξόδα ποὺ χρειάστηκαν γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Νησιωτῶν, ἤϊταν ἀρκετὰ
—κατὰ τὴ γνώμη του— γιὰ τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο δόθηκαν, ὁ «κύρ Λασπᾶς»,
διὰ τὸ ἀνοικονόμητον⁽¹³⁸⁾ τῶν μεγάλων ἐξόδων του, μεγαλώνει τὴν ἐξόδαν⁽¹³⁹⁾ καὶ
τὴν ἀνεδάζει ὑπὲρ τὰ γρόσ. 5 χιλ. καὶ ἂν ἐπιτύχῃ ὁμογνώμονας συμπατριώτας
μας, φαντάζεται νὰ λάβῃ καμμίαν βοήθειαν ἀπὸ τὰ λάσσα»⁽¹⁴⁰⁾

135.—Ἐπάγγελμα, ἐπιχείρηση.

136.—Τακτοποίησης, ἐπανόρθωσης, διόρθωσης.

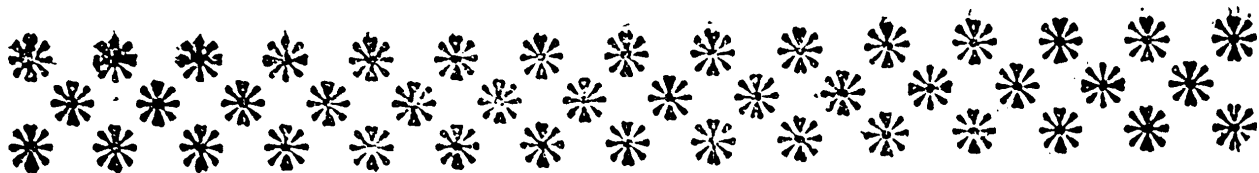
137.—Δὲς τοῦ αὐτοῦ ἀρχείου, ἔγγραφο 145, σελ. 287.

138.—Στὸ αὐτό, ὅπως πρὸ πάντων 137 ἔγγραφο. — Ἀλλόγιστο, σπάταλο καὶ ἀχόρταγο
φιλοχρήματο, κατηγορεῖ τὸ Λασπᾶ ὁ Ἀναστάσιος Μπέρκος.

139.—Ἀλλὰ (στὸ ἰδ. ἔγγραφο) καὶ καταχραστή ἀπ' αὐτὸ τῶν χρημάτων ποὺ προορι-
ζόταν γιὰ τοὺς κατατρεγμένους καὶ φτωχοὺς ὁμοεθνεῖς.

140.—Τὰ χρήματα, ποὺ σὰν τόκοι, ἔμπαιναν στὰ Ταμεῖα τῆς Πολιτείας τῶν Γιαν-
νίνων, ἀπὸ τὰ κληροδοτήματα (λάσσα), ποὺ εἶχαν, γιὰ ἐθνικο-κοινωνικο-φιλανθρωπικοὺς
σκοποὺς ἀφήσει, διάφοροι κατὰ καιροὺς εὐεργέτες, γιὰ τὰ Γιάννινα καὶ τὴν Ἠπειρο.

ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ Α. ΒΙΤΑΛΗ

Ἀρχιμανδρίτου καὶ Ἱεροκήρυκος

ΟΙ ΕΝ ΤΗ, ΙΕΡΑ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ ΠΡΕΒΕΖΗΣ ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΙ ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1854 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ *

Μέχρι πότε παρέμεινεν ὁ Ἀρχιμ. Πανάρετος εἰς τὴν θέσιν ταύτην δὲν εἶναι γνωστόν. Πάντως φαίνεται, ὅτι, μετὰ ταῦτα κατ' ἀπόφασιν τοῦ Νικοπόλεως Κοσμά διωρίσθη, ὡς ἐπίτροπος αὐτοῦ, ὁ

16) Νέστωρ, Οἰκονόμος, ἐν ἀργότερον, τῇ 14 Ἰουλίου 1900, μετέθεσεν εἰς τὸν Ν. Λούρον, ἐκ τοῦ ὁποῦ ἐπανάφερε καὶ αὐθις τὸν Οἰκονόμον Εὐάγγελον. Περὶ τοῦ γεγονότος τούτου ὁμιλεῖ εὐγλωττῶς τὸ κατωτέρω πρακτικόν, ὃ περ κατεστρώθη εἰς τὸν κώδικα τῆς Δημογεροντίας Ν. Λούρου.

«14 Ἰουλίου 1900. Ἐν τῇ σήμερον γενομένη συνεδρίᾳ ἀνεγνώσθη ὑπὸ τῆς αὐτοῦ αἰδεσιμότητος τοῦ τέως ἐν Πρεβέζῃ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Οἰκονόμου παπὰ Νέστορος ἐπιστολὴ τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου ἡμῶν κ. Κοσμά καθ' ἣν ἡ Α. Σεβασμιότης διὰ λόγους ἀγνώστους τῇ ἐνταῦθα Δημογεροντίᾳ μετατίθῃσιν ἐναλλάξ τοὺς Ἀρχιερατικούς Ἐπιτρόπους Πρεβέζης καὶ Λούρου Οἰκονόμους Νέστορα καὶ Εὐάγγελον τὸν μὲν πρῶτον εἰς τὸ τμήμα τοῦ Λούρου τὸν δὲ δεύτερον εἰς τὴν ἑδραν Πρεβέζης ἀξιούσης τῆς Α. Σεβασμιότητος ὅπως ἡ Δημογεροντία ἐργασθῇ μετὰ τοῦ Προέδρου αὐτῆς Οἰκονόμου Νέστορος ὡς καὶ μετὰ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Οἰκονόμου Εὐαγγέλου μετὰ τῆς αὐτῆς ἁρμονίας ὑπὲρ τῆς περιφρουρήσεως τῶν συμφερόντων τοῦ τόπου.

Διασκέψεως γενομένης ἐπὶ τῇ ἐκτάκτῳ ταύτῃ μεταθέσει ἐνεκρίθη ἀφ' ἐνὸς ὅπως διαβιβασθῇ πρὸς τὴν Α. Σεβασμιότητα ὅτι ἡ Δημογεροντία ἀποδεχομένη τὸν διορισμὸν τοῦ νέου Προέδρου θὰ ἐξακολουθήσῃ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου, ὡς καὶ πρῶτον τὴν ἐργασίαν πρὸς τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς καὶ τὸ συμφέρον τῶν Μονῶν. Ἀφ' ἐτέρου δὲ παρατηρηθῇ Αὐτῇ ὅτι διὰ τὴν τοιαύτην ἀντικατάστασιν ὠφείλετο ἢ ἐκ τῶν προτέρων μετὰ τῆς Δημογεροντίας συνεννόησις καὶ ὅτι ἡ ἐκτακτὸς αὕτη μετάθεσις δὲν ἠὲ χαρίσθησιν τὴν Δημογεροντίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Α. Αἰδεσιμότης Οἰκ. Εὐάγγελος ἐδήλωσεν ὅτι ὑπέβαλε τῇ Α. Σεβασμιότητι τὴν παραίτησίν του καὶ ἐζητήσατο τὸ ἀπολυτήριο ἐγγραφὸν ἐνεκρίθη ὅπως ὁ μισθὸς αὐτοῦ ὀρισθῇ μέχρι τέλους Ἰουλίου. Τοῦ δὲ διαδόχου αὐτοῦ ὀρισθῇ μισθὸς διὰ τὸν μῆνα Αὐγουστον συνωδὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ. Πᾶσα δὲ περαιτέρω συζήτησις περὶ ἐξασκήσεως τῶν καθηκόντων τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου ἀναβάλλεται διὰ τὸν προσεχῆ Σεπτέμβριον καθ' ὃν χρόνον θέλει διακανονισθῇ ἡ ὑπηρεσία τοῦ προσεχοῦς ἔτους. Νομιμοποιηθέντος οὕτω τοῦ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 772 καὶ τέλος.

37. Κώδιξ Γ' (1898—1910), ἐνθ' ἄν., σελ. 38.

38. Αὐτόθι.

39. Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄν. σελ. 79.

40. Κώδιξ Γ' (1898—1910), ἐνθ' ἄν.

προέδρου ἐπελήφθη τῶν καθηκόντων αὐτοῦ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν».⁽⁴¹⁾

Μετὰ τὸν θάνατον ὁμοῦ τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχεῖον διὰ τοῦ ὑπὸ χρονολογίαν 17 Σεπτεμβρίου 1901 τηλεγραφήματος αὐτοῦ πρὸς τὴν Δημογεροντίαν Πρεβέζης ἀνέθεσε καὶ πάλιν τὴν ἐπιτροπείαν εἰς τὸν Ἀρχ. Πανάρετον. Τὸ τηλεγράφημα τοῦτο διαλαμβάνει. «Μετὰ θλίψεως ἠκούσαμεν θάνατον ἀειμνήστου Μητροπολίτου ἡμῶν Κοσμᾶ, ἐντελλόμεθα καταγράψαι (;) περιουσίαν. διορίζομεν Ἀρχιερατικὸν Ἐπιτροπὸν Ἀρχιμανδρίτην Πανάρετον.»⁽⁴²⁾ Οὗτος παρέμεινεν ὡς τοιοῦτος καὶ μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀπὸ Γρεβενῶν Δωροθέου εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Νικοπόλεως⁽⁴³⁾, μετὰ τὸν ὁποῖον ἀνετέθη καὶ πάλιν εἰς τὸν Οἰκ. Εὐάγγελον, ἄγνωστον μέχρι πότε ἐπιτροπεύσαντα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, καὶ τοῦτον διεδέχθη ὁ

17. Δωροθέος Ἀρχιδιάκονος τοῦ Γέροντος καὶ Μητροπολίτου αὐτοῦ Δωροθέου Μαρμελή, οὗτινος μετατεθέντος κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1908 εἰς τὴν τῆς Προύσης Μητρόπολιν, ὁ Οἰκ. Εὐάγγελος ἐπανῆλθε καὶ αὐθις εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, ἐν ᾗ παρέμεινε καὶ ἐπὶ τοῦ νέου Μητροπολίτου Ναθαναήλ τοῦ ἀπὸ Προύσης, ⁽⁴⁴⁾ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποῦ ἡ Δημογεροντία Πρεβέζης ἐξήτησε τηλεγραφικῶς, τῇ 13 Ἰανουαρίου 1910, παρὰ τοῦ Πατριαρχείου «Παρακαλοῦμεν τηλεγραφῆσατε ἀναγνώρισιν Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Οἰκονόμου Εὐαγγέλου». Φαίνεται ὁμοῦ, ὅτι τὸ Πατριαρχεῖον δὲν ἀπήντησεν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Δημογεροντία ἀπεφάσισεν «νὰ διορισθῇ προσωρινῶς ὡς Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος ὁ Οἰκ. Εὐάγγελος εἰδοποιουμένων τῶν Πατριαρχείων». Ἀλλ' ὁ νέος Μητροπολίτης Νικοπόλεως Ἰωακείμ Β', Βαλασιάρχης, ὁ ἀπὸ Ρόδου, τῇ 13 Νοεμβρίου 1910,⁽⁴⁵⁾ υἱοθέτησε τὴν ἀνωτέρω ἀπόφασιν τῆς Δημογεροντίας καὶ διετήρησε τὸν Οἰκ. Εὐάγγελον, ὡς ἐπίτροπον αὐτοῦ, ἐν Πρεβέζῃ μέχρις οὗ ἀνέλαθεν ὁ

18. Ἰωακείμ Ζαγοριανὸς, Ἀρχιδιάκονος καὶ Πρωτοσύγκελος (εἶτα Ἀρχιμανδρίτης καὶ Ἐπίσκοπος Φωτικῆς). Οὗτος ἐγεννήθη ἐν τῷ χωρίῳ Καταβιᾷ τῆς νήσου Ρόδου, ἐνθα διήκουσε τὰ γυμνασιακὰ μαθήματα, ἀκολουθῶν δ' ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τὸ ἔτος 1909, ἀνακηρυχθεὶς διδάκτωρ τῆς Θεολογίας. Ὡς ἱεροκήρυξ καὶ καθηγητὴς εἰργάσθη ἐν Ρόδῳ καὶ ἐν Πρεβέζῃ, ἐνθα ἠκολούθησε τὸν μετατεθέντα Γέροντα αὐτοῦ Μητροπολίτην Ἰωακείμ Β'. Ταυτοχρόνως διηύθυνε τὸ μητροπολιτικὸν Γραφεῖον, ἀπὸ δὲ τοῦ 1916 ἀνέλαβε τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου καὶ Πρωτοσυγγέλου ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλει,⁽⁴⁶⁾ ἣν θεοφιλῶς διεξήγαγε καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ εἰς βοηθὸν Ἐπίσκοπον τοῦ Γέροντος αὐτοῦ, ὑπὸ τὸν τίτλον τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης ἐπισκοπῆς Φωτικῆς (9 Ἰανουαρίου 1927), μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐπισυμβάντος τῇ 30 Ἰουλίου 1928. Ἀκολουθῶνς ἐπεστρατεύθη καὶ πάλιν ὁ Οἰκ. Εὐάγγελος, Ἐφημέριος Ἱ. Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Πρεβέζης κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1 Αὐγούστου 1928 μέχρι 19 Ἰουνίου 1931. Μετ' αὐτὸν ἀνέλαθεν ὁ

19. Σιλβέστρος Θεοδωρίδης, Πρωτοσύγκελλος, τῇ 20ῇ Ἰουνίου 1931 δστις ἐν συνεχείᾳ, μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ μητροπολιτικοῦ Θρόνου τῆς Νικοπόλεως παραίτησιν τοῦ Ἰωακείμ Β', δυνάμει τῆς ὑπ' ἀριθ. 2265]26—9—31 διαταγῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, διωρίσθη Τοποτηρητὴς τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Πρεβέζης, μέχρις οὗ, κατὰ νεωτέραν ἀπόφασιν αὐτῆς, ἀνέλαβε τὴν τοποτηρητείαν ὁ τότε Μητροπολίτης Λευκάδος καὶ Ἰθάκης Δημήτριος Εὐθυμίου

41. Κώδιξ τῆς ἐν Ν. Δούρῳ Δημογεροντίας. ἐνθ. ἀν., σελ. 111—112.

42. Κώδιξ Γ' (1898—1910), ἐνθ' ἀν., σελ. 78.

43. Γερμανοῦ. ἐνθ. ἀν.

44. Γερμανοῦ, ἐνθ' ἀν.

45. Κώδιξ Γ' (1898—1910), σελ. 190.

46. Παν. Δεύκωμα, ἐνθ' ἀν. σελ. 77.

(εἶτα Δρυϊνουπόλεως καὶ ἀκολούθως Ἰωαννίνων).

Ὁ τε Τοποτηρητής, οὗτος, καὶ ὁ, κατὰ τὸ 1936 ἐκλεγείς, Μητροπολίτης Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Ἀνδρέας Μαντούδης, κατήγγησαν τὴν θέσιν τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου, ἀναθέτοντες προσωρινῶς, κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτῶν, τὴν ἀντιπροσωπείαν εἰς τὸν ἐφημέριον Οἶκ. Ζώην Οἰκονόμου, συνήθως. Ὑπὸ τὸν τύπον ἐπίσης τῆς προσωρινότητος ταύτης διωρίσθη ὡς Γεν. Ἀρχιερατικός Ἐπίτροπος, μετὰ δύο ἀναπληρωτῶν, ὁ

20. Ἰωάννης Ἀλεξανδρής, Ἀρχιμανδρίτης, ὅπερ βλέπομεν εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 236 Πράξιν, ἔχουσιν οὕτω.

«Προκειμένου νὰ ἀπουσιάσωμεν ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα εἰς Ἀθήνας, διορίζομεν ἡμέτερον Γενικόν Ἀρχιερατικόν Ἐπίτροπον τὸν Ὀσιώτατον Ἀρχιμανδρίτην Ἰωάννην Ἀλεξανδρῆν. Οὗτος θὰ ἐκδίδῃ ἐπ' ὀνόματι ἡμῶν ἀδελὰς γάμων, θὰ ἐνεργῇ τὴν τρέχουσαν ὑπηρεσίαν (ἐκτὸς σπουδαίων ζητημάτων ὁπότε θὰ ἀναφέρηται πρὸς ἡμᾶς) καὶ θὰ ἐκπροσωπῇ ἡμᾶς ἐνώπιον πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας. Διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην θὰ εἶνε δοσίλογος πρὸς ἡμᾶς. Εἰς περίπτωσιν ἀσθενείας αὐτοῦ ἢ ἄλλου κωλύματος διορίζομεν ἀναπληρωτὴν αὐτοῦ τὸν Ὀσιώτατον Ἀρχιμανδρίτην Χρῆστον Ζωγόπουλον καὶ αὐτοῦ κωλυομένου διορίζομεν δεῦτερον ἀναπληρωτὴν τὸν Αἰδ. Οἶκ. Ζώην Οἰκονόμου. Εἰς τοὺς τρεῖς τούτους Πρεσβυτέρους κοινοποιηθήσεται ἀνὰ ἓν ἀντίγραφον τῆς παρούσης πράξεως.

Ἐφ' ᾧ συνετάγη ἐν τῷ κώδικι τούτῳ ἡ παροῦσα πράξις, ἣτις ὑπεγράφη καὶ ἐσφραγίσθη.

Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 27 Αὐγούστου 1941

Ὁ Μητροπολίτης

(Τ.Σ.)† Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Ἀνδρέας»(1)

Λόγῳ δὲ τῆς παρατάσεως τῆς ἐκ Πρεβέζης ἀπουσίας τοῦ Μητροπολίτου Ἀνδρέου, συνεπεία τῆς ξενικῆς κατοχῆς, καὶ δι' ἄλλους λόγους ἡ ἀρχιεπιτροπεία τοῦ Ἰω. Ἀλεξανδρῆ παρετάθη μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐπισυμβάντος τῇ 27 Ἰαννου 1948. Ἀκολούθως ἀνέθεσε καὶ πάλιν προσωρινῶς κατὰ τὴν εἰς Ἀθήνας αὐτοῦ ἀπουσίαν ὁ Πρεβέζης Ἀνδρέας εἰς τὸν Οἶκ. Ζ. Οἰκονόμου, μέχρις οὗ, ὑπὸ τοῦ νέου Μητροπολίτου Νικοπόλεως Στυλιανοῦ, διωρίσθη ὁ

21 Γρηγόριος Μάττρος, Ἀρχιμανδρίτης, τελειόφ. τῆς Θεολογίας, ὁστις ἀνέλαβε ταυτοχρόνως καὶ ὡς ἐφημέριος εἰς τὸν ἐν Πρεβέζῃ Ἱ. Ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Μετὰ τὴν λήψιν τοῦ πτυχίου αὐτοῦ, οὗτος διωρίσθη μόνιμος Στρατιωτικός Ἱερεὺς, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἀνέλαβε τὴν ἀντιπροσωπείαν ὁ

22. Ἀντώνιος Κουλούρης, Πρωτοπρεσβύτερος, Σίφνιος τὴν Πατρίδα, Θεολόγος, ὑπηρετῶν ἄχρι τοῦ νῦν μετὰ ζήλου καὶ δραστηριότητος τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς Ἐφημέριος ἐν τῷ ἐν Πρεβέζῃ Ἱ. Ναῷ τοῦ Ἀγίου Βασιλείου. Τὸ διοριστήριον ἐγγράφον διαλαμβάνει: «Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἄρθρον 26 τοῦ Νόμου 671]43 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ὡς οὗτος ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη διὰ μεταγενεστέρων Νόμων καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 13]45 Συνῆκης πράξεως, κυρωθεῖς διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 184]26—3—1946 Πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, διορίζομεν ὑμᾶς ἡμέτερον Γενικόν Ἀρχιερατικόν Ἐπίτροπον καὶ παραγγέλομεν, ὅπως ἐκπροσωπῇτε ἡμᾶς κατὰ τὴν ἀπουσίαν ἡμῶν εἰς πάσας τὰς σχέσεις τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως καὶ προεδρεύετε τῶν Συμβουλίων καὶ Ἐπιτροπῶν εἰς ἃ κατὰ Νόμον προεδρεύομεν, καὶ θὰ ὑπογράφητε τὰς ἀδελὰς Γάμων, πλὴν τῶν Διαζυγίων, καὶ τῶν ἐγγράφων τῶν πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον καὶ τὴν Κυβέρνησιν ἀναφερομένων.

Μετ' εὐχῶν πατρικῶν

(Τ.Σ.) † Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Στυλιανός».

47. Κώδιξ Πράξεων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, τεῦχος β', σ. 185.

Β'. ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΙΑΔΙ

1. Εὐάγγελος, Οἰκονόμος (1898—1899), ὃν, τῷ 1900, ὥς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἐκάλεσεν εἰς τὴν Πρεβέξαν ὁ Νικοπόλεως Κοσμάς, ἀντ' αὐτοῦ δ' ἀπεστάλη εἰς τὴν Φιλιππιάδα ὁ ἄχρι τοῦδε ἐν Πρεβέξει Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος

2. Νέστωρ, Οἰκονόμος, ὅστις παρέμεινεν αὐτόθι μέχρι τοῦ 1921, ὅτε ἀνέλαβε τὴν ἀντιπροσωπείαν, κατ' ἀπόφασιν τοῦ Μητροπολίτου Νικοπόλεως Ἰωακείμ Ε', ὁ αὐτόθι ἐφημέριος

3. Χριστόδουλος Παλιάτσος, Ἱερεύς. Οὗτος παρέμεινεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ ἔτους 1944, 31 Δεκεμβρίου ὅτε ἐσφραγίσθη ὑπὸ τῶν κομμουνιστοσυμμοριτῶν διὰ τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν. ⁽⁴⁸⁾ Κατόπιν τούτου διωρίσθη ὁ

Μελέτιος Συρμακέσης, Ἀρχιμανδρίτης διὰ τῆς ἀκολουθοῦ, ὑπ' ἀριθ. 389, Πράξεως «Διορίζομεν προσωρινὸν ⁽⁴⁹⁾ ἡμέτερον Ἐπίτροπον τοῦ τμήματος Φιλιππιάδος τῆς ἡμετέρας Μητροπόλεως τὸν Ὀσιώτατον Ἀρχιμανδρίτην Μελέτιον Συρμακέσιν ἡγούμενον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἡλίου. Οὗτος θὰ ἐκπροσωπῇ ἡμᾶς ἐνώπιον πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, θὰ ἐκδίδῃ ἀδείας γάμων ἐπ' ὀνόματι ἡμῶν καὶ θὰ ἐφορᾷ ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς κλήρου καὶ λαοῦ ἐν τῷ ῥηθέντι τμήματι. Διὰ πάντα ταῦτα θὰ εἶναι δοσίλογος πρὸς ἡμᾶς. Εἰς τὸν οὕτως αἰ διορισθέντα Ἀρχιερατικὸν Ἐπίτροπον Φιλιππιάδος δοθήσεται διοριστήριον Γράμμα, παραγγέλλεται δ' οὗτος ὅπως ἀναλαβὼν τὰ καθήκοντά του ἐπιτελῇ αὐτὰ μετὰ εὐλαθείας καὶ φόβου Θεοῦ. Ἐφ' ᾧ συνετάγη ἡ παρούσα πράξις, ἣτις ὑπεγράφη καὶ ἐσφραγίσθη.

Ἐν Πρεβέξει τῇ 5 Μαΐου 1945

Ὁ Μητροπολίτης

(Τ.Σ.) † Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέξης Ἀνδρέας ⁽⁵⁰⁾

Εἰς τὸν Ἀρχιερατικὸν Ἐπίτροπον Μελέτιον ἐπεδόθη μετὰ μικρὸν, καὶ δὴ τῇ 16 Σεπτεμβρίου τοῦ ἐ. ἔ., ἐν θεῇ Λειτουργίᾳ, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου ἐκείνου ὁ τίτλος τοῦ Πρωτοσυγκέλου ἐν Φιλιππιάδι, ὥς δηλοῖ ἡ ὑπ' ἀριθ. 409, Πράξις καὶ τό, ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 632]18 Σεπτ. 1945, Ἀρχιερατικὸν Γράμμα, ἔχον οὕτω. «Διὰ τοῦ παρόντος Ἀρχιερατικοῦ ἡμῶν Γράμματος καθιστῶμεν δῆλον ὅτι ἱεουργήσαντες τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1945 ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ ὁμωνύμου χωρίου τῆς ἡμετέρας Μητροπόλεως, ὠνομάσαμεν Πρωτοσύγκελλον τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέξης—διὰ τὸ τμήμα Φιλιππιάδος—τὸν ὀσιώτατον Ἀρχιμανδρίτην Μελέτιον Συρμακέσιν ἡμέτερον ἐπίτροπον ἐν Φιλιππιάδι καὶ ἡγούμενον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Προφήτου Ἡλίου. Ἐπὶ τούτῳ συνετάξαμεν αὐθημερὸν ἐν τῷ Κώδικι τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως τὴν ὑπ' ἀριθ. 409 ἡμετέραν Πράξιν. Καὶ εἰς ἐνδειξιν ἐξέδομεν τὸ παρὸν Γράμμα κεκυρωμένον ἰδίᾳ ἡμῶν ὑπογραφῇ καὶ σφραγίδι, ὅπερ χορηγεῖται τῷ Πρωτοσυγκέλλῳ τοῦ τμήματος Φιλιππιάδος Ἀρχιμανδρίτῃ Μελετίῳ τῷ Συρμακέσιν.

Ὁ Μητροπολίτης

(Τ.Σ.) † Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέξης Ἀνδρέας ⁽⁵¹⁾

48. Βαβολίνη Κ., Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλευθερίας, Ἀθήναι 1952 σ. 332.

49. Εἴτε διότι εἶχεν, ὥς ἡρῆ εἶπομεν, τὴν ἀρχὴν ταύτην, ὁ Νικοπόλεως Ἀνδρέας, εἴτε, τὸ καὶ πιθανώτερον, ἐπειδὴ, ὁ ἐν λόγῳ Κληρικὸς ἐτύγχανεν ἀδελφὸς τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὁρειῇ Ἱ. Μονῆς τῶν Ἱβήρων καὶ διετέλει ἐν ἀορίστῳ ἀδείᾳ, ἐνῶ ὑπηρετεῖ προσωρινῶς ὡς ἡγούμενος ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Προφήτου Ἡλίου Φιλιππιάδος—Πρεβέξης, διωρίσθη προσωρινῶς, μέχρις οὗ τελικῶς διεγράφη ἐκ τῆς Μονῆς τῶν Ἱβήρων καὶ ἐνετάχθη εἰς τὴν δύναμιν τῶν Κληρικῶν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέξης.

50. Κώδιξ ἐν ᾧ ἀναγράφονται αἱ χειροτονίαι καὶ χειροθεσίαι καὶ πᾶσαι αἱ πράξεις τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέξης, 1942—1945 σελ. 167.

51. Κώδιξ, ἐνθ' ἀν. τεύχος Γ', σελ. 189.

Ὁ Ἰωαννῆς οὗτος κληρικὸς ὑπηρετεῖ ἄχρι σήμερον, ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς ταύτης, καὶ ὡς ἐφημέριος τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀγίου Βησσαρίωνος Φιλιππιάδος, μετὰ ζήλου ἐπαινετοῦ, εἰς τὴν δραστηριότητα δ' αὐτοῦ ὀφείλεται ἡ ἀνακαίνισις καὶ ὁ ἐξωραϊσμός τοῦ ἀνωτέρω ἐνοριακοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Φιλιππιάδος.

Γ' Ε Ν Κ Α Μ Π Ω

Ἡ Πράξις ὑπ' ἀριθ. 5, «περὶ ἰδρύσεως τμήματος περιλαμβάνοντος τὰ χωρία τὰ κείμενα ἐν τῇ πεδιάδι τῇ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀράχθου καὶ Λούρου μετὰ τὴν Γέφυραν Ἀράχθου» ἔχει ὡς ἑξῆς: «ἔχοντες ὑπ' ὄψιν διὰ τὰ χωρία τὰ κείμενα ἐν τῇ πεδιάδι τῇ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀράχθου καὶ Λούρου εὐρίσκονται εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως Φιλιππιάδος καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν δυσκολεύονται καὶ ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα νὰ μεταβαίνωσι εἰς Φιλιππιάδα χάριν τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτῶν ὑποθέσεων, ἀπεφασίσαμεν νὰ ἰδρύσωμεν καὶ ἰδρύομεν νέον τμήμα τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως περιλαμβάνον τὰ χωρία τῆς πεδιάδος Ἀράχθου—Λούρου, τὰ ὁποῖα εἶναι ταῦτα ὡς ἔπεται: 1) Ἀγία Παρασκευή, 2) Ἀκροποταμιά, 3) Ἀνέζα, 4) Βίγλα, 5) Βλαχέρνα, 6) Γαβριάς, 7) Γραμμενίτσα, 8) Γρύμποδον, 9) Ἐλεοῦσα, 10) Καλόβατος, 11) Κεραμάτες, 12) Κιρκιζάτες, 13) Κυρνικολοῦ, 14) Κωστακιοί, 15) Νεοχώριον, 16) Παχυκάλαμος, 17) Πλησιοί, 18) Πολύδροσον, 19) Ράχη, 20) Ρόκα, 21) Ψαθοτόπι. Τὸ τμήμα τοῦτο θέλει φέρει τὸν τίτλον «Τμήμα Πεδιάδος Ἀράχθου—Λούρου». Ἐδρα τοῦ τμήματος τοῦτου θὰ εἶναι ἡ Γέφυρα Ἀράχθου. Ἡ ἡμέρα τῆς ἐνάρξεως τοῦ τμήματος τοῦτου ὡς καὶ τὶς ὁ διορισθησόμενος Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος θὰ γνωστοποιηθῇ ἐν καιρῷ τοῖς ἐνδιαφερομένοις. Ἐφ' ᾧ συνετάχθη ἡ παρούσα πρᾶξις, ἣτις ὑπεγράφη καὶ ἐσφραγίσθη.

Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 31 Μαρτίου 1938

Ὁ Μητροπολίτης

(Τ.Σ.) † Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Ἀνδρέας». (52)

Εὐθὺς ἀμέσως διωρίσθη, ὡς πρῶτος, Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος, ὁ

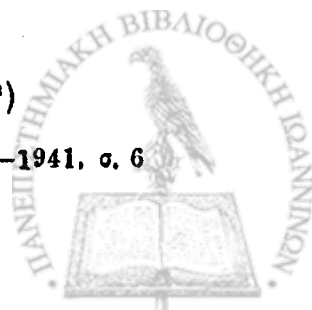
1. Γ ε ὡ ρ γ ι ο ς Παπασωτηρίου, Οἰκονόμος, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθ. 12 πράξεως ἐχούσης οὕτω. «ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ὑπ' ἀριθ. 5 πρᾶξιν ἡμῶν διὰ τῆς ὁποίας ἰδρύσαμεν νέον τμήμα τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως περιλαμβάνον τὰ χωρία τὰ κείμενα ἐν τῇ πεδιάδι τῇ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀράχθου καὶ Λούρου καὶ ἄτινα χωρία κατονομάζονται ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ρηθείσῃ πράξει διορίζομεν ἡμέτερον Ἀρχιερατικὸν Ἐπίτροπον τοῦ τμήματος Πεδιάδος Ἀράχθου—Λούρου μετὰ τὴν Γέφυραν Ἀράχθου τὸν Αἰδεσιμώτατον Οἰκονόμον Γεώργιον Παπασωτηρίου ἐφημέριον τοῦ ἐν Κωστακιοῖς Ἱ. Ναοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Τῷ οὕτως διορισθέντι Ἀρχιερατικῷ Ἐπιτρόπῳ Πεδιάδος Ἀράχθου—Λούρου, ἀνατίθεται ἡ ἐν ὀνόματι ἡμῶν ἐκδοσις ἀδειῶν γάμων ἐν πᾶσι τοῖς χωρίοις τοῦ τμήματος τοῦτου, ἡ ἐποπτεία ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ τῆς καθ' ὅλου συμπεριφορᾶς τῶν ἱερέων καὶ γενικῶς ἡ ἐπίβλεψις ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῶν κατοίκων τῆς περιφέρειας. Ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὡς ἄνω καθηκόντων τούτων θέλει εἶσθαι δοσίλογος πρὸς ἡμᾶς. Χορηγηθήσεται δὲ αὐτῷ καὶ τὸ οἰκεῖον διοριστήριον Γράμμα. Διόπερ συνετάχθη ἐν τῷ κώδικι τούτῳ ἡ παρούσα πρᾶξις, ἣτις ὑπεγράφη καὶ ἐσφραγίσθη.

Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 26 Ἀπριλίου 1938

Ὁ Μητροπολίτης

(Τ.Σ.) † Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Ἀνδρέας». (53)

52. Κώδιξ ἐν ᾧ ἀναγράφονται αἱ χειροτονίαι κλπ., τεῦχος δευτέρον, 1938—1941, σ. 6

Ἡ ἐπίσημος ἐναρξίς τῶν ἐργασιῶν τοῦ Γραφείου τούτου καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ἐγκατάστασις τοῦ νέου τούτου Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου ἐγένετο τῇ 1 Μαΐου διὰ τελέσεως ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερέως Ἀγιασμοῦ, ὡς ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ ἡ ὑπ' ἀριθ. 14 Πράξις. «... ἤλθομεν εἰς Γέφυραν Ἀράχθου καὶ εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ἱδρυθέντος τμήματος σήμερον τῇ 1 Μαΐου 1938, Κυριακῇ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Θωμᾶ. καὶ ἀφοῦ ἐτελέσαμεν ἁγιασμόν καὶ ἀνεγνώσαμεν τὰς σχετικὰς μετὰ τὴν ἱδρυσιν τοῦ τμήματος τούτου πράξεις, ἐκηρύξαμεν τὴν ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ ἐπὶ παρουσίᾳ Κλήρου καὶ λαοῦ, τοῦ διορισθέντος Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Οἰκονόμου Γεωργίου Παπασωτηρίου καὶ τοῦ Οἰκονόμου Παπαχριστοδοῦλου Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου τοῦ τμήματος Φιλιππιάδος...» (54) Τὴν πρᾶξιν ταύτην ὑπέγραψαν ἀκολουθῶς ὁ Μητροπολίτης, οἱ δύο Ἀρχ. Ἐπίτροποι Κάμπου καὶ Φιλιππιάδος, οἱ ἱερεῖς τοῦ τμήματος καὶ πολλοὶ παριστάμενοι Χριστιανοί, ὡς μάρτυρες.

Ὁ εἰρημένος Κληρικὸς παρέμεινεν, ὡς τοιοῦτος μέχρις οὗ ἡ ἐνορία αὐτοῦ τῶν Κωστακιῶν ὑπήχθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ἀρτης, (55) ὅτε διωρίσθη προσωρινῶς ὁ

2. Νικολάος Νταβρῆς, Οἰκονόμος, ἐφημέριος Κεραματῶν, ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Στυλιανοῦ, τῇ 10 Ἰανουαρίου 1953 διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 622 Πράξεως, (56) παραμείνας εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τῆς 20 Νοεμβρίου 1956. ὅτε ἀντικατέστησαν αὐτόν, κατ' ἀπόφασιν τοῦ αὐτοῦ Μητροπολίτου, ὁ

3. Γρηγόριος Κοντοδήμος, Ἀρχιμανδρίτης, ἐφημέριος Πολυδρόσου, καὶ τοῦτον διεδέχθη ὁ νῦν ἀρχιεπιτροπεύων,

4. Εὐτύχιος Καλούδης, Ἀρχιμανδρίτης, ὅστις διωρίσθη, τῇ 7 Ἰουλίου 1958, διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 889 ἐγγράφου, ἔχοντος οὕτω.

«Διὰ τοῦ παρόντος Ἀρχιερατικοῦ Ἡμῶν Γράμματος ἀναθέτομεν Ὑμῖν προσωρινῶς τὰ καθήκοντα τοῦ Ἐπιτρόπου Ἡμῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ Κάμπου καὶ προτρέπομεν Ὑμᾶς, ὅπως, ἀναλαμβάνοντες τὰ τιμητικὰ ταῦτα καθήκοντα, ἐπιτελήτε αὐτὰ πιστῶς, εὐσυνειδήτως καὶ μετ' ἀφοσιώσεως.

Ὡς Ἐπίτροπος Ἡμῶν θὰ ἐσπράττετε παρὰ τοῦ Δημοσίου Ταμείου τοὺς μισθοὺς τῶν Αἰδ. Ἐφημερίων τοῦ τμήματος Κάμπου, οὓς καὶ θὰ καταβάλλετε αὐτοῖς. Ὡσαύτως θὰ ἐκδίδητε τὰς ἀδείας γάμων, ἐπιδλέποντες τοὺς Αἰδ. Ἱερεῖς καὶ ἐποπτεύοντες τοὺς Ἱ. Ναοὺς, ἀναφέροντες Ἡμῖν καθηκόντως πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Ὑπηρεσίαν Ὑμῶν.

Καθ' ἕκαστον μῆνα δεόν νὰ ὑποβάλλητε Ἡμῖν ἐκθεσιν ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως ἐν τῷ τμήματι.

Εὐχόμενοι πλουσίαν τὴν χάριν καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ Κυρίου εἰς τὴν νέαν ταύτην τιμητικὴν ἀποστολὴν Ὑμῶν διατελοῦμεν,

Μετὰ Πατρικῶν εὐχῶν

(Τ.Σ.) ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Στυλιανός.

53. Αὐτόθι, σελ. 13.

54. Κώδιξ τευχ. Β', ἐνθ' ἀν., σελ. 15.

55. Κατὰ τινὰ ἀπόφασιν τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ληφθεῖσαν εἰς συνεδρίαν τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1952, πάντε χωρὶς ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης ἦτοι Κωστακιοί, Καλκιᾶδες, Ρόκα, Γραμενίτσα καὶ Βλαχέρνα τῆς ἐκ τῶν Ν. Χωρῶν Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης ὑπήχθησαν ὑπὸ τὴν Ἱ. Μητρόπολιν Ἀρτης, ἀνήκουσαν εἰς τὴν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.

56. Κώδιξ ἐνθ' ἀν. τευχος Δ', σελ. 269.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΥ ΚΟΛΠΟΥ

Τὰ πετρώματα τοῦ φλύσχη, πὺν παρουσιάζουν ἐξαιρετικὰ μεγάλο ξάπλωμα σ' ὁλόκληρην τὴν Ἡπειρο καὶ τὴν Αἰτωλία καὶ πὺν εἶναι ἀποθέσεις πετρολογικοῦ ὕλικου σὲ πυθμένα ἀνάβαθης θάλασσας ἔπαιξαν οὐσιώδη ρόλο στὴν ἐξέλιξη τῆς γεωγραφικῆς μορφῆς τοῦ Ἀμβρακικοῦ.

Εἶναι μεγάλης σημασίας τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ λεκάνη τοῦ Ἀραχθοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ φλύσχη, γιὰτὶ ἔτσι τὸ ποτάμι μπόρεσε εὐκόλα νὰ σκάψῃ τὴν κοίτην του μέσα στὰ πετρώματα αὐτά, πὺν δίνουν ἀφθονὰ διαβρωσιγενῆ ὕλικά. Καὶ μπορούμε νὰ ποῦμε ἀπὸ τώρα, ὅτι ὁ Ἀραχθος, χάρις στὸ φλύσχη, μπόρεσε νὰ πάρῃ ἀπάνω του, ἔντονα διαβρωστικὸ ἔργο καὶ νὰ παρουσιάσῃ μεγάλες ἀποθέσεις, ἐνῶ ὁ Λοῦρος σὲ ἴσο χρονικὸ διάστημα παρουσιάζει βραδύτατο διαβρωτικὸ ἔργο, καθὼς ῥεεῖ μέσα ἀπὸ ἀσβεστολιθικά πετρώματα. Γιὰ νὰ παρακολουθήσουμε τὴ μελέτη αὐτή, πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψιν μας ὅτι ὁ Ἀραχθος κάνει μεγάλες προσχώσεις στὶς ἐκβολές του, ὁ Λοῦρος δὲν κάνει.

Ἐξετάζοντας πετρολογικὰ καὶ ἑδαφολογικὰ τὴν πεδιάδα Ἀρτας—Πρέβεζας, παρατηροῦμε ὅτι τὰ ἀρχαιότερα πετρώματα δηλ. ἐκεῖνα πὺν σχηματίσθηκαν ἐνωρίτερα, εἶναι τὰ δυτικότερα, (χερσονήσος Πρέβεζας) ἐνῶ ὅσο ἐρχόμεθα ἀπὸ τὸ Δυτικὰ πρὸς τὰ Ἀνατολικά, τόσο τὰ ἐδάφη εἶναι νεότερα. Εἰδικὰ ὁλόκληρη ἡ ἑκταση τῆς πεδιάδας ἀπὸ τὴν Ἀρτα μέχρι τὴ σημερινὴ πεδινὴ διαδρομὴ τοῦ Λοῦρου, εἶναι ἀλλουβιακὴ, δηλ. νεότερος ἑδαφολογικὸς σχηματισμὸς καὶ μάλιστα, σύγχρονος. Ἔτσι μπαίνουν μπροστὰ μας τρία ἐρωτήματα:

1.—Ποιὰ ἦταν ἡ ἑκταση καὶ ἡ γεωγραφικὴ μορφή τοῦ Ἀμβρακικοῦ πρὶν ἀπὸ τὸ Ἀλλοῦβιο.

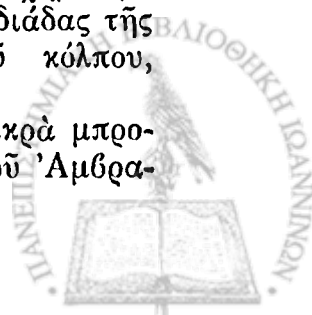
2.—Πότε σχηματίσθηκε ἡ πεδιάδα καὶ ποιὰ ἡ πορεία πὺν ἀκολούθησε ὁ σχηματισμὸς τῆς. Καὶ

3.—Ποιὰ εἶναι ἡ αἰτία πὺν ἔδωσε γένεση στὴν πεδιάδα τῆς Ἀρτας.

Ἑκταση καὶ μορφή τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου πρὶν ἀπὸ τὸν Διλούβιο

Ὁ Ἀμβρακικός, στὸ τέλος τοῦ Διλούβιου, δηλ. πρὶν ἀπὸ τὶς ἀλλουβιακὰς προσχώσεις τοῦ Ἀράχθου παρουσίαζε ἓνα κατὰ προσέγγιση τριγωνικὸ σχῆμα, μετὰ τὴν ἐκτασὶν τῶν ἀκαρνανικῶν τοῦ ἀκτῆς καὶ κορυφὴν στὸ μυχὸ τῆς σημερινῆς πεδιάδας τῆς Φιλιππιάδας. Τὸ ὕψος τοῦ τριγώνου ἀποτελοῦσε τὸν κύριον ἄξονα τοῦ κόλπου, ὃς ὁποῖος ἔτσι, διῆκε ἀπὸ Β. πρὸς Ν.

Μέσα στὸν κόλπο ὑπῆρχαν τέσσερα βραχονησάκια, τρία πολὺ μικρὰ μπροστὶν στὸ μυχὸ τῆς Ἀμφιλοχίας καὶ ἓνα μεγαλύτερον στὸ Δυτικὸ μυχὸ τοῦ Ἀμβρα-

κικού, δηλ. ή Βίγλα, πού σήμερα βρίσκεται ανάμεσα στη λιμνοθάλασσα του Τσουνκαλιού και στο βάλτο της Ποταμιάς.

Με άλλα λόγια, ή θάλασσα του 'Αμβρακικού έβρεχε: στα Δυτικά, τις άγτες τών βουνών από τη Φιλιπιάδα μέχρι τη Νικόπολη. Στο Β. έφθανε μέχρι το χωριό Καμπή και το Χανόπουλο. Στα 'Ανατολικά, ακολουθούσε τους πρόποδες του Ξηροβουνιού, συναντούσε τις έκβολές του 'Αραχθου και από κει ακολουθούσε τους πρόποδες της Βαλαώρας και του Μακρυνόρους. Τέλος, από τα Ν. ο κόλπος έκλεινε στις άκτες της Βόνιτσας. 'Η μορφή και ή έκταση αυτή διατηρήθηκε μέχρι τα ιστορικά χρόνια, όποτε ο 'Αραχθος άρχίζει μια έντονη προσχωσιγενή δράση με φερτά ύλικά πού καταβάζει από τη λεκάνη του.

Ο σχηματισμός της Πεδιάδας και ή πορεία της πρόσχωσης

Είναι νόμος φυσικός, της ύδρομηχανικής Γεωγραφίας, ότι κάθε ποτάμι εργάζεται για να προσχώση τόν κόλπο του, σχηματίζοντας έτσι, το λεγόμενο Δέλτα. Λόγου χάρη, δέλτα του Νείλου είναι ή γάτω Αίγυπτος, δέλτα τών ποταμών 'Αξιού, Γαλλικού, Ροιδία (Λουδία) και 'Αλιάκμονα είναι ή πεδιάδα τών Γιαννιτών στο Θεσσαϊκό. Δέλτα του 'Αραχθου, είναι ή πεδιάδα της 'Αρτας.

Ο μηχανισμός της πρόσχωσης λειτουργεί έτσι: Το ποτάμι πρώτα-πρώτα, προωθεί τόν κώνο απόθεσης τών ύλικών του, με τα όποια σχηματίζει μια μετωπική γραμμή αποθέσεων, ένα είδος φράγματος με το όποιο αποκόπτει ένα καλό κομμάτι από τόν κόλπο. Πίσω από τη μετωπική γραμμή άφίνει έλη, τενάγη και τέλματα, πού προσχώνονται άργότερα με βραδύτερο ή γοργότερο ρυθμό, ανάλογα με τις καταβασίες. Τα έδάφη πού σχηματίζονται έτσι στο έσωτερικό της αποκομμένης επιφανείας έχουν χαμηλότερη στάθμη, από την προωθούμενη γραμμή της πρόσχωσης και γι' αυτό παρουσιάζουν άτελη αποστράγγιση. Μέχρις ότου ή στάθμη του ύψωθι άρκετά ώστε να στραγγίσουν, περνούν μια φάση γνωστή με το όνομα βάλτος (1).

Τόν μηχανισμό της πρόσχωσης μπορούμε να τόν παρακολουθήσωμε στις δυο μεγάλες λιμνοθάλασσες Τσουνκαλιό και Λαγαρού. Έκει βλέπουμε ότι ή μετωπική πρόσχωση απέκοψε δυο μεγάλα κομμάτια του κόλπου και τα απέκλεισε από τη θάλασσα σε σημείο ώστε το νερό να μεταβληθι από άλμυρό σε ύφάλμυρο, έκαιτίας του έμπλουτισμού τους με τα γλυκά νερά τών ποταμών και τών πηγών. 'Η πρόσχωση τών λιμνοθαλασσών προχωρεί σιγά-σιγά και ο πυθμένας τους είναι κι' όλας πολν ρηγός. Μέσα στη λιμνοθάλασσα του Τσουνκαλιού δυο μικρότερες χερσόνησοι, του 'Αη-Γιώργη από το μέρος της Βίγλας και μια άλλη αντίκρου της, τείνουν να διαιρέσουν τη λιμνοθάλασσα στα δύο, ενώ πιο μέσα τα ίδια φαινόμενα επαναλαμβάνονται σε μικρότερη κλίμακα. Αυτό μās δείχνει πώς ή πρόσχωση προχωρεί από τα έξω προς τα μέσα, ή μάλλον από τα μπρος προς τα πίσω. Στην άλλη λιμνοθάλασσα, τη Λογαρού, ή επίχωση έχει ήδη έξαφανίσει τόν 'Αμπρακο, άν το όγκρο αυτό της 'Αμβρακίας σωστά τοποθετείται σ' αυτό το σημείο.

'Η χωροσταθμική μελέτη της πεδιάδας μās δείχνει ότι ή πρόσχωση προηγήθηκε στην κεντρική της περιοχή, ενώ έμειναν χαμηλότερες έκτάσεις προς Βορρά, (βάλτος του Χανόπουλου) προς τα δυτικά (Ποταμιά) και προς Νότο (Λάχανος κλπ), πράγμα πού σημαίνει ότι ο 'Αραχθος προώθησε τόν κώνο του μέχρι την άπέναντι ριζοβουνιά, έπειτα στράφηκε προς Ν. ενισχυμένος και από τα νερά

(1) Ένεκα της ύγρασίας ο βάλτος σκεπάζεται συχνά από ύγρόφιλα δασικά δέντρα, δηλ. μεταβάλλεται σε δάσος. Βάλτος, λοιπόν, σημαίνει δάσος. Είναι το άρχαίο αλσος, αλτις γερμαν. WALD κατά παραφθορά διακό.

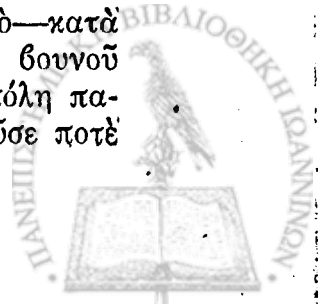
τοῦ Λούρου, πού ἔγινε παραπόταμός του. Προχωρώντας ὁλοένα πρὸς Ν. ὁ Ἄραχθος προσέκρουσε στὴ βορεινὴ ἀκτὴ τῆς Βίγλας καὶ διχάσθηκε πρὸς τὶς δυὸ ἄκρες τῆς νησίδας, τὴ ΒΔ (Στρογγυλὴ) καὶ ΝΑ (Βίγλα) γιὰ νὰ παρακάμψη τὸ ἐμπόδιο. Οἱ ἴδιες ὁμοῦς οἱ ἀποθέσεις του στάθηκαν ἐμπόδιο στὴ προώθησή του καὶ ἐνῶ ὁ ἕνας κλάδος ἀπωθήθηκε πρὸς τοὺς Ρωγούς (Φειδόκαστρο) καὶ τὴν Πέτρα, ὁ ἄλλος ἀπωθήθηκε πρὸς Α. ἕως οὔτου, ἐξ αἰτίας πάντοτε τῶν προσχώσεων του καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ ἀνεμορομβίου, χωρίστηκε, τελικῶς ἀπὸ τὸ δυτικὸ κλάδο. Ὁ δυτικὸς κλάδος προστατευόμενος ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ Πρ. Ἡλίας, τοῦ Σταυροῦ κλπ δὲν ὑπέστη τὴν ἐπίδραση τοῦ ἀνεμορόμβιου καὶ ἐξελλίχθηκε αὐτοτελῶς σὲ πεδινὴ κοίτη τοῦ Λούρου. Ὁ ἀνατολικὸς κλάδος ἐκτεθειμένος πάντα στὴν ἐπίδραση τοῦ ἀνεμορόμβιου, ἀπωθήθηκε συνεχῶς κατὰ τὰ Ἀνατολικά καὶ δὲν μπόρεσε νὰ συμπληρώσῃ τὴν πρόσχωσή σὲς λιμνοθάλασσες. Αὐτὴ τὴ μετατόπιση τοῦ Ἄραχθου πρὸς Α. ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ ἀνεμορόμβιου μποροῦμε νὰ τὴ διακρίνουμε στὴ διάταξη τῶν ἀποθέσεων κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν, πού διευθύνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ καὶ στὴ στροφή τοῦ κάτω ροῦ τοῦ ποταμοῦ σὲς σημερινὲς ἐκβολές του. Ὅπως βλέπουμε ὁ Ἄραχθος ἀπὸ τὸ Κομένο μέχρι τὴ θάλασσα σχηματίζει τόξο μὲ τὸ κοῖλο στραμμένο πρὸς Α καὶ μὲ τάση νὰ δημιουργήσῃ μιὰ τρίτη λιμνοθάλασσα ἀνάμεσα στὴ Μπούκα καὶ τὴν Κόπραϊνα.

Αἰτία τοῦ σχηματισμοῦ τῆς πεδιάδας ἢ χειμαρρικότητα τοῦ Ἀράχθου

Ἱστορικὲς ματρύριες. Ἡ Γεωλογία καὶ ἡ Ἑδαφολογία μᾶς λέγουν ὅτι ὁ σχηματισμὸς τῆς πεδιάδας εἶναι ἀλλουβιακῆς καταγωγῆς, ἢ μᾶλλον σύγχρονης γιὰτὶ ὁ σχηματισμὸς ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερα. Ἀλλὰ γιὰ τὸν ἀκριβέστερο χρονολογικὸ προσδιορισμὸ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς, τὰ ἑδαφολογικὰ δοκουμένα δὲν ἀρκοῦν. Ἡ Φιλολογικὴ Ἐπιστήμη, ποῖπει τώρα νὰ μᾶς προσφέρῃ τὴ συμβολή της. Στὸ κεφάλαιο ἄλλωστε τῆς Ἀνθρώπινης Γνώσης, εἶναι ἀπαραίτητη ἡ συνεργασία ὅλων τῶν Ἐπιστημῶν, καὶ ἡ μελέτη ἀκριβῶς πὺ παρουσιάζω, εἶναι στὴν πραγματικότητά τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνεργασίας πολλῶν ἐπιστημόνων. Θὰ ἦταν εὐχῆς ἔργο, ἂν κάποιος ἄλλος, εἰδικώτερος ἀπὸ μένα, ἔπαιρνε πάνω του τὴν ἑρμηνεία τῶν φιλολογικῶν στοιχείων, πὺ μᾶς προσφέρουν, ἢ Μυθολογία, ἢ Λαογραφία καὶ ἡ ἀρχαία Φιλολογία. Ἀλλὰ καθὼς εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ κάμω μόνος μου αὐτὴ τὴν ἑρμηνεία, ὁμολογῶ ὅτι θεωρῶ εὐτυχῆ συγκυρία τὸ γεγονὸς ὅτι βρίσκω μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πὺ μοῦ χρειάζονται στὸ βιβλίον τοῦ Μιχ. Περάνθη «Ἀμβρακία».

Ἄν ἡ ἑρμηνεία ἢ δική μου δὲν εἶναι σωστὴ ἢ πλήρης, κάθε παρατήρηση, ἀπὸ ὁποιαδήποτε πλευρὰ κι' ἂν ἔρχεται, εἶναι εὐπρόσδεκτη.

Τὸ ὅτι ἡ θάλασσα, κατὰ τὰ ἱστορικὰ χρόνια ἔφθανε μέχρι τὴ θέση τῆς σημερινῆς Ἀρτας, προκίπτει ἀπὸ τὴν πληροφορία ὅτι στὸν ΒΑ μυχὸ τοῦ κόλπου καὶ στὴν ἀοιστερὴ ὄγθη τοῦ ποταμοῦ Ἄρατθου κτίστηκε ἕνα πόλισμα, πὺ ἐμελλε νὰ παίξῃ ἡγετικὸ ρόλο στὸν Ἀμβρακικό. Ἡ ἀρχαιότητα τοῦ πολισματος αὐτοῦ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴ Μυθολογικὴ παράδοση πὺ μᾶς πληροφορεῖ ὅτι πρῶτος κτίτορας στάθηκε ὁ γυιὸς τοῦ βασιλιᾶ Θεσπρωτοῦ, Ἀμβρακος. Κατὰ ἄλλη ἐκδοχὴ ὁμοῦς, δὲν ἦταν ὁ Ἀμβρακος ὁ κτίτορας τοῦ πολισματος, ἀλλὰ ἡ ἀδελφὴ του Ἀμβρακία. Κατὰ τρίτη πάλι ἐκδοχὴ, ἡ Ἀμβρακία δὲν ἦταν θυγατέρα τοῦ βασιλιᾶ Θεσπρωτοῦ, ἀλλὰ ἄλλου Ἡπειρώτη ἡγεμόνα, τοῦ Μελανέα. Ἀπὸ αὐτὰ προκύπτει ὅτι πρὶν ἐμφανισθοῦν οἱ Κορίνθιοι στὸν Ἀμβρακίον—κατὰ τὰ ἔτη 630 - 660 π. Χ.—ἡ Ἀμβρακία ὑπῆρχε, κτισμένη στὴν ἀκτὴ τοῦ βουνοῦ Βαλαώρα, σὲς ἐκβολές τοῦ Ἀρατθου. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἀμβρακία ἦταν πόλη παρالياκὴ, ἔδωσε τὸ ὄνομά της καὶ στὸν κόλπον, πρᾶγμα πὺ δὲ θὰ μπορούσε ποτὲ

νά συμβῇ ἂν ἡ πόλις δὲν ἦταν παραλιακή, ἀλλὰ μεσόγειος. Οὔτε οἱ Κορίνθιοι θὰ πῆγαιναν νὰ ἀποικίσουν μεσόγειο πόλη, ὅλες οἱ ἀποικίες ποὺ ιδρύθηκαν ἀπὸ τὶς ἑλληνικὲς, φοινικικὲς καὶ ἄλλες μητροπόλεις, ὑπῆρξαν παραλιακὲς.

Θεωρῶ ἀναμφισβήτητο, ὅτι ἡ Ἀμβρακία, στὴ θέσῃ τῆς σημερινῆς Ἀρτας, στὰ μέσα τοῦ 7ου π.Χ. αἰῶνα, ἦταν παραλιακή. Οἱ Κορίνθιοι ποὺ τὴν ἀποίκισαν, τὴν δούρωσαν, ἢ ἐτελειοποίησαν καὶ ἐνίσχυσαν τὰ τεῖχη τῆς μέσα στὰ ὁποῖα ἔκλεισαν καὶ τὸ λιμάνι τῆς. Θὰ ἀναφέρω πρὸ κάτω ἀποσπάσματα ἀπὸ ἀρχαίους συγγραφεῖς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προκύπτει ὅτι ἡ Ἀμβρακία ἦταν παραλιακή πολιτεία.

Στὸ ἄλλο ἄκρο τοῦ Ἀμβρακικοῦ, στὸν ΒΔ μυχό, ιδρύθηκαν δυὸ ἄλλες ἀποικίες. Πρὶν ἀπὸ τοὺς Κορινθίους, οἱ Ἡλεῖοι, στὸ τέλος τοῦ 8ου αἰῶνα καὶ στὰ μέσα τοῦ 7ου π.Χ. ἔδρυσαν, τὸ Βουγαίτιο στὴ θέσῃ τοῦ σημερινοῦ Φειδόκαστρου (βυζαν. Ρωγοί) καὶ τὴν Ἐλάτρεια, στὴ θέσῃ τοῦ σημερινοῦ Παλαιορόφορου. Αὐτὸ δείχνει ὅτι ἡ θάλασσα τοῦ Ἀμβρακικοῦ στὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα, ἔφθανε μέχρι τοὺς πρόποδες τῶν βουνῶν αὐτῶν. Ἔχουμε, λοιπόν, δυὸ τουλάχιστο σημεῖα, τὴν Ἀμβρακία καὶ τὸ Βουγαίτιο, ποὺ ἀποτελοῦν ἓνα εἶδος τοπικὸ ἄντε κθέμ μέχρι τὰ ὁποῖα τουλάχιστο εἰσχωροῦσε ἡ θάλασσα τοῦ Ἀμβρακικοῦ, τὸν 7ον αἰῶνα π.χ. Καὶ ἐνῶ αὕτῃ εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ κόλπου, τὸν 7ον αἰῶνα, οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὸν 2ον καὶ τὸν 1ον αἰῶνα π.Χ. μᾶς δίνουν τὴν εἰκόνα σοβαρῆς μεταβολῆς ἀπὸ γεωγραφικὴ ἄποψη.

Ὁ Στράβων μᾶς πληροφοροεῖ ὅτι ἡ πόλις Ἀμβρακία κύπερκεται τοῦ μυγοῦ μικρὸν... πασαρρεῖ δὲ αὐτὴν ὁ Ἀρατθὸς ποταμός, ἀνάπλουν ἔχων ἐκ θαλάσσης εἰς αὐτὴν ὀλίγων σταδίων...».

Ὁ Διονύσιος ὁ Καλλιφῶν μᾶς λέγει ὅτι ἡ Ἀμβρακία ἀπέχει ἀπὸ τῆς θάλασσας 80 σταδίων, ἔχουσα ποταμὸν λεγόμενον Ἀρατθον.

Ὁ Σκύλαξ ἐπιβεβαιώνει ὅτι ἡ Ἀμβρακία ἀπέχει ἀπὸ θαλάττης στάδια π'. Ἔστι δὲ ἐπὶ θαλάττης τεῖχος καὶ λιμὴν κλειστός».

Ἀπὸ αὐτὰ προκύπτει ὅτι τὸν 1ον π.Χ. αἰῶνα ἡ Ἀρτα ἀπέχει ἀπὸ τῆς θάλασσας περὶ τὰ 15 γίλι. ὅτι δηλ. στὸ διάστημα αὐτὸ τῶν 6 - 7 αἰώνων, ἡ πόσωση εἶγε προχωρήσει μέχρι τῆς Βίγλα, ἢ τὸν Μύτικα στὴ μέσα παραλία τῆς Λογαροῦς ἢ στὸ Κοιμένο, ἂν ἡ ἀπώθηση τοῦ Ἀρατθοῦ μέχρι τῆς σημερινῆς θέσης του, εἶχε συντελεσθῇ. Μὲ μόνῃ τῇ διαφορᾷ, ὅτι τότε ὁ Ἀρατθὸς ἦταν πλωτὸς στὰ μικροῦ ἐκτοπίσματος πλοῖα τοῦ καιροῦ. Ἔτσι τὰ πλοῖα ἐξακολουθοῦσαν νὰ φθάνουν μέχρι τὸ κλειστὸ λιμάνι τῆς Ἀμβρακίας καὶ ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ φοῶση τοῦ Σχολιαστῆ τοῦ Στεφάνου ποὺ λένει ὅτι ὁ Ἀμβρακιώτης φιλόσοφος Κλεόμφορος ἠτύοκτόνησε οἰφθεῖς ἀπὸ τὸ τεῖχος στὴ θάλασσα, χωρὶς νὰ χρειάζεται νὰ πάrouμε τὴ λέξη θάλασσα ἀντὶ νερό.(1)

(1) Μ. Περάνθη «Ἀμβρακία», σελ. 147. Δὲν εἶναι σωστὴ ἡ ἄποψη ὅτι «τοὺς ὄρους τοῦ κλειστοῦ (ἀσφαλισμένου) καὶ τοῦ καλλίστου (ισχυροῦ) πραγματοποιεῖ κυρίως ὁ ὄρος (γρ. λιμνοθάλασσα) τῆς Λογαροῦς. Ἐκεῖ πρωτόγινε ἡ ἀπόβαση τῶν Κορινθίων καὶ ἐκεῖ ὀρθωνόταν ὁ «Ἀμπρακος» (σελ. 160). Στὰ 660 δὲν ὑπῆρχε ἡ Λογαροῦ, ἀμφιβάλλω ἂν ὑπῆρχε καὶ νησάκι σ' αὐτὸ τὸ μέρος γιὰ νὰ κτιστῇ ὁχυρό. Ἡ γεωλογικὴ μελέτη τὸ ἀποκλείει. Ἄν τουλάχιστο ἐπρόκειτο γιὰ τὸ νησάκι τῆς Σαλαῶρας ποὺ ἔχει ὑψ. 89 μ. πορτοῦσε νὰ γίνῃ δεκτὴ ἢ ἀποικη γιὰ τὸν Ἀμπρακο. Ἀλλὰ ὁ Ἀμπρακος ἐγινε σοβαρὸ ὁχυρῶμα μετὰ τὴν ἀποικίση τῆς Ἀμβρακίας. Τὰ τρία ὁχυρωματικὰ ἔργα ποὺ ἐστήριζαν τὴν ἀμυνα τῆς Ἀμβρακίας πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν κοντὰ στὴν πόλη, ὄχι σὲ τόσο μεγάλη ἀπόσταση.

Τέλος ἂς θυμηθοῦμε τὴ μαρτυρία τοῦ Δικαίταρχου ὅτι στὴν Ἀμβρακία «Ἰερὸν δ' Ἀθηνᾶς ἐστ' ἐν αὐτῇ καὶ λιμὴν κλειστός» (αὐτ. σελ. 152). Ὁ ἴδιος ὁ Π. ἀναφέρει ὅτι τὸ ἱερὸ τῆς Ἀθηνᾶς βρισκόταν μέσα στὴν πόλη καὶ μάλιστα κατὰ τὸν καθ. Τσοῦτσινω, στὸ χωρο τοῦ σημερινοῦ φρουρίου, ὅπου οἱ Ἅγιοι Πάντες. Ὅταν λοιπόν, ὁ Δικαίταρχος λέγει ὅτι

“Οσοι τὸ πρόβλημα τῆς ταυτότητας τοῦ “Αραχθοῦ, ἢ ἄλλως “Ιναχοῦ κατὰ μετωνομασία τῶν Κορινθίων, καὶ τῆς τοποθεσίας τῆς “Αμβρακίας, ἐπιχειροῦν νὰ τὰ λύσουν ὄχι μὲ γεωλογικὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ μόνο μὲ φιλολογικά, φυσικὸ εἶναι νὰ πέφτουν σὲ συγχύσεις καὶ παρανοήσεις. Ὁ Περάνθης γράφει ὅτι «ὁ “Ινοχος (“Αραχθος) τὸ ποτάμι τῆς “Αμβρακίας, εἶναι τὸ μεγαλύτερο τῆς “Ηπείρου. “Αλλ’ αὐτὸ δὲν ἐμπόδισε νὰ ρέη μέσ’ ἀπὸ τὶς πικνότερες ἀμφισβητήσεις». Καὶ παραθέτει τὶς ἀλληλοσυγκρουόμενες γνώμες τοῦ Σταγερείτη, τοῦ Μελέτιου, τοῦ Πάλλη, τοῦ “Αραβαντινοῦ, τοῦ Σεραφεῖμ, ἀκόμα καὶ μιὰ περικοπὴ τοῦ Στράβωνα, ποὺ λέγει ὅτι οἱ ποταμοὶ “Αραχθος καὶ “Ιναχος, ἐκβάλλουν στὸν “Ιόνιο κόλπο.

“Υποστηρίχθηκε ἀκόμα καὶ ἡ γνώμη ὅτι “Αραχθος καὶ “Ιναχος εἶναι τὸ ἴδιο ποτάμι, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν “Αρτα κι’ ἀπάνω ὀνομαζόταν “Αραχθος καὶ ἀπὸ τὴν “Αρτα καὶ κάτω “Ιναχος.

“Αν λάβωμε ὑπ’ ὄψιν ὅσα εἶπαμε πρὶν πάλιν γιὰ τὶς περιπλανήσεις τοῦ “Αραχθοῦ στὸν κάτω ροῦ του, θὰ δοῦμε ὅτι ὅλες οἱ ὑποθέσεις ποὺ ἐγίναν γιὰ τὸ ποτάμι, ἔχει κάθε μιὰ τους καὶ δόση ἀληθείας. “Ολες μαζί ἀποτελοῦν μιὰ σύγχυση, κάθε μιὰ ἐφαρμόζεται σὲ ὀρισμένη χρονικὴ περίοδο. “Εκεῖνο ποὺ οἱ νεότεροι ἐρευνητὲς καὶ σχολιαστὲς τῆς ἀρχαίας Γεωγραφίας λησμονοῦν, εἶναι ὅτι τὸ ποτάμι δὲν εἶναι κάτι τὸ σταθερὸ καὶ ἀμετακίνητο, οὔτε οἱ γεωγραφικὲς μορφές, ἀναλοιώτες, ἀλλὰ ὅτι ὅλα εἶναι μεταβλητὰ μέσα στὸ χρόνο. Οἱ ἀρχαῖοι Γεωγράφοι ἔγραψαν 400 καὶ 500 χρόνια ἀργότερα ἀπὸ τὰ γεγονότα στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται. “Επесαν κι’ αὐτοὶ στὸ ἴδιο λάθος, πιστεύοντας ὅτι τὸ ποτάμι καὶ ἡ πεδιάδα, εἶχαν ποῖν ἀπὸ 400 ἢ 500 χρόνια, τὴ μορφὴ ποὺ εἶχαν αὐτοὶ μπροστὰ στὰ μάτια τους. Κι’ ἀλήθεια, πῶς μπορούσαν νὰ φαντασθοῦν ὅτι ὁ ἄνεμος μπόρεσε νὰ ὠθήσῃ τὸ ποτάμι καὶ νὰ τὸ μετατοπίσῃ ἀπὸ τὴ δυτικὴ περιοχὴ στὴν ἀνατολική; Καὶ ὅμως στὴν ἐπίδραση τοῦ Μαίστρου ὀφείλεται ὄχι μόνο ἡ μετατόπιση τοῦ “Αραχθοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ τριγωνικοῦ σχήματος τοῦ κόλπου καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς διεύθυνσης τοῦ κύριου ἄξονα τοῦ κόλπου, ἀπὸ Β—Ν σὲ ΒΔ—ΝΑ. Νερό, ἄνεμος καὶ χρόνος μεταπλάθουν ἀδιάκοπα τὴ γεωγραφικὴ μορφὴ τοῦ κόλπου σὰν νὰ εἶναι ἀπὸ κερί.

Καὶ τώρα μπορούμε νὰ ἐρευνήσουμε τὸ κύριο θέμα μας, τὰ αἷτια τῆς ξαφνικῆς, κατὰ τὰ ἱστορικὰ χρόνια, αὔξεσης τῆς χειμαρρικότητος τοῦ “Αραχθοῦ, ποὺ ἐπὶ γιλιετρίδες πρωτότερα ἦταν ἓνα κανονικὸ ποτάμι, μὲ ρυθμισμένη δίαίτα.

“Η Φύσις ξέρει νὰ δημιουργῇ πάντοτε συνθῆκες ἰσορροπίας ἀνάμεσα στὶς διάφορες μορφές τόσο τοῦ ἔμφυχου ὅσο καὶ τοῦ ἄψυχου Κόσμου.

Μ’ ὅλο ποὺ ἡ λεκάνη τοῦ “Αραχθοῦ ἦταν ἀνοιγμένη μέσα στὰ στρώματα τοῦ φλύσχη, ἡ χειμαρρικότητα τοῦ ποταμοῦ, στὰ παλαιότερα χρόνια ἦταν ἀσήμαντη, γιὰτὶ κάτω ἀπὸ κανονικὲς συνθῆκες ἰσορροπίας, ἡ δίαίτα κάθε ποταμοῦ, εἶναι ὁμαλή.

“Η ξαφνικὴ, λοιπόν, αὔξηση τῆς χειμαρρικότητος στὰ ἱστορικὰ χρόνια, ὀφείλεται στὴ διατάραξη τῶν συνθηκῶν ἰσορροπίας, στὴ δίαίτα τοῦ ποταμοῦ καὶ ἡ διατάραξη αὐτὴ προῆλθε ἀπὸ ἀνθρωπογενεῖς ἐπιδράσεις. Στὰ ἱστορικὰ χρόνια, ὁ ἄνθρωπος μπαίνει μὲ αὔξημένη δραστηριότητα στὴ ζωὴ τοῦ ποταμοῦ, δραστηριότητα ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ ὅλες τὶς μορφές της: τὴν πυρκαγιά, τὸ τσεκούρι, τὴ γίδα.

ὑπῆρχε ἱερὸν τῆς “Αθηνᾶς καὶ λιμὴν κλειστὸς ἐν αὐτῇ, θέλει νὰ πῇ ὅτι καὶ τὰ δὺν βρισκόντουσαν μέσα στὴν “Αμβρακία. Τὰ κλειστὰ λιμάνια (περιτοιχισμένα μὲ μικρὴ εἴσοδο) ἦταν συννευθισμένα στὴν ἀρχαιότητα. Παραδ. τὸ κλειστὸ λιμάνι τῆς Φαλάρσανας στὴ Δυτ. ἀκτὴ τῆς Κρήτης. “Η τεχνικὴ αὐτὴ διατηρήθηκε μέχρι τὰ βυζαντινὰ χρόνια καὶ στὴν Τουρκοκρατία ἀκόμα, ὁπότε ἡ εἴσοδος ἔκλεινε μὲ ἀλυσίδα.

Ἡ δημογραφικὴ πίεση στὰ ἱστορικὰ χρόνια δημιουργεῖ τὸ ρεῦμα τοῦ ἀποικισμοῦ. Καὶ ἂν ἀκόμα ὑποθέσουμε ὅτι στὴν Ἑπειρὸ δὲν ὑπῆρχε ὑπερπληθυσμός, ἢ διοχέτευση στὴ χώρα ἀποίκων καὶ ἢ κατάληψη τῶν πρὸ εὐφορῶν μερῶν, εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ δημιουργήσῃ στενότητα γῆς σὲ μιὰ περιοχὴ ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸ ἄγονο τοῦ ἐδάφους της. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τὸν ἀποικισμό ἡ Ἑπειρὸς φαίνεται νὰ πάσχει ἀπὸ παλιὰ χρόνια, ἀπὸ στενότητα γῆς.

Ἔτσι βλέπουμε γύρω στὰ 1700—1500 π.Χ. Πελασγοὺς ἀποίκους νὰ φεύγουν ἀπὸ τὴν Ἑπειρὸ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ὀνωτρο, ἀδελφὸ τοῦ βασιλιᾶ Νάνα, γιὰ τὴν Ἰταλία καὶ Κρήτη. Ὁ Ἡρόδοτος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἄποικοι Πελασγοὶ πέρασαν ἀπὸ τὴ Θεσσαλία στὴ Δωδώνη ὅπου βρῆκαν φιλόξενη ὑποδοχὴ ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ συγγενεῖς των. Μόνοι τους ὅμως εἶδαν ὅτι ἡ γῆ δὲν ἐπαρκοῦσε νὰ τοὺς θρέψῃ, ὅλους καὶ ἀποφάσισαν νὰ φύγουν γιὰ τὴ Σατουρναία δηλ. τὴ Σικελία, κατὰ χρησιμοδότηση τοῦ Μαντείου.

Καὶ στὰ μεταηρωϊκὰ χρόνια, βλέπουμε τὸν Πύρρο, τὸ βασιλιᾶ τῆς Ἑπείρου, τὸν γυιὸ τοῦ Ἀχιλλέα, νὰ στέλνῃ τὰ ἀδέρφια τῆς γυναίκας του, Λάνας, Αἴαντα, Πολύκλεια, σὲ κατάκτηση τῆς Θεσσαλίας.

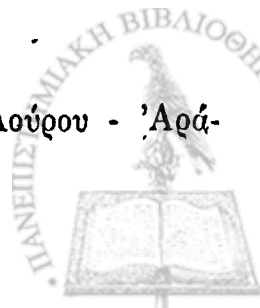
Ἡ Ἀμβρακία ποὺ γτίστηκε στὴν ἐπικαίρη θέση τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀραχθοῦ στὸν Ἀμβρακικό, καὶ συνδέεται μὲ ὁρεινὴν περιοχὴ ἀπὸ ὅπου μποροῦν νὰ κατέβουν κτηνοτροφικὰ καὶ δασικὰ προϊόντα, ἐξελίχθηκε γρήγορα σὲ πλούσια ναυτικὴ δύναμη, γάρη στὰ πολύξυλα ἀθαμανικὰ βουνά.

Οἱ Ἀθαμάνες περιγράφονται σὰν ἔθνος φτωχό, ποὺ ἀποζεῖ ἀπὸ τὴν ὁρεινὴν γεωργία, τὴν κτηνοτροφία καὶ τὶς ληστρικὲς ἐπιδρομὲς στὰ κατώμερα. Μὲ τοὺς Ἀμβρακιῶτες ἀναγκάσθηκαν νὰ συνάψουν ἐμπορικὲς σχέσεις, προμηθεύοντάς τους προϊόντα ἐξαιρετικὰ περιζήτητα ἐκείνῃ τὴν ἐποχῇ, ὅπως ἡ ξυλεία ποὺ τὰ ναυπηγεῖα τῆς Ἀμβρακίας τὴ μεταμόρφωναν σὲ πλοῖα. Ἔτσι ἡ Ἀμβρακία μπόρεσε νὰ ἀναπτυχθῇ σὲ ναυτικὴ Πολιτεία καὶ νὰ μετέχῃ σὲ ὅλες τὶς ναυτικὲς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις. Τὰ ἀμβρακιώτικα πλοῖα συναντοῦμε στὸ Ἀρτεμίσιο, στὴ Σαλαμίνα, στὸ Ἄκτιο, στὰ Σύβοτα, σὲ Συρακοῦσες. Τὰ ἀμβρακιώτικα ἐμπορικὰ πλοῖα κυριαρχοῦν στὴ Σικελικὴ θάλασσα, δηλ. στὸ Ἰόνιο πέλαγος μέχρι τὴν Ἰταλία, Σικελία καὶ Κρήτη. Στὴ δυτικὴ Ἑλλάδα ἡ ναυτικὴ σημαία τῆς Ἀμβρακίας διαθέτει τὸ μεγαλύτερο τονάζ, ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα. Ὅλες αὐτὲς οἱ ναυπηγήσεις ἀπαιτοῦν τεράστιες ποσότητες ξυλείας. Τὰ νεώρια τῆς Ἀμβρακίας ἐργάζονται νύχτα-μέρα, σὲ σημεῖο νὰ δημιουργηθῇ ναυπηγικὴ παράδοση. Στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας τὸν Ἀμβρακικὸ βρίσκονται οἱ σουλτανικοὶ ἀρσανάδες καὶ ἀπὸ τὰ δάση τῶν Τζουμέρκων ἐξακολουθοῦν νὰ κατεβαίνουν τὰ καρόξυλα.

Ἡ σημερινὴ κατάντια τῶν Τζουμέρκων εἶναι προῖον μακραίωνης κακομεταχείρισης τῶν βουνῶν, μὲ ὄργανο τῆς διάβρωσης, τὸ ποτάμι καὶ αἰτία τὸν ἄνθρωπο μὲ τὶς ἀνάγκες του. Μεγάλες ὑλοτομίες συνοδευόμενες ἀπὸ μεγάλες πυρκαγιὲς καὶ ἔντονη γιδοβοσκή, ἐδούλεψαν ἐντατικὰ γι' αὐξήσουν τὴ χειμαρρωκότητα τοῦ ποταμοῦ. Ἡ αὐξηση τῆς στερεοπαροχῆς τοῦ Ἀραχθοῦ συμπιέζει μὲ τὴν αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν αὐξηση τῆς ὑλοτομικῆς δραστηριότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ οἱ Κορίνθιοι πάτησαν τὸ πόδι τους στὴν Ἀμβρακία, μέχρι σήμερα, σὲ διάστημα 25 αἰώνων, ἡ πρόσχωσις ἀφαίρεσε ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο, τὴ μισὴ του σχεδόν, ἐπιφάνεια.

Βιβλιογραφία ποὺ χρησιμοποιήθηκε

- 1.—Ἐργασίου Συντονισμοῦ «Ἀναμόρφωσις περιοχῆς Λούρου - Ἀρά-

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΖΥΓΟΥΡΗ
Γεωπόνου—Γαλακτολόγου

ΤΑ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ*

(ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ 1913—1958)

Ύποσταθμός καλλιτερεύσεως φυτῶν Δουρούτης.—Ο ὑποσταθμός οὗτος ὅστις ἀποτελεῖ τμήμα τοῦ Ἰνστιτούτου Καλλιτερεύσεως φυτῶν Θεσσαλονίκης συνεσιήθη κατὰ τὸ ἔτος 1936 εἰς τὸ κτῆμα τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου Δουρούτης καὶ ἐπὶ ἐκτάσεως ἀρχικῶς τριάκοντα (30) στρεμμάτων· τῷ 1938 ἐπεξετάθη ἐπὶ ἄλλων 15 στρεμμάτων, τῷ δὲ 1955 προσετέθησαν ἄλλα 55 στρέμματα καὶ οὕτως ἔφθασεν ἐν συνόλῳ τὰ 100 στρέμματα ἃτινα χρησιμοποιεῖ σήμερον διὰ πειραματικὰς ἐργασίας καὶ πολλαπλασιασμὸν βελτιωμένων ποικιλιῶν.

Ἀρχικῶς ἐτοποθετήθη ὡς προϊστάμενος τοῦ ἐν λόγῳ ὑποσταθμοῦ ὁ γεωπόνος κ. Νικ. Μινόγιαννης, τῷ 1945, λόγῳ μεταβάσεως τούτου εἰς Ἀθήνας πρὸς μετεκπαίδευσιν, αἰετέθη ὁ ὑποσταθμός εἰς τὸν γεωπόνον κ. Κων. Μουτσόπουλον. Τῷ δὲ 1954, ὅτε ἐπανῆλθεν ὁ κ. Ν. Μινόγιαννης ἐξ Ἀθηνῶν, ἀνέλαβε καὶ αὐθις τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑποσταθμοῦ τὸν ὁποῖον ἐξακολουθεῖ νὰ δευθύνῃ μέχρι σήμερον.

Ὁ σκοπὸς τοῦ ὑποσταθμοῦ τούτου εἶναι ἡ βελτίωσις τῶν διαφόρων φυτῶν μεγάλης καλλιεργείας. Ἀσχολεῖται μὲ πειραματικὰς ἐργασίας καλλιτερεύσεως φυτῶν ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸ Ἰνστιτούτον Καλλιτερεύσεως φυτῶν, Σταθμὸν Ἐρεῦνης Κτηνοτροφικῶν Φυτῶν καὶ Ὀσπρίων Λαρίσης μὲ τὸν Κρατικὸν Σταθμὸν Δοκιμῶν καὶ Ἐλέγχου Σπόρων, μὲ τὸ Κεντρικὸν Ἑδαφολογικὸν Ἐργαστήριον καὶ μὲ διάφορα ἄλλα Ἰδρύματα τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας.

Προπολεμικῶς καὶ ἐπὶ τινα ἔτη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, αἱ ἐργασίαι τοῦ Ὑποσταθμοῦ ἦσαν περιορισμέναι, ἐπεξετάθησαν δὲ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1950 καὶ ἐντεῦθεν ἐφοδιασθέντος τοῦ Ὑποσταθμοῦ μὲ γεωργικὰ μηχανήματα κ.λ.π. Ὁσαύτως, πρὸς διευκόλυνσιν τῶν ἐργασιῶν του, ἀνηγέρθη μικρὸν κτιριακὸν συγκρότημα καί, προπολεμικῶς μὲν τοῦτο ἦτο λυόμενον ὑπόστεγον ἐκ τσίγκου καὶ ἀποθήκαι, μεταπολεμικῶς ὅμως ἐγινε λιθόκτιστον.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου, σελ. 736.

χθον», Ἀθῆναι 1950.

2.—Μ. Περάνθη «Ἀμβρακία», Ἀθῆναι 1954.

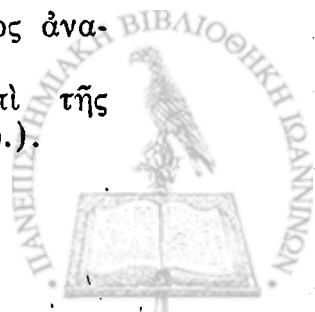
3.—Μαρίνου - Ἀνδρονόπουλου - Μελιδώνη, «Γεωργικαὶ Ἀναγνωρίσεις», τὸ ὑπέδαφος τῆς Ἡπείρου, Ἀθῆναι, 1957.

4.—Λ. Ξένου, «Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς διαβρώσεως τῶν Ἡπειρωτικῶν ἑδαφῶν», Ἰωάννινα 1957.

5.—Ὑπουργείου Συντονισμοῦ, «Ἐκθεσις ἐπὶ τοῦ Προγράμματος ἀναπτύξεως Ἡπείρου», Ἀθῆναι 1957 (πολυγρ.).

Ὑπουργείου Συντονισμοῦ, «Β' Ἐκθεσις ἐπὶ τοῦ Προγράμματος ἀναπτύξεως Ἡπείρου», Ἀθῆναι 1958 (πολυγρ.).

7.—Ὑπουργείου Συντονισμοῦ, «Ἐκθεσις τῆς Κ.Ε. Ἡπείρου ἐπὶ τῆς ἰδρύσεως Ζώνης Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως», Ἀθῆναι, 1958 (πολυγρ.).

Αἱ πειραματικαὶ ἐργασίαι τοῦ Ὑποσταθμοῦ καλύπτουσιν ἀπὸ ἀπόψεως οἰκολογικοῦ περιβάλλοντος, τὸ γεωγραφικὸν διαμέρισμα τῆς Ἡπείρου καί, κατ' ἐπέκτασιν, ὁλόκληρον τὴν Β. Δ. Ἑλλάδα. Τὰ ἀποτελέσματά του ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω ἰδρυμάτων διενεργουμένης Γεωργικῆς ἐρεῦνης, ἔχουσιν ἀρκετὴν σημασίαν διὰ τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς πειραματικῆς ἐρεῦνης τοῦ Ὑποσταθμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν Ἰδρυμάτων Ἐρεῖνης ἀξιοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ Κέντρου Σποροπαραγωγῆς Ἰωαννίνων οὗτινος προϊστάμενος τυγχάνει ὁ κ. Κωνστ. Μουτσόπουλος. Τοῦτο, διὰ προοδευτικῶν γεωργῶν πολλαπλασιάζει τὰς προσαρμοζομένας εἰς τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Ἡπείρου ποικιλίας τῶν διαφόρων φυτῶν.

Τὸν βασικὸν σπóρον τῶν βελτιωμένων ποικιλιῶν, τὸ Κέντρον σποροπαραγωγῆς προμηθεύεται ἀπὸ τὸν Ὑποσταθμὸν Δουρούτης ἢ ἀπὸ ἄλλα ἰδρύματα ἐρεῖνης τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας καὶ διαθέτει εἰς προοδευτικούς γεωργοὺς ἐπὶ συμβάσει πρὸς περαιτέρω πολλαπλασιασμὸν καὶ διάδοσιν εἰς τοὺς παραγωγούς. Διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην τὸ Κέντρον Σποροπαραγωγῆς συνεργάζεται καὶ μὲ τὰς Ἐνώσεις Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν Ἰωαννίνων καὶ Κονίτσης αἵτινες ἔχουσιν ἀναλάβει τὴν διαχείρισιν τῶν σπόρων.

Τοὺς βελτιωμένους σπόρους τοὺς ὁποίους παραλαμβάνει ἕκαστος χωρικός ὀφείλει νὰ σπείρῃ εἰς τοὺς ἀγροὺς τοὺς ὁποίους θὰ καλλιεργήσῃ προηγουμένως συμφώνως πρὸς τὰς δοθησομένας αὐτῷ ὁδηγίας ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας Σποροπαραγωγῆς καὶ κυρίως ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ πᾶσαν μέριμναν ὥστε νὰ μὴ ἀναμιγνύηται ὁ σπόρος καὶ ἡ ἐκ τούτου συγκομιδὴ μὲ ἄλλον σπόρον, ἔστω καὶ τῆς αὐτῆς ἢ συγγενοῦς ποικιλίας, κατὰ τὴν σπορὰν καὶ τὴν συγκομιδὴν· νὰ ἐπισημάνῃ τὸν ἀγρὸν σποροπαραγωγῆς δι' ἀναρτήσεως πινακίδος· νὰ διατηρήσῃ τὸν ἀγρὸν καθαρὸν ἀπὸ ζιζάνια διὰ τῆς διενεργείας τῶν ἀναγκαίων βοτανισμάτων. Πρὶν δὲ γίνῃ ὁ θερισμός, νὰ ἀφαιρῇ ὅλους τοὺς στάχεις ξένων ποικιλιῶν οἵτινες τυχόν θὰ εὗρεθῶσι καὶ ἐν γένει νὰ ἐφαρμόζῃ πᾶσαν ἄλλην ὁδηγίαν ἣτις ἤθελε δοθῇ εἰς αὐτὸν παρὰ τοῦ Κέντρου Σποροπαραγωγῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παραγωγῆς ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας ποσότητος σπόρου ἀμιγροῦς ἀπὸ σπόρους ἄλλων ποικιλιῶν, καθαροῦ καὶ ὑγιоῦς.

Μετὰ τὴν συγκομιδὴν ὑποχρεοῦται ὁ χωρικός νὰ πωλήσῃ εἰς τὸ Κέντρον Σποροπαραγωγῆς τὴν συγκομιδὴν τὴν προερχομένην ἐκ σπορᾶς τῶν ἀνωτέρω σπόρων τῶν καλλιεργηθέντων εἰς τοὺς ἀγροὺς του καί, ἐφ' ὅσον ὁ σπόρος οὗτος εἶναι ἀμιγρὸς καὶ κατάλληλος νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς σπορὰν, θὰ πληρωθῇ εἰς τιμὴν κατὰ 10 % τοῦλάχιστον ἀνωτέραν τῆς τιμῆς εἰς ἣν θὰ ἐπωλεῖτο ὁ κοινὸς σπόρος.

Ἀπὸ τὴν συγκεντρουμένην ποσότητα σπόρου, τὸ Κέντρον Σποροπαραγωγῆς κρατεῖ ὠρισμένην ποσότητα τὴν ὁποίαν διαθέτει ἐκ νέου πρὸς σποροπαραγωγὴν, τὴν δὲ ὑπόλοιπον ποσότητα παραδίδει εἴτε εἰς τὴν Διεύθυνσιν Γεωργίας Ἰωαννίνων ἢ ἀποστέλλει εἰς ἄλλας περιφερείας κατόπιν διαταγῶν τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας ἵνα διατεθῇ εἰς ἄλλους γεωργοὺς πρὸς κοινὴν καλλιέργειαν.

Εὐτυχῶς, οἱ χωρικοὶ κατενόησαν τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν ἐγγώριον παραγωγὴν ἡ ἀπόκτησις σπόρων βελτιωμένων, ὑγιῶν, ἀνθεκτικῶν εἰς τὰς διαφόρους ἀσθενείας καὶ τὰς καιρικὰς ἀνωμαλίας, πρῶτον ὠριμάνσεως, μεγάλης ἀποδόσεως κ.λ.π. παραγομένων δι' ἐπιστημονικῶν μεθόδων τόσον παρὰ τοῦ ἐνταῦθα Ὑποσταθμοῦ, ὅσον καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν ὁμοίων ἀνὰ τῷ Κράτει Ἰδρυμάτων καί, ὡς ἐκ τούτου, ἀκολουθοῦσι μετὰ μεγάλης προσοχῆς τὰς παρεχομένας αὐτοῖς ὁδηγίας παρὰ τῶν ἀρμοδίων γεωπόνων συνεπείρῃ τῶν ὁποίων παρατηρεῖται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη σημαντικὴ αὐξήσις καὶ βελτίωσις ἐν γένει τῆς ἐγγωρίου παραγωγῆς γεωργικῶν προϊόντων πρὸς τὸ συμφέρον τόσον τῶν ἰδίων γεωργῶν ὅσον καὶ τῆς ἐθνικῆς ἐν γένει οἰκονομίας, ὀφειλόμενα κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰς ἐργασίας

των ὡς ἄνω ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων.

Πρότυπα Κτήματα.—Τὰ κτήματα ταῦτα ἰδρυθέντα δυνάμει τοῦ Νόμου 4142 (1929) δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὰ πρῶν Ἀγροκήπια ἅτινα ἰδρύθησαν διὰ τοῦ Νομοῦ Β.Υ.Ξ.Ε. τοῦ 1897 καὶ τὰ ὅποια σκοπὸν εἶχον τὴν παραγωγὴν καὶ διάθεσιν εἰς τοὺς ἀγρότας δενδρυλλίων καὶ τὴν ὑποδειγματικὴν καλλιέργειαν διαφόρων δημητριακῶν, κηπευτικῶν καὶ ἄλλων φυτῶν ἐκ τῶν δυναμένων νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς ἐκάστην περιφέρειαν.

Περὶ τοῦ **Προτύπου Κτήματος Ἰωαννίνων** ἐκάμομεν ἤδη διὰ μακρῶν μνείαν ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ «Ἀγροκήπιον Ἰωαννίνων» ὅτι εἶχεν ἰδρυθῇ ἀρχικῶς ὡς Ἀγροκήπιον, κατόπιν μετωνομάσθη εἰς δενδροκομικὸν τμήμα τοῦ Γεωργ. Σταθμοῦ Ἰωαννίνων ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπεσπάρσθη τῷ 1949 καὶ ἀπετέλεσεν ἰδίαν ὑπηρεσίαν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Πρότυπον Κῆμα Ἰωαννίνων». Ἐνταῦθα θέλομεν προσθέσει ὀλίγα τινὰ συμπληρωματικῶς ἀφορῶντα τὴν ἐνεσιῶσαν κατάστασιν τοῦ ἰδρύματος τούτου.

Ἡ ἔκτασις τοῦ ἐν λόγῳ κτήματος περιωρίσθη ἐσχάτως ἐκ τῶν ἀρχικῶν 17 περίπου στρεμμάτων (διὰ τὴν ἀκρίβειαν 16 στρεμ. 750 μ.) εἰς 15 στρ. 686 μ. λόγῳ τοῦ ὅτι παρεχωρήθη ἔκτασις 1 στρ. 124 μ. διὰ τὴν ἀνέγερσιν εἰς τὴν δυτικὴν γωνίαν τούτου, τοῦ Ἀγροτικοῦ Κτηνιατρείου.

Τὰ εἶδη τῶν ἐν αὐτῷ καλλιεργουμένων σήμερ ν δενδρυλλίων πρὸς διάθεσιν εἰς τοὺς παραγωγοὺς εἶναι: μηλέαι, ἀπιδέαι, κυδωνέαι, ροδακινέαι, βερυκοκκέαι, ἀμυγδαλέαι ἀνεμβολίαστοι, ἀμυγδαλέαι ἐμβολιασμένοι, δαμασκηνέαι, κορομηλέαι, κερασέαι, βυσσινέαι, καρναί, λεπτοκαρναί, συκαί, ροιαί, μορέαι, καστανέαι.

Τὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διατεθέντα δένδρα ἀνέρχονται κατὰ μὲν τὸ 1956 εἰς 32450, κατὰ τὸ 1957 εἰς 12279 καὶ κατὰ τὸ 1958 εἰς 15419. Εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 40.000 δενδρυλλίων ὅστις ἀναφέρεται ἐν τῷ κεφ. «Ἀγροκήπιον Ἰωαννίνων» ὅτι διατίθενται ἐσχάτως, συμπεριλαμβάνονται κατὰ τὰς δοθείσας μοι πληροφορίας, καὶ τὰ δενδρύλλια ἅτινα ἔφευρον ἡ Α. Τ. Ε. ἐξ ἄλλων δενδροκομείων καὶ τὰ ὅποια διετέθησαν μέσῳ τοῦ Προτύπου Κτήματος Ἰωαννίνων.

Τὸ ἴδρυμα τοῦτο ἀσχολεῖται ἐσχάτως, πλὴν τῆς παραγωγῆς δενδρυλλίων καὶ εἰς τὴν ἐγκατάστασιν πειραματικῶν ἀγρῶν λαχανικῶν (τομάτας, λαχάνου, κουνουπιδίου).

Τὸ Πρότυπον Κῆμα Φιλιππιάδος εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως Φιλιππιάδος εἰς θέσιν «Ἡρώων» καὶ εἰς τὸ Β.Δ. τμήμα αὐτῆς ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Πρεβέζης. Ἰδρύθη δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1932 εἰς κτήματοῦ Δήμου Φιλιππιάδος οὗτινος τὴν νομὴν παρεχώρησεν οὗτος εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ χρησιμοποιῇται τοῦτο ἀποκλειστικῶς ὡς φυτώριον ὀπωροφόρων δένδρων.

Ἡ ὀργάνωσις τοῦ κτήματος τούτου ἤρχισεν ἀμέσως μετὰ τὴν παραχώρησιν, ὑπὸ τοῦ Ἐπαρχιακοῦ Γεωπόνου κ. Παναγιώτου Παπλάκου ὅστις καὶ προΐσταται τούτου μέχρι σήμερον. συνεπληρώθη δὲ αὕτη κατὰ στάδια. Τὸ δὲ κατώτερον προσωπικὸν αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐξ ἐνὸς ἐργατοφυλῶς ὅστις τυγχάνει ἑκτακτος ἀναλόγως δὲ τῆς ἐποχῆς προσλαμβάνονται καὶ ἄλλοι ἐργάται καὶ ἐργάτριαι διὰ τὰς καλλιεργητικὰς ἐργασίας τοῦ κτήματος.

Ἡ ἔκτασις τοῦ κτήματος τούτου ἀνέρχεται συνολικῶς εἰς 13 περίπου στρέμματα, ἀρδεύεται δὲ διὰ βειζινοκινήτου κινητήρος ἐντὸς δὲ τοῦ τρέχοντος ἔτους πρόκειται νὰ ἐγκατασταθῇ ἡλεκτροκίνητος.

Εἰς τὸ ἐν λόγῳ Κῆμα καλλιεργοῦνται ἀποκλειστικῶς ὀπωροφόρα δένδρα ἅτινα διατίθενται εἰς χαμηλὰς τιμὰς εἰς τοὺς ἀγρότας ὡς καὶ δωρεὰν εἰς διάφορα

φιλανθρωπικά καὶ δημόσια ἱδρύματα.

Τὸ Πρότυπον Κτῆμα Φιλιππιάδος συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς καλλι-
εργείας ἐκλεκτῶν ποικιλιῶν ὀπωροφόρων δένδρων, τὴν λίπανσιν, τὴν καταπολέμη-
σιν ἀσθενειῶν, ὡς καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν ὀπωρώνων ἀπιδέας, μηλέας, ἀ-
μυγδαλῆς, καρυδέας, κερασιῶν, βερυκοκκέας, μεσιλέας, συκῆς, ἐλαίας, ἑσπεριδο-
ειδῶν, μωρέας, ροιᾶς, κυδωνέας καὶ κυπαρίσσου. Ἦδη ἤρχισεν ἡ ἐπέκτασις τῆς
καλλιεργείας καὶ τῆς πιστακίᾳς (φιστικίᾳς).

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω Προτύπου Κτήματος ἐξυπηρετοῦνται αἱ περιφέρειαι Φι-
λιππιάδος, Ἀρτης, Πρεβέζης, Λευκάδος καὶ τὰ γειτονικά χωρία τοῦ Νομοῦ Ἰω-
αννίνων, οἱ δὲ παραγωγοὶ τῶν πλησιεστέρων περιφερειῶν προσέρχονται μετὰ προ-
θυμίας ζητοῦντες χρησίμους πληροφορίας καὶ ὁδηγίας ἀφορώσας τὴν φύτευσιν
τῶν δένδρων, τὴν λίπανσιν, τὴν καταπολέμησιν τῶν ἀσθενειῶν ὡς καὶ τὴν καλλιέρ-
γειαν ἐν γένει τῶν ὀπωροφόρων δένδρων.

Τὸ Πρότυπον Κτῆμα Ἀνω Πεδινῶν εὑρίσκετο ἐν καὶ ἡμῖς χιλιόμετρον
νοτίως τῆς Κοινότητος Ἀνω Πεδινῶν καὶ δυτικῶς τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἰωαννίνων
— Ἀνω Πεδινῶν. Ἰδρύθη τὸν Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1938, εἶχε δὲ ὡς σκοπὸν
τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πεδινῆς περιοχῆς τοῦ Δυτικοῦ Ζαγορίου, τὴν ἐκτέλεσιν ὑπο-
δειγματικῶν ἀποστραγγιστικῶν καὶ ἀρδευτικῶν ἔργων, τὴν ἐφαρμογὴν λελογισμέ-
νου συστήματος ἀμειψισπορᾶς, τὴν εἰσαγωγὴν ἀρδευομένων καλλιεργειῶν κηπευτι-
κῶν καὶ βιομηχανικῶν φυτῶν, τὴν δημιουργίαν ἐπισταθμῶν ἐπιβητόρων ἵππων
κ.λ.π., τὴν βελτίωσιν τῆς μελισσοκομίας, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δένδροκομίας (σπορεῖα,
φυτώρια, ὀπωρῶνες), τὴν ἐγκατάστασιν λεπτοκαρυῶνος Γιαγλὶ Πότου καὶ Νεγρέ-
τα Ἰσπανίας ὡς καὶ τὴν ἐκτέλεσιν πειραματικῶν ἀποδεικτικῶν ἐργασιῶν ἐπὶ τῶν
κυριωτέρων γεωργικῶν κλάδων ὡς καὶ πειραματικῶν βελτιώσεων βοσκήων.

Τὸ κτῆμα τοῦτο περιῆλθεν εἰς τὸ Γεωργικὸν Ταμεῖον Νομοῦ Ἰωαννίνων
ἐκ δωρεᾶς τῆς Κοινότητος Ἀνω Πεδινῶν ἐκτάσεως 52 στρεμμάτων ξηρικών.

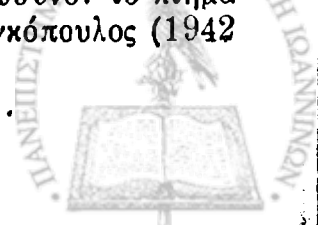
Τὰ προϊόντα αὐτοῦ διετίθεντο εἰς τὴν Κοινότητα ὡς καὶ εἰς Ἰωάννινα κα-
τόπιν δημοπρασίας.

Τὸ κτῆμα εἰργάσθη ἀποτελεσματικῶς μόνον διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ἀμειψι-
σπορᾶς καὶ τὴν εἰσαγωγὴν βελτιωμένων ποικιλιῶν σιτηρῶν. Δὲν ἤρχισεν ὅμως νὰ
λειτουργῇ βάσει τοῦ προγράμματος, οὔτε ἐγένοντο αἱ μόνιμοι ἐγκαταστάσεις ἢ ἀνό-
ρυξις φρεάτων διὰ τὴν χρησιμοποίησιν ἐπιφανειακῶν ὑδάτων ἵνα τεθῇ τὸ πρό-
γραμμα εἰς ἐφαρμογὴν, διότι λόγῳ τοῦ πολέμου καὶ τῆς Κατοχῆς δὲν ἐχορηγήθη-
σαν ἐπαρκῆ μέσα πρὸς ὁργάνωσίν του.

Τὸ ἀνωτέρω Κτῆμα ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ ἔτους 1947· λόγῳ δὲ τῶν ζη-
μιῶν ἃς ὑπέστη ἐκ τῶν πολεμικῶν γεγονότων δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ συνέχισις τῶν
ἐργασιῶν καὶ, ὡς ἐκ τούτου, τὸ κτῆμα ἐπεστράφη εἰς τὴν Κοινότητα καὶ εἰς τοὺς
ἰδιοκίτας, διότι εἶχον γίνεαι ἀνταλλαγὰὶ ἐπὶ σκοπῷ συγκεντρώσεώς του πρὸς κα-
λυτέραν ἐκμετάλλευσίν του.

Κατ' ἀρχὰς ἅμα τῇ ἱδρύσει τοῦ Προτύπου τούτου Κτήματος ἐτοποθε-
τήθη ὡς προϊστάμενος αὐτοῦ ὁ κ. Κωνστ. Στάρας ὅστις ὑπηρετήσεν ἐν
αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1938 μέχρι τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1940, κατόπιν ἐτοποθετήθη ὁ
κ. Βασίλ. Πριμηκύρης ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1940 μέχρι τοῦ 1946· ἀπὸ δὲ τοῦ
1946 μέχρι τοῦ 1947, ἔτους τῆς διαλύσεώς του, εἶχε τοποθετηθῇ ἐκ νέου ὁ κ. Κωνστ.
Στάρας.

Τὸ Πρότυπον Κτῆμα Κονίτης εὑρίσκεται εἰς τὸ λεκανοπέδιον Κονίτης
καὶ εἰς ἀπόστασιν 5 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ
Κονίτης—Μπουραζανίου. Τοῦτο ἱδρύθη τῷ 1939 μετ' ἀρχικὸν προϊστάμενον τὸν
κ. Δημ. Ντάμην, ἐπαρχιακὸν γεωπόνον Κονίτης. Μετ' αὐτὸν διηθύνον τὸ κτῆμα
τοῦτο οἱ Γεωπόνοι κ.κ. Δημ. Μπιζακίδης (1940—42), Δημ. Δριγκόπουλος (1942

—48), Δημ. Μπέκος (1948—49), κατόπιν πάλιν ὁ Δημ. Δριγκόπουλος (1949—51), ὁ Ἐπαρχιακὸς Γεωπόνος Κονίτσης κ. Βασ. Μαυρογεώργος (1951—53), κατόπιν ὁ γεωπόνος κ. Σπυρ. Τσιφαράς (1955—58) ὅστις καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ διευθύνῃ τοῦτο.

Αἱ ἐκτάσεις τοῦ κτήματος ἀνῆκον εἰς τὸ Δημόσιον καὶ δι' ἀνταλλαγῆς ὠρι-
σμένων τεμαχίων ἐξ αὐτῶν μὲ ἄλλα τεμάχια ἰδιωτῶν, ἐπειτεύχθη ἡ συγκέντρωσις
τῶν ἐκτάσεων τοῦ κτήματος καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς προσόψεώς του ἐπὶ τῆς δημοσίας
ὁδοῦ. Οὕτως ἐδημιουργήθησαν δύο τμήματα, ἐξ ὧν τὸ ἓν ἐκ στρεμμάτων 106, ὁ-
που καὶ αἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ Κτήματος καὶ ἕτερον ἐκ 36 στρεμμάτων ἀπέχον ἀπὸ
τοῦ πρώτου ἓν χιλιόμετρον περίπου.

Ἡ ὀργάνωσις τοῦ Κτήματος ἐγένετο κατὰ στάδια, λόγῳ τοῦ πολέμου τοῦ
1940—41, τῆς Κατοχῆς καὶ τοῦ συμμοριτοπολέμου, συνεπεία τῶν ὁποίων ὑπέ-
στη ζημίας εἰς τὸ ζωϊκὸν κεφάλαιον, τὰς φυτείας, ἐγκαταστάσεις, μηχανήματα
κ.λ.π. καί, ὥς ἐκ τούτου δὲν ἐλειτουργήσῃ κανονικῶς.

Τὸ ἴδρυμα τοῦτο καταγίνεται: 1ον) εἰς τὴν σποροπαραγωγὴν σιτηρῶν καὶ
ψυχανθῶν· 2ον) εἰς μητρικὰς φυτείας ἀμερικανικῶν ἀμπέλων· 3ον) εἰς ἐγκατάστα-
σιν φυτωρίων ὀπωροφόρων δένδρυνλλίων· 4ον) εἰς ἐγκαταστάσεις μονίμων ὀπωρώ-
νων· 5ον) εἰς καλλιέργειαν μηδικῆς· 6ον) εἰς πειραματικούς ἀγρούς· 7ον) εἰς συντή-
ρησιν ταύρων ἀναπαραγωγῆς καὶ ζῴων ἐργασίας.

Ὡσαύτως διαθέτει προϊόντα εἰς τὰ ὑποκαταστήματα Α.Τ.Ε. Ἰωαννίνων καὶ
Κονίτσης ὥς καὶ τὴν ἀγορὰν Κονίτσης.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Προτύπου τούτου Κτήματος ἐπὶ τῆς παραγωγῆς τῆς πε-
ριφερείας Κονίτσης εἶναι εὐνοϊκὴ, λόγῳ τῆς εἰσαγωγῆς βελτιωμένων σπόρων καὶ
ἡλεγμένων ποικιλιῶν φυτῶν, ὀπωροφόρων δένδρων, ἀμπέλων κ.λ.π., ὥς καὶ τῆς
ἐπιτυγχανομένης βελτιώσεως τῆς φυλῆς τῶν ἐγχωρίων ἀγελάδων.

Τὸ Πρότυπον Κτῆμα Σκαμνούλας Πρεβέξης εὐρίσκεται εἰς τὴν πεδιάδα
Πρεβέξης καὶ ἐντὸς τοῦ ἐλαιῶνος αὐτῆς· ἀπέχει τῆς πόλεως περὶ τὰ τρία χιλιόμε-
τρα καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Πρεβέξης
διὰ τὸν ὁδεύοντα ἀπὸ Πρεβέξης εἰς Ἰωάννινα.

Τὸ Πρότυπον τοῦτο Κτῆμα ἰδρύθη τὸ ἔτος 1949, περιελάμβανε δὲ κληροτε-
μάχια τῶν ἀγροτικῶς ἀποκατασταθέντων προσφύγων τοῦ συνοικισμοῦ Παντοκρά-
τορος Πρεβέξης οἵτινες, δι' ἀποφάσεως Γενικῆς Συνελεύσεως τῆς ομάδος των, ἐ-
δώρσαν ταῦτα εἰς τὸ Δημόσιον (πιθανώτατα τὸ 1926) ἵνα δημιουργηθῇ φυτώ-
ρισιν διὰ τὴν διὰδοσιν δένδρυνλλίων. Περιλαμβάνει ἔκτασιν 100 ἀκριβῶς στρεμμά-
των ποτιστικῶν ὑπερ ἐπειτεύχθη ἐξ ὁλοκλήρου διὰ γεωτρήσεως ὑπὸ συνεργείων
τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας καὶ ἐγκατεστάθη ἀντλία διὰ τὴν ἐκ βαθέων ἀντλησιν
(Πομόνα) κινουμένη δι' ἠλεκτροκινητήρος 18 *HP*. Τὸ ὑδροφόρον στρῶμα περιλαμ-
βάνει τμήμα ὑπεδάφους πλάτους 7 μ. ἄρχεται δὲ ἀπὸ τοῦ 36ου μέτρου ἀπὸ τῆς ἐ-
πιφανείας τοῦ ἐδάφους (36—43).

Ἀρχικῶς, προϊστάμενος τοῦ Κτήματος ἦτο ὁ νεόκοπος Γ. Κωνστ. Ράπτης,
μετέπειτα δὲ ὁ κ. Κωνστ. Μίχας ὅστις καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ προϊσταται τούτου.

Τὰ μέσα τῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ Κτήματος τούτου δὲν ἐδόθησαν ἐξ ἀρχῆς,
ὥς ἔδει, παρὰ τὰς μεγάλας προσπάθειάς τοῦ τότε Διευθυντοῦ Γεωργίας Πρεβέξης
κ. Ἡλία Ζάγκλη, ἀφοῦ καὶ σήμερον ἀκόμη δὲν ἔχει ἀξιοποιηθῇ εἰς τὰς στοιχειώ-
δεις του ἀπαιτήσεις, κυρίως δὲ ὅσον ἀφορᾷ τὴν περίφραξιν καὶ τὴν ἀποστράγγ-
γισιν.

Τὸ Πρότυπον τοῦτο Κτῆμα ἀσχολεῖται εἰς τὴν παραγωγὴν δένδρυνλλίων πρὸς
πώλησιν κυρίως δὲ ἐσπεριδοειδῶν (ξινῶν), εἰς τὴν ἐγκατάστασιν πειραματικῶν καὶ
ἀποδεικτικῶν ἀγρῶν, δοκιμαστικὰς καλλιέργειας (κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ζαχαρό-

τευτλα), εἰς τὴν δημιουργίαν μονίμων ὀπωρώνων, συντήρησιν δημιουργηθέντων κ. λ. π.

Τὰ παράγόμενα ἐσπεριδοειδῆ διατίθενται ἅπαντα εἰς τοὺς κηπουροὺς τῆς περιφερείας, τὰ ἄλλα ὅμως δενδρύλλια, δὲν διετίθενται ἐπαρκῶς καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῶν παραμένει ἀδιάθετον, διατιθέμενον ἐν μέρει εἰς σχολικοὺς κήπους, στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας κ. λ. π.

Τὸ ὥς ἄνω Πρότυπον Κτῆμα εἶχεν ἐπωφελῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς περιφερείας, διότι οἱ κηπουροὶ προμηθεύονται δένδρα καλῆς ποιότητος μὲ ἐγγυημένον τὸ ἐίδος τῆς ποικιλίας καὶ μὲ τιμὰς κατὰ 40 % μικροτέρας τῶν τιμῶν τῶν ἐλευθέρων κτημάτων· προθυμότερα δὲ προσέρχονται διὰ τὴν λήψιν πληροφοριῶν περὶ τοῦ τρόπου φυτεύσεως καὶ τῆς ἐποχῆς, περὶ τῆς λιπάνσεως τῶν δένδρων καὶ περὶ τῆς καταπολεμήσεως τῶν ἀσθενειῶν.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ Πρότυπον Κτῆμα ὑπάρχουν κατὰ τὰς δοθείσας μοι παρὰ τοῦ εἰδικοῦ ἐπὶ τῆς Δενδροκομίας Γεωπόνου κ. Μιχαήλ Μουτσοπούλου πληροφορίες καὶ τὰ Ἰδιωτικὰ Φυτώρια Πρεβέζης (Κοινότης Μυρσίνης, Κανελάκι, Πάργα, Κιμαρίνα κ. λ. π.) ἐξ ὧν ὑπάρχουν πρὸς διάθεσιν κατὰ τὴν περίοδον 1958—59, ἐλαίας 174.700 ἐσπεριδοειδῆ 15.000, ὀπωροφόρα ἐν γένει 14.000, ἥτοι ἐν συνόλῳ 203.700.

Ἀνάλογα πρὸς τὰ ἄνωτέρω, κατὰ τὰς αὐτὰς πληροφορίες, ὑπάρχουσι καὶ τὰ Ἰδιωτικὰ Φυτώρια Ἀρτης (Κοιότης Πέτα, Κομπότι, Νεοχώριον, Λιμίσι κ. λ. π.) ἅτινα ἔχουσι πρὸς διάθεσιν κατὰ τὴν περίοδον 1958—59, ἐλαίας 30.000, ἐσπεριδοειδῆ 311.000, ὀπωροφόρα ἐν γένει 4.000, ἥτοι ἐν συνόλῳ 345.000. Ἐκ τῆς Ἀρτης διατίθενται δενδρύλλια εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἡπειρον, τὴν Αἰτωλοσκαρνανίαν καὶ ἄλλας περιφερείας τῆς Ἑλλάδος. Ὑπάρχει ἐπίσης ἐν Ἀρτῇ καὶ Συνεταιρικὸν φυτώριον ὅπερ ἤρχισεν ἐργασίας μὲ τὴν διάδοσιν τῆς ἐλαίας κυρίως καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν.

Τὸ Πρότυπον Κτῆμα Κερκύρας καίτοι δὲ ἀνήκει εἰς τὴν περιοχὴν Ἡπείρου, τὸ ἀναφέρομεν ἐν τούτοις, ἐφ' ἑνὸς μὲν διότι ἐφοδιάζει διὰ δενδρυλλίων καὶ τὰ εἰς τὰς ἐναντι ἀκτῆς τῆς Ἡπείρου εὐρισκόμενα χωρία εἰς τοὺς παραγωγοὺς τῶν ὁποίων παρέχει συνάμα καὶ ὠφελίμους γνώσεις καὶ ὁδηγίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ὑπάγεται εἰς τὴν Γεωργικὴν Ἐπιδείξεσιν Ἡπείρου.

Μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ ἐν τῇ νησίδι Πτυχίᾳ (Βίδο) τῆς Κερκύρας ὑπάρχοντος Γεωργικοῦ Σταθμοῦ τοῦ ἰδρυθέντος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1898, ἰδρύθη τῷ 1912 τὸ Ἀγροκήπιον Κερκύρας εἰς ἀπόστασιν ἐνὸς καὶ ἡμίσεως χιλιομέτρου ἀπὸ τοῦ Κέντρου τῆς πόλεως Κερκύρας εἰς γαίαν τοῦ ἀγροτικοῦ τμήματος τοῦ Σωφρονιστηρίου Κερκύρας ὅπερ ἐλειτούργησεν ἕκτοτε ὡς τοιοῦτον, μετετράπη δὲ διὰ τοῦ Α.Ν. 1365/29—11—1949 εἰς Πρότυπον Κτῆμα.

Ἡ ἀρχικὴ ἔκτασις τοῦ Κτήματος ἐξ 76.050 τ. μ. ἄγονος κατὰ μέγιστον μέρος ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν δημιουργίαν ἀλσουλίου, ἀνήκοντος σήμερον εἰς τὴν διεύθυνσιν Γεωργίας, τμήμα δὲ μόνον ἐξ 7 στρεμμάτων περίπου ἐχρησιμοποιήθη πρὸς δημιουργίαν φυτωρίου, σπορείων δενδροκομείου καὶ τὴν καλλιέργειαν λαχανικῶν. Ἡ καλλιεργουμένη ἔκτασις ἤρξανε βαθμιαίως διὰ τῆς ἐκχερσώσεως παρακειμένων ἑκτάσεων, οὕτω δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1933 ἡ ἔκτασις τοῦ Ἀγροκηπίου ἦτο 17.880 τ. μ., σήμερον δὲ 24.500 τ. μ.

Ἀπασα ἡ σήμερον καλλιεργουμένη ἔκτασις ἀρδεύεται, διὰ δὲ τὴν ἀρδευσιν χρησιμοποιεῖται ὕδωρ ἐκ τοῦ ὑδραγωγείου Κερκύρας· ὑπάρχουσι δὲ δύο ὕδατοδεξαμεναὶ χωρητικότητος 130 κ. μ. μὲ πλήρες δίκτυον σωληνώσεων διὰ τὴν διανομὴν τοῦ ὕδατος ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀγροτεμαχίων.

Ὁ ἀρχικὸς προϊστάμενος τοῦ Προτύπου Κτήματος (τότε Ἀγροκηπίου) ἦτο ὁ κ. Σπυρ. Κωτσόπουλος, ἠκολούθησαν δὲ οἱ Νικ. Λύχνος, Ἰωάν. Σορδίνης,

Κουκουλιώτης, Κωνσταντέας, Τέρπος, σήμερον δὲ προΐσταται τοῦ Προτύπου Κτήματος ὁ κ. Χαρ. Κόλλας.

Τὸ ἴδρυμα ἀσχολεῖται εἰς τὴν παραγωγὴν ὀπωροφόρων δενδρυλλίων καὶ καλύπτει τὰς ἀνάγκας εἰς δενδρύλλια τῆς νήσου Κερκύρας καὶ τῆς ἐναντι αὐτῆς παραλιακῆς Ἡπειρωτικῆς περιοχῆς.

Τὰ προϊόντα τοῦ Κτήματος διατίθενται ἅπ' εὐθείας εὐχερῶς διὰ τῆς προσελύσεως τῶν ἐνδιαφερομένων γεωργῶν, καθ' ὅσον ἐκ παραδόσεως μιᾶς πεντηκονταετίας (ἀρχικῶς διὰ τοῦ Γεωργ. Σταθμοῦ καὶ κατόπιν διὰ τοῦ Ἀγροκηπίου) γνωρίζουσιν οἱ γεωργοὶ ὅτι, ἀπευθυνόμενοι εἰς τὸ Πρότυπον Κτῆμα, δύνανται νὰ εὑρωσι δενδρύλλια ὀπωροφόρα ἐκλεκτῶν ποικιλιῶν καὶ νὰ λάβωσι τὰς ὁδηγίας τῶν ὁποίων ἔχουσιν ἀνάγκην διὰ τὰ κτήματά των.

Αἱ ἐργασίαι τοῦ Κτήματος εἶναι κατὰ μέγιστον μέρος ἡ καλλιέργεια δενδρυλλίων ἐσπεριδοειδῶν, ἀκολουθεῖ ἡ τῶν λοιπῶν ὀπωροφόρων δένδρων, πρὸ διετίας δὲ ἐπρογραμματίσθη ἡ παραγωγή δενδρυλλίων ἐλαίας καὶ ἡ συνεχὴς αὕξησις αὐτῶν διὰ τῆς ἀντιστοίχου μειώσεως τῶν λοιπῶν εἰδῶν.

Τὸ πρότυπον κτῆμα, ὡς τὸ μόνον γεωργικὸν ἴδρυμα ἐν Κερκύρᾳ ἀσχολούμενον μὲ τὴν διάθεσιν δενδρυλλίων, συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν ἐκλεκτῶν ποικιλιῶν καὶ τὴν προώθησιν τῆς ὀπωροκαλλιεργείας εἰς τὴν νήσον Κέρκυραν. Κατὰ τὸ ἔτος 1857—58 διετέθησαν 12.000 περίπου δενδρύλλια.

Τέλος δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ σημειώσωμεν ὅτι τὰ ἐν Ἡείρῳ κρατικὰ φυτώρια ἔχουσι πρὸς διάθεσιν κατὰ τὴν περίοδον 1958—59 περὶ τὰ 90.878 δενδρύλλια ἥτοι: τὸ φυτώριον Ἰωαννίνων 30.950, τῆς Φιλιππιάδος 35.313, τῆς Κονίτσης 7.000, τῆς Σκαμνούλας 5.055, καὶ τῆς Κερκύρας 11.530.

Ἀγροτικὸν Κτηνιατρεῖον Ἰωαννίνων.—Τὸ ἔτος 1958 ἀνηγέρθη εἰς τὸ κάτωθι τῶν Κεντρικῶν Στρατώνων τῆς πόλεως Ἰωαννίνων εὐρισκόμενον Πρότυπον Κτῆμα Ἰωαννίνων (πρῶην Δενδροκομεῖον τοῦ Γεωργοκτηνοτροφικοῦ Σταθμοῦ Ἰωαννίνων), Ἀγροτικὸν Κτηνιατρεῖον τὸ ὅποιον σκοπὸν ἔχει νὰ δέχεται τὰ πάσχοντα κτήνη τῶν ἀγροτῶν τῆς περιφερείας—πλὴν τῶν πασχόντων ἐκ μεταδοτικῶν νόσων—ὡς καὶ τὰ ἐκ τούτων ἔχοντα ἀνάγκην χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως, τὰ ὅποια θὰ νοσηλεύονται μέχρις ἀποθεραπείας, ἐφ' ὅσον θὰ ἔχωσιν ἀνάγκην παρακολουθήσεως, ἀντὶ μικρᾶς ἀμοιβῆς ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, συνάμα δὲ θὰ παρέχωνται καὶ τὰ ἀναγκαῖα φάρμακα εἰς μικρὰν ἐπίσης τιμὴν. Ἡ ἐξέτασις καὶ θεραπεία τῶν ζώων θὰ γίνωνται παρὰ τῶν κτηνιάτρων τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Κτηνιατρικῆς ὑπηρεσίας.

Τὸ ἴδρυμα τοῦτο εἶναι ὠφελιμώτατον διὰ τοὺς ἀγρότας, πρόκειται δὲ νὰ προσφέρῃ μεγάλης ὑπηρεσίας εἰς τὴν κτηνοτροφίαν τῆς περιφερείας, διότι οἱ ἀγρόται θὰ εὐρίσκωσι τὰ μέσα πρὸς θεραπείαν καὶ διάσωσιν τῶν πασχόντων ζώων των.

Δασικὰ φυτώρια. Ἡ πρώτη κίνησις διὰ τὰς ἀναδασώσεις τῆς Ἡείρου ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1922 ἡ πρωτοβουλία τοῦ τότε διευθυντοῦ τοῦ Γεωργ. Σταθμοῦ Ἰωαννίνων Νικ. Ζυγούρη. Κατὰ τὸ 1923 τῇ πρωτοβουλίᾳ τούτου ἐν συνεννοήσει καὶ μετὰ τοῦ τότε Δασάρχου Κλεομένους Οἰκονομίδου καὶ ἄλλων, ἐγένοντο αἱ πρῶται ἐνέργειαι πρὸς σύστασιν τῆς Φιλοδασικῆς Ἐνώσεως Ἰωαννίνων ἥτις ἀνέλαβε τὴν δενδροφύτευσιν γυμνῶν χώρων τῆς πόλεως καὶ τῶν πέριξ. Οὕτως ἐφυτεύθη ὁ πέριξ τοῦ Δημαρχείου χώρος, ὁ πέριξ τῶν Κεντρικῶν Στρατώνων ὡς καὶ τῶν Στρατώνων τοῦ Ἀκραίου, ὁ λόφος τοῦ Βελισσαρίου, ὁ πέριξ τοῦ Προφήτου Ἡλίου τῆς Νήσου χώρος κ.λ.π.

Ἡ προμήθεια τῶν φυτευομένων δένδρων ἐγένετο ἐκ τοῦ φυτωρίου τοῦ Δενδροκομείου τοῦ Γεωργ. Σταθμοῦ δωρεάν κατόπιν προκληθείσης παρὰ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Σταθμοῦ τούτου ἐγκριτικῆς διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας. Διὰ τῆς διαταγῆς ταύτης ἡδύνατο νὰ χορηγῶνται δασικά δένδρα καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας ὅταν ἐζητοῦντο παρὰ Κοινοτήτων, Σχολείων, Ἐκκλησιῶν κ.λ.π.

Δυστυχῶς ὅμως, ἐκ τῶν φυτευομένων δένδρων ἐλάχιστα διεσώζοντο, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ οὐδὲν, καθόσον δὲν ὑπῆρχον χρηματικά μέσα πρὸς περίφραξιν τῶν φυτευομένων χώρων.

Ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία Ἰωαννίνων ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Φιλοδασικῆς Ἐνώσεως ἀνέλαβε κατὰ τὸ 1928 τὴν денδροφύτευσιν τοῦ λόφου «Μεϊντάνι» ἀνωθεν τοῦ Συνοικισμοῦ Κολχίδος, ἐξηκολούθησε δὲ τὴν ἐργασίαν ταύτην καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη διὰ δένδρων ἅτινα παρήγοντο εἰς τὸ Δενδροκομεῖον τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Ἰωαννίνων. Ὅτε ὅμως ἡ Δασικὴ ὑπηρεσία ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἀναδασώσεων ἐν μεγάλῃ κλίμακῃ, τὰ παραγόμενα ἐν τῷ ἀνωτέρῳ Δενδροκομείῳ δένδρα, δὲν ἐπῆρχουν πλέον καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφασίσθη ἡ ἐγκατάστασις εἰδικοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον φυτωρίου.

Τὸ Δασικὸν Φυτῶριον Ἰωαννίνων ἰδρύθη κατὰ τὸ ἔτος 1931 τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ τότε Ἐπιθεωρητοῦ Δασῶν κ. Ἀντ. Χριστοδουλοπούλου, ἐγκατεστάθη δὲ βορείως τῆς πόλεως Ἰωαννίνων παρὰ τοὺς Ἀμπελοκήπους ἐπὶ κτήματος ἀγορασθέντος παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου, ἐκτάσεως 220 στρεμμάτων. Ἐν συνεχείᾳ ἀνηγέρθη κατὰ τὸ 1933 καὶ οἶκημα ἐν τῷ φυτωρίῳ δαπάναις ὡσαύτως τοῦ Δημοσίου. Ἡ ἔτησίᾳ παραγωγή τοῦ φυτωρίου τούτου ἀνέρχεται εἰς 800.000 περίπου δενδρύλλια.

Ἡ φύτεσις δένδρων ἐκ τῶν παραχθέντων ἐν τῷ Δασικῷ φυτωρίῳ ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1932 καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν συνεχίσθη ἡ φύτεσις εἰς τὸν λόφον «Μεϊντάνι» ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐδενδροφυτεύθη καὶ ἡ θέσις «Κιάφα». Ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς ἀναδασώσεως εἰς τὰς θέσεις ταύτας, ἐπετεύχθη κατὰ τὸ ἔτος 1932.

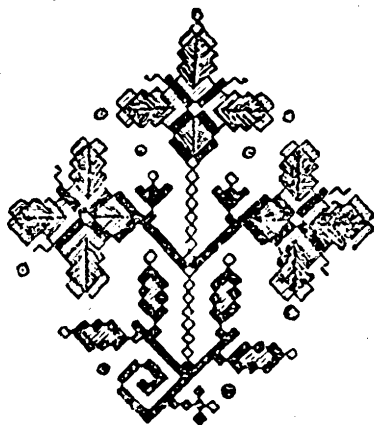
Τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας ἤρχισε νὰ χορηγῇ πιστώσεις δι' ἀναδασώσεις ἐν γένει μετὰ τὸ ἔτος 1945 μέσῳ τοῦ Ταμείου Γεωργίας Κτηνοτροφίας καὶ Δασῶν. Προπολεμικῶς αἱ δαπάναι δι' ἀναδασώσεις αἵτινες τότε ἐγίνοντο εἰς μικροτέραν πάντοτε κλίμακα, ἐνεγράφοντο εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν καὶ τὰ ἔργα ἐξετελοῦντο ἀπ' εὐθείας παρὰ τῶν Δασικῶν Ἀρχῶν ἢ ὑπὸ τῶν Φιλοδασικῶν Ἐπιτροπῶν καὶ τῶν πρὸ αὐτῶν Φιλοδασικῶν Ἐνώσεων, ἐπιδοτουμένων ἀναλόγως. Κατὰ προτίμησιν ἐξετελοῦντο τὰ ἔργα ταῦτα ὑπὸ τῶν Φιλοδασικῶν Ἐπιτροπῶν, ὅπου ὑπῆρχον τοιαῦτα, ὡς εἰς τὰ Ἰωάννινα.

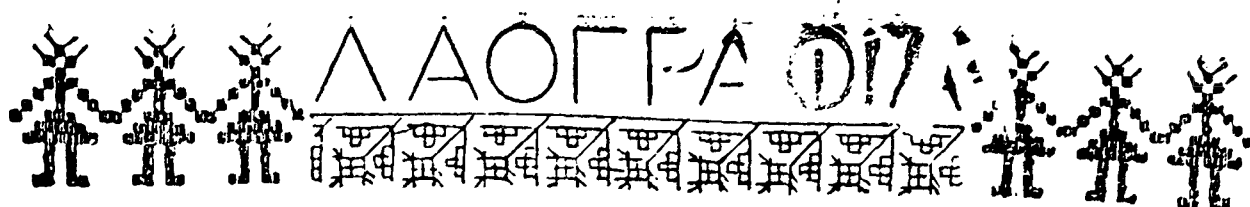
Ἡ φιλοδασικὴ Ἐπιτροπὴ Ἰωαννίνων ἰδρύθη κατὰ τὸ ἔτος 1935, καταργηθείσης τῆς Φιλοδασικῆς Ἐνώσεως Ἰωαννίνων εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ ἀπὸ 2—6—1935 Ἀν. Νόμου «Περὶ τροποποιήσεως τοῦ περὶ Δασῶν Νόμου» καὶ τοῦ ἐπακολουθήσαντος ἐκτελεστικοῦ τοῦ Νόμου τούτου Βασιλικοῦ Διατάγματος.

Ἀρχικῶς ἡ δενδροφύτευσις ἔβαινε μὲ ρυθμὸν, λόγῳ τοῦ περιορισμένου ἀριθμοῦ δένδρων ὅστις παρήγετο ἀρχικῶς καὶ λόγῳ τῶν περιορισμένων πιστώσεων διὰ προμήθειαν σύρματος καὶ πασσάλων, διότι ἐλήφθη τὸ μέτρον ὅπως, ἅπαντες οἱ χώροι οἵτινες θὰ ἐδενδροφυτεύοντο εἰς τὸ μέλλον, νὰ περιφράσσωνται καὶ ἀποφευχθῇ, κατὰ τὸ δυνατόν, ἡ καταστροφὴ τῶν δενδρύλλιων ἡτις ἐγένετο ἐν μεγίστῃ κλίμακῃ, ὡς εἴπαμεν ἤδη, κατὰ τὸ παρελθόν. Κατὰ τὸ ἔτος ὅμως 1935—36 αἱ ἀναδασώσεις ἤρχισαν νὰ γίνωνται μὲ ταχύτερον ρυθμὸν συνεπείᾳ τοῦ ἐξῆς γεγονότος. Κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1935 καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς πρώτης τοῦ ἔτους 1936, μέγα μέρος τῶν ἐργατῶν τῆς πόλεως οἵτινες ὑπέφερον ἀπὸ μακρὰν ἀνεργίαν παρουσιάσθη εἰς τὸν τότε Δήμαρχον ἀέμνηστον Δημ. Βλαχλείδην

καὶ ἐξήτει ἐργασίαν. Ἡ παρουσίαις αὕτη ἔλαβε μὲρπὴν διαδηλώσεως. Οἱ διαδηλωταὶ ἠπέλυσαν ὅτι θὰ παρουσιάζοντο εἰς τὸν αἰμνηστον Βασιλέα Γεώργιον τὸν Β' κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν του εἰς Ἰωάννινα ἣτις ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθῇ τὴν 21ην Φεβρουαρίου ἰδίου ἔτους ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπετείου τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ἵνα ζητήσωσιν ἐργασίαν. Ὁ Δήμαρχος ἐκάλεσεν ἀμέσως τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον καὶ εἰσηγήθη εἰς αὐτὸ τὴν ἔγκρισιν διαθέσεως ἑνὸς κονδυλίου ἐξ 100.000 δραχμῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀνέργων ἐργατῶν. Ὁ ἐκ τῶν τότε Δημ. Συμβούλων ἱατρὸς κ. Γεώργιος Σούλης, μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν του μετὰ τοῦ τότε Δασάρχου Δωδώνης κ. Θεοδ. Θεοδωροπούλου, εἰσηγήθη ὅπως τὸ ποσὸν τοῦτο τεθῇ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνωτέρω Δασάρχου μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως διὰ τῶν ἀνέργων ἐργατῶν ἐνεργήσῃ ἀναδάσωσιν ἐπὶ τῶν ἄνω τῆς πόλεως γυμνῶν τότε λόφων εἰς τρόπον ὥστε καὶ οἱ ἐργάται νὰ ἐνισχυθῶν καὶ τὰ χρήματα νὰ χρησιμοποιηθῶν ἀποδοτικῶς. Ἡ πρότασις αὕτη ἐγένετο ὁμοφώνως ἀποδεκτὴ ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὴν ἐπομένην ἐκλήθη εἰς τὸ Δημαρχεῖον ὁ κ. Θεοδωρόπουλος ὅστις ἀνέλαβε ἐν τάχει τὴν ὁργάνωσιν τῆς ἐργασίας πρὸς δενδροφύτευσιν τοῦ λόφου «Προσκύνησις» καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ Προφήτου Ἡλία κ.λ.π.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΣΤΑ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΑΠΟ ΤΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΥΚΟΥΛΙΟΥ-ΖΑΓΟΡΙΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΑ

α) Προεισαγωγικός κα-
τατοπισμός.

Δέν υπάρχει χωριό και πόλη που να μην έχει κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα στα ήθη και στα έθιμα των κατοίκων, δηλ. του λαού που αποτελεί την κοινωνία του τόπου αυτού. Παράλληλα δέ με τα ήθη και τα έθιμα δίνουν κάποιο ξεχωριστό χρώμα κάποτε στη ζωή του λαού και οι διάφορες προλήψεις. Ποιός πολὺ δέ, ποιός λίγο, δέν μπορεί να μη είμαστε κάπως επηρεασμένοι απ' τις προλήψεις αυτές. Είναι δέ τόση ή ποικιλία των ήθων, έθιμων και προλήψεων στις λαϊκές μάζες, ώστε παρέστη ανάγκη να καταστούν αυτά τα λαογραφικά στοιχεία αντικείμενο έρευνας από τους ειδικούς, γιατί αποτελούν αυτά πνεῦμα του λαού της περιοχής.

Τῶν στοιχείων αὐτῶν δέν εἶναι εὐκόλο νά καθορίσουμε μέ ἀκρίβεια, οὔτε τήν αἰτία τῆς γενέσεώς τους, οὔτε καί τήν ἀκριβῆ τους χρονολογία. Πολλά ἀπ' αὐτά ἴσως ἔχουν τήν καταγωγή τους ἀπ' τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἴσως ὅμως καί πολλά νά δημιουργήθηκαν κατὰ τοὺς μετέπειτα Χριστιανικοὺς χρόνους. Ἐκεῖνο ὅμως πού μπορεί νά παραδεχθῇ κανένας μέ βεβαιότητα εἶναι, ὅτι πολλά ἤθη καί ἔθιμα καί ιδιαίτερα οἱ πιό πολλές προλήψεις τοῦ λαοῦ μας δημιουργήθηκαν ἀπ' τήν ἀδυναμία πού ἔνοιωθε ὁ ἄνθρωπος σέ παλαιότερες ἐποχές μπροστά στά φυσικά φαινόμενα καί μάλιστα στίς ὑπερφυσικές δυνάμεις. Τά λαογραφικά αὐτά στοιχεία μᾶς παρέχουν καί σήμερα ἀκόμα τὸ χαρακτηριστι-

κό τρόπο τῆς σκέψης κάθε λαοῦ. Ἀποτελοῦν, μπορούμε νά ποῦμε, τὴ σφραγίδα τῶν ἠθικῶν καί πνευματικῶν ἱκανοτήτων του. Μερικά ἀπ' αὐτά τὰ στοιχεῖα διατηρήθηκαν γιά πολλά χρόνια ἢ καί διατηροῦνται ἀκόμα, γιατί ὁ λαὸς πιστεύει, ὅτι μέ τήν ἀυστηρή τους τήρηση καί τὸ σεβασμὸ πρὸς αὐτά ἐξουδετερώνεται καί ἀπομακρύνεται ἡ ἐπίδραση κάποιου κακοῦ πνεύματος, ἐνῶ ταυτόχρονα καλύπτει τίς ἐνέργειές μας ἡ εὐνοϊκὴ ἐπίδρασις τοῦ ἀγαθοποιῦ πνεύματος. Τὸ πρωτόγονο ἀκόμα πνεῦμα τῶν περασμένων γενεῶν καί ἡ ἀνεξέλικτη σκέψη τους δημιούργησαν μέ τὴ φαντασία τους κριτήρια γιά τὸ ἀβέβαιο μέλλον μπροστά στίς διάφορες μεταφυσικές δυνάμεις πού ἔπεφταν στήν ἀντίληψή τους. Βέβαια στὸ ζήτημα αὐτὸ συνετέλεσαν διάφορες μεταφορές καί παρομοιώσεις.

Ὅπως σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς πατρίδας μας, ἔτσι καί στὸ χωριό μου τὸ Κουκούλι τοῦ Ζαγοριοῦ ὑφίσταντο ἐδῶ καί κάμποσα χρόνια καί διατηροῦνται ἀκόμα διάφορα ἤθη καί ἔθιμα καί ἀρκετὲς προλήψεις σεβαστὲς ἀπ' τὸ λαό. Κατὰ τήν πολὺχρονη ὑπηρεσία μου σὰ δάσκαλος σ' αὐτὸ δέν ἰσχύρεσα νά σταθῶ μέ τὰ χέρια σταυρωμένα μπροστά στὸ εἶδος αὐτὸ τῶν λαογραφικῶν στοιχείων. Μοῦ τράβηξαν τὴν προσοχή καί κατέβαλα κάποια φροντίδα νά τὰ μαζέψω, νά τὰ καταγράψω καί νά τὰ μελετήσω.

Πολλά ἀπ' αὐτά, ἐνῶ παρουσιάζονται ὀλοφάνερα στή ζωή τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ μου ἐδῶ καί 40 - 50 χρόνια, σήμερα

κάτω απ' τις κοινωνικοοικονομικές συνθη-
κες που δημιούργησαν τα διάφορα γεγο-
νότα των πολέμων του αιώνα μας, δεν κά-
νουν καθόλου την εμφάνισή τους, ενώ άλ-
λα εμφανίζονται ξεθωριασμένα, κάνοντάς
μας να παραδεχτούμε πως κι αυτά ύστερα
από λίγα χρόνια ολότελα θα λείψουν.

Όσα γράφω πιο κάτω περιλαμβάνουν
ἔθιμα και προλήψεις του λαού του χωριού
μου που αναφέρονται και έχουν θέση στο
χρονικό διάστημα που περιλαμβάνεται ἀ-
νάμεσα απ' την παραμονή των Χριστου-
γέννων ως την ημέρα των Φώτων, δηλα-
δή σὲ δωδεκαήμερο χρονικό διάστημα ἀπὸ
24 Δεκέμβρη ως τὴ 6 Γενάρη. Παίρνω
δὲ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα απ' τὴν ἀνέκδοτη ἀ-
κόμα ἐργασία μου, πὺν ἔχει τίτλο: «ΤΟ
ΧΩΡΙΟ ΜΟΥ» (ἱστορική, λαογραφική
καὶ γεωργοοικονομική μελέτη γιὰ τὸ Κου-
κούλι - Ζαγορίου).

β) Τὰ δ ω δ ε κ α ἡ μ ε ρ α

Τὸ χρονικό διάστημα ἀπὸ 24 Δεκέμβρη
ὡς τὴ 5 Γενάρη λέγεται «δωδεκαήμερα»
ἢ «δωδεκαήμερο» (κατὰ τὸ γλωσσικὸ ἰδίω-
μα τοῦ χωριοῦ «δουδικάήμερο»). Κατὰ τὸ
διάστημα αὐτὸ παραδέχονται, ὅτι δὲν πρέ-
πει νὰ κάνουν οἱ κάτοικοι τὰ ἑξῆς:

Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πᾶνε τὴν κοπριά
ἀπὸ τὰ ἀχόρια (κατώγεια) στὰ χωράφια,
στοὺς κήπους, στὰ ἀμπέλια. Δὲν σφυρί-
ζουν καθόλου τὴ νύχτα γιὰτὶ πιστεύεται,
ὅτι μὲ τὸ σφυρίγμα μαζεύονται τὰ «κα-
ψούρια» (δαίμονες). Κατὰ τὸ χρονικὸ αὐ-
τὸ διάστημα δὲν «πιάνονται» τὰ ὄνειρα.
“Ὅταν λούζονται δὲν χύνουν τὴ νύχτα ἔ-
ξω ἀπὸ τὸ σπίτι τὰ νερά, γιὰτὶ τότε οἱ
ἄνθρωποι πὺν λούζονται «ἰσκιώνονται».
Δὲν πετᾶνε ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τὴ στάχτη
πὺν μαζεύουν ἀπὸ τὸ τζάκι. Τὴν φυλᾶνε
σὲ κάποιο μέρος μέσα στὸ σπίτι κι ἅμα
περάση τὸ δωδεκαήμερο τὴν πετᾶνε ἔξω.
Κατὰ τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα δὲν πλέ-
νουν ροῦχα. “Ὅταν τὴ νύχτα φωνάξῃ κα-
νένας απ' ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, δὲν ἐπιτρέ-
πεται νὰ μιλήσουν (νὰ ἀποκριθοῦν) ἀπὸ
μέσα ἀμέσως, χωρὶς νὰ βεβαιωθοῦν ποὺς
ἦταν αὐτὸς πὺν φώναξε, γιὰτὶ ὑπάρχει
κίνδυνος νὰ πάρουν τὰ «καψούρια» τὴ φω-
νὴ τοῦ ἀνθρώπου πὺν μίλησε. “Ὅποιος ἔ-
χει ἀπόλυτη ἀνάγκη γιὰ νὰ βγῇ ἔξω ἀπὸ

τὸ σπίτι τὴ νύχτα, πρέπει νάξῃ μαζί του
κι ἓνα κομματάκι θυμίαμα. Τὸ βράδυ πρὶν
κοιμηθῇ ἢ οἰκογένεια στὸ σπίτι καίγεται
λίγο θυμίαμα, γιὰτὶ απ' τὴ μυρουδιά του
δὲν πλησιάζουν τὰ «καψούρια».

γ) Τὰ «καψούρια».

Δὲν ἐπικρατεῖ στὸ χωριὸ ἡ λέξη «καλλι-
κάντζαροι». Λέγονται αὐτοὶ καὶ ὀνομάζον-
ται μὲ ἄλλες λέξεις «κουψούρια», «κατσό-
ῖνα», «ντουμχαλέ», «ξιζιβούληδες» «ἔξαπέ-
δω», «ἀνάβαλτοι». Ἐπικρατέστερη ὀνομα-
σία εἶναι «καψούρια». Παραδέχεται γι' αὐ-
τὰ ὁ λαός, ὅτι εἶναι δαίμονες (σαῖτανα-
ραῖοι) πὺν ἔρχονται στὴ γῆ κατὰ τὴν πε-
ρίοδο τοῦ δωδεκαήμερου μὲ μοναδικὸ σκο-
πὸ τους νὰ κάνουν διάφορα κακὰ στοὺς
ἀνθρώπους. Ἐμφανίζονται στὴ γῆ κατὰ
τὴν παραμονὴ των Χριστουγέννων καὶ ἔ-
ξαφανίζονται στὴ 5 Γενάρη, μόλις ὁ πα-
πᾶς πῇ τὸ «ἐν Ἰορδάνη...». Κατὰ τὸ δωδε-
καήμερο κάνουν τὴν εμφάνισή τους μόνον
κατὰ τὸ βράδυ, μόλις ἀπλώσῃ καὶ πέσῃ τὸ
σκοτάδι καὶ παραμένουν ὡς τὰ ξημερώμα-
τα, τότε πὺν θὰ ἀρχίσουν νὰ φωνάζουν
τὰ κοκόρια. Μὲ τὸ λάλημα των πετεινῶν
ἔξαφανίζονται γιὰ νὰ ἐμφανισθοῦν ξανά
πάλι τὴν ἄλλη βραδεὶά κ.ο.κ.

Στὸ χωριὸ πιστεύεται πὺς τὰ «καψού-
ρια» ἔχουν μορφή ἀνθρώπων μὲ διάφορα
σωματικὰ ἐλαττώματα, ἰδιαίτερα, ὅτι εἶ-
ναι κουτσοί. Γι' αὐτὸ καὶ λένε γιὰ κανένα
ἄτομο κουτσό, ὅτι εἶναι «ξιζιβούλης» ἢ
«τξιρτζιβούλης». Λένε καὶ τὸ ἄλλο ἀκόμα:
«Ὁ κουτσὸς κι ὁ διάβολλος εἶναι τὸ ἴδιο».

Παραδέχονται, ὅτι τὰ «καψούρια» κα-
βαλλικεύουν σὲ ἄλογα καὶ σὲ γομάρια.
“Ἄμα πάθῃ κανένας κανένα μικρὸ ἀτύχη-
μα κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἢ γυναικες λένε:
«Φύλαξε ὁ θεὸς κι ἦταν ὁ μικρὸς ὁ
ξιζιβούλης καβάλλα στὸ γομάρι καὶ δὲν
ἦταν ὁ μεγάλος καβάλλα στὸ ἄτι».

“Ὅταν σὲ κανένα σπίτι παρουσιάζων-
ται οἰκογενειακὲς γκρίνιες καὶ φαγωμάρα
παραδέχονται, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἄορατὴ ἐνέρ-
γεια αὐτῶν. Τότε λένε: «Νά τα τὰ κα-
τσόῖνα χορεύουν τώρα πὺν μαλώνουν στὸ
σπίτι».

Τὰ «καψούρια» ἀκόμα τὰ παραδέχον-
ται, ὅτι φοροῦν ἄσχημα καὶ ξεσχισμένα
ροῦχα τὴ νύχτα πὺν γυρίζουν ἐδῶ καὶ κεῖ.

Γι' αυτό, όταν δούν κανένα άνθρωπο να περπατῇ με τέτοια ρουῖχα λένε: «Περπατεῖ ξεσχισμένος σὰν «κατσόϊνο». Για ὁποῖον γυρίζει τὴ νύχτα ἔξω λένε: «Περπατεῖ τὴ νύχτα σὰν τὰ καψούρια».

Ὁ λαὸς πιστεύει ἀκόμα καὶ τοῦτο γιὰ τὰ καψούρια: «Ὅτι ἀγαποῦν πολὺ νι ἔχουν νὰ κάνουν με τὶς βαθειὲς ρεματιές, ὅπου γυρίζουν τὶς νύχτες τοῦ δωδεκαημέρου καὶ χτυποῦν νταούλια καὶ ντέφια. Εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ βγάλῃ κανένας αὐτὸ ἀπὸ τὸ μυαλὸ μερικῶν γυναικῶν. Ἰσχυρίζονται καὶ ἐπιμένουν, ὅτι ἄκουσαν τέτοια πράγματα.

Ἰδιαίτερη ἀδυναμία νοιώθουν τὰ καψούρια νὰ γυρίζουν στοὺς μύλους (ὕδρουμελους). Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ οἱ μυλωνάδες κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ δὲν κοιμούνται στοὺς μύλους καὶ φροντίζει ὁ κάθε ἕνας νὰ μὴ περνᾷ τὴ νύχτα ἀπὸ γεφύρι ἢ νὰ νυχτώνη κοντὰ σὲ μύλο.

δ) Τὰ κάλαντα.

Ἡ παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων δὲν λέγεται, ὅπως σὲ ἄλλα μέρη «Κάλαντα» ἀλλὰ «Κόλιντα». Ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἡμέρες (1-2) οἱ νοικοκυρὲς ζυμώνουν τὶς «κολιντίνες», δηλαδὴ εἰδικὲς κουλούρες σχῆμα 8. Τὸ μέγεθός τους εἶναι ἀνάλογο με τὴν οἰκονομικὴ κατὰστασιν τοῦ κάθε σπιτιοῦ. Ζυμώνονται με σιταρένιο (καθάριο) ἀλεύρι καὶ ψήνονται ὅπως τὰ πρόσφορα. Μόνο στὸ σχῆμα διαφέρουν ἀπ' αὐτά. Κάθε σπίτι κάνει ἀρκετὲς «κολιντίνες» γιατί δίνονται ἀπ' αὐτὲς στὰ ἀναδεχτοῦρια (παιδιά, ποὺ ἔχει κανένας βαπτισμένο), στὸ τσομπάνη, στὸ δραγάτη, τὸ γελαδάρη, συγγενικὰ παιδιά καὶ σὲ κανέναν φτωχό. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ τὴν περιμένουν με μεγάλη χαρὰ τὰ παιδιά τοῦ χωριοῦ. Βέβαια, δὲν τραγουδᾶνε αὐτὰ τὰ τραγούδια (Κάλαντα) ποὺ λένε σὲ ἄλλα μέρη γιὰ νὰ μαζέψουν χρήματα. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐπικρατεῖ ἡ ἑξῆς συνήθεια: Ὅσοτερά ἀπ' τὴ θεία λειτουργία ὅλα τοῦ χωριοῦ τὰ παιδιά μαζεύονται στὸ νάρθηκα τῆς ἐκκλησιᾶς (χαγιάτια). Παίρνουν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τὴν εἰκόνα με τὴ γέννησιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐτοιμάζουν τὰ σχετικὰ σχοινιά γιὰ τὶς «κολιντίνες» καθὼς καὶ τὸ σακκούλι γιὰ τὰ «καλούδια». Τὰ

σχοινιά αὐτὰ (1 ἕως 3) εἶναι ἕνας σπάγγος ἀρκετὰ δυνατὸς καὶ μακρὸς ὡς ἕνα μέτρο. Αὐτὸς στὴ μιά του ἄκρῃ ἔχει δεμένο στὸ μέσο τοῦ ἕνα ξυλαράκι χονδρὸ καὶ μεγάλο σὰν τὸ μολύβι, ποὺ γράφομε. Δένεται ἔτσι τὸ ξυλαράκι αὐτὸ γιὰ νὰ ἀποτελῇ τὴ βάση ποὺ θὰ κρατιένται οἱ «κολιντίνες». Καὶ στὸ ἄλλο ἄκρο τοῦ τὸ σχοινὶ ἔχει κατὰ παρόμοιο τρόπο δεμένο ἕνα ἄλλο τέτοιο ξυλαράκι, ἀλλ' αὐτὸ με μύτες σουβλερὲς γιὰ νὰ τρυποῦνε μ' αὐτὸ τὶς κουλούρες καὶ νὰ τὶς περνᾶνε στὸ σπάγγο. Ἔτσι οἱ «κολιντίνες» ποὺ μαζεύονται σχητίζονται ἀρμάθια στὸ σχοινί. Σὲ κάθε ἀρμάθια βάζουν ἀπὸ 5-10 κουλούρες, ἀνάλογα με τὸ μέγεθος τοῦ σπάγγου καὶ τὸ μέγεθος τῶν κουλουριῶν. Τὶς ἀρμάθες αὐτὲς τὶς κουβαλοῦν στὸν ὄμο τὰ παιδιά, ὡς ποὺ νὰ τελειώσῃ ὁ γῦρος τοῦ χωριοῦ. Ὅταν μαζευτοῦν ὅλα τὰ παιδιά στὰ χαγιάτια (νάρθηκα) ξεκινοῦν. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνουν δυὸ ἢ τρεῖς ὁμάδες. Πηγαίνουν σ' ὅλα τὰ σπύτια. Στὸ κάθε σπίτι ποὺ πᾶνε λένε τὸ σχετικὸ τραγούδι μ' ἕνα ὄχι τραγουδιστὸ τρόπο, ἀλλὰ κάπως φωναχτὰ καὶ γοργά. Τότε ἡ κάθε νοικοκυρά, ἀκούοντας τὰ παιδιά, κατεβαίνει στὴν αὐλὴ, ἀσπάζεται πρῶτα τὴν εἰκόνα με τὴ γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, ποὺ τὴν κρατᾷ κάποιο παιδί, συνήθως τὸ πιὸ μεγάλο καὶ δίνει στὰ παιδιά μιά ἢ δυὸ κολιντίνες καὶ διάφορα ἄλλα δῶρα (καλούδια), ἢτοι καρύδια, κανένα μῆλο, κνδώνι, ξηρὰ κεράσια κλπ. καὶ σπανιώτατα δίνει καὶ χρήματα. Τὰ παιδιά εἶχοντα «καὶ τοῦ χρόνου», φεύγουν ἀπ' αὐτὸ τὸ σπίτι, πηγαίνουν σ' ἄλλο κ.ο.κ. Τὰ «καλούδια» τὰ παιδιά τὰ βάζουν ὅλα μαζί στὸ σακκούλι. Τὸ σχετικὸ τραγούδι ποὺ λένε τὰ παιδιά περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς:

—«Χριστοῦ γεννα, Χριστοῦ γεννα,

Χριστὸς γεννιέται σήμερα,

γεννιέται καὶ βαπτίζεται στοὺς οὐρα-
(νοὺς ἐπάνω),

καὶ οἱ ἀγγέλοι χαίρονται καὶ τὰ δαιμό-
(νια σκάζουν

σκάζουν καὶ πλαντάζουν, τὰ σίδηρα

(δαγκάνουν, τὰ ξύλα ροκανοῦν.

Ρόκ, ρόκ, τὸ ροκάνι καὶ στρουμπὶ καὶ
(κωλοπάνι

φάε χιόνι, πιέ νερό νά λαλήση σάν τ' (ἀηδόνι

σάν τὸ πετροχειλιδόνι).

Κατὰ τὴν ἰδιωματικὴν δὲ κουβέντα, ποὺ ἐπικρατεῖ στοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ, τὰ λόγια αὐτὰ λέγονται ἔτσι: «Χ'στούϊνα, Χ'στούϊνα, Χ'στός γιννιέτι σήμερα, γιννιέτι κι βαφτίζιτι στοὺς οὐρανοὺς ἰπάνου κ' οἱ ἀγγέλοι χαίρουντι κι τὰ διμόνια σκάζουν σκάζουν κι πλαντάζουν τὰ σίδηρα δαγκάνουν τὰ ξύλα ρουκανοῦν.

Ρόκ, ρόκ, τοῦ ρουκάν' κι στρομπι κι κουλουπάν' φάϊ χιόνι πιέ νερό νά λαλήσ' σάν τ' ἀηδόν' σάν τοῦ πιτρουχιλιδόν'».

Ἐδῶ πρέπει νά σημειωθῇ πὼς τὸ τραγοῦδι αὐτὸ κάτι θέλει νά πῇ μέχρις ἐκεῖ ποὺ ἔχει λόγια: «Τὰ ξύλα ρουκανοῦν». Ἀπ' ἐκεῖ καὶ κάτω δὲν βγαίνει κανένα νόημα. Ἔτσι ὁμῶς λέγεται. Γιατί; Κανένας δὲν μπορεῖ σήμερα νά δώσῃ τὴν ἀπάντησιν σ' αὐτό.

Πολλὲς φορὲς, ὅταν καμμιὰ νοικοκυρὰ ἦταν δύστροπη καὶ δὲν ἔδινε τίποτε στὰ παιδιά, ἢ δὲν ἀνοίγε καθόλου τὴν πόρτα τῆς τότε μεταχειρίζονται τὰ παιδιά γιὰ ἐκδικητικὸ λόγο ἓνα ἄλλο τραγοῦδι μὲ ὄχι τιμητικὴ φρασεολογία τὸ ἑξῆς:

«Κόλιντα, μόλιντα νόμ' (δῶσ' μου) κάκω κουλούρα, σοῦ κουτσουλῶ τὴ θύρα καὶ τὴν παραθύρα, ξεῖδι στὸ βαένι σου, πορδὴ στὸ κολοκύθι σου κλπ.».

Καθὼς βλέπει κανεὶς ἀντὶ γιὰ εὐχὲς δινότανε κατάρες δηλ. νά ξυνίσῃ τὸ κρασί στὸ βαρέλι, νάσαποῦνε τὰ κολοκύθια κλπ.

«Ὅταν τελειώνουν ὅλα τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ τὰ παιδιά, κατασταλάζουν πάλι στὸ νάρθηκα τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ μοιράζονται μεταξὺ τους ὅσα μαζέψανε: κολιντίνες, καρύδια, κνιδώνια κλπ. Τὰ πιὸ φτωχὰ παιδιά στὰ παλαιότερα χρόνια —γιατί τώρα, ὅπως εἶπαμε καὶ πιὸ πάνω, τὰ πράγματα αὐτὰ ἔχουν ξεθωριάσει— καρτεροῦσαν τὴν ἡμέρα αὐτὴ μὲ πολὺ μεγάλῃ χαρὰ, γιὰ νά ἀλλάξουν κατὰ τὴν ἡμέρα αὐτὴ τὸ ψωμί τους. Χόρταιναν ἀπ' τὴς κολιντίνες καθάριο, δηλ. σιταρένιο, ψωμί, γιατί ὅλον τὸν ἄλλο χρόνον στὰ σπίτια τους τρώγανε καλαμποκίσιο ἢ βρίζινο καὶ ὄχι καὶ μὲ ἀρκετὴ ἐπάρκεια καὶ αὐτό.

ε) Τὰ Χριστούγεννα.

Στὰ χωριά τὰ γύρω ἀπ' τὸ δικό μου (Σωποτσέλι, τώρα Δίλοφο, Μπάγια, τώρα Κῆποι κλπ.) ὑπάρχει ἡ συνήθεια νά κάνουν τὰ Χριστούγεννα «τὶς λαλαγγίτες» ἢ ἀλλοιῶς «σπάργανα τοῦ Χριστοῦ». Εἶναι δὲ οἱ λαλαγγίτες πέτρα ἀπὸ καθάριο ἀλεύρι ζυμωμένα καὶ ψημένα σὲ ζεστὴ πλάκα καὶ ἔπειτα περιχυμένα μὲ λυωμένη ζάχαρη, καρύδια κλπ. Στὸ δικό μου τὸ χωριό, Κουκοῦλι, κι ἄς ἀπέχη ἀπ' αὐτὰ σχεδὸν μισὴ ὥρα, τὴ συνήθεια αὐτὴ δὲν τὴν ἔχουν, οὔτε καὶ τὴν εἶχαν ποτέ, καθὼς ἐξακριβῶσα.

Κατὰ τὴν ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων ὑπάρχει ἡ συνήθεια νά γίνωνται ἐπισκέψεις μόνο στὰ συγγενικὰ σπίτια καὶ ὄχι σὲ ἄλλα. Τὴν ἄλλη μέρα, ὕστερα ἀπ' τὰ Χριστούγεννα κάνουν ἐπισκέψεις καὶ σὲ ἄλλα μὴ συγγενικὰ σπίτια.

Ὅταν τὰ Χριστούγεννα τύχουν σὲ μέρα τῆς ἐβδομάδας Παρασκευῇ, τότε τὴ χρονιά ἐκείνη θάνατι «ἀγαλατιά», δηλαδή δὲν θάχουν γάλα τὰ γίδια καὶ τὰ πρόβατα στὸ χωριό.

Τὴ νύχτα τῆς 24ης πρὸς τὴν 25ῃ τοῦ Δεκεμβρίου, πρέπει ἡ φωτιὰ νά καίῃ στὸ τζάκι ὅλην τὴ νύχτα, δηλ. ἀκοίμητη, γιατί τὴ βραδεὶά ἐκείνη «λεχωνεύει» ἡ Παναγία. Γιὰ τὸ λόγο λοιπὸν αὐτὸ μπαίνει στὴ φωτιὰ τὸ πιὸ μεγάλο κούτσουρο, γιὰ νά καίῃ μέχρι τὸ πρωτῆ.

στ) Ἡ Πρωτοχρονιά.

Δὲν ὑπάρχει ἡ συνήθεια νά φέρουν τὴν παραμονὴ τῆς πρωτοχρονιάς τὰ παιδιά τοῦ χωριοῦ γύρω στὰ σπίτια καὶ νά λένε σχετικὰ τραγοῦδια γιὰ νά μαζέψουν χρήματα.

Τὴ νύχτα τῆς πρωτοχρονιάς, δηλ. μὲ τὸ τέλος τοῦ παλαιοῦ χρόνου ἀμιλλῶνται ποῖος νά πρωτοπάῃ πρῶτος στὴ βρῆσιν τοῦ χωριοῦ, ὕστερα ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα γιὰ νά «κλέψῃ τὸ νερό», καθὼς λένε. Πηγαίνουν στίς βρύσες, ἀνοίγουν τὰ στριφτάρια (κάνουλες), γεμίζουν ἓνα δοχεῖο μὲ νερό «κλεμένο», ρίχνουν γύρω ἀπ' τὴ βρύση μερικὰ νομίσματα (κέρματα) καὶ λίγο ρύζι καὶ ἔπειτα ἀφίνοντας τὴ βρύση ἀνοιχτὴ, γυρίζουν στὸ σπίτι. Ἀπ' τὸ νερὸ αὐτὸ πρέπει νά χρησιμοποιήσουν γιὰ τὴν πίττα

πὺν θὰ κάνουν τὸ μεσημέρι τῆς πρωτοχρονιάς, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω.

Τὸ πρωτὶ, μόλις ξημερώση ἡ μέρα, δίνεται μεγάλη σημασία στὸ ζήτημα ποῖο ἄτομο θὰ πρωτοῖδῃ κανέναν ἐκείνη τὴν ἡμέρα. Πρέπει νὰ ἰδῇ κάποιον «τυχερό» γιὰ νὰ τὸν πάῃ ἡ τύχη καλὰ ὅλον τὸ χρόνο. Πρὸ πάντων ἐπιδιώκεται νὰ ἰδῇ κανεῖς παιδιά μὲ τοὺς γονεῖς τους, ἀνθρώπους μὲ καλὴ καρδιά καὶ ὄχι γρη῏ς καὶ γέροντες ἢ ἀνθρώπους μαυροφορεμένους ἀπὸ πένθος.

Πολὺ πρωτὶ, καθὼς θυμᾶμαι, ἡ μακαρίτισσα ἡ γιαγιά μου ἡ Θεονίτσα κουβαλοῦσε ἐπάνω στὸ «μαντσατο» τοῦ σπιτιοῦ μας ἓνα μεγάλο λιθάρι (σωστὸ «γκουσκουλι») καὶ τὸ τοποθετοῦσε σὲ μιὰ ἄκρη κάτω ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι μας γιὰ νᾶναι «ἡ σακκούλα τοῦ νοικοκύρη» ὅλον τὸ χρόνο βαρεῖα σὰν τὸ λιθάρι.

Δῶρα στὰ παιδιά καὶ διάφορα παιγνίδια δὲν δίνονται, γιατίι κι ἀγορὰ δὲν ὑπάρχει νὰ ἀγορασθοῦν τέτοια πράγματα. Λίγα χρήματα. Τέτοια κεράσματα δίνονται στοὺς βαφτιστικούς καὶ σὲ συγγενικά παιδιά.

Ὁ καθέναν φροντίζει, ἰδιαίτερα τὰ μικρὰ παιδιά, νὰ φορέσουν κάτι καινούριο αὐτὴν τὴν ἡμέρα, γιὰ νὰ φοροῦν ὅλον τὸ χρόνο καινούρια ροῦχα.

Συνηθίζεται αὐτὴν τὴν ἡμέρα νὰ μὴ κλείνῃ καθόλου ἡ πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀκόμα οὔτε καὶ τὴν ὥρα τοῦ γεύματος, γιὰ νὰ εἶναι τὸ σπίτι ἀνοιχτὸ ὅλον τὸ χρόνο.

Τὴν ἡμέρα αὐτὴ, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πάῃ κανεῖς ἐπίσκεψη πρῶτα σὲ ξένο σπίτι, ἀλλὰ πρέπει πρῶτα νὰ γυρίσῃ στὸ δικό του σπίτι, γιατίι ἀλλοιώτικα θὰ γυρίσῃ ὅλον τὸν χρόνο σὲ ξένα σπίτια.

Ἐνῶ ὅλες τὶς ἄλλες μέρες, ὕστερα ἀπὸ τὸ μεσημέρι λέγεται ὁ χαιρετισμὸς «καλησπέρα», τὴν ἡμέρα αὐτὴ συνηθίζεται νὰ λέγεται καὶ τὶς ἀπογευματινὲς ὥρες ὁ χαιρετισμὸς «καλημέρα».

Τὰ χαρτιά παίζονται σὲ οἰκογενειακὲς συγκεντρώσεις καὶ σὲ περιορισμένη μόνο κλίμακα, γιὰ νὰ δοκιμάσῃ μόνο κανέναν τὴν τύχη του.

Ὅταν τὴν ἡμέρα αὐτὴ σπάσῃ στὸ σπί-

τι κανένα γυάλινο ἀντικείμενο καὶ μάλιστα καθρέφτης, εἶναι κακὸς οἰωνός, κάποιος θὰ πεθάνῃ ἀπὸ τὸ σπίτι.

ξ) Ἡ βασιλόπιττα.

Τὸ μεσημέρι τῆς πρωτοχρονιάς γίνεται ἡ πίττα. Δὲν τὴν λένε ὅμως «βασιλόπιττα». Εἶναι αὐτὴ ἡ συνηθισμένη ἀλευρόπιττα μὲ λιγάκι βούτυρο καὶ τυρὶ περισσότερο. Κατὰ γενικὸ κανόνα γίνεται ἀπὸ σιταρένιο ἀλεύρι. Οἱ φτωχοὶ τὴν κάνουν στὴν ἀνάγκη καὶ ἀπὸ ἀραποσίτικο, ὅταν δὲν μποροῦν νὰ οἰκονομίσουν καθάριο. Μέσα στὸ ἀνάδεμα (κουρκούτι) τῆς πίττας ρίχνουν τὸν «παρὰ» ἢ «μπάχτι», ὅπως λέγεται τὸ σχετικὸ νόμισμα ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὴ χρυσὴ λίρα ἄλλοῦ τῶν πλουσίων. Εἶναι δὲ αὐτὸ τὸ «μπάχτι» κάποιον κέρμα ἀνάλογο μὲ τὴν οἰκονομικὴ ἀντοχὴ τοῦ νοικοκύρη. Μερικὲς οἰκογένειες ἔχουν εἰδικὸ παλαιὸ νόμισμα «κωνσταντινὸ» τὸ ὁποῖο τὸ φυλάγουν στὸ εἰκονοστάσι καὶ τὸ χρησιμοποιοῦν μόνο αὐτὴν τὴν ἡμέρα. Ἀκόμα μέσα στὴν πίττα ρίχνουν ἓνα κομμάτι ξύλο κρανιάς ἓνα κομμάτι ἀπὸ ἄχυρο καὶ ἓνα κομμάτι ἀπὸ κλήμα ἀμπελιοῦ. Τὰ δυὸ τελευταῖα τὰ βάζουν γιὰ νὰ πᾶνε μπροστὰ καὶ νὰ προκόψουν τὰ σπαρτὰ καὶ τὸ ἀμπέλι. Τὰ ἄλλα δύο (κέρμα καὶ κρανιά) διὰ νὰ δειχθῇ ὁ πιὸ τυχερὸς τοῦ σπιτιοῦ μὲ τὸ κέρμα καὶ ὁ πιὸ γερός τῆς χρονιάς μὲ τὴν κρανιά, γιατίι ἡ κρανιά ἔχει τὸ πιὸ γερὸ ξύλο. Ἡ πίττα ἅμα ψηθῇ κόβεται σὲ διάφορα τεμάχια κυρίως τρίγωνα ποὺ ἀπολήγουν στὸ κέντρο τοῦ ταψιοῦ. Μὲ τὸ καθένα ἀπ' αὐτὰ ὀνομάζουν καὶ ἀπὸ ἓνα ἄτομο τοῦ σπιτιοῦ. Ἀκόμα ὀνοματίζουν ἓνα κομμάτι γιὰ τὸ σπίτι, ἄλλο γιὰ τὰ ζῶα, γιὰ τὰ χωράφια, τὸ ἀμπέλι. Στὸ σπίτι μου στὰ παλαιὰ χρόνια, ἐπειδὴ εἴχαμε μῦλο, βγάσαμε καὶ τὸ κομμάτι τοῦ μύλου. Σ' ἄλλα σπίτια ἔβγαζαν τὸ κομμάτι τοῦ «ἐργαστηριοῦ» ἂν εἴχαν ἢ στὸ χωριὸ ἢ ἄλλοῦ ἐργαστήρι (μαγαζί). Μερικοὶ συνηθίζουν νὰ ὀνομάζουν καὶ τὸ κομμάτι τοῦ φτωχοῦ ἢ τοῦ ξένου. Κατόπι, πρὶν ἀκόμα ἀρχίσῃ τὸ φαγητὸ γίνεται ἡ διευκρίνιση σὲ ποῖον ἔτυχε «ὁ παρὰς». Αὐτὸς θᾶναι ὁ πιὸ τυχερός. Ὅταν τύχῃ σὲ κομμάτι τὸ ὀνοματισμένο γιὰ τὰ ζῶα, τότε αὐτὸ εἶναι σημάδι πὼς τὰ

ζῶα θὰ πᾶνε γιὰ μπροστὰ ἐκείνη τὴ χρο-
νιά. "Αν βρεθῇ στὸ ἀμπέλι, τὸ ἴδιο κλπ.
"Οποῖος βρῇ στὸ κομμάτι του τὴν κρανιά,
θάναι ὁ πῶς γερός τῆς χρονιάς. "Ὡς πού
νὰ νυχτώσῃ ἐκείνη τὴν ἡμέρα δὲν κάνουν
ἄλλο τίποτε σὺς ἐπισκέψεις, παρὰ νὰ ρω-
τοῦν «ποῖος βρῆκε τὸν παρᾶ».

η) Τὰ Φῶτα.

Τὴν παραμονὴ τῶν Φωτῶν, δηλ. τοῦ
Σταυροῦ, πιστεύεται ὅτι φεύγουν τὰ «κα-
ψούρια». Ἐκονομίζονται ἀπὸ τὴ γῆ τὴν
ῥα πού θὰ πῇ γιὰ πρώτη φορὰ ὁ πα-
πᾶς τὸ «ἐν Ἰορδάνη...». Ἄπ' ἐκείνη τὴ
στιγμὴ «ἀγιάζονται» τὰ νερά. Πιστεύεται,
ὅτι ἀπὸ τὰ θαθεῖα χαράγματα συντάζον-
ται τὰ καψούρια γιὰ νὰ φύγουν καὶ μά-
λιστα λένε μεταξὺ τους:

«Φορτώστε νὰ φορτώσουμε
γιατὶ μᾶς πῆρ' ἡ μέρα
ὁ πρίφτης σὲ λίγο θὰ φανῇ
μὲ τὸ σταυρὸ στὸ χέρι».

"Ἄλλοι πάλι παραδέχονται, ὅτι τὰ κα-
ψούρια λένε:

«Φορτώστε γιὰ νὰ φύγουμε
γιατὶ θὰ φέξ' ἡ μέρα
καὶ θὰ φανῇ ὁ ζουρλόπαπας
μὲ τὸ Σταυρὸ στὸ χέρι
καὶ μὲ τὴν ἀγιαστούρα του
καὶ μὲ τὴ βρεχτούρα του».

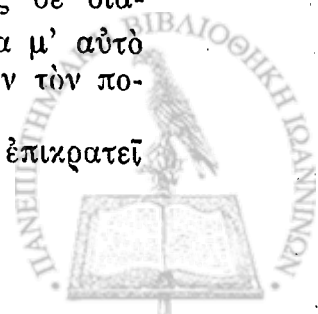
"Ἀπὸ τὸ πρῶτ' τῆς ἡμέρας αὐτῆς ἀφοῦ
πιστεύεται, ὅτι βαπτίστηκαν τὰ νερά, μπο-
ρεῖ κανένας νὰ κάνῃ ὅλες τὶς δουλειές
πού δὲν ἐπιτρέπονταν νὰ γίνουν τὰ δω-
δεκαῆμερα. Τὰ παιδιὰ δὲν ἔχουν τὴ συ-
νήθεια νὰ φέρουν γῦρο στὰ σπίτια νὰ
τραγουδᾶνε καὶ νὰ μαζεύουν χρήματα.
Μόνον ὁ παπᾶς τοῦ χωριοῦ τὴν ἡμέρα αὐ-
τὴ φέρνει τὸ γῦρο τοῦ χωριοῦ. "Ὑστερα
ἀπ' τὸν ἀγιασμὸ παίρνει μαζί του καὶ
1 - 2 παιδιὰ μὲ σακκούλια καὶ κάμνει τὶς
ἐπισκέψεις στὰ σπίτια ψέλνοντας «τὸ ἐν
Ἰορδάνη...». Ραντίζει ὅλα τὰ δωμάτια
τοῦ σπιτιοῦ, τὰ ὑπόγεια, ἀκόμα καὶ τὰ ἀ-
χούρια γιὰ νὰ βοηθήσῃ ὁ ἀγιασμός καὶ τὰ
ζῶα. Στὸν παπᾶ δίνονται, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ
χρήματα (κέρματα) πού ρίχνονται στὸ κα-
καβάκι (μπαγρατσέλι) μὲ τὸ ἀγιασμένο
νερὸ καὶ διάφορα «καλούδια» ἥτοι ξηρὰ
κεράσια, καρίδια, μύγδαλα, λεφτόκαρα,
κνιδώνια κλπ. Τὰ παιδιὰ πού εἶναι κοντὰ

στὸν παπᾶ τὰ βάζουν στὰ σακκούλια.

Τὴν ἄλλη μέρα, δηλ. τὴν πραγματικὴ
γιορτὴ τῶν Θεοφανείων, ἀδειάζονται ὅλα
τὰ νερά πού ὑπάρχουν σὲ δοχεῖα στὸ σπίτι
(βαρέλλες, καζάνια κλπ.). Πρέπει νὰ
μποῦν σ' αὐτὰ καινούργια νερά «ἀγιασμέ-
να». Ἀπὸ κάθε σπίτι κουβαλοῦν στὴν ἐκ-
κλησίᾳ κι ἓνα δοχεῖο, τὸ ὁποῖο τὸ γεμίζουν
πρῶτα μὲ νερὸ στὴ βρύση. Τὸ δοχεῖο αὐ-
τὸ (μαστραπᾶς, λαένι, μπρίκι κλπ.) τυλί-
γεται γύρω μὲ λίγα κλωνιά ἀπὸ ἄχυρο
βορίζας (σάλμα). "Ὅλα τὰ δοχεῖα μὲ τὸ
σάλμα τυλιγμένα τοποθετοῦνται γύρω ἀ-
πὸ τὸ τραπέζι πού θὰ κάνῃ ὁ παπᾶς τὸν
ἐπίσημο ἀγιασμό. Παρουσιάζουν κάποια
χαρακτηριστικὴ ὄψη περίεργη ὅλα τὰ ποι-
κίλα αὐτὰ δοχεῖα καθὼς εἶναι τυλιγμένα
καὶ ἔτσι τοποθετημένα. Ὁ ἀγιασμός, ὅταν
εἶναι καλοκαιρία γίνεται στὴν πλατεῖα
τοῦ χωριοῦ (Μεσοχωρι). "Ὅταν ὅμως ὁ
καιρὸς δὲν ἐπιτρέπει γίνεται αὐτὸς μέσα
στὴν ἐκκλησίᾳ. Κατὰ τὸν ἀγιασμὸ «βγαί-
νει», καθὼς λένε καὶ ἡ εἰκόνα τῶν Θεο-
φανείων. "Οποῖος δώσῃ τὰ περισσότερα
γίνεται «νουνός της». Τοῦ τὴν δίνει ὁ πα-
πᾶς νὰ τὴν κρατᾷ γιὰ νὰ περνοῦν οἱ πι-
στοὶ καὶ νὰ τὴν ἀσπάζονται. Ἡ πράξη
αὐτῇ, πού παίρνει ἐπιδεικτικὸ χαρακτήρα,
ἀποβλέπει μόνον στὴν ἐνίσχυση τοῦ ἐκκλη-
σιαστικοῦ Ταυείου.

"Ὑστερα ἀπὸ τὸν ἀγιασμό, ὁ κάθε ἔ-
νας παίρνει ἀπὸ τὴ λεκάνη τοῦ παπᾶ μ' ἓ-
να φλυτζάνι ἢ μ' ἓνα μπρικᾶκι λίγο «ἀ-
γίασμα» καὶ τὸ ρίχνει στὸ δικό του δο-
χεῖο. Ἔτσι ἀγιάζεται ὅλο τὸ νερὸ καὶ τὸ
παίρνει στὸ σπίτι του. Μὲ τὸ ἀγιασμένο
αὐτὸ νερὸ ραντίζουν τὰ χωράφια, τὰ ἀμ-
πέλια, τὰ ζῶα κλπ. καὶ σ' ἓνα μπουκαλάκι
κρατοῦν ἀπ' τὸ νερὸ αὐτὸ καὶ τὸ τοποθε-
τοῦν στὸ εἰκονοστάσι τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ πα-
λαιὸ ἀγίασμα ποῦχε τὸ μπουκαλάκι ἀπ'
τὴν προηγουμένη χρονιά τὸ χύνουν σὲ κα-
θαρὸ μέρος στὸ ἀμπέλι ἢ στὸ χωράφι. Τὸ
ἀγίασμα αὐτὸ πού εἶναι στὸ εἰκονοστάσι
χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴ διάρκεια τῆς
χρονιάς γιὰ ἱαματικοὺς σκοποὺς σὲ διά-
φορες ἀρρώστιες καὶ ἰδιαίτερα μ' αὐτὸ
βρέχει κανεὶς τὰ μάτια του, ὅταν τὸν πο-
νοῦν.

Σχετικὰ γιὰ τὸν καιρὸ πού ἐπικρατεῖ

τὴν ἡμέρα τῶν Φώτων, λένε, ὅτι δὲν πρέπει τὴν ἡμέρα αὐτὴ νὰ βρέξη καθόλου. Μάλιστα λένε, ὅτι δὲν πρέπει γιὰ τὶς καλλιέργειες «οὔτε λαγὸς νὰ κατοικήσῃ». Σχετικά λένε ἀκόμα καὶ τοῦτο σὲ στίχους:

«Χαρὰ στὰ Φῶτα τὰ ξερὰ καὶ τὴ Λαμ-
(πρὴ βρεμένη
καλότυχος ὁ γεωργὸς ποῦχει τὴ γῆ
(σπαρμένη)».

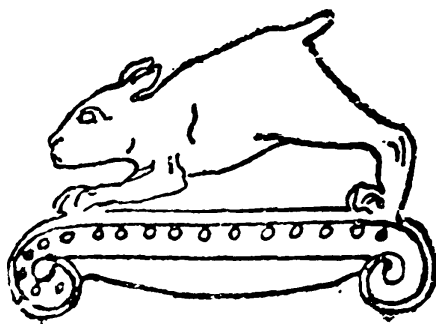
θ) Σὰ ν κα τα κλειῖδα καὶ σὰ ν
ἐπίλογος.

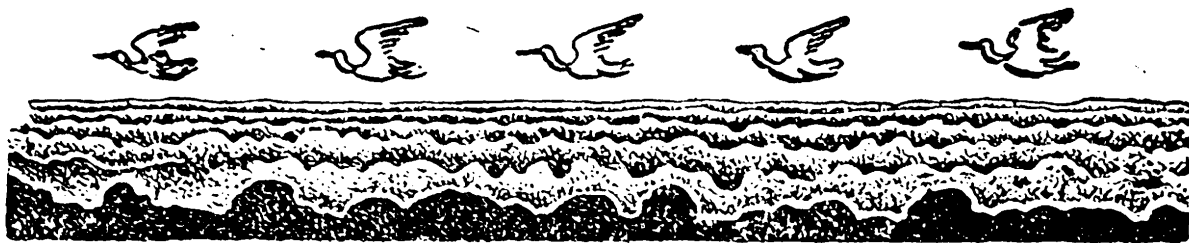
Καθὼς εἶπαμε καὶ στὴν ἀρχή, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα σὲ κάθε τόπο καὶ κατὰ συνέπεια καὶ στὸ χωριό μου, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ βρίσκωνται ἀνακατωμένα καὶ μὲ διάφορες ὁλήψεις. Ἄν λάβουμε δὲ ὑπ' ὄψει μας, ὅτι ἀπ' τὰ στόματα τῶν γιαγιάδων καὶ τῶν παπύδων μας ἔχουμε ἀκούσει σχετι-
κὰ μὲ ὅσα διαλάβαμε πρὸ πάνω κι ἓνα σω-
ρὸ σχετικὲς ἱστορίες, ὅπως π.χ. ἡ τάδε ἔ-
μεινε βουβή, γιατί μίλησε τὴ νύχτα καὶ
τῆς πῆραν τὰ καψούρια τὴ φωνή, ἡ τάδε
τρελλάθηκε, γιατί λούσθηκε κι ἔχυσε τὰ
νερὰ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, ἡ τῆς τάδε τῆς
ἔπτεσαν τὰ μαλλιά, γιατί ἔκανε τὸ παρα-
πίνω, ὁ τάδε μύλωνᾶς ἔπαθε πολλὰ βάσα-
να, γιατί κοιμήθηκε τὰ δωδεκάημερα στὸ
μύλο, ἡ τάδε γυναῖκα ἔπαθε τὰ καὶ τά...

βάσανα, γιατί νύχτωσε κοντὰ στὸ μύλο ἢ
πέρασε γεφύρι κλπ. κλπ. καταλαβαίνει κα-
νένας πὼς δὲν εἴμαστε ὅλοι μας ἀνεπηρέα-
στοι ἀπὸ τὰ μικρά μας χρόνια.

Γιὰ καλὴ τύχη σήμερα τὸ ξεκάθαρο
πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας καὶ
ἡ μηχανικὴ καὶ κοινωνικὴ πρόοδος ἔχουν
ἐξουδετερῶσει πολλὰς ἀπὸ τὶς βλαβερὰς
αὐτὲς προλήψεις καὶ ταυτόχρονα ἔχουν ἐπι-
δράσει στὸ νὰ ἐγκαταλειφθοῦν πολλὰ ἀπ'
τὰ παραπάνω ἦθη καὶ ἔθιμα. Ὅσα γρά-
φονται παραπάνω ἀντιπροσωπεύουν μιὰ
περίοδο τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ μου περίπου
τοῦ μισοῦ αἰῶνα μας ποὺ περνᾶμε. Θεω-
ρήσαμε καθήκον μας νὰ φέρουμε αὐτὰ τὰ
στοιχεῖα στὴ δημοσιότητα, γιατί εἶναι δυ-
νατό, ὅταν αὐτὰ εἶναι κάπου δημοσιεύμέ-
να νὰ χρησιμεύσουν στοὺς εἰδικούς εἴτε
γιὰ νὰ τὰ μελετήσουν αὐτούσια, ὅπως εἴ-
ναι, εἴτε νὰ τὰ συγκρίνουν, νὰ τὰ παρα-
βάλουν μὲ ἄλλα ἄλλων περιοχῶν καὶ τό-
πων. Τὰ ἄλλα λαογραφικὰ στοιχεῖα ποὺ
σχετίζονται μὲ ὅλες τὶς ἄλλες γιορτὲς τοῦ
χρόνου, τοὺς διάφορους μῆνες κλπ. θὰ δη-
μοσιεύσουμε μὲ ἄλλη εὐκαιρία.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

ΚΩΣΤΑ ΑΓΝΑΝΤΗ

ΖΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΚΑΙΡΟΥ

ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ

Ήταν μιὰ μέρα χινοπωριοῦ λίγο τσουχτερή. 24 Νοέμβρη τοῦ 19...

Οἱ δύο συνταξειδιῶτες πῆραν χαράματα τὸ τραῖνο στὴν Ὀμόνοια καὶ κατέβηκαν στὸν Πειραιᾶ.

Θὰ ταξίδευαν μὲ τὴν «Πύλαρο»· κατὰστρωμα ὁ Δῆμος ὁ Ψηλὸς καὶ δεῖτερη θέση ὁ Γάκης ὁ Ταπέκης.

Τὰ δυὸ Κεφαλλονίτικα βαπόρια, ἡ «Ἀσσος» καὶ ἡ «Πύλαρος» ἔφενυγαν πάντα τὴν ἴδια μέρα καὶ τὴν ἴδια ὥρα. Μὰ τοῦτοι προτίμησαν τὴν «Πύλαρο». Ἐπλεε, λέγαν, γρηγορώτερα.

Στὴν παραλία ἀπὸ ὥρα τώρα οἱ βαλτοὶ βαρκάρηδες ξελαρρυγγίζονταν φωνάζοντας:

—Ὅλοι δῶ μὲ τὴν «Πύλαροoooo».

—Ὅλοι μὲ τὴν «Ἀσσοoooo» καὶ μιὰ μακαρονάδα τζάμπασαααα.

Οἱ ἐπιβάτες ταξιδεύουν σχεδὸν μὲ τὸ τίποτε. Ἀγριὸς ὁ συναγωνισμὸς ἀνάμεσα στὰ δυὸ καράβια.

Πρώτη ἀπὸ τὸ λιμάνι βγῆκε ἐκεῖνο τὸ πρωτὶ ἡ «Πύλαρος». Λίγο ὕστερα σαλπάρισε καὶ ἡ «Ἀσσος».

Στὸ ταξειδί: ἔβγαινε ἡ «Πύλαρος» ἀπὸ τὸ ἕνα σκάλωμα, ἔμπαινε ἡ «Ἀσσος».

Στὴ συνάτησή τους γκάριζαν μανιακὰ οἱ σειρήνες καὶ τῶν δυὸ βαποριῶν καὶ οἱ βροσιὲς καὶ οἱ βλαστίμιες ἀπὸ τὰ πληρώματα τους ἔδιναν κι' ἔπερναν ἀδιάκοπα.

Τὸ παράξενο ἦταν πὼς φανατιζόνταν καὶ οἱ ἐπιβάτες καὶ λάβαιναν καὶ τοῦτοι ἐνεργὸ μέρος στὰ γιουχαίσματα· τὸ τι γινόταν μὴ ρωτᾷς· μέγας ὁ φανατισμὸς. Ἐχτρα μανιακὴ ἐκδηλούμενη μὲ φωνές, ἄσμενες χειρονομίες καὶ μουντζές ἀκόμα.

Τὴν ἄλλη μέρα, ξημερώματα τῆς Ἀη-Αἰκατερίνης, μιὰ ὥρα πάνω - κάτω, πρὶν

καλὰ φέξει, ἡ «Πύλαρος» εἶχε πιάσει Ἰθάκη· καὶ ἔπλεε τώρα στὸ ἐξωτερικὸ τῆς λιμάνι, δίπλα στὸ φανάρι τοῦ Ἁγίου Ἀντρέα.

Οἱ ἐπιβάτες τῆς ἀγουροξύπνησαν, ὅπως γινόταν πάντα τὶς νύχτες στὰ σκαλώματα· μὰ δὲν τὸ κούνησαν ἀπ' τὶς κουκέτες τους. Βροχή, κρύο καὶ δυνατὸς ἀέρας πάνω στὸ κατὰστρωμα· ποῦ νὰ ξεμυτίση κανεῖς.

Ξαφνικὰ κεῖ ποὺ ἔστριβε γιὰ νᾶβγη στὸ πέλαο, νὰ καὶ ξεκαμπάει μπροστά τῆς ἡ «Ἀσσος», ὁ ἐχτρός!

Ἐπλεε γραμμὴ ἴσια καταπάνω τῆς.

Ἡ Σειρήνα τῆς «Πύλαρου» σφύριξε τότε δαιμονισμένα κι' ὁ καπετάνιος τῆς φώναξε μὲ ἀγριοφωνάρα:

—Ποῦ πᾶς ρέ; ποῦ πᾶς ρέ κερα...

Μὰ οὔτε πρόφτασε ν' ἀποτελειώσῃ καὶ ἡ σύγκρουση ἔγεινε μὲ τόσο κρότο ποὺ λές κι' εἶχαν πέσει χίλιοι κεραυνοὶ μαζί.

Ἡ «Ἀσσος» ἔχωνε τὴν πλώρη τῆς μέσα στὴν «Πύλαρο» σὰν τὸ δολοφόνου ποὺ μπήχνει τὴν κάμα στὰ στήθια τοῦ θύματος του.

Δὲν τὴν ἔκοψε πέρα-πέρα, στὰ δύο· ἔλειπε λίγο. Τὴν κτύπησε κεῖ πλάγια, κατὰ τὴν πλώρη τῆς, ἀνάμεσ' ἀπ' τὴ δεύτερη θέση καὶ τὸ προστινὸ τῆς ἀμπάρι, ἔτσι ποὺ ἀπόφραξε τέλεια τὴ σκάλα ποὺ κατέβαινε στὴ θέση.

Τὰ νερὰ μπῆκαν τότε ὅλα μέσα, ἡ θέση γιόμισε ἀπὸ θάλασσα καὶ ὅλοι οἱ ἐπιβάτες τῆς βρέθηκαν ἀποκλεισμένοι μέσα στὸν ὑγρὸ τάφο τους, σὰν τὸ ποντικὸ στὴ φάκα.

—Πᾶν! πνίγηκαν ὅλοι στὴ δεύτερη θέση φώναζαν ἀπελπισμένα ἀπὸ τὸ κατὰστρωμα.

Κι' ὁ Δῆμος ἔκλαιγε τὸν Γάκη:

— Ἀμάν! πάει ὁ Γάκης· πῶ-πῶ τί ἔπα-
θα! κραύγαζε, πάει τὸ παιδί!!!

Ἡ «Πύλαρος» ἄρχισε νὰ γέρονη λίγο πρὸς τὰ μπρός, σὰν γιόμισε ἀπὸ θάλασσα ὅλο τὸ προστινὸ τῆς διαμέρισμα· μὰ δὲ βούλιαξε. Στάθηκε ἔτσι κατὰ πῶς ἦταν κολλημένη μὲ τὴν πλώρη τῆς «Ἀσσοῦ». Κρατιῶνταν πλεούμενη γιατί, ἐκτὸς πού ἀκουμποῦσε στὴν «Ἀσσο», δὲν εἶχαν εἰσχωρήσει τὰ νερά τῆς θάλασσας καὶ στὸ ὑπόλοιπο καὶ μεγαλύτερο πρὸς τὰ πίσω τμήμα τῆς.

Τὰ διαμερίσματα τοῦ κύτους τῆς ἦταν στεγανὰ χωρισμένα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Οἱ ἐπιβάτες τῆς «Πύλαρου» εἶχαν ὅλοι πανικοβληθῇ καὶ πλειότερο ὅσοι βρισκόταν στὸ κατὰστρωμα· ἐνὸς μπαίνοντας ἡ πλώρη τῆς «Ἀσσοῦ» μέσα στὴν «Πύλαρο» τοῦκοψε καὶ τὰ δύο πόδια. Ἐναν ἄλλο τὸν σφήνωσε καλὰ-καλὰ κεῖ πού μπῆκε καὶ τὸν ἔσκασε. Τὰ πτώματα καὶ τῶν δυανῶν ἔπεσαν ὕστερα, σὰν ξεκόλλησαν τὰ καράβια, μέσα στὸ ἀμπάρι, ποῦχε γιομήσει θάλασσα.

Τὸ φρικιαστικὸ τοῦτο μεγάλωσε ἀκόμα πλειότερο τὸν τρόμο καὶ τὴν ταραχὴ παντοῦ σ' ὅλο τὸ κατὰστρωμα τῆς «Πύλαρου».

«Ὅλοι φώναζαν· ὅλοι κραύγαζαν· ὁ φόβος μὴ πνιγῶν τοὺς εἶχε κυριέψει σὲ μορφὴ πανικοῦ.

Οἱ καπεταναῖοι ἀλληλοβριζόνταν ἀκόμα καὶ βλαστημοῦσαν ὅλων τῶν εἰδῶν τὶς βλαστήμιες ἀποδίνοντας τὴν εὐθύνῃ γιὰ τὴ σύγκρουση, ὁ ἓνας στὸν ἄλλον. Καὶ σὰν νὰ μὴ ἔφταναν ὅλα τοῦτα βρογὴ ἀκατάπαυστη, ἀέρας καὶ κρῦο τσουχτερὸ συμπλήρωναν τὴν ὅλην εἰκόνα μιανῆς ὀλότε-
λα ζωντανῆς κόλασης.

Ὁ καϋμένος ὁ Δῆμος ἔτρεξε εὐθύς ἀμέσως νὰ ἰδῇ τί ἀπόγινε ὁ Γάκης· νὰ τοῦ προσφέρῃ, ἂν μποροῦσε, βοήθεια. Μὰ πῶς νὰ προχωρήσῃ πού ἡ «Ἀσσο» εἶχε φράξει τὴ σκάλα κι' ἀπομονώσει ὅλη τὴ δεύ-
τερη θέση.

Κατευθύντηκε τότε ἐκεῖ ποῦχε σταμα-
τήσῃ ἡ κόρη τῆς πλώρης τῆς «Ἀσσοῦ»· ἄκουσε κατὰ κεῖ κατὰ φωνὲς γυναικείες καὶ σάμπως νὰ διάκρινε, τοῦ φάνηκε, μιὰ σὰν γυναῖκα, στὰ κάτασπρα, νὰ βγαίνῃ μέ-

σα ἀπ' τὴν πνιγμένη θέση. Πλησίασε τότε γρήγορα· καὶ τὴ χαρὰ· κείνη ἀκριβῶς τὴν ὥ-
ρα ἔβγαινε κι' ὁ Γάκης ἀπὸ μέσα· τοῦδινε τὸ χέρι τῆς ἢ γυναῖκα· πλάϊ τῆς ἓνα κορι-
τσάκι καταφοβισμένο· ἤθελε μὰ δὲν μπο-
ροῦσε νὰ κλάψῃ «Ὅλοι τοὺς ἔσταζαν θά-
λασσα ἀπ' τὸ κεφάλι, ὡς τὰ νύχια καὶ
τουρτούριζαν ἀπὸ τὸ κρῦο.

— Πούησαι, ρε Γάκη· ἀναφώναξε ὁ
Δῆμος καὶ τὸν ἀγκάλιασε σφιχτά· τὸν ἄρ-
παξε, θηρίο ὅπως ἦταν ὡς ἐκεῖ πάνω, τὸν
φίλησε καὶ τὸν τοποθέτησε ἀκουμπηστά
στὸ φουγάρο τοῦ βαποριοῦ νὰ μὴν ἀπο-
κοκκαλιάσῃ· ἐκεῖ θὰ στέγωνε καὶ λίγο.

Ὁ Γάκης στόμα εἶχε καὶ μιλιὰ δὲ μπο-
ροῦσε νὰ ἀρθρώσῃ· ἔτρεμε σύγκορμος· εἶ-
γε ἰδεῖ τὸν γάσο ὀλόβολο μὲ τὰ μάτια. Τὶ
λέω; εἶχε κι' ὅλας πνιγεῖ. Ἀποροῦσε κι'
ὁ ἴδιος πῶς ἦταν δυνατό νὰ εἶναι ζων-
τανός.

Σὰν συνῆρθε, ἀργότερα, διηγόταν πῶς
ἦταν μισοκοιμισμένος ἀπάνω στὴν κονκέ-
τα του ὅταν σὰν νὰ τοῦ φάνηκε πῶς ἄκου-
σε κάτι φωνὲς στὸ κατὰστρωμα καὶ σύγκαι-
ρα τὸ γκάρισμα τῆς σειρήνας. Σὲ μιὰ μα-
κρὰ στιγμὴ ὕστερα, ἓνας μεγάλος καὶ
τρομερός βρόντος ἐπακολούθησε στὴν ἴδια
πλευρὰ τοῦ θώρακα τοῦ πλοίου, πού ἦταν
καὶ ἡ κονκέττα του. Τὰ φῶτα σβήστηκαν
μονομιᾶς. Τὸ τράνταγμα τοῦ σιδερένιου
θώρακα τὸν τίναξε βίαια κάτω στὸ πά-
τωμα. Ἡ θάλασσα μπῆκε ὀρμητικὴ σ' ὅ-
λη τὴ θέση, ἄκουσε ἓνα δύο ὦχ κι' ὕστε-
ρα... πνίγηκε!! Ναι πνίγηκε. Μὰ τὴ στιγ-
μὴ, ὡς φαίνεται, πού θὰ πάλευε ἀκόμα μὲ
τὸ θάνατο, πρὶν χάσῃ τέλεια τὶς αἰσθήσεις
του, θὰ κούνησε ἀσυνείδητα τὰ χέρια του
μέσα στὸ νερὸ — κολίμπι δὲν ἤξερε—για-
τί ἔτσι ἐξηγιόταν πού ἐνοιωσε ἄξαφνα νὰ
τὸν σηκώνουν τὰ νερά. Τοῦτα δὲν εἶχαν
φτάσει ὡς τὸ ταβάνι μέσα στὴ θέση· μπο-
ρεῖ τὰ χέρια του καὶ νάγαν ἀκουμπήσῃ
καὶ σὲ κανένα στέρεο πρᾶγμα. Ποιὸς ξέ-
ρει. Ἴσως καὶ νᾶταν θέλημα Θεοῦ νὰ μὴν
πνιγῇ μέσα στὴ θέση ὅπως συνέβηκε σὲ
ἄλλους ἐπιβάτες ἐκεῖ μέσα. Ἀρπάχτηκε
τότε γρήγορα ἀπὸ μιὰ σπασμένη σανίδα
τῆς ὀροφῆς· ἦταν ὅ,τι χρειάζοταν γιὰ νὰ
κρατιέται πλεούμενος· σωστὸ σωσίβιο. Κεί-
νη τὴ στιγμὴ, σὰν συνῆρθε, διάκρινε ἀπὸ

πέρα μέσα στο λίγο φῶς ποῦμπαινε ἀπὸ μιὰ χαραμάδα μιὰ γυναῖκα μὲ τὰ νυχτικά της πὺν χαροπάλευε καὶ φώναζε:

—Τὸ παιδί μου! Σῶστε τὸ παιδάκι μου! σῶστε μας!

Φώναζε μπάς καὶ τὴν ἀκούση κανένας ἀπὸ τὸ κατάστρωμα καὶ χωμένη ὅπως ἦταν στὸ νερὸ μέχρι τοὺς ὤμους της πάσχιζε ν' ἀνέβη μὲ τὸ ἓνα της χέρι. Μὲ τὸ ἄλλο κρατοῦσε ὅσο μπορούσε ψηλὰ τὴν κορούλα της γιὰ νάχη τὸ κεφάλι της πάνω ἀπὸ τὸ νερό· μὰ πῶς ν' ἀνέβη μὲ τὸ ἓνα χέρι;

Ὁ Γάκης, σὰν τὴν εἶδε νὰ στέκηται ἐκεῖ χωρὶς νάναί κρεμασμένη ἀπὸ πουνενά, κατάλαβε πῶς κάπου θὰ πατοῦσε· μόνο ἀπὸ ἐκεῖ ἦταν ἐλπίδα νὰ βγῇ κι' αὐτὸς ἀπάνω, νὰ σωθῇ. Καὶ μ' ἓνα σάλτο, θανάτου πήδημα μέσ' στὸ νερό, βρέθηκε κοντὰ στὴν ἀλλόφρονη γυναῖκα· πατοῦσε τώρα καὶ τοῦτος κάπου κεῖ στερεά, μέσα στὸ νερό.

Ἀρπάζει τότε μονομιᾶς τὸ κοριτσάκι ἀπὸ τὰ χέρια τῆς μάνας καὶ τὸ σπρώχνει πρὸς τ' ἀπάνω, ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν χαραματιὰ πὺν φώτιζε λίγο τὸ φῶς τῆς χαρῆς. Πιάνει ὕστερα μέσα στὸ νερὸ τὴν γυναῖκα ἀπὸ τὴ μέση της καὶ τὴ βοηθάει ν' ἀνέβη καὶ ἀνεβαίνοντας τοῦδωσε ἔπειτα καὶ τούτῃ τὸ χέρι της καὶ τὸν τράβηξε πάνω στὸ κατάστρωμα· ἦταν ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ στιγμή πὺν κατάφτανε κι' ὁ Δῆμος καὶ ἀγκαλιάστηκαν.

Κεῖ, κολητά, στὴ ζεστὴ καπνοδόχο δὲν ἔμεινε καὶ πολὺ ὁ Γάκης, γιὰτὶ ὅλοι οἱ ἐπιβάτες διατάχθηκαν ν' ἀνέβουν στὴν «Ἀσσο». Οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ μηχανικοὶ καὶ τῶν δυὸ βαποριῶν ἔκαμαν μιὰ σύσκεψη κι' ἀποφασίστηκε νὰ ξεκολλήσουν τὰ δυὸ καράβια κάνοντας ὀπισθεν ἢ «Ἀστος». Ὁ καπετάνιος ἔπειτα τῆς «Πύλαρου» θάκανε μιὰν ὕστατη προσπάθεια νὰ ἦν κατευθύνῃ, ἔτσι μισοπνιγμένη, μέχρι τὴν προκυμαία τοῦ λιμανιοῦ τῆς Ἰθάκης· εἰ θὰ τὴν ἔρριχνε ἔξω, στὴν ἀμμονδιά.

Ἔτσι κι' ἔγινε· δὲ βούλιαξε ὅσο νὰ τάση.

Στὸ μεταξὺ ἡ «Ἀσσο» ἀποβίβασε ὅλους τοὺς ναυαγούς στὴν προκυμαία.

Κι' ὁ μὲν Δῆμος, δὲν εἶχε χάσει τίπο-

τε· βγῆκε μὲ τὰ πράγματά του. Ὁ ἄτυχος Γάκης ὅμως βγῆκε μισόγυμνος, ἔτσι ὅπως κοιμόταν στὴν κουκέττα του τὴν ὥρα τῆς σύγκρουσης.

Μούσκεμα ὅλος ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὰ πόδια. Οἱ λίγες ἀποσκευές του εἶχαν πνιγεῖ στὴ θέση.

Σὰν ξεμπαρκαρίστηκε κάθησε κεῖ στὸ πεζοῦλι τῆς προκυμαίας τρεμουλιασμένος, μὲ λίγα μουσκεμένα ροῦχα πὺν φοροῦσε κολλημένα στὸ πετσί του καὶ μὲ τὸ φόβο καὶ τὴν τρομάρα ζωγραφισμένα στὸ πρόσωπό του.

—Ἐλα παιδάκι μου, στὸ σπῖτι μου νὰ ξεσταθῇς καὶ νὰ στεγνώσῃς· ἄκουσε μιὰ φωνή· νὰ τοῦ λήη.

Ἀκριβὴ Παπάζογλου λεγόταν· ποτὲ του δὲ λησμόνησε ὕστερα σ' ὅλη του τὴ ζωὴ τὸ ὄνομα τῆς καλῆς αὐτῆς γρηούλας πὺν τὸν περιμάζεψε στὸ φτωχικὸ της σπιτάκι.

Ἀπὸ τὴν Ἰθάκη ὁ Γάκης δὲν τηλεγράφησε παρὰ μόνο στοὺς Κουναβάδες στὴν Ἀθήνα· τοὺς δικούς του στὸ χωριό, μιὰ καὶ δὲν τοὺς εἶχε διόλου εἰδοποιήσει, ἔκρινε σκόπιμο νὰ μὴ τοὺς ἀνησυχῇ· σὲ τοῦτο ἦταν σύμφωνος καὶ ὁ Δῆμος· οὐτ' αὐτὸς ἄλλως τε εἶχε εἰδοποιήσει τὴν φαμίλια του γιὰ τὴν ἀναχώρησή του.

Ἡ εἶδηση γιὰ τὸ ναυάγιο συγκίνησε βαθεῖα ὅλη τὴ μικρὴ τότε Ἑλλάδα.

Ἰδιαίτερα κατατάραξε τὶς περεφύρειες πὺν ἐξυπηρετοῦσαν τὰ δυὸ συγκρουσθέντα ἀτμόπλοια.

Ὅλοι οἱ τηλεγραφητὲς βρισκόταν ἀπάνω στὰ χειριστήρια καὶ τὰ λιγοστὰ τῆς κακῆς ὥρας τότε τηλέφωνα δὲν εὑρίσκαν ἡσυχία. Ὁ ἓνας μετέδιδε στὸν ἄλλο, ὅτι μάθαιναν ἀπὸ τὰ παραρτήματα πὺν ἔβγαιναν ἀράδα κεῖνο τὸ πρωῒνό στὴν Ἀθήνα.

Καὶ ἦταν φυσικό. Οἱ πρῶτες εἰδήσεις ἔφερναν τὴν «Πύλαρο» βυθισμένη «αὐτανδρῶ»· βούλιαξε μ' ὅλο τὸν κόσμο ποῦχε μέσα!

Πάνω στὴν ὀρεινὴ κωμόπολη ἡ εἶδηση ἔφτασε τὴν ὥρα πὺν γύριζαν οἱ πανηγυριῶτες ἀπὸ τὸ παρεκκλησί τῆς «Ἀη-Αἰκατερίνης». Κόσμος πολὺς μαζεύτηκε ἔξω ἀπὸ τὸ Τηλεγραφεῖο, ἐδῶ πρὶν πολλὰς ἡμέρες εἶχε μαθευτεῖ στὸ χωριὸ ἀπὸ γράμμα

τοῦ Δήμου στὴ γυναῖκα του πὼς σκόπευε ν' ἄρθη στὴν πατρίδα· πρόσθετε μάλιστα ὅ- τι ἴσως ἔρθει κι' ὁ Γάκης τοῦ Ταπέκη. " Ἄλλη εἵδηση ὅμως δὲν εἶχε ἔρθει.

" Ἀρχισαν λοιπόν, οἱ εὐλογες ἀνησυχίες μὴν τυχόν ἦταν κι' αὐτοὶ μέσα στὴν « Πύ- λαρο ».

Στοὺς γονεioύς τοῦ Γάκη, μύριοι ψύλ- λοι μπῆκαν στ' αὐτιά. Ἡ ἀνησυχία τους μεγάλη· ἐρχόταν στιγμές πὺν πέρναε σὰν ἀστραπὴ ἀπὸ τὸ νοῦ τους ἡ σκέψη πὼς μπορεῖ καὶ νὰ ἦταν καὶ ὁ Γάκης τους μὲ τοὺς πνιγμένους. " Ὑστερα ὅμως σκεπτό- ταν πάλι κι' ἔλεγαν μέσα τους πὼς; ἔτσι θ' ἄφευγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα χωρὶς νὰ τοὺς ρωτήσῃ; χωρὶς νὰ τοὺς εἰδοποιήσῃ; Δὲν εἶναι δυνατό. " Ὁχι δὲν εἶναι δυνατό. Ἡ- σύχαζαν ἔτσι. Κι' ἐκεῖ πὺν ἡρεμοῦσαν λί- γο, μὲ τὴν παρήγορη τὰ-τὴ σκέψη, ἄρχι- ζαν πάλι ἄλλες νὰ γεννιοῦνται μέσα τους, μαῦρες κι' ἐφιαλτικές. Εὗρισκαν ὅτι μὴ ὄντας τὸ παιδί εὐχαριστημένο καὶ μὴ ὑ- ποφέροντας τὰ μοῦτρα τοῦ Κουναβᾶ, τοὺς τὸ εἶχε δὲ γράψει τοῦτο πολλὰς φορές, δὲν ἦταν παράξενο νὰ τοῦ μαύρισε τὸ μάτι καὶ νὰ ξεκίνησε μαζί μὲ τὸν Δῆμο· μπορεῖ.

— Πῶ-πῶ παιδί μου

— Πῶ-πῶ παιδάκι μου

ἄρχισε τότε νὰ ξεφωνίζῃ προκαταβολικά ἡ Ταπέκενα καὶ ὁ πατέρας νὰ ξεπετιέται ἀπότομα ὀλόρθος καὶ νὰ κτυπάῃ μὲ τὰ δυὸ του χέρια τὸ κεφάλι του.

— Ἀμάν! νὰ μὴν ἔχωμε τέτοιο τυχε- ρὸ γυναῖκα φώναζε· καὶ ὅλο πῆγαινε κι' ἐρχόταν κεῖνο τὸ πρωῒνὸ ὥς κάτω στὸν Παρδαλάκη, τὸν τηλεγραφητή, ἓνα λε- βέντη Κρητικό, πὺν ἦταν κολλημένος στὸ χειριστήρι, ζητώντας νὰ μάθῃ νέα ἀπὸ τὸν συνάδελφό του κάτω στὴν πολιτεία. " Ὅσο περνοῦσαν τὰ λεπτὰ τῆς ὥρας, ἄλλο τόσο καὶ μεγάλωνε ἡ ἀνησυχία του κι' ἡ ταραχή. Εἶχε μαθευτεῖ, βλέπεις, πὼς ἡ « Πύλαρος » βούλιαξε καὶ μέσα ἦταν, ἔλε- γαν, ὁ Δῆμος καὶ ὁ Γάκης. " Ἐτσι τώρα εἶ- χε μορφολογηθεῖ καὶ κοινολογηθεῖ στοὺς χωριανούς ἡ ἀπαίσια εἵδηση καὶ ὅπου νὰ στριβε τὸ μάτι του ὁ καῦμένος ὁ Ταπέκης, ὅλο καὶ φάτσες ἀνήσυχες ἀτένιζε, ἔτσι πὺν τοῦ λαμπάδιαζαν πεῖδὸ πολὺ τὴν ἀγω-

νία.

Κεῖ στὴ γωνιά τοῦ μαγαζιοῦ, κάτω ἀπὸ ἡλεγραφεῖο, καθόνταν χωμένοι ἀπὸ ὦρα τώρα, ὁ Ταπέκης καὶ ἡ Ταπέκενα μὲ τὸ κεφάλι κρεμασμένο σὰν νὰ τοὺς πῆγαι ναν στὴν καρμανιόλα. Ἡ Ταπέκενα μὲ μά- τια κατακόκκινα ἀπὸ τὸ σιγὸκλαμα μουρ- μοῦριζε συνέχεια :

— Παιδί μου - παιδάκι μου

— Παιδί μου - παιδάκι μου

μὴ σώσ' καὶ μὲ βρῇ τέτοια φουρτούνα.

Ἡ Ταπέκης εἶχε στείλει ἓνα τηλεγράφη- μα στὴν Ἀθήνα εὐθὺς σὰν μαθευτήκε ἡ εἵδηση τοῦ ναυαγίου· μὰ ἡ ἀπάντηση θ' ἄργοῦσε ὥς αὔριο· κι' ὥς τότε ποῖς βά- σται τὴν ἀγωνία τούτη;

Πάνω ἄκουε τὸ χειριστήρι τοῦ Παρδαλάκη. τίκ-τάκ-τίκ-τάκ

καὶ τινάζοταν σὰν νὰ τοῦ περνοῦσαν δε- λόνια στὸ κορμί· τώρα κάτι φέρνει τὸ σύρ- μα, ἔλεγε μέσα του· μόλις σταματοῦσε ἀ- νέβαινε γρήγορα-γρήγορα τίς σκάλες, μι- σοάνοιγε τὴν πόρτα καὶ κοίταζε τὸν τηλε- γραφητὴ μὲ τὰ μάτια ὀλάνοιχτα. Θὰ τοῦ εἰπῇ τίποτα νεώτερο; μὰ τοῦτος σκυμένος πάνω στίς ταινίες πὺν τίς διάβαζε ξετυλί- γοντας, σήκωνε τὰ φρύδια του πρὸς τ' ἀ- πάνω· δὲν εἶναι, τούγνεφε, καμμιά νεώτε- ρη εἵδηση. Κατέβαινε τότε πάλι, σωστὸ ράκος.

Κόντευε ἔτσι ν' ἄρθῃ γιόμα. Ἡ μεγάλη μπόρα πὺν εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ βραδὺς κτές, ἔπαψε τέλος καμμιά φορά. Μὲ μεγάλο κό- πο τότε τοὺς τράβηξαν οἱ δικοὶ τους ἔξω στὸ δρόμο, νὰ πάρουν ἀέρα τὰ ἀναμμένα κεφάλια τους καὶ νὰ σιργιανίσουν καὶ λί- γο κεῖ ἔξω στὸ δρόμο.

Ἡ Ταπέκενα προτίμησε νὰ μὴν τοὺς ἀκολουθήσῃ τράβηξε γιὰ τὸ σπῖτι της κεῖ κοντά· ἤθελε νὰ φωνάξῃ, νὰ κλάψῃ δυνα- τά· νὰ ξεθυμάνῃ. Μὰ πάλι κάτι τὴν συγ- κράταγε. Ἦταν ἐκεῖνο πὺν πάντα φωλι- ασμένο μὲς στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πὺν στίς στενοχώριες καὶ καταθλιπτικές στιγμές τῆς ἀπόγνωσης, βγαίνει ἀπάνω στὸ νοῦ, τὸν πλένει ἀπὸ τίς θολοῦρες, τὸν καθαρίζει καὶ τὸν ἀλείφει ὕστερα μὲ τὸ μῦρο τῆς παρηγοριᾶς. Ἡ ἐλπίδα. Χωρὶς τὴν ἐλπίδα μαρτύριο θὰ ἦταν ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐλπίζε, λοιπόν ἡ Ταπέκενα.

Ἐλπιζε καὶ ὁ Ταπέκης πὺν μόλις στεκό-
ταν στὰ πόδια τοῦ ἐκεῖ πὺν σουλατσάριζε
ἔξω μὲ τοὺς δικούς του.

Μπορεῖ τὸ παιδί καὶ νὰ μὴν ξεκίνησε
ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Μπορεῖ νὰ μὴν ἦταν
στὴν «Πύλαρο» ἀλλὰ στὴν «Ἀσσο»!!

Τώρα ἦταν σταματημένοι ὅλοι τοὺς ἐ-
κεῖ στὴν ἄκρη τοῦ γκρεμοῦ, πὺν σχημάτι-
ζε ἡ ἀπότομη ὄχθη τοῦ ποταμοῦ σ' ὅλο
τὸ μῆκος τοῦ δρόμου. Ἀγνάντευαν κάτω
στὸ βάθος τὴ μεγάλη κατεβασιά. Ἀγριο
θέαμα ξετυλίγεται μπροστὰ σου σὰν θωρ-
ρεῖς τὸ πάντα ἡρεμο κεῖνο ποταμάκι ν' ἀ-
γριεῖ ἡ ἀπότομα ἀπὸ τὶς μπόρες καὶ νὰ
φουσκώνει παρασέροντας μὲ τὴν ὁρμή
τῶν θολῶν νερῶν τοῦ κοτρώνια ὀλόκληρα
καὶ ὀλόβολα πλατάνια μὲ τὶς ρίζες τοὺς,
μὲ τόσο κρότο καὶ τέτοια βαζούρα πὺν ἄ-
θελα σὲ πιάνει ἓνα ἀόριστο αἶσθημα φόβου
καὶ τρόμου σὰν στέκεις κεῖ ψηλά, στὸ φρύ-
δι τοῦ γκρεμοῦ κι' ἀγναντεύεις κάτω βα-
θειά.

Ὁ Ταπέκης ὅμως ὅλα ταῦτα τὰ κύττα-
ζε καὶ δὲν τὰ ἔβλεπε. Τὰ μάτια τοῦ νοῦ
τοῦ ἔπλεαν ἀλλοῦ.

Ἀκουε τὸ βρόντο καὶ τὴν ἀχούρα ἀ-
φηρημένα. Τίποτε δὲν ἦταν ἰσχυρὰ νὰ τοῦ
σκορπίσῃ τὸ σαράκι πὺν τούτρωγε τὰ σω-
δικά.

Βρισκόταν σὲ μιὰ κατάσταση ἀλλόφρο-
νη ἀπὸ τὶς ἐναλλαγές τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς
ἀπόγνωσης πὺν γεννιόνταν μέσα στὸ κε-
φάλι του.

Δὲν εἶχαν καὶ πολὴν ὥρα σταματημένοι
χαζεύοντας ἐκεῖ στὴν ἄκρη τοῦ γκρεμοῦ,
πὺν νὰ κι' ἓνα παιδί ἐρχόνταν κατακεῖ
κρατώντας ἓνα χαρτί στὸ χέρι. Ἦταν τη-
λεγράφημα γιὰ τὸν Ταπέκη.

Τοῦτος τὸ ἄρπαξε, τὸ καταξέσκισε ἀ-
νοίγοντάς το γρήγορα-γρήγορα μὲ χέρια
τρεμουλιαστά, ρίχνει μιὰ φευγαλέα μα-
τιά, βγάζει ἓνα ὦχ μεγάλο καὶ ξάφνου χά-
θηκε ἀπὸ μπροστὰ τοὺς. Ρίχτηκε στὸν

γκρεμό!

Οἱ ἄλλοι ἔμειναν σύξυλοι μὲ τὸ στόμα
ἀνοιχτό. Οὔτε κατάλαβαν πὺς ξετυλίχτη-
κε τοῦτο τὸ δράμα, ἔτσι σὰν ἀστραπὴ
μπροστὰ στὰ μάτια τοὺς.

Πόσο, ἀλήθεια, πολλὲς φορὲς ἡ ζωὴ
τοῦ ἀνθρώπου κρέμεται πάνω σὲ κάτι ἀ-
σήμαντες φαινομενικὰ λεπτομέρειες! Πό-
σο φαίνεται πὺς ἐξαρτιέται ἀπὸ κάτι τι-
ποτένια πραγματάκια πὺν οὔτε βάζει ὁ
νοῦς σου ὅτι μποροῦν νὰ παίξουν κάποιο
ρόλο γιὰ τὴ ζωὴ σου, μὲ τὴν ὑπαρξὴ σου!

Ἔτσι καὶ τώρα δυὸ μόνο λέξεις ἀλλοι-
ῶς τοποθετημένες στὸ τηλεγράφημα, ἦ-
ταν ἀρκετὲς νὰ προλάβουν τὸ κακό.

Τὸ τηλεγράφημα ἔγραφε:

«Γάκης ἀνεχώρησε χθὲς μὲ «Πύλαρον»
στόπ. Σήμερον ἐτηλεγράφησεν ἐξ Ἰθάκης
ὅτι ἐσώθη. στόπ. Ἐγκάρδια συγχαρητή-
ρια.

Κων)νος Κουναβάς».

Οἱ τελευταῖες τοῦτες χαρούμενες ἀλλὰ
καὶ τόσο μοιραῖες δυὸ λέξεις «ἐγκάρδια
συγχαρητήρια» τέθηκαν στὸ τέλος; ἔφεραν
τὴν ἀπόγνωση καὶ τὸ χαμό. Ἐμπαιναν
στὴν ἀρχή; τὴ χαρὰ καὶ τὴν ἀγαλλίαση.

Σὲ κάτι τέτοια, εἶπαμε, κρέμεται κάποτε
ἡ ζωὴ μας.

Ὁ Ταπέκης, πάνω στὴ μεγάλη ταραχὴ
του, διάβασε μόνο στὴν ἀρχὴ «Γάκης ἀνε-
χώρησε χθὲς μὲ «Πύλαρον» οὔτε εἶδε κἄν
τὶ λέει παρακάτω. Θάμπωσαν τὰ μάτια
του· ζαλίστηκε· σκοτίστηκε τὸ λογικὸ του·
τὰ εἶδε ὅλα μαῦρα. Τὶ νὰ διαβάσῃ παρα-
κάτω, σάμπως δὲν ἤξερε πὺς ἡ «Πύλα-
ρος» βυθίστηκε «αὐτανδρος»;

Εἶδε τὸν γκρεμὸ μπροστὰ του καὶ μ'
ἓνα ἀπότομο κι' ἄξαφνο πῆδημα, ρίχτηκε
νὰ τερματίσῃ τὴ ζωὴ του στὸ χάος πὺν
τὸν καλοῦσε, στίς αἷνες ἀγκάλες του, λὲς
καὶ τοῦλεγε «ἔλα - ἔλα· τὶ τὴν θέλεις τώ-
ρα τὴ ζωή;!».

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΩΡΑ ΜΗΔΕΝ...

Ήταν ἡ στάλα τῆς βροχῆς
ποῦ ἔφερε τὸ μήνυμα τῆς ἐλπίδας.
Καθὼς τὰ φύλλα ἔλεγαν τὰ μυστικά τους στὸν ἀγέρα
μποροῦσες νὰ διαβάσης τὶς γήϊνες προσδοκίες
μὲς σ' ἀνοιχτὸ βιβλίο
μποροῦσες ν' ἀποκοιμηθῆς χωρὶς τὴν προσμονὴ τοῦ ἀγνώστου.
Πίσω ἀπὸ τὸ παράθυρο περίμενε ἡ νύχτα
χωρὶς σκοτεινὰ ὑπονοούμενα.
Ήταν ὅλα γεμάτα φῶς καὶ καθαρὴ αἴσθηση
ἓνα γυμνὸ τοπίο μνήμης ἀκίνητης
ποῦ βαριέται τὸ αὔριο.
Σταθήκαμε στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας
ἄδικα περιμένοντας νὰ δοῦμε τὴ μορφή μας
νὰ καθρεφτίζεται στὴν ἄπλα τῶν νερῶν.
Μάταια ψάχναμε στοῦ χρόνου τὴν προέκταση
ν' ἀνακαλύψουμε τῆς ὑπαρξῆς μας τὴ συνέχεια
μιὰ κορυφὴ νὰ στήσουμε τοὺς τυραννισμένους πόθους μας.
Κι' ἔπεσεν ἡ στάλα τῆς βροχῆς
στὴ φρυγμένη καρδιά μας
κι' ἄφισε μιὰν ὑποψία ὀνείρου
τὴν ὥρα ποῦ δὲν ὑπῆρχε πιά οὔτε χιτὲς οὔτε αὔριο,
τὴν «ὥρα μηδέν» τῆς ὑπαρξῆς μας.
Τώρα μποροῦμε νὰ σαλπάρουμε.
Ἄς ξεσχιστῆκαν τὰ πανιά κι' ἄς ἔγιναν κουρέλια οἱ ψυχές.
Ἡ προσμονὴ σὰ ράμφος γλάρου θὰ σχίσῃ τὸν ἀέρα
καὶ θὰ ὀργώσῃ ὠκεανούς καὶ θάλασσες.
Κι' ἡ μνήμη θὰ διηγῆται ὥραίους μύθους
γιὰ Μήδειες καὶ γιὰ τὸ δέρας τὸ χρυσόμαλλο...

Ἰωαν. Ν. Νικολαΐδης

ΣΤΟ ΜΙΣΕΜΟ ΦΙΛΟΥ

Ἀδελφὲ τῆς ψυχῆς μου.

Σὲ φωτεινὴ στιγμὴ μαχαίρι χάραξε τὴ μακρυνή σου στράτα,

Κι' ἡ πολιτεία ποὺ μίαινε τὴν ἀνάσα σου

ξεκόρμισε σὰν τὸ σαθρὸ καρπὸ ποὺ πέφτει ἀπὸ τὸ δέντρο.

Τώρα στοῦ πέλλου τ' ἀνοιχτοῦ

τῇ δρόσο ἀναβαφτίζεται καὶ νιὰ σπιθαμὴ ἡ ψυχὴ σου,

κι' ἀναγαλιάει στὴν ἄγνωστη στεριά καὶ στὴν καινούρια πάλη.

Μακρυνὰ σου, κι' ἤρθ' ἡ εἶδηση—ὄνειρο μιᾶς ἀλήθειας—

κι' οἱ μνημεῖα τριφυλλες, ἀνθοῦν, στῶν περιπάτων μας τὰ χνάρια

καὶ ζώνουνε, σὰν τὸν κισσό, τοῦ Ἀλῆ τοῦ καζινάκι,

ἐκεῖ ποὺ ἀράζαμε τὶς θλίψεις μας.

Δὲ θέλω πιά ἀδερφέ μου νὰ γυρνῶ δίχως τὸν ἑαυτό μου,

δὲ θέλω πιά νὰ πάω στ' ἀφανισμένα Θεραπεῖα

πικρὴ πολὺ τοῦ Βόσπορου, ἢ ἀρμύρα.

Κώστας Γ. Τσιλιμάντος

ΤΟΤΕ

Στὸ γωπὸ Σου χῶμα

Ὅταν ὁ πόνος

σὰν ἀνελέητος γύπας

ξεσχίζει τὴν καρδιά μου

κι' ὁ ἀνεμος τῆς ἀπόγνωσης

σπαθίζει μὲ τὶς φτεροῦγες του

τὴν ὑπαρξή μου

σ' αἰαζητάω Μάνα....

Πετῶ τὸν γήϊνο χιτῶνα,

γίνουμαι ψυχὴ

τέτοια ποὺ μοῦ φάνηκες

τὴν ὥρα τοῦ χαμοῦ Σου

χτυπῶ σὰν καὶ Σένα

τὰ παράθυρα τῆς ἀνυπαρξίας

γιατί....

γιατὶ νοιώθω τὴν ἀνάγκη Σου MANA!

Μά,

σὰν ἡ θύμησή Σου

μ' ὅλη τῆς τὴν ἡδύτητα

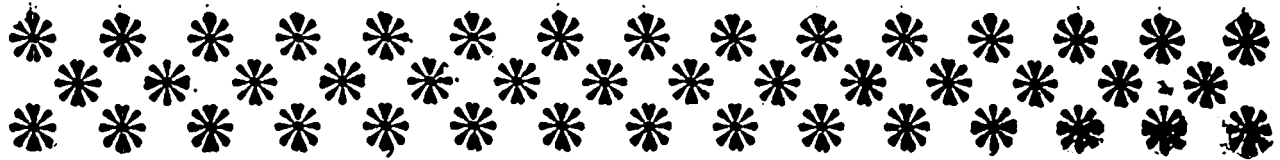
σελαγίζει

στὸν οὐρανὸ τῆς ὁδύνης

ὦ, τότε ζῶ κοντὰ Σου Μάνα....

Ἀνθούλα Α. Ζόλδερ

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΒΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΙΟΗΣΗ*

IV

ΤΟ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΟ ΒΙΩΜΑ

Μὲ τὸ ΜΗΔΕΝ τοῦ Καζαντζάκη θίξαμε τὸ μεταφυσικὸ βίωμα τῆς σιγῆς, ποὺ τὸ ζοῦν καὶ τὸ χαίρουνται ὑποκειμενικὰ καὶ τὸ φαντάζονται σὰν ὑπάρχον ἀντικειμενικὰ στὰ βάθη τῶν ἀσκηταριῶν τους οἱ πραγματικοὶ ἀναχωρητὲς εἴτε ἱερεῖς τοῦ Ἀπόλλωνα λέγονται εἴτε τοῦ Βισνοῦ καὶ τοῦ Σίβα πιστοὶ εἶναι εἴτε τῆς Ὁρθοδοξίας θεοφόροι πατέρες. Γιὰ τὴ σιγὴ κάνει λόγο καὶ ἡ Ἐκκλησία μας. Εἶναι τὸ Ἄδυτο τῶν Ἀδύτων, ποὺ δὲ μπορεῖ ὥστόσο νὰ τὸ ἰδῇ κανεὶς, γιατί τὸ ἄχρονο φῶς του εἶναι σὰν ἀδιαπέραστο τεῖχος γιὰ τὴ θαμπὴ ὄραση τῶν ἀσθενικῶν πνευματικῶν ὄντων. Γι' αὐτὸ καὶ συχνὰ ὀνομάζεται σκότος ἢ ζόφος. Ὅσοι μιλοῦν γιὰ τὸ θεῖο ζόφο, δὲν ἀγνοοῦν ἀσφαλῶς τὸ σχετικὸ χωρίο τοῦ ψαλμοῦ τοῦ Δαβίδ(1) καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ, κύκλῳ αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ, σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων». Πρὸς αὐτὸ τὸ σκότος προχωρεῖ μὲ δέος ὁ Σικελιανός, ἀφοῦ ὁμολογεῖ ὅτι ἡ αἰωνιότητα εἶναι νοητὴ μονάχα:

«ὦ Αἰωνιότητα
μονάχα ἐσὺ νοητή!»

(«Διοτίμα»)

Στὸν «Ὕμνο τοῦ Μεγάλου Νόστου», δηλ. στὸ τραγούδι τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὴν ἀλήθεια, ποὺ εἶναι ἡ αὐτογνωσία, μιὰ αὐτογνωσία, ποὺ ταυτίζεται μὲ τὴ γνώση τῆς πρώτης ἀρχῆς, στὸ τραγούδι τῆς Ὀδύσσειας τοῦ ἄσωτου γιουοῦ, ποὺ ἐπιστρέφει στὸν πατέρα, τραγουδεῖ:

Ὅργιο βαθύ! Στὸν πάγκοσμο παλμό σου, μὲς στὸ νέο
ποὺ γνώρισα χορμί,
στῆς δυνάμῃς σου τὴν πηγὴ κατάβαθα ἀναπνέω
μ' ἀνήκουστην ὁρμή,
κι' ὡς κατεβαίνει ἀγνάντια μου, χωρὶς νὰ τὸ γυρεύω,
τὰ βάθη τ' οὐρανοῦ
ὁ ἀρματωμένος ἔρωτας, σκιρτῶ κι' ἀντιχορεύω
μὲ τ' ἄρματα τοῦ νοῦ!
Γιατὶ τὸ ξαίρω· πιὸ βαθειὰ κι' ἀπ' τὸ πηχτὸν ἀστρόφως
κρυμμένος σὰν ἀετὸς
μὲ περιμένει ἐκεῖ, ποὺ πιά ὁ θεῖος ἀρχίζει ζόφος,
ὁ πρῶτος μου ἑαυτός

(«Ὕμνος τοῦ Μεγάλου Νόστου»)

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ. 801 καὶ τέλος.
1. Ψαλμός ΙΗ'.

Ὁ τελευταῖος στίχος εἶναι γραμμένος μὲ ἰδιαίτερα γράμματα καὶ στὸ κείμενο τοῦ Σικελιανοῦ. Ὁ πρῶτος ἐαυτός μου εἶναι ὁ Λόγος, πού ξέπεσε καὶ τώρα γυρνάει στὴν πρώτη πατρίδα του σύμφωνα μὲ τὸν Πλάτωνα καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς Γνωστικούς, τῶν ὁποίων τὶς γνώμες φαίνεται νὰ συμερίζεται ὁ Σικελιανός σὲ μερικοὺς στίχους του, εἶναι ἡ Περσεφόνη - Ψυχὴ πού ἐπιστρέφει στὴ μάνα της τὴ Δήμητρα. Ἀλλ' ἐκεῖ ἀκριβῶς ἀρχίζει ὁ θεῖος ζόφος, ἢ ὅπως ὁ Δαυτὶδ στὸν ἴδιο ψαλμὸ ἀναφέρει: «καὶ γνόφος (=ζόφος) ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ». Σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω ὁ πρῶτος ἐαυτός, ἡ πρώτη οὐσία τοῦ εἶναι, τὸ πνευματικὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπου, ἀποτελεῖ μιὰ οὐσία μὲ τὴν πρώτη οὐσία τοῦ παντός. Αὕτὴ εἶναι ἡ ἐνότητα τοῦ Σικελιανοῦ, μιὰ ἐνότητα πολὺ διαφορετικὴ ἀπ' αὐτὴν πού τραγούδησε στίς ῥαψωδίες του καὶ δίδαξε μὲ τὶς τραγωδίες του ὁ Καζαντζάκης. Δὲν εἶναι τὸ ἐξελισσόμενο κύτταρο ὁ Θεός. Ἀλλὰ κάτι πού βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὸ χρονικὸ φῶς καὶ συνεπῶς πέρα ἀπὸ κάθε ὕλικὴ προσπάθεια, θυγατέρα τοῦ Χρόνου. Ὁ Διγενῆς Ἀκρίτας, δηλ. ὁ πολεμιστὴς θεὸς τοῦ Καζαντζάκη, εἶναι ἓνας θεὸς ἄλλος πού πλάθει τὶς μορφές, θεὸς κατώτερος, γήινος καὶ σύνθετος ἀπὸ σάρκα μαζὶ καὶ πνεῦμα, μιὰ δύναμη, πού οἱ Γνωστικοὶ θὰ τὴν ἔλεγαν σατανικὴ (τοῦ δημιουργοῦ δηλ. θεοῦ, ὅπως θεωροῦσαν τὸν Σατανᾶ) καὶ πάλι οἱ Γνωστικοὶ δὲν θὰ περιώριζαν τὸ θεὸ τους μέσα στὸ ὕλικὸ κύτταρο τοῦ Καζαντζάκη. Παρ' ὅλο πού ἀφιερώνει ὁ Σικελιανός ἓνα τραγούδι τοῦ στὸν Καζαντζάκη καὶ μάλιστα τραγουδεῖ τὴν πνευματικὴ ἔφεση τῶν δυὸ ποιητῶν - στοχαστῶν, ἡ πνευματικὴ συγγένεια τοῦ Σικελιανοῦ εἶναι στενότερη μὲ τὸν Παλαμᾶ παρὰ μὲ τὸν ποιητὴ τῆς Ὀδύσσειας. Πραγματικά, στοὺς «Χαιρετισμοὺς τῆς Ἡλιογέννητης» ὁ Παλαμᾶς τραγουδῶντας τὴν ζωτικὴ ψυχὴ πού φανερώνεται μὲ χίλιες μορφές καὶ δείχνει ζωὴς καὶ θανάτους μύριους, ἐξηγεῖ πὼς εἶναι φερμένη ἀπὸ κάποιον ἄλλον ἥλιο, ἀπὸ τὴν «κρυφότετὴν ἡλιοπηγή». Καὶ γιὰ νὰ δείξῃ ποῖα εἶναι αὕτὴ ἡ κρυφότετὴ ἡλιοπηγή, προσθέτει:

μόνον ὅταν ἔρχεται ἡ νυχτιά
μὲ ξανοίγει κάθε μάτι
γιατὶ τότε φωτοκύκλωτη
γιὰ ὅλους εἴμ' ἐγὼ γιομάτη
ἀπὸ τοῦ πατέρα μου τὴ δόξα.

Τὸ ἀδιαπέραστο ἀπὸ τὴ διάνοια τῶν ἀνθρώπων σκότος, τὸ ἀνεξιχνίαστο σκότος πού εἶναι ἡ κρυφότετὴ πηγὴ τῶν ἡλίων, μ' ἄλλα λόγια πηγὴ τοῦ σύμπαντος, δημιουργὸς τῶν πάντων, εἶναι ὁ πατέρας της ὁ μυστηριακὸς ἥλιος. Μοιάζουν σὰν στίχοι ἱερογλυφικοί, σὰν φιγοῦρες αἰνιγματικὲς σ' Αἰγυπτιακὸ ναὸ ζωγραφισμένες αὐτοὶ οἱ στίχοι τοῦ Παλαμᾶ. Ἀλλὰ συμφωνοῦν ἀπόλυτα μὲ τοὺς στίχους τοῦ Σικελιανοῦ γιὰ τὸν θεῖο ζόφο. Καὶ οἱ στίχοι τῆς Ἡλιογέννητης, πού ἀναφέρονται στὴν ἐπιθυμία τῆς ἐπιστροφῆς της («ἂ! βαρέθηκα τὸ πλάνημα στὰ ξένα») συμφωνοῦν ἐξ ἴσου μὲ τὸ ξαναγύρισμα στὸν «πρῶτο ἐαυτὸ» τοῦ Σικελιανοῦ. Οἱ δυὸ αὐτοὶ ποιηταὶ συγγενεύουν πολὺ μεταξ' ἑαυτῶν. Κι' ὅπως ὁ Παλαμᾶς ἐρμηνεύει συχνὰ ὁ ἴδιος τὸν ἐαυτό του μὲ τὰ πεζὰ του καὶ μὲ τοὺς στίχους του, τὸ ἴδιο ἐρμηνεύει τὸν ἐαυτό του κι' ὁ Σικελιανός Δὲν θέλει ν' ἀφήσῃ ὁ ποιητὴς καμμιά ἀμφιβολία γιὰ τὸ τί ἐννοεῖ μὲ τὸ «θεῖο ζόφο» του καὶ δίνει τὴν ἐξήγησιν μὲ «τὰ περιστέρια»:

Μὰ ἔτσι ὅπως τὰ ἔβρα στὸ ταξίδι, σκλαβωμένα
ἄπλερα ἀκόμα νὰ πετάξουν ἄλλα μαῦρα,
μαῦρα σὰν τὸ ἔρεβος τοῦ Ὀρφεία, πιδ μαῦρα
κι' ἀπὸ τὴ Νύχτα, ἓνα μὲ τοῦ Ἀδύτου
τὸ ἀναρχο σκότος, πού κανεὶς δὲ βλέπει
παρὰ ὁ τυφλὸς ὁ ἔρωτας βαθεῖά του,

τὰ πῆρα καὶ Σοῦ τὰ ἔφερα, τὰ πῆρα κ.τ.λ.

(Τὰ περιστέρια)

Κι' αὐτὸ τὸ σκότος, τὸ ἀναρχο σκότος, ποὺ εἶναι ἕνὰ μὲ τὸ Ἄδυτο, συνδέεται μὲ τὴ Σιγή.

καὶ στίς κορφές σας
ἐδιαβαῖναν κάποιοι νιοί
ποὺ ἀρραβωνιάσαν τὴ σιγὴ
καθὼς ἡ κόρη
ὅπου ὑφαίνει μέρα - νύχτα τὰ σαβανοπροίκια
βιαστικά.

Ἐδῶ ἔναι ἡ ἀμετρη σιγὴ· ἐδῶ ἔναι ἡ κρύφια τάξη·

(Δελφικὸς Ὕμνος I)

Κι' ὁ νοῦς μου ποὺ ἔταν τῆς σιγῆς καὶ τοῦ ρυθμοῦ τὸ θρέμμα,

(Δελφ. Ὕμνος IV)

...νά ἔναι κάτασπρα μπροστὰ στὸ φῶς τῆς πρὸ μεγάλης Κρίσης
νά ἔναι κάτασπρα μπρὸς στὸ μεγάλο Πνεῦμα
ποὺ μοῦ τᾶχτισε κρυφὸ κελλὶ τῆς Δημιουργίας
νά ἔναι κάτασπρα μπρὸς στὴ βασιλικὴ Σιγὴ τῆς Αἰωνιότητος.

«Αὐτὸς ποὺ θὰ μπορούσε ν' ἀκούσῃ —διαβάζουμε σ' ἓνα βιβλίον ἀνατολίτικης σοφίας(1)— τὴ φωνὴ τῆς Σιγῆς, τὸν ἀνηχον ἦχο καὶ τὸν ἐννοήσῃ, αὐτὸς μπορεῖ νὰ μάθῃ τὴ φύση τοῦ ἀπολύτου. Ὅταν κανεὶς ἔχει πάψῃ ν' ἀκούῃ τὰ πολλά, αὐτὸς μπορεῖ νὰ διακρίνῃ τὸ ἓνα, τὸν ἐσωτερικὸ ἦχο (τὴν ἐσωτερικὴ φωνή) ποὺ φονεύει τὰ ἔξω. Τότε μόνο, ὅχι πρὶν, θὰ ξεχάσῃ τὴ χώρα τοῦ ψεύδους καὶ θὰ φτάσῃ στὸ βασίλειον τῆς ἀλήθειας».

Στὸ ἴδιον βιβλίον διαβάζουμε καὶ τοῦτα:

Νά, ἐσὺ ἔγινες τὸ φῶς, ἐσὺ ἔγινες ὁ ἦχος, ἐσὺ εἶσαι ὁ Διδάσκαλός σου καὶ ὁ Θεός σου. Ἐσὺ εἶσαι ὁ ἑαυτός σου, τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρευνᾶς σου. Ἡ ἀσβεστη φωνή, ποὺ ἀντηγεῖ μέσα ἀπ' ὅλες τὶς αἰωνιότητες, χωρὶς μεταβολή (ἀλλαγὴ), χωρὶς λάθος, οἱ ἑπτὰ ἦχοι σὲ ἓναν ἢ

ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΣΙΩΠΗΣ

Οἱ μυστηριακοὶ αὐτοὶ λόγοι θέλουν νὰ δείξουν καθαρά, ὅτι ἡ ἐρευνα καὶ ἡ κατανόηση τοῦ ἀντικειμενικὰ ἀπολύτου σημαίνει ἐρευνα καὶ κατανόηση τοῦ ἑαυτοῦ μας. Τὸ ἐγὼ εἶναι ὁ ἑαυτός μας, μ' ἄλλα λόγια εἶναι ἡ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ μας, δὲν εἶναι τὸ πλῆθος τῶν ἐντυπώσεων τοῦ ἔξω κόσμου, ποὺ μᾶς πλημμυροῦν καὶ μᾶς πνίγουν καὶ νομίζουμε, πὼς αὐτὲς οἱ ἐντυπώσεις εἴμαστε ἐμεῖς. Τὰ ἴδια πράγματα τραγουδεῖ κι' ὁ Σικελιανός: Στὰ σῖνορα τῆς μοναδικῆς ἀλήθειας (θείου ζόφου) μᾶς περιμένει ὁ πρῶτος (=ὁ ἀληθινός) ἑαυτός μας. Ἀλλ' ἕνας ποιητὴς ἢ μύστης, ποὺ ἔτσι ὁραματίζεται τὴν ἀλήθεια, εἶναι σὰν νὰ ὁραματίζεται καὶ νὰ ζῇ τὴν ἐνότητα. Κι' αὐτὸ σημαίνει ἄλλως τε ὁ «πάγκοσμος παλμός» τοῦ πρώτου στίχου, ποὺ μὲ τὸ «βαθὺ ὄργιο» τῆς Διονυσιακῆς δημιουργικῆς ὁρμῆς μοναδικῆς στὴν οὐσία της καὶ πολλαπλῆς στίς ἐκδηλώσεις της διαπερᾷ τὸ σύμπαν.

..

Ἐπάρχει ἡ ἰδέα τῆς ἐνότητας καὶ στὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, ἀλλὰ ξεκινάει

ἀπὸ διάφορα μονοπάτια. Ὁ ποιητὴς ταυτιζόμενος μὲ τὸν ποιητὴ τῶν «ἔργων καὶ τῶν ἡμερῶν», τὸν ταπεινὸ προφήτη τῆς Ἀσκρας, τὸν Ἡσίοδο, τραγουδάει τὸν ὀλέθριον ἐρχομὸ τῆς γυναίκας - Πανδώρας. Συμβολίζει ἡ Πανδώρα τὴν ἔλξη πρὸς τὶς γήινες χαρὲς καὶ τὴν ὑποταγὴ τοῦ πνεύματός μας σ' αὐτὴ τὴν ὀλέθρια ἔλξη:

Τὸ πάθος τὸ ἐκαπίστρωτο μὲ σέρνει καβαλλάρη
στὸ μονοπάτι τὸ στενὸ, στὸ γλιστερὸ λογγάρι
κ' ἔπεσα καὶ πατήθηκα ἀπὸ κάτου
ἀπὸ τὰ σιδερένια πέταλά του.

(«Ἀκραῖος»)

Ὁ θάνατος εἶναι ἡ τιμωρία γιὰ τὴν ὑποταγὴ στὴν ὀλέθρια θέληση τῆς Πανδώρας. Στὸν Ἀδὴ συνεχίζει τὴν ποιητικὴ του ἐνασχόληση καὶ τὶς πνευματικὲς του πτήσεις. Συναντᾷ τὴν Περσεφόνη, ποὺ εἶναι «βασίλισσα στὸ θάνατο καὶ κόρη στὴ ζωὴ». Ἡ Περσεφόνη συμβολίζει τὴ βλάστηση, ἔπειτα τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀκόμα τὴν παγκόσμια ζωὴ μὲς τὶς περιοδικὲς ἐξαφανίσεις της, τὴ ζωὴ ποὺ εἶναι αἰώνια, κόρη τῆς θεᾶς Δήμητρος, ποὺ σὰν μητέρα τῆς βλάστησης εἶναι ἡ γῆ καὶ σὰν μητέρα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς εἶναι ἡ παγκόσμια ψυχὴ.

Ἀναγνωρίζει ὁ Ἀσκραῖς - Παλαμᾶς, πὼς τίποτε ἄλλο δὲν ὑπάρχει ἐκτὸς ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ ἀγαπᾷ τὴν Περσεφόνη μὲ ὅλο τὸ πάθος καὶ μὲ ὅλη τὴ λαμπρότητα ἑνὸς ἔρωτα λυτρωτικοῦ.

Καὶ σ' ἀγαπῶ, γιατί ἐσὺ ζῆς· τ' ἄλλα τριγύρω σου ἦσκιον
ποὺ ἀκόμα δὲ φανήκανε ἢ δὲν ὑπάρχουν πιά.

Ἄλλ' ἡ Περσεφόνη τοῦ δίδαξε ἀκόμα καὶ τὴν ἐνότητα τοῦ παντός. Ἡ ζωὴ εἶναι μία καὶ ὁ κόσμος εἶναι ἕνας. Δὲν ὑπάρχουν λοιπὸν τὰ πολλὰ ἐγὼ ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἀπάτη τῆς Πανδώρας μὲ τὴν ἐπιφανειακὴ ἀντίληψη τῶν πραγμάτων, γιὰ νὰ βασανίσῃ καὶ νὰ ξεσκίξῃ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀντίληψη τῆς ἐνότητας φέρνει γαλήνη καὶ μακαριότητα, ἀφοῦ τράβηξε ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ ποιητῆ τὰ μαγνάδια τῶν παραισθήσεων.

Κι' ἀπάνω ἀπ' ὅλα σ' ἀγαπῶ, ποδοκροτορυσσά μου,
γιὰ τὸν καινούργιον ἔρωτα ποὺ μοῦβαλες βαθειά.
Γιὰ τὸν καινούργιον ἔρωτα, ποὺ ὅλη νοεῖ τὴν πλάση
σ ἄ ν ἔ ν α π λ ἄ σ μ α κ α ἰ μ ι ἄ ψ υ χ ο ὐ λ α τ ῆ ν π ο ν ε ῖ
στὸ χάος οἱ καταποντισμένοι κι' οἱ ἀνθοὶ στὸ περιβόλι
μιας κόρης μοῦ εἴστε πρόσωπα, γῆς κάσματα, οὐρανοί.

Κι' ἀφοῦ τὰ πάντα εἶναι ὡραῖα καὶ ἰλαρὰ σὰν ἕνα πρόσωπο κόρης, ὁ ποιητὴς στέκεται μπροστὰ σέ ὅλα μὲ συμπάθεια καὶ καλωσύνη. Ὅλα εἶναι ἱκανὸς νὰ τὰ θαυμάσῃ, ἀκόμα καὶ τὰ πιὸ μικρὰ καὶ τὰ πιὸ ἄσημα, καὶ σκύβει ν' ἀκούσῃ τὸ χτύπο τῆς καρδιᾶς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων μ' ἐπιείκεια καὶ καλωσύνη.

✱

Ὅχι ἐνότητα, ἀλλὰ διχασμὸ φανερώνει τὸ μεταφυσικὸ βίωμα τοῦ Σολωμοῦ. Ὁ ποιητὴς τῶν «Ἐλεύθερων Πολιορκημένων» δὲν καταφεύγει σὲ κανέναν πανθεισμό, δὲν ἐμβαδύνει στὰ μυστήρια ἢ στὶς παραδοξολογίες τῶν μάγων τῆς Χαλδαίας. Γι' αὐτὸν ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ θεησκεία τῆς ἀλήθειας, τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας, χωρὶς αἰρετικὲς διδασκαλίες καὶ χωρὶς ἀλληγορίες τῆς ἀποκάλυψης. Τὸ βάπτισμα, ἡ ἀνάσταση, ἡ δεύτερη παρουσία, ἔτσι ὅπως τὰ κηρύσσει χωρὶς ἀλληγορίες ἢ ἐκκλησία, εἶναι ἡ μοναδικὴ καὶ ἀπόλυτη ἀλήθεια. Ὁ «Λάμπρος», ὁ ἥρωας τοῦ πιὸ ζοφεροῦ καὶ ἀπαισιόδοξου ποιήματός του, ἀναφέρεται στὸ γεγονὸς τῆς ἀνάστασης γιὰ νὰ φανερώσῃ ἕνα Λάμπρο, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ χαρῇ τὸ θᾶμα τῆς Ἀνάστασης, γιατί ψυχικὰ δὲν εἶναι προετοιμασμένος. Ὁ

ήρωας τοῦ «Κρητικοῦ» εἶναι ἀγωνιστής, πὺν ἀφηγεῖται ἓνα ἐπεισόδιο τῆς ζωῆς του, φαντάζεται τῇ δευτέρῃ παρουσίᾳ καὶ τῇ χαρᾷ πὺν θὰ νοιώσῃ ξανασιμῶντας μὲ τὸ ἰδανικὸ τῆς ἀγάπης του. Καὶ τέλος ὁ διχασμὸς μεταξὺ ὕλικου καὶ πνευματικοῦ κόσμου δείχνεται χωρὶς καμμιὰ συννεφιά λόγου ἢ εἰκόνων στὸν «Πόρφυρα». Ἡ κόλαση τὸν ἐτύλιξε πάντα, ὅπως τυλίγει ὅλους μας. Ἀλλὰ ἡ κόλαση δὲν ἔχει δύναμη παρὰ μακρὺν ἀπὸ τὸν παράδεισο — κι' ὁ ἥρωας τοῦ ποιήματος κρατᾷ καὶ ἄλλο μέρος τοῦ παραδείσου στὴν ψυχὴ του.

Αὐτὸ τὸ κομμάτι ἀπὸ τὸν παράδεισο, πὺν κρατᾷ ὁ κάθε ἀγαθὸς μέσα του, εἶναι ὁ θώρακας καὶ ἡ ἀσπίδα του ἐναντίον τῶν ἐξωτερικῶν πειρασμῶν. Αὐτὸ τὸ κομμάτι ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ παράδειγμα («Ἑλληνίδα μάνα») καὶ ἀπὸ τὴν προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου, ἀτομικὴ καὶ γενικὴ («Κρητικός», «Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι»). Τὸ βίωμα τὸ θρησκευτικὸ δὲν τὸ παρουσιάζει σὰν ἐκδήλωση τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ τῆς καρδιάς. Οἱ δίκαιοι, οἱ ἐνάρετοι, οἱ ἀγαθοὶ τοῦ Σολωμοῦ δὲν εἶναι οἱ σοφοὶ οὔτε οἱ καλλιτέχνες. Δὲν εἶναι οἱ ἄνθρωποι πὺν λάμπουν ἐξωτερικὰ μὲ τὴν δύναμη τοῦ πνεύματος. «Ὅσο κι' ἂν εἶναι πνευματικὴ (ἰδανικὴ, ἀνήκουσα στὴν ἰδέα) ἡ μεταφυσικὴ διάθεση τοῦ ἀνθρώπου, ἡ πνευματικὴ λάμψη εἶναι κατώτερη ἀπὸ τὴν καθαρὴ συνείδηση, πὺν ἐκφράζεται μὲ τὸ σκίρτημα τῆς καρδιάς. Ἐνας Παλαμᾶς θὰ προσπαθοῦσε νὰ συμβιβάσῃ τὰ δυὸ στοιχεῖα λέγοντας ἐπιγραμματικά:

Ἡ καρδιὰ τὸ θᾶμα ἂν εἶναι,

τῆς καρδιάς τὸ μάτι ὁ νοῦς.

(«Δεκάλογος τοῦ γύφτου»)

Λόγος ιβ'

Ἀλλ' ὁ Σολωμὸς δὲν ἐπιχειρεῖ τέτοιες συζεύξεις. Οἱ πολιορκουμένοι τοῦ Μεσολογγιοῦ εἶναι ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδιά, πὺν ζοῦν ἀπλᾶ τὴ ζωὴ τους καὶ ὑψώνουν τὸν ἄθλο τῆς ἐγκαρτέρησης καὶ τῆς ἀδάμαστης ἀντολῆς στὸν ἀγῶνα δασκαλεμένοι ἀπὸ τὴ ζωὴ κι' ἀπὸ τὴ συνείδησή τους. Οὔτε σοφοὺς δασκάλους ἔχουν μαζί τους οὔτε μυστηριακὰ βιβλία. Μὲ μόνη τὴν πράξη τους ἔγιναν ἱκανοὶ νὰ εἰπωθῇ γι' αὐτοὺς πὺς μόλις τοὺς χωράει ἡ αἰωνιότητα:

Γιὰ τὴν αἰωνιότητα πὺς μόλις τοὺς χωράει.

Ὁ ἥρωας τοῦ «Κρητικοῦ» δὲν εἶναι φιλόσοφος, δὲν εἶναι μύστης. Ἀλλὰ ὅταν ὑψώνεται στὴν ὑπέρτατη ἔφεση τοῦ ἀγαθοῦ, κατορθώνει νὰ γίνῃ ὁραματιστὴς τοῦ ἰδανικοῦ του. Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ ἡ θεὰ Περσεφόνη, γιὰ νὰ τὸν μυήσῃ στὴ μυστηριακὴ τῆς διδασκαλία.

Δὲν ὑπάρχει κανένας μυστικὸς Διόνυσος γιὰ νὰ τὸν κερᾷ τὸν Ἐλευσίνιο «κυκῶνα». Δὲν συμφωνοῦμε μὲ ὅσους νομίζουν, ὅτι ὁ ποιητὴς πρέπει νὰ τραγουδάῃ τὴ ζωὴ, τὸ θάνατο καὶ τὴν ἀθανασία χωρὶς νὰ φαίνεται ἂν ἦπτε ἀπὸ τὸ θολὸ νερὸ τῆς σοφίας τῶν βιβλίων. Ἀλλὰ συμπαθοῦμε τὴν ποίηση αὐτὴ τοῦ Σολωμοῦ, πὺν χωρὶς δανεισμένα σύμβολα, χωρὶς φιλοσοφικοὺς ἀφορισμοὺς προβάλλει τὸ θρησκευτικὸ βίωμα πὺς ἀγνὸ καὶ πὺς φυσικὸ — ὅπως δῆποτε ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὰ παρδαλὰ στολίδια λατρευτικῶν συμβόλων καὶ μεταφυσικῶν ἀκροβατισμῶν.

Ἀλλὰ πὺς συμβιβάζεται μὲ ὅλ' αὐτὰ ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἐγγέλου, πὺς ἀπέτελεσε τὴ βάση τῶν φιλοσοφικῶν ρεμβασμῶν καὶ τῶν αἰσθητικῶν ἀφορισμῶν τοῦ Σολωμοῦ στοὺς «Ἐλευθέρους πολιορκημένους;» Πὺς συμβιβάζονται μὲ τὴ φιλοσοφία τῶν ρωμαντικῶν, πὺς εὑρίσκαν στὴ φύση ὅχι μόνον τὸ μέτρο τῆς αἰσθητικῆς ἀξιολόγησης τῶν πραγμάτων ἀλλὰ καὶ τῆς ἠθικῆς τάξης τοῦ κόσμου; Ὁ Σολωμὸς δὲν ὑπῆρξε ποτὲ κατὰ βάθος ρωμαντικὸς καὶ γρήγορα ἔπαψε νὰ λατρεύῃ τὸ ρωμαντισμό. Ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἐγγέλου τὸν ἐπηρέασε τόσο μόνον, ὅσο χρειάζονταν γιὰ νὰ τοῦ ἐνισχύσῃ τὴν ἰσχυρὴ καὶ ἔμφυτη τάση του

πρὸς τὸ ἰδανικό. Οἱ κύκλοι τοῦ ἀτομικοῦ, τοῦ γενικοῦ καὶ τοῦ ἀπόλυτου πνεύματος, πὺν κήρυσσε ὁ Ἑγελος, ἔκαναν τὸ Σολωμὸν ν' ἀφοσιωθῇ πρὸς πολὺν στήν Ἰδέαν τοῦ πνεύματος καὶ νὰ πιστέψῃ στήν ἠθικὴ καὶ αἰσθητικὴ κατωτερότητα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου. Ὁ ὕλικὸς κόσμος, ἀτελής ὅπως παρουσιάζεται, μόνο ἀντιφεγγίσματα τῆς Ἰδέας προσφέρει, πὺν δὲν ἀποτελοῦν ἀφορμές, γιὰ νὰ ξυπνήσῃ μέσα μας ἡ ἀνάμνηση καὶ ὁ πόθος τοῦ Ἰδανικοῦ, ἀλλὰ γιὰ νὰ πολεμήσῃ τὴν τάση πρὸς τὸ ἀγαθόν. Στὴν Πανδώρα — Φύση ὁ Σολωμὸς ἀντιτάσσει τὴ Φεγγαροντυμένη — Ἰδέα. Κ' ἔτσι ἔφυγε κάποια μέρα ἀπὸ τῆ γῆ μὲ τ' ὄνειρο τῆς τέχνης καὶ τῆς Ἰδέας:

Ἄγγελε, μόνο στ' ὄνειρο μοῦ δίνεις τὰ φτερά σου;
Ἰδοὺ, πὺν τὰ σφυροκοπῶ στὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα,
χωρὶς φιλί, χαιρετισμό, ματιά, βασιλίσσές μου!
Τὰ θέλω ἔγω, νὰ τὰ ἔχω ἔγω, νὰ τὰ κρατῶ κλεισμένα
ἐδῶ π' ἀγάπης τρέχουνε βρόσες χαριτωμένες.

(«Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι, σχεδίασμα Γ,
ἀπόσπασμα 8»)

Ἀπὸ τὴν πρώτη μᾶς ἄφησε δῶρο λίγα ἀμάραντα ἀνθοπέταλα κι' ἀπὸ τὴ δεύτερη τὴν ἄδολη νοσταλγία καὶ τὴ λαχτάρα τῆς θείας καλωσύνης της.

✱

Ἄλλ' ἴσως τὸ πιὸ ἀπλὸ εἶναι καὶ τὸ σοφώτερο. Ὁ ἀπλὸς ἄνθρωπος δὲν ἐξετάζει ἂν ὁ Θεὸς εἶναι σιγὴ ἢ ζόφος ἢ τὸ ἄδυτο τῶν ἀδύτων, ἢ ἂν εἶναι πανάγαθος καὶ πάνσοφος καὶ πανταχοῦ παρὼν. Ἄλλ' ὅπως ὁ στρατιώτης, πὺν ἐκτελεῖ πιστὰ τὸ καθήκον του καὶ πειραρχικὰ ὑπομένει τὶς κακουχίες τοῦ πολέμου ἢ καὶ φονεύεται στὶς ὅποιες Θερμοπύλες, ὑπακούοντας τοῖς «ρήμασι» τῆς πατρίδας, εἶναι πρὸς τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὸ σοφόν, πὺν περιπλέκεται στοὺς δαιδάλους τῶν ἠθικῶν κανόνων καὶ στὸ τέλος ἀμφιβάλλει γιὰ τὴν ἀξία τῆς θυσίας, ἔτσι κι' ὁ ἀπλοϊκὸς ἄνθρωπος προσεύχεται μὲ συντριβὴ καρδιάς στὸ Θεὸ καὶ ἡ προσευχὴ του ἔχει ὅλη τὴ θέρη τῆς καρδιάς κι' ὅλη τὴ δύναμη τῆς ἀληθινῆς πίστεως, πολὺ πρὸς ἀληθινῆς ἀπὸ τὴν πίστη τοῦ σοφοῦ πὺν ἀπὸ τὴν πολλὴν ἀγάπην νὰ ἐρευνᾷ, γάνει τὸν προσανατολισμὸ τῆς ζωῆς του.

Παρόμοια καὶ μερικοὶ στίχοι ἀπλοϊκὰ γραμμένοι ἔχουν ὅλο τὸ ἄρωμα τῆς θρησκευτικότητας σὰν τὸ ἀγριολούλουδο, πὺν φυτρώνει σὲ μιὰ ἀπόμερη καὶ χαριτωμένη γωνιὰ τῆς γῆς. Πολὺς ρητορισμὸς καὶ πολλὴ φλυαρία σὰν ἄνεμοι κειμερινοὶ δέρνουν τὴν ποίηση τοῦ Παράσχου πλαισιωμένη ἀπὸ μιὰ αὐτὴρὴ καθαρεύουσα. Ἄλλ' ὅταν ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται πραγματικὰ καὶ τραγουδεῖ μὲ εἰλικρίνεια, τότε αὐθόρμητα ἐκφράζεται στὴ δημοτικὴ, πὺν κυλάει σὰ γάργαρα νερό. Τὴν ἴδια εἰλικρίνεια δείχνει κι' ὅταν προσεύχεται γιὰ τὴ Μαρία του.

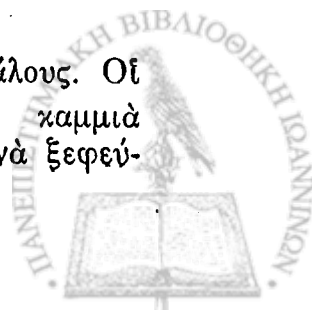
Στὴν ἔρημὴ σου ἔρχομαι καὶ πάλιν ἐκκλησίᾳ,
ἀγαπημένη Παναγία, γλωμὴ μου Παναγία.

Ἦρθα τὸν πόνο νὰ σοῦ εἰπῶ πὺν ἔχω στήν καρδιά μου.

Ἄλλον δὲν ἔχω ἀπὸ Σέ, τὸ ξαίρες, Δέσποινά μου.

Μ' ἀρρώστησε ἡ Μαρία μου, φοβοῦμε μὴν πεθάνῃ.

Οἱ στίχοι αὗτοι ἀκούονται εὐχάριστα ἀπὸ μικροὺς καὶ μεγάλους. Οἱ μικροί, πὺν τοὺς διαβάξουν στὰ σχολικὰ ἀναγνώσματα, δὲν βρίσκουν καμμιὰ δυσκολία στὰ λόγια καὶ στὸ περιεχόμενο. Κι' οἱ μεγάλοι αἰσθάνονται νὰ ξεφεύ-

γη ένα ἄχ! μέσα ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια τους.

Ἐπάρχει κ' ἐδῶ ἡ ρομαντικὴ μελαγχολία τοῦ Παράσχου ἀλλὰ τελείως δικαιολογημένη. Γιατὶ ἔχει πραγματικούς λόγους μελαγχολίας, ἐκδηλωμένης τόσο φυσικά. Δὲν βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ ἐπίσημη τελετὴ. Ὁ ποιητὴς δὲν φοράει φράξο. Ἀλλ' εἶναι ἕνας ταπεινὸς ἄνθρωπος, πὺν ἔρχεται κοντὰ στὸ Θεό, συγκεκριμένα κοντὰ στὴ Μεγάλῃ Μάνα, στὴν πονεμένη Μάνα, νὰ κλάψῃ τὸν πόνο του, νὰ εἰπῇ τὸ παράπονὸ του καὶ νὰ προσευχηθῇ γιὰ τὴν ὑγεία τῆς Μαρτίς του.

✱

Οἱ μανάδες πὺν ἔχουν παιδιά στὴν ξενιτειά, οἱ γυναῖκες, οἱ ἀδελφές, πὺν ἔχουν ἄντρες κι' ἀδέλφια, οἱ γυναῖκες τῶν νησιῶν μας συχνὰ παίρνουν τὸ δρόμο πρὸς τὸ ξωκκλήσι νὰ προσευχηθοῦν γιὰ τὸ γυρισμὸ τῶν δικῶν τους. Ἡ ἥρεμῃ μελαγχολία τους καὶ ἡ ἐγκαρτέρησή τους ἔχει κάποιο μεγαλεῖο, πὺν δὲν τὸ βρίσκει στίς πολυθρόνες πολιτεῖς. Στὴ μοναξιά θησαυρίζει κανεῖς περίσκεψη καὶ σοβαρότητα, πὺν δὲν μπορεῖ νὰ βρῇ στίς μεγάλες ἀγορές. Καὶ ὁ ρόγχος τοῦ κύματος τραγουδάει στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων τραγούδια, πὺν δὲν τ' ἀκοῦμε στίς ἀνθρώπινες «συμφωνίες».

Τέτοιες ψυχές ἀνεβαίνουν στὸ βράχο τοῦ νησιοῦ καὶ προσεύχονται, ὅταν ὁ ἥλιος πίσω ἀπὸ μουντὰ φθινοπωρινὰ σύννεφα πηγαίνει νὰ δύσῃ μακρὰ μὲς στὸ πέλαγο, ὅπως τίς τραγουδεῖ ὁ Πορφύρας:

Βουβές ψυχές, θλιμμένες! καὶ τ' ἀπόβραδο
προσμένουν τὸ Χριστό μας ἀπὸ πέρα,
ποῖος ξαίρει; ἀπὸ μακρὰ. Κ' Ἐκεῖνος ἔρχεται
μὲς στὸ θολὸ τοῦ φθινοπώρου ἀγέρα.

Μὲ τ' ἅγιο φῶς ἀχνόφεγγο στεφάνι του,
μὲ τὰ θεϊκὰ χαμηλωμένα μάτια.
Μόνος. Καὶ τὰ ξερόφυλλα τοῦ στρώνουνε
χρυσὰ καλιὰ στὰ ἔρμα μονοπάτια.

Τοῦ κάμπου τὰ στρουθιά καὶ τὰ πετούμενα
πὺν στίς ψυχές κοπαδιαστὰ γυρίζουν
ἅμα τὸν δοῦνε χαμηλώνουν πρόσχαρα
χαμοπετοῦν καὶ τὸν καλωσορίζουν.

Ἀνάριο τὸ σκοτάδι, μισοδιάφανο,
μόλις πὺν τὸν σκεπάζει στὴν ζαπνιά του,
καὶ τὰ γυμνὰ κλαριά σὰ χέρια ὑψώνονται
καὶ δέονται στὸ ἄϋλο πέρασμά του.

Δέονται σιωπηλά... Κ' ἐκεῖνος ἔρχεται
καὶ σκύβει στίς ψυχές πὺν τὸν προσμένουν
σιγά.... Πονετικά. Κι' ἄργα τὰ σημαντρά
πονετικά κι' αὐτὰ σιγοσημαίνουν....

(«Ἐσπερινός»).

Ἡ ποίηση τοῦ Πορφύρα ὑποβάλλει πάντοτε τρυφερὰ συναισθήματα καὶ μιὰ ἥρεμῃ ἐγκαρτέρηση σὰν ἐκείνη πὺν ἔχουν συχνὰ οἱ γυναῖκες τῶν νησιῶν μας καὶ κάποτε τῶν ὀρεινῶν χωριῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Ἡ γαλήνη τοῦ σὺ-
θαμπου εἶναι ὁ ψυχικὸς τόνος τῆς καὶ ἡ ἐλπίδα ἡθροισκευτικῆς ἀνάστασής της. Ἡ πίστη τοῦ Πορφύρα δὲν φαίνεται νὰ ξεκινάει ἀπὸ θαθεῖς φιλοσοφικούς στοχα-

σιμούς. Δέν έχει έπαφή με όραματισμούς και θεοποιήσεις. 'Ο πιστός δέν χάνει τó ανθρωπίνο μέτρο. Ούτε ακριβός τής άρμονίας θέλει νά είναι, ούτε καυχιέται πώς έφτασε στο ύψηλό πεδίο του μύστη. Ούτε χτυπάει τó στήθος του σαν τόν τελώνη τής 'Ιερās Γραφής. 'Ο πιστός πού προσεύχεται στην ποίηση του Πορφύρα, είναι ένας πονεμένος άνθρωπος, μιá πονεμένη ψυχή, σιωπηλή στην έκφραση του πόνου της. 'Η γαλήνη της είναι ανώτερη από κάθε καύχηση και ή αγάπη, πού τόν οδηγεί, μυστικώτερη από κάθε μυσταγωγία :

Α! μαυροφόρα έσύ, θλιμμένη κ' έρημη,
 άσε, τ' άργό σου ακολουθώντας βήμα,
 ν' άρθη κοντά σου κ' ή ψυχή μου άθώρητη
 πάρ' την κ' εκείνη άπάνω από τó κύμα.

Κι' ανάμεσα πελάγου κι' ούρανοϋ
 στο έρημοκλήσι, στοϋ γκρεμοϋ τά χείλη
 για τή γαλήνη ανάψτε οί δυο μαζί,
 για τήν αγάπη ακοίμητο καντήλι.

(«Φώς μες στην τρικυμία»).

Ταπείνωση, συμπόνια, αγάπη, γαλήνη ήταν τά κύρια γνωρίσματα τής προσωπικότητας του Πορφύρα και τά γνωρίσματα αυτά διακρίνομε και στην ποίησή του. Ποίηση και ζωή στον Πορφύρα έχουν συχνά τó ίδιο περιεχόμενο.

ΗΤΑΝ Ο ΚΑΙΡΟΣ ΒΡΟΧΕΡΟΣ

Ήταν ό καιρός βροχερός
 όταν σοϋ χάϊδεψα τά μελαχρινά μαλλιά,
 όταν σοϋ φίλησα τά χλωμά χέρια
 ήταν ό καιρός βροχερός,
 τó ωχρό σου πρόσωπο έμοιαζε
 σά μιá κουκλίστικη μικρή Παναγιά,
 ήταν ένα λεπτό κρῖνο μες τήν συγνεφιά
 ένα λουλούδι άνθηρό μες τ'αγκάθια
 τής ματωμένης μου ζωής.
 Θυμάμαι
 μοϋπες πώς αγαπās πολϋ πολϋ
 τόν άνθρωπο και τά ώραῖα πτηνά
 του παχνιασμένου ούρανοϋ.
 Τάϊσες στα χέρια σου τά τρυφερά
 ένα έξυπνο πεινασμένο σπουργίτι,
 χάϊδεψες τά σγουρά μαλλιά ενός άγοριοϋ,
 είναι όμορφος ό κόσμος, είπες
 είναι τόσο όμορφος
 άς είναι ματωμένο τó ένδυμά του.

Πάρος Ν. Παραγιωτούνης

ΒΕΛΛΕΡΟΦΟΝΤΗΣ

(Ὁ ν ε ι ρ ο)

*Macte animo, generose puer,
sic itnr ad astral...*

STATIUS

I

Ταξίδι γάμου ἐκάναμε πρὸς τῆς Ἀσίας τὰ μέρη
σ' ἓνα ἄσπρο ὑπερωκεάνειο μ' ἀστραφτερὰ φουγάρα
γιομάτο' κόσμο ἀμέριμνο, μὲ κέφια καὶ φλυαρίες,
κι' ὁ ἥλιος εἶταν μεσούρανος σιῆς θάλασσας τ' ἀτλάζι.
Ἐάφνου ἓνα σφύριγμα κοφτό...
Σταμάτησαν οἱ μηχανὲς καὶ ἀργοπλέει τὸ πλοῖο.
Στόπ!... οἱ ἀλυσίδες κροταλοῦν καὶ κατεβαίνει ἡ σκάλα.
Καὶ νά, μπροστά μας πρόβαλε μιὰ ξένη πολιτεία,
ἄγνωστη κι' ἀνεπάντεχη καὶ μήτε δ' ἀκαπετάνιος
τ' ὄνομα ξαίρει νὰ μᾶς πεῖ...
Τσοῦρμο οἱ ἐπιβάτες θγαίνουνε σ' αὐτὴ τὴν πολιτεία.
Μαζί τους θγαίνουμε καὶ μεῖς πὺν ἐκάναμε
ταξίδι γάμου πρὸς τὰ μέρη τῆς Ἀσίας.

II

Δίχως ἀποθυμιά καὶ δίχως θέληση
σὶ τὴν πολιτεία τούτῃ βγῆκα.
Μὰ μόλις μὲ εἶδανε πὺν πάτησα τὸ χῶμα τῆς,
ὅλοι γυρῖσαν πίσω σὶ τὸ θαπόρι.
Κι' ἓνα σινιάλο ἀπὸ τὴ γέφυρα τοῦ πλοίου
εἶδα πὺν μοῦκανε ἡ γυναῖκα μου,
νὰ μ' ἀποχαιρετήσῃ
μ' ἓνα μαντιῆλι τοσοδὰ, μικρὸ καὶ δλόασπρο
ἀπὸ μετόξι, μὲ ντιαντέλα δλόγυρά του.
Τραβήχτηκε ἡ ἄγκυρα, τὸ πλοῖο
πῆρε στροφή, μοῦδειξε πλάτι καὶ ξεκίνησε.
Κι' ἓνα φουγάρο ξελαιμιάστηκε
γὰ νὰ γυρῖσῃ νὰ μὲ δεῖ, μὲ μιὰ γκριμάτσα
σὰ νᾶθελε νὰ θεβαιωθεῖ πὺς ὄντως
σὶ τὴν πολιτεία τὴν ἄγνωστη μονάχος
εἶχα ἀπομείνει.

III

Κι' ὅταν τὸ πέλαγος ὀλότελα καθάρισε
ἀπ' τὴ μορφή τοῦ πλοίου, τότε γύρισα
τὰ μάτια πρὸς τὴν πολιτεία.
Σειρὲς τρίπατα σπίτια μ' ἄσπρο σκουριασμένο χρῶμα,

κλειστά τὰ παραθύρια καὶ τὰ μαγαζιά κλειστά
 κι' οὔτε ψυχὴ στοὺς δρόμους... Προχωρῶ
 καὶ φτάνω ξέμακρα ἀπὸ τὴν πόλι.
 Τὰ σπίτια ἔχουν τελειώσει. *Αδειος ὁ τόπος γύρω. Μὰ ἐν' ἄλογο
 ἄσπρο, μὲ σέλα καὶ μὲ γκέμα,
 σὰν ἐγκαταλειμένο ἀπὸ κάποιο καβαλάρη,
 βόσκει ἀδέσποτο σιὸ χόρτο, ἐνῶ μπροστὰ
 ἓνας γκρεμὸς ἀπάνω ἀπὸ μιὰ λίμνη κρέμεται,
 καὶ πέρα ἓνα τοπίο ὠραῖο καὶ σιὸν ἴσκιο
 ἐνὸς δέντρου ἀπὸ κάτω, ξαπλωμένος
 ὁ πεθαμένος φίλος μου ὁ ἀδελφικός.
 Νὰ μπιστευτῶ, νὰ κράξω τ' ὄνομά του;
 *ὦ, τὸ φοβᾶμαι. Φοβᾶμαι τὴν ἡχὴν
 μὴ μοῦ τὸ ξαναφέρει πίσω πρὶν νὰ πάει
 καὶ νὰ τοῦ γκίξει τὴν ἀκονή. Καὶ τότες;
 ἄλλο πιά τρόπο δέν θε νᾶχω, οὔτε κι' ἐλπίδα.
 Αὐτὴν τοῦλάχιστο ἄς κρατήσω ὅπως μπορῶ.

IY

Μιὰ ἰδέα σφηνώνεται σιὸ κούτελό μου.
 Μιὰ ἰδέα!...Τὸ ἄλογο!...γυρνῶ τὸ βρίσκω,
 τὸ καβαλάω καὶ φτάνω σιὸ γκρεμὸ
 καὶ τὰ πλευρά του σπιρουνίζω
 νὰ μὲ πετάξει ἀπέναντι, ἴσα
 κάτω ἀπ' τὸ δέντρο πὺν ἀναπαύεται
 ὁ πεθαμένος φίλος μου μακάρια.
 Μὰ τὴ σιγμὴ τὴν τελευταία,
 τ' ἄλογο ἀρνιέται νὰ πηδήξει.
 Παρακαλῶ, μέ τυραγνῶ, τὸ τυραγνῶ, τινάζει
 τὰ πσινά του καὶ μὲ ρίχνει χάμου.

Y

Εἶταν βαρὺ τὸ πέσιμο, ἔμεινα ξερὸς
 καὶ πῆρε δρόμο τ' ἄλογο κι' ἐχάθη.
 Μὰ ὡς τόσο τὸ μυαλό μου δούλευε
 κι' ἀγνάντευε τὸ μάτι μου καθάρια
 σιὰ μπρούμυτα πεσμένος καθὼς εἶμουν.
 Κι' ἐκεῖδά, σιὸ κάτω μέρος τοῦ γκρεμοῦ παρατηρώντας,
 κάτι πὺν στραφτοκόπαι ξάνοιξα
 καὶ προσηλώθηκα σ' αὐτὸ κι' ὁ πόθος
 νὰ πάω κοντά του, ὄρθιο μὲ στήλωσε.
 Μὲ ὑπομονὴ καὶ καρτερίᾳ τότες ψηλάφησα
 ὥσπου ἦρα κάποιο μονοπάτι
 ἐπίμονο, μὰ σίγουρο, πὺν μ' ἔφτασε
 σιὸ βάθος τοῦ γκρεμοῦ πὺν κάτι
 στραφτοκοποῦσε καὶ μὲ τράβαγε
 ἀκατανίκητα κοντά του.

YI

Εἶταν ἓνας καθρέφτης σιὴν ἀκρολιμνιά.
 Τὸν εἶδα καὶ σιὰ χέρια μου τὸν πῆρα.
 Τὶ μοῦτρο ψεύτικο; Παράξενος

καθρέφτης πὺν μονάχα καθρεφτίζει
 ἢ ἀπόξω τοῦ ἑαυτοῦ μου τὸ πιδ ἀσήμαντο.
 Ἀνάθεμα! κι' ἐδῶ συκοφαντία.
 Τὰ δάχτυλα σιὰ σπλάχνα του θυθίζω
 γιὰ νὰ μοῦ δείξει τὸν ἀληθινὸ ἑαυτὸ μου.
 Μ' ἀδέξια ὡς ἐχύμηξα σιτὴ φούρια μου,
 γλυστρᾷ καὶ πέφτει, γίνεται κομάτια,
 χίλια κομάτια πὺν σκορπᾷ σιτὴ λίμνη.
 Κι' ἔνα, ἔτοι ὡς πλέει ἀνάλαφρο,
 τραβάει ἐπάνωθ' ἐν τῇ ματιά μου
 κι' αὐτὴ μὲ σέρνει πίσω της καὶ πᾶμε,
 ὥσπου ἀνταμώνουμε μιὰ βάρκα πὺν ὁ βαρκάρης
 ἄνεργος, μέσα της κοιμόταν.
 Τότες πηδάω ἀπ' τὸ συντρίμι τοῦ καθρέφτη
 σιτὴν καταπατητὴ τῆς βάρκας κι' ὁ βαρκάρης
 τὰ μάτια ἀνοίγει ξαφνιασμένος. «Ἐλα σήκω
 —τοῦ λέω— πιάσε τὰ κουπιὰ καὶ κάνε γρήγορα
 μὴν τραβηχτοῦνε τὰ νερὰ καὶ δὲν προφτάσουμε
 σιτὴς Εὐτυχίας τὸ νησιὸν νὰ φτάσουμε».
 «ὦχ ἀδερφέ, παράταμε. Τὸ δρόμον ἐγὼ δὲν ξαίρω».
 «Τὸν ξαίρω ἐγώ». Μὲ κοίταξε
 μέ ειρωνικὸ χαμόγελο καὶ γύρισε
 σι' ἄλλο πλευρὸν κι' ἀποκοιμήθη.
 Τότες, μέσα σιτὴ φοῦχτα μου τὸν ἔστυφα
 καὶ τὸ κορμί, του μάζα γλοιώδικη,
 μπερδεύτηκε σιὰ δάχτυλά μου,
 καὶ τὸ νερὸ τῆς λίμνης δὲν μποροῦσε
 νὰ τὰ ξεπλύνει.
 ὦ τι ἀγωνία! καὶ νὰ κολᾷνε σιὰ κουπιὰ πὺν ἄδραξα
 καὶ νὰ ἐμποδίζουν τὸ προχώρημά μου
 καὶ νὰ σιμώνει ἡ ὥρα γιὰ τὴν ἄμπωτη
 καὶ ν' ἀπομείνω, κίντυνος, σιτὴν ξέρα...
 ὦ τι ἀγωνία ὅλη αὐτὴ ἡ προσπάθεια
 σ' ἕνα πολὺ περιορισμένον χρόνον.

ΥΙΙ

Μὰ νά! τὴν τελευταία στιγμὴ κατὰφερα
 γερά ν' ἀδράξω τὰ κουπιὰ καὶ δρόμον.
 Μέσα σιτὴ λίμνη ἢ βάρκα ἀνέερη προχωρεῖ,
 πίσω μου ἀφήνω τὴ χαμένη πολιτεία
 μὲ τὰ βουβά της σπίτια καὶ μὲ τ' ἄλογο
 πὺν δίχως καβαλάρη βόσκει,
 πίσω μου ἀφήνω τὸ γκρεμὸ καὶ προσπερνῶ
 καὶ τὸ τοπίον μὲ τὸν πεθαμένον φίλον.
 Φτερά ἔχει ἡ βάρκα μου, φτερά.
 Βγαίνω ἀπ' τὴ λίμνη μπαίνω μέσ' σιτὸ πέλαγον
 καὶ προχωρῶ σιτὴν ἀπεραντισμένην
 τριγυρισμένος ἀπὸ σάλαγον κυμάτων
 βουερῶν, θεώρων, φουρτουνιασμένων,
 πὺν σμίγουν μὲ ὠκεάνειους ἀγέρηδες
 κι' ἀλύπητα μὲ δέρονε κι' οὐρλιάζω,

πονῶ καὶ χαίρουμε μαζί,
κι' ἐνῶ τὰ μάτια μου δακρύζουνε, φουσκώνουν
τὰ στήθια μου ἀπὸ ἀγέρα πελαγίσιο,
τὰ μπράτσα μου ἀτσαλώνονται ἀπίστευτα
καὶ πὶὸ πολὺ τὰ βάθια τῆς ψυχῆς μου

ΥΙΙΙ

Ἔτσι ἡ πορεία γίνεται ἱλιγγος,
χάνεται ἡ βάρκα, τὰ κουπιὰ, καὶ σμίγω
μὲ τὰ στοιχεῖα καὶ γίνουμαι ἓνα, κάτι
σὰν πλᾶσμα αὐτοκυβέρνητο καὶ κάτι
πὺν νόημα ξέχωρο δὲ δίνει
οὔτε γιὰ τὸ χαμὸ οὔτε γιὰ τὸ θρίαμβο,
ἓνα πνεῦμα,
πὺν ὑψώνεται συνεπαρμένο
καὶ φτερουγάει σιτῆς Εὐτυχίας τὸ νησί,
πάνω ἀπ' τῶν δέντρων τὶς ψηλὲς κορφές, χωρὶς
καὶ νὰ μπορεῖ τῇ γῇ του νὰ πατήσῃ...

Γενναῖο παιδί, καλὸ κουράγιο σιτὴν ψυχὴ σου.
Αὐτὸς ὁ δρόμος ὁδηγáει πρὸς τ' ἄστρα...

Ἄγγελος Δόξας

Noordwijk a]ree 8 Σεπ. 51
(Βόρεια θάλασσα Ὁλλανδίας)

ΕΛΙΑ

Κουράστηκες πιά γέρικη ἑλιά
μὲ τὰ στοιχεῖα ὅλο νὰ παλεύῃς,
ζωή, χαρὰ καὶ ἥλιο δὲ γυρεύεις,
τοῦ θάνατου ποθεῖς τὴν ἀγκαλιά.

Θεόρατη σοῦ ἔσκαψε σπηλιά
σιτὴ διάβα τὴν ἀτέλειωτη ὁ χρόνος,
ὁ πλούσιος ὁ κορφινός σου κλῶνος
τῆς κουκουβάγιας γίνηκε φωλιά.

Καὶ τώρα κάποια θύμηση παλιά
σοῦ μένει μόνο πιά λησμονημένη,
σὰν ἦσουν πρῶτα τρισευτυχισμένη
σιτῆς ἀνοιξὸς τῇ θέλῃ ἀγκαλιά...

Βασ. Π. Μυλωνᾶς

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ*

Ἄλλ' ἂν ἡ παλιὰ κριτικὴ (Ἀλεξανδρινή, τῆς Ἀναγέννησης, τοῦ 18ου αἰῶνα) εὗρισκε ἀρκετὸ νὰ ἐξαίρει τὸ κάλλος τῶν καλὰ θεμελιωμένων ἔργων, ἀπὸ τὸ ρομαντισμὸ καὶ δῶθε ἡ κριτικὴ εἶναι μιὰ λειτούργεια σχετικὸ τῆ τας: σπουδάζει τὰ ἔργα σὲ σχέση μὲ τοὺς τόπους καὶ τοὺς χρόνους. Εἰδικώτερα, ἡ κριτικὴ μελέτη τοῦ ἔργου ἐνὸς συγχρόνου συγγραφέα τείνει σὲ συμπεράσματα ἀθροιστικά: «Κανένας κριτικὸς τῶν συγχρόνων δὲν ἔχει δίκαιο στὶς ἀπόψεις του, ἂν πέντε μαζὶ κριτικοὶ δὲ βρίσκονται σὲ εὐθυγραμμία, στὶς κεντρικὲς τουλάχιστον ἀπόψεις», γράφει ὁ B. Cremieux.

Ὡστόσο, ὅλοι μαζὶ οἱ κριτικοὶ δὲν κάνουν ἀκόμη μιὰ βεβαιότητα. Ἕνα ὕψος βεβαιότητος στὴν κριτικὴ θὰ ἔδειχνε ἐπιπολαιότητα καὶ ἐγωϊσμό, καὶ τὸ λιγώτερο, δογματισμὸ. Στὴν περιοχὴ τοῦ πνεύματος βεβαιότητες δὲν ὑπάρχουν, μόνο πιθανότητες. Πολλὰ εἶναι τὰ δεδομένα ἐκεῖνα, ποὺ ἐλαττώνουν τὴν ἀπαράδεχτη ἄλλως οἴηση τῆς βεβαιότητος: βεβαιότης δὲν ὑπάρχει στὴν κριτικὴ κρίση, γιατί αὐτὸ ποὺ εἶναι σήμερα ὠραῖο καὶ ικανοποιητικὸ, αὔριο μπορεῖ νὰ ἀφήνει τοὺς ἀναγνώστες ὀλιγώτερο ικανοποιημένους ἢ καὶ ἀδιάφορους: τὸ αἶσθημα τοῦ ὠραίου ἔχει ἀκμὴ καὶ παρακμὴ, μεταπτώσεις ἐνδιαφέροντος καὶ συνεπῶς ἔξ ὑποκειμένου ἀξίας. Μιὰ ἐποχὴ ἀρνεῖται τὰ γούστα τῆς ἄλλης καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ κάνει, ὥστε ἡ κρίση τοῦ κριτικοῦ τοῦ σήμερα, αὔριο μπορεῖ νὰ θεωρεῖται ἀνεπαρκής. Βεβαιότητα κριτικὴ δὲν ὑπάρχει ἀκόμη, ἐφόσον τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται κάποτε ἀπὸ τὴν πολιτιστικὴν βάση τοῦ συστήματος κριτικῶν σχέσεων: ἄλλοιῶς δείχνει τὶς προτιμήσεις του ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος, ἄλλοιῶς ὁ καλλιεργημένος. Καὶ ἔπειτα, μήπως στὴ διαμόρφωση κριτικῶν προτιμήσεων, δὲν εἶναι στοιχεῖο, ποὺ βαρύνει ἢ παρέμβαση πολιτικῶν π. χ. σκοπιμοτήτων;

Συμπερασματικὰ θὰ προσθέσουμε τώρα, ὅτι ὅλα αὐτὰ δείχνουν, πὼς ἡ τέχνη δὲν εἶναι μόνο «ὠραία μορφή», ἀλλὰ σύγχρονα «ὠραία προβαλλόμενη οὐσία»: καὶ στὰ δεδομένα μορφῆς καὶ οὐσίας ἐνὸς ἔργου τέχνης βεβαιότητα δηλ. ἐνότητα κρίσεως δὲν ὑπάρχει. Ἡ *disputatio* εἶναι κανὼνας στὸ ἀντίκρουσμα ἐνὸς λογοτεχνήματος. Ἡ μόνη δυνατὴ βεβαιότητα κρίσης θὰ ἀναζητηθεῖ ἐκεῖ, ὅπου τὰ στοιχεῖα τοῦ χρόνου, καὶ τῶν κατὰ μέρος προσωπικῶν κρίσεων δείχνουν μιὰ φανερὴ σύμπτωση. Ἀλλὰ σὲ πόσες περιπτώσεις αὐτὸ εἶναι ἐφικτό; Εἶναι σπάνιες οἱ περιπτώσεις ἔργων, ποὺ ἡ ἀξία τους ἀνακαταφάσκεται.

Σὲ κάθε περίπτωσι, ὅχι ἄμεση βεβαιότητα, εὐστάθεια κριτικὴ ἔπρεπε νὰ ἀναζητεῖται. Ὁ κριτικὸς ὀφείλει νὰ σημαδεύει, χωρὶς διακυμάνσεις προσωπικοῦ καπρίσιου, ἄλλοτε τὶς ἀρετὲς καὶ ἄλλοτε τὰ μειονεκτήματα ἐνὸς ἔργου ἢ συγγραφέα. Καὶ ὅταν ἐκφέρει κρίσεις ἀξίας, ἃς προσέχει τὰ βήματά του νὰ μὴν εἶναι πολὺ τολμηρὰ ἀντίθετα, ἃς ἀμφιβάλλει στὸ βάθος πάντα, μήπως ὁ χρόνος κάποτε δειχθεῖ κάποτε καλύτερος σκοπευτὴς καὶ διαψεύσει τὴν παραινδυνευμένη εὐθυβολία του. Γιατὶ κατὰ τὰ ἄλλα ὁ κριτικὸς τῆς λογοτεχνίας δὲν

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 810.

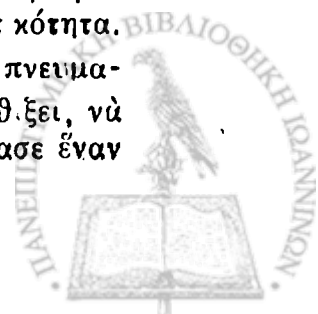
είναι τίποτε περισσότερο, παρὰ ἓνας νηφάλιος γ ν ώ σ τ η ς π ρ α γ μ ά τ ω ν, και σὲ περιπτώσεις ἰδιαίτερες ἓνας ἐπιφυλακτικὸς καθοδηγητής. Ὄταν σημαδεύει τὶς ἀρετὲς ἢ τὰ μειονεκτήματα ἐνὸς ἔργου, ἅς ἔχει ὑπόψη του πάντοτε, ὅτι τὸ κάνει ὑπὸ τὸ πρῖσμα ὑποκειμενικότητος, ἔστω καὶ στερεὰ αὐτοσυνεποῦς, ὅχι ἐμπρεσσιονιστικῆς καὶ ἀνακόλουθης. Αὐτὸς φέρνει σὲ ἐπαφὴ τὴν παράδοση μὲ τὴ σύγχρονη δημιουργία. Ἀνακαλύπτει καὶ ἀποκαλύπτει τὰ νέα καὶ πρωτότυπα στοιχεῖα. Ὑψώνει συχνὰ τοὺς ταπεινοὺς καὶ ταπεινώνει τοὺς ὑπερφίαλους τῆς αὐτοδιαφήμισης. Φέρει σ' ἐπαφὴ τὰ παγκόσμια λογοτεχνικὰ ρεύματα μὲ τὴ χώρα του καὶ ὁσφραίνεται, ὅ,τι εἶναι πειὰ ἔωλο καὶ ξεπερασμένο. Εἶναι ἡ κεραία τοῦ λογοτεχνικοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς του καὶ ἓνας δείκτης συγχρόνων ἀξιών. Ἀλλὰ οὔτε δεσμεύει τὴ διάρκεια ὑπὲρ τῆς γνώμης του οὔτε τὴν ἀνατρέπει... Ἀς ξαίρει ὁ κριτικὸς τὰ ὀριά του, ἅς μὴν τὰ ὑπερβαίνει!

Ἀλλὰ θὰ ποῦμε τώρα τελικά, ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀ σ φ α λ ε ι α σ τὴν κριτικὴν, μὲ τὴ στάση τῆς σ υ μ π ά θ ε ι α ς σημαδεύει ὁ κριτικὸς εὐστοχώτερα, παρὰ μὲ τὸ (ἐπαγγελματικὸ) ψυχρὸ καὶ ἀδιάφορο, κάποτε ἀνεξήγητα ἐχθρικὸ ἢ εἰρωνικὸ ἦθος. Ὁ κριτικὸς ὁ ἀκέρειος συμπαθεῖ βαθιὰ τὴν ἀγωνία τοῦ συγγραφέα, τοῦ ὁποίου παρακολουθεῖ μὲ σεβασμὸ τὴν πάλη. Ἀντικρῶντας μὲ συγκίνηση τὴ συγγραφικὴ ἀγωνία, ἡ ψυχὴ του ἐξαγνίζεται τελικὰ ἀπὸ τὶς προσωπικὰς τῆς εἰσρέας. Ἀς μὴ σταματᾷ στὸν προθάλαμο τῆς «ὁμορφιᾶς» καὶ τῶν «ἰδεῶν» ὁ κριτικὸς μ' ἓνα ἀ ν θ ρ ῶ π ι ν ο βλέμμα ἅς διακρίνει τὸ σίλο τῆς ψυχῆς τοῦ συγγραφέα καὶ τότε θὰ βρεῖ ἓνα τρόπο νὰ εἶναι ἓνας ὁ λ ο κ λ η ρ ω μ έ ν ο ς κριτικὸς. «*Une vie humaine*» ζητάει ἀπερίφραστα ἀπὸ τὸν κριτικὸν ὁ J. Cassou.

16. Ἀντίθετα, ὁ A. Maurois στέκεται ἐπιφυλακτικὸς καὶ στὶς καλύτερες περιπτώσεις λογοτεχνικῆς κριτικῆς. Βρίσκει, ὅτι ἡ π α ρ έ μ β α σ η τῆς κριτικῆς εἶναι ἐπικίνδυνη γιὰ τὸ συγγραφέα. Τὸν ἐμποδίζει νὰ ἀκολουθεῖ τὸ βαθὺ καὶ φυσικὸ προσωπικὸ αἶσθημα ἀπὸ τὰ πράγματα καὶ νὰ ἐξελίσσεται μέσ' ἀπὸ τὰ ἴδια του σφάλματα. Ὁ A. Maurois πιστεύει, ὅτι ὁ συνήθης τύπος τοῦ κριτικοῦ εἶναι μιὰ πνευματικὴ μονάδα, πύ, σιετημένη ἀπὸ δημιουργικὴ πνοὴ καὶ ἐμπορημένη ἀπὸ τὸ αἶσθημα μειονεξίας, ἐπικρίνει, ὅ,τι δὲ θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ φτάσει. Καὶ προσθέτει: «Ὅταν διαβάζω τὸν κριτικόν, τὸ κύνω γιὰ κείνον, ὅχι γιὰ μένα! Μ' ἀρέσει νὰ τὸν βλέπω σὲ δράση, ἀ φ ο ὗ ἐγὼ βρέθηκα σὲ δράση καὶ ὅχι διότι ἐγὼ βρέθηκα σὲ δράση...».

17. Κοντὰ στὴ δημοσιογραφικὴ σ η μ ε ι ω μ α τ ο γ ρ α φ ί α, καὶ κοντὰ στὴν ἐξ ἀντικειμένου, ὅσο γίνεται λ ο γ ο τ ε χ ν ι κ ῆ κ ρ ι τ ι κ ῆ, ὑπάρχει ἡ κριτικὴ ἢ καλλιτεχνικὴ (στὴν περίπτωσίν μας τῶν λογοτεχνῶν), πού προβάλλει σὰν α ὕ τ ο κ ρ ι τ ι κ ῆ. Πολλὴ κριτικὴ αὐτοῦ τοῦ εἶδους δηλ. καλλιτεχνικὸς στοχασμὸς αὐτοελεγχόμενος ὑπάρχει στὰ ἔργα τοῦ A. Gide (πού ζήτησε κιόλας νὰ γράφει ἓνα «καθαρὸ μυθιστόρημα», καὶ τοῦ Valéry (πού ζήτησε νὰ γράφει μιὰ «καθαρὴ ποίηση») καὶ σήμερα, σ' αὐτό, πού ὀνομάζουμε «σύγχρονη ποίηση» ὑπάρχει πολλὴ μελέτη τοῦ θέματος. Πιστεύω, ὅτι ὁ δικός μας Γ. Σεφέρης εἶναι ἓνας τέτοιος ποιητὴς τοῦ γραφείου, ἓνας ποιητής, πού ἐσπευσε νὰ ἀποκηρύξει τὴν ἐμπνευση, νὰ τὴν πνίξει μέσα στὸν «εἰκονισμὸ» τοῦ Ezra Pound καὶ τοῦ πνευματικώτερου ἀκόμα T. S. Eliot.

Θὰ κάνουμε τώρα μιὰ μικρὴ παρέκβαση: στὰ τελευταῖα βγῆκε μιὰ παράξενη θεωρία, ὅτι τὸ ἐπάγγελμα, μὲ τὴ συνήθεια, δημιουργεῖ ἀνάλογο πνευματικὸ ἦθος τοῦ λογοτεχνικοῦ κριτικοῦ: λάθος, πού ταπεινώνει αὐτόν, πού τὸ σκέφθηκε. Τὸ ἐπάγγελμα διαμορφώνει μόνον μιὰ εἰδικὴ νοοτροπία, ὅχι πνευματικὴτητα. Ὑπάρχει μιὰ νοοτροπία στρατιωτικὴ, παπαδιστικὴ, διδασκαλική. Ἐνα πνευματικὸ ἄτομο ὅμως δὲν τὸ ἐγγίζει ἡ νοοτροπία, ἡ ὁποία δὲ φτάνει νὰ θίξει, νὰ ἐπηρεάσει τὴν πνευματικὴ δημιουργία. Ἐτσι, τὸ ἐπάγγελμα δὲν ἐπηρεάσε ἓναν

Stendhal ή έναν *Claudel*, έναν *Mallarmé* ή έναν Νισβάνα. Γι' αυτό ο Ρωμανός ή ο *Jacopone da Todi* είναι κάτι περισσότερο από άπλοϊ καλόγεροι. 'Υπάρχει σχέση ανάμεσα στη ζωή και το έργο ενός συγγραφέα, αλλά σπανιώτατα, σε τρόπο, ώστε μπορούμε να ποῦμε μαζί με τὸν Κάρολο *Lalo* : «Τέτοιος ὁ ἄνθρωπος, ἀλλοιώτικο τὸ ἔργο». Τὰ ἄλλα εἶναι δημοσιογραφικὲς προχειρολογίες. 'Εγὼ ὁ ἴδιος στὴ ζωὴ μου πολέμησα τὶς ροπὲς τοῦ ἐπαγγέλματός μου, τόσο ἀδιάλλακτα μάλιστα, ὥστε ἡ ἐλεύθερη παρουσία μου μὲ ἀποξένωσε ἀπὸ τὴν ἔδρα τοῦ Πανεπιστημίου, γιατί ἔμεινα φανατικά ξένος πρὸς τὴ φιλολογικὴ ὁρθοδοξία, ὅπου ἡ προσωπικότητα ἐξαφανίζεται μπροστὰ στὴν «ἐρευνα».

18. Πρέπει νὰ ποῦμε τώρα καθαρά, ὅτι ἡ σημειοματογραφία, ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ, τὰ λογοτεχνικά «ἡμερολόγια», οἱ «'Εξομολογήσεις» καὶ ἄνομη οἱ «σημειώσεις», κατὰ τὴν ὥρα τῆς λογοτεχνικῆς αὐτοκριτικῆς καὶ δημιουργίας (περίπτωση Σολωμοῦ, ἡ τελευταία) ὑπάρχουν γιὰ νὰ γίνουν «**Ἱστορία τῆς Λογοτεχνίας**» καὶ σε περίπτωσι κανόνων γιὰ πνευματικώτερες συνθέσεις: **δοκίμιο**.

Ἡ Ἱστορία τῆς Λογοτεχνίας εἶναι εἷς συστηματικὸ τριπλὸ καταστάλαγμα: ἀπὸ διανοητικὴ ἐργασία (δηλ. μελέτες) πάνω σὲ ἔργα τῆς παράδοσης (κυρίως 2) ἀπόψεις τῆς σύγχρονης μετὰ τὰ ἔργα σημειοματογραφίας καὶ 3) ἐργασιῶν λογοτεχνικῆς κριτικῆς. Καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς προσωπικότητος τοῦ **Ἱστορικοῦ τῆς Λογοτεχνίας** νὰ στηριχθῇ σὲ ὅ,τι εἶπαν ἄλλοι ἐπικρατέστερα ἢ σὲ ὅ,τι αὐτὸς ὁ ἴδιος προβάλλει κάτω ἀπὸ μιὰ γόνιμη καὶ βαθεῖα δική τους θεώρησι. Ὁ *Fr. de Sanctis* π. χ. ἀναδείχθηκε ἓνας τέτοιος ἱστορικὸς τῆς Λογοτεχνίας μετὰ τὸ μνημειῶδες ἔργο του «*Storia della letteratura Italiana*». Γνωρίζω πολλοὺς καὶ σημαντικοὺς ἱστορικοὺς τῆς Λογοτεχνίας, ἀλλὰ θαυμάζω τὸν *De Sanctis*.

Ὡστόσο, ὑπάρχει περίπτωσι, πού ἡ Ἱστορία τῆς Λογοτεχνίας προηγῆται, ἀντὶ νὰ ἀποτελεῖ συμπέρασμα καὶ κατακλεῖδα: τοῦτο τὸ ρόλο θὰ τῆς ἀναγνωρίσουμε στὴν περίπτωσι, πού ἡ δημιουργικὴ συνείδησι τῶν νέων θέλει νὰ πλουτισθῇ ἀπὸ τὴν παράδοσι καὶ νὰ μετρήσῃ ἔτσι τὴν ἀπόστασίν της. Κατὰ τὸν *Ed. Jaloux* ἡ ἱστορία τῆς Λογοτεχνίας, διδάσκει, ἀκόμα καὶ στὸν κριτικόν: τί ὑπάρχει παρὰ μόνιμο στὴ Λογοτεχνία, τὰ ὅρια τῆς ἀντοχῆς μέσα σὸ χρόνον, τὶς μεταμορφώσεις τοῦ πνεύματός της. Τοῦ ἐξασφαλίζει ἀκόμη πιὸ στερεές καὶ ὄχι κάποτε φαντασιώδεις διαπιστώσεις.

19. Ὁ κριτικὸς τῆς Λογοτεχνίας πίνει ἀπὸ δυὸ πηγές: ἀπὸ τὸ ἴδιο τοῦ στήθος καὶ τὴν Ἱστορία τῆς Λογοτεχνίας. Στὶς περιπτώσεις, πού διαθέτει μιὰ πλούσια πνευματικὴ καταλήγει σὸ **δοκίμιο**. Ἐκεῖ ἀναπτύσσει προβληματικὰ συνολικὲς ἀπόψεις τεχνικῆς ἢ θεωρητικῆς. Ἀνιχνεύει τὶς σύγχρονες τάσεις, σπέρνει πρωτότυπες προσωπικὲς ἰδέες καὶ ἀναδείχεται μιὰ προσωπικὴ μετὰ εὐρύτητα ὁρίζοντος, στιγμὲς ἐξαρσης, βάθους καὶ μνημειωδῶν τοποθετήσεων.

20. Καταλήξαμε στὴ διαφορικὴ κλιμάκωσι ἀνάμεσα στὴ σημειοματογραφία, τὴν λογοτεχνικὴ κριτικὴ, τὴν Ἱστορία τῆς Λογοτεχνίας καὶ τὸν τεχνικόν ἢ διασκεπτικόν προβληματισμόν, πού ἀποτελεῖ ἓνα Δοκίμιον. Ἀλλὰ ἡ ἐρευνα γιὰ τὸ φαινόμενο τῆς κριτικῆς παρουσιάζει ἀπὸ ἄλλη ἀποψη δυὸ μορφές, πού ξεχωρίζουν καθαρά ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Εἶναι ἡ κριτικὴ, πού θὰ ὀνομάσουμε «αὐθόρμητη» καὶ ἡ ἄλλη, ἡ «ἐπαγγελματικὴ».

Πρῶτα σταματοῦμε νὰ περιεργασθοῦμε τὸ χῶρον τῆς **αὐθόρμητης κριτικῆς**. Ἐδῶ θὰ βροῦμε τὸ **καλλιεργημένο κοινόν**, πού διαβάζει καὶ κρίνει χωρὶς νὰ κατευθύνεται σὸ γούστο τοῦ ἀπὸ ὀρισμένους κανόνες κοινὰ δεκτοῦς, πρᾶγμα πού θὰ σημειώσουμε στὸν ἐπαγγελματικόν κριτικόν. Ἀὐθόρμητη εἶναι ἀκόμα ἡ κριτικὴ παρακολούθησι ἀπὸ τὶς στήλες τῶν **ἐφημερίδων ἢ περιοδικῶν**, ἡ «ἐπιφυλλιδιογραφικὴ». Σπανιώτατα σὲ περι-

πτώσεις όπως στη χώρα μας ενός Φώτου Πολίτη, ή κριτική βαδίζει ἐπὶ σταθερῶν ἀρχῶν, (ὅπως ὁ τελευταῖος πίστευε σταθερά, ὅτι ἓνα ἔργο λογοτεχνικὸ εἶναι ἄρτιο, ὅταν δείχνει σὰν ἓνα λυτρωτικὸ ἀγαθὸ γιὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴ δική μας ὑπόστασι. Ὁ Γ. Ἀποστολάκης, ἀσύγκριτα κατώτερος, ἦταν ἓνας τεχνικὸς γεωμετρικὰ προσηλωμένος στὸ κριτικὸ δόγμα τῆς «καλλιτεχνικῆς ἀναδημιουργίας». Τοῦ ἔλλειπε ἡ καλλιτεχνικὴ θερμοκρασία καὶ στάθηκε πάντα στὸν προθάλαμο τῆς κριτικῆς σὰν ἓνας φιλισταϊκὸς *moraliste*).

Ὁχι αὐθόρμητη, ἀλλὰ αὐθαίρετη εἶναι ἡ κριτικὴ τῶν λογοτεχνικῶν *clans* ἢ τῶν κλικῶν. Κάποτε στὸν τόπο μας ἦταν ἓνα τέτοιο «κλειστὸ» κέντρο, ὅπου ἐμφανίζονταν ἓνας *numerus clausus* ἀλληλοθυμαζόμενων συνεργατῶν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀποκλείονταν μὲ τὸ σύνθημα τοῦ Ὁρατίου «*odi profanum vulgus*». Αὐθαίρετη εἶναι καὶ ἡ κριτικὴ, ποὺ μιλιέται καὶ δὲ γράφεται: αὐτὴ τῶν σαλόνιων, ὅπου γίνονται κάποτε πολλὰ κακά.

Ὡστόσο, οἱ νηφάλοι τῆς λογοτεχνικῆς κριτικῆς, συχνὰ ἀπροετοίμαστοι μπροστὰ στὸ «νέο», τὰ χάνουν καὶ προχειρολογοῦν «αὐθόρμητα» ἢ πελαγοδρομοῦν σὲ χαρακτηρισμοὺς γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ συγγραφέα! Εἶναι ἀταρτίμητες οἱ περιπτώσεις τῶν *Critici laureati*, ποὺ σαστισμένοι ἐψέλισαν ἀποδοκιμασίες γιὰ ἔργα, ποὺ ὁ χρόνος τὰ θεωρεῖ σήμερα ὑπέρτατα μνημεῖα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Τὸ σωστὸ εἶναι νὰ μὴ στέλνουν κανένα συγγραφέα στὴν κρεμάλα ἢ τὸ λιγώτερο, νὰ γίνῃ κηπουρὸς, πρὶν «ἐπαναλάβει»—ἀντυχὸν «ἐπαναλάβει» ἐκεῖνο, ποὺ τώρα μᾶς φαίνεται ἀξιοκατάκριτο· διὰ τὸ συγγραφέας δευτερώσει, καταλάβουμε πιά: «δὲς ἐξάμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ»..... Ὁ «κριτικὸς τοῦ σαλονιοῦ» ἂς μὴ βιάζεται νὰ στείλῃ τοὺς νέους στὸ θάνατο, αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ εὐκόλο· τὸ δύσκολο εἶναι νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ φτάσουν ἕως ἐκεῖ, ποὺ μποροῦν. Καὶ ὅταν ὁ κριτικὸς τῶν συγχρόνων χτυπάει δυνατὰ προεξοφλώντας τὴν ἀγέννητη ἀκόμα ἡρα τοῦ σιταριοῦ, ἂς φοβᾶται μήπως βγεῖ γελασμένος: Συχνὰ ὁ λογοτέχνης προχωρεῖ «δὲ τῆς τεθλασμένης». Οἱ νέοι θέλουν τὴ βοήθεια τοῦ κριτικοῦ· ἂς ἀρκεσθεῖ σ' αὐτὸ ποὺ τοῦ ζητοῦν...

Ὅμως, ὅχι σπάνια, μεγάλες καὶ σοβαρὲς ἰδέες ἀνακύπτουν καὶ φουντώνουν ἀπὸ τὴν τύχη, ἢ ὁποῖα διευθύνει τὶς ἰδέες σ' ἓνα σαλόνι, σὲ μιὰ συγκέντρωση, ὅπως ἐκείνη στὸ «Φαῖδρο» τοῦ Πλάτωνος. Καὶ ξαίρουμε ἀκόμα, ὅτι ἡ κριτικὴ τῶν νεωτέρων χρόνων, σὰν ἰδιαίτερη περὶ πνευματικὴ ἐπιστήμη, ἔχει τὴν ἀρχὴ τῆς σιτὶς αὐθόρμητες συζητήσεις καὶ ἀντιγνώμεις γιὰ θέματα τέχνης, ποὺ διεξάγονταν ἀπὸ τὶς στήλες τῶν ἀγγλικῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν περιοδικῶν τοῦ 17ου αἰῶνα.

Ἀπ' αὐτὴ τὴν κριτικὴ τῆς καθημερινότητος, τῇ φρέσκῃ καὶ αὐθόρμητῃ, τῇ συνυφασμένη μὲ τὴ ζωὴ, ποὺ δὲν ἔχει γίνῃ ἀκόμα ἔργο σπουδαστηρίου ἢ πνευματικὸ ἄθλημα, ἐπρόκυψε στὸν καιρὸ τῆς ἡλογοτεχνικῆς κριτικῆς: ἡ ἀθροιστικὴ καὶ ἀργότερα συνθετικὴ. (ποὺ μελετᾷ τὸ σύγχρονο ὄχι φευγαλέα καὶ συμπτωματικὰ, ἀλλὰ ἀναλυτικὰ καὶ ὑπὸ τὸ κράτος κάποιων γενικῶν ἀρχῶν πάντα).

21. Θὰ ποῦμε τώρα, ὅτι ἐπαγγελματικὴ κριτικὴ εἶναι κάτι ἄλλο: εἶναι ἐκείνη τῶν ἀνθρώπων, ποὺ διαθέτουν πεῖρα καὶ προσωπικὴ καλλιέργημένη εὐαισθησία: ὁ κόσμος γι' αὐτοὺς εἶναι τὸ βιβλίον καὶ ἡ δράση: νὰ κρίνουν καὶ νὰ τολμοῦν τὴ διαβάθμιση τῶν ἀξιῶν. Ἡ ἀσθένεια αὐτῆς τῆς ἀσχολίας εἶναι ἡ σχολαστικὴ ἀπορρόφηση ἀπὸ τὴ λεπτομέρεια: ἐργάζονται πολὺ στὸ βιβλίον μερικοὶ κριτικοὶ ἐξ ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ δὲν παράγουν τίποτε. Στὴν πιὸ γόνιμη περίπτωσι, ὁ ἐξ ἐπαγγέλματος κριτικὸς πρέπει νὰ αποφασίσει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ αὐθεντικὸ καὶ «ἀπὸ καθέδρας» ὕψος καὶ νὰ δημιουργεῖ συζήτηση δηλ. κίνηση, νὰ ἀνοίγῃ ἀπόψεις. Ἄς μὴν εἶναι ὁ μαθηματικὸς, ποὺ δίνει λύσεις ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ὁρσιτικότητος τῆς γνώμης, ἂς εἶναι ὁ

νας συντελεστής, από την ιδιαίτερη γωνιά του, για το ξάνοιγμα τών συνειδήσεων. Έτσι θα είναι κριτικός, με την ανώτερη έννοια. Πέρ' από τους κοινούς έγωϊσμούς και το φιλισταϊσμό τόν άγονο και τη συμπτωματική προσωπολατρία ή αντιζηλία θα γίνει πνοή, πού γονιμοποιεί και ξανοίγει το «άνήσυχο» κοινό προς ένα πλουσιώτερο αΐσθημα, πνεῦμα και όμορφιά.

Η α κ α δ η μ α ι κ ή κ ρ ι τ ι κ ή σάν μορφή τής επαγγελματικής, οργανώνει τὰ δεδομένα τής κριτικής πείρας. Βλέπει τὰ βιβλία μέσα σ'ένα σύνολο βιβλίων όμοίων και ροπών. Δέ διαβάζει ένα έργο για να το απολαύσει και να το εκτιμήσει, παρά για να το κατατάξει. Σ' αυτό το είδος έμεινε ό Έμμ. Κριαράς με το «Σολωμό» του, έργο χωρίς καμιά προσωπική κριτική συμμετοχή.

Αλλά ξεχωρίζει σάν έ π α γ γ ε λ μ α τ ι κ ή και ή «κριτική του καλλιτέχνη», του ε ι δ ι κ ο ὤ, γραμμένη κατὰ κανόνα με πολλόν υποκειμενισμό και στενότητα. Συζητεί πάνω σε στοιχεΐα τεχνικής και ενδιαφέρει τους όλίγους. Είναι ένα είδος υπεράσπισης *pro domo sua* και στην καλύτερη περίπτωση, άνοιγμα νέων άπόψεων τεχνικής.

22. Όμως υλάρχει, πέρ' από τὰ διάφορα είδη κριτικής, πού ασκούν άνθρωποι λίγο ή πολύ έτοιμασμένοι για το έργο πού ανέλαβαν, ή κριτική του αϊνιγματικού στοιχείου, πού όνομάζεται Χ ρ ό ν ο ς. Αυτή έχει πάντα να πεί την τελευταία λέξη. Σε κάθε έποχή ή γενιά (στενότερα) συντελείται μιὰ ανεξήγητη εργασία αναθεώρησης. Τότε είναι πιθανόν το π ν ε ὡ μ α τ ι κ ή έ π ο χ ή ς να ανασύρει άπό τη λήθη έργα ή άλλων να έξασθενήσει τη δύναμη. Φορέας είναι τότε όχι ό άτομικός κριτικός άνθρωπος, αλλά το άνώνυμο έποχικό κριτικό πνεῦμα πού κατευθύνεται από τις ν ό ρ μ ε ς τις αΐσθητικές ή ακόμη και τις κοινωνικές αναζητήσεις, πού επικρατούν. Ό ρόλος αυτής τής άνώνυμης έποπτείας του χρόνου πάνω στα δημιουργήματα του παρελθόντος και πέρ' από τις γνώμες, πού διατυπώθηκαν στον καιρό τους, είναι σημαντικός. Όταν σ' ένα έργο λογοτεχνικό ανακαταφάσκει επίμονα ή αξία του, αυτό είναι ένα έργο «κ λ α σ σ ι κ ό». Καί υπάρχει κλασσικότητα έργων για μιὰ όρισμένη έποχή και άλλη μιὰ ανώτερη και επιβλητικότερη κλασσικότητα για ό λ ε ς τις έποχές.

Λοιπόν, ή άθανασία τών έργων τής λογοτεχνίας και γενικώτερα του πνεύματος, είναι σ χ ε τ ι κ ή, ανάμεσα στην ά ν α κ α τ ά φ α σ η μ έ σ α στο χρόνο και το έντελώς παροδικό πέραςμα. Έπ ά ρ χ ο υ ν για την α ί ω ν ι ό τ η τ α έργα άνέσπερης άκτινοβολίας (όπως εκείνα τών αρχαίων τραγικών, του Πλάτωνα) γιατί από μέσα τους περνάει ό άνθρωπος τής κάθε έποχής. Άλλα, γιατί μέσα τους άγωνιά ένα μεταφυσικό πρόβλημα άπέραντης προοπτικής (όπως ό «Ίώβ») ή εγκλείουν βαθείς συμβολισμούς (όπως ή «Οδύσσεια», οι «Νιμπελοϋγκοι», ό «Δόν Κιχώτης», ό «Ρόμπινσον Κρούζο») ή γιατί πάντοτε τὰ αγαπά και τὰ ξαναζητεί ό άνθρωπος, όπως εκείνα του Dante, του Shakespeare ό «Αμλει», του Goethe ό «Φάουστ», του Dostojewsky το «Έγκλημα και τιμωρία». Καί άλλα τέλος, πού ή έποχή τους τὰ ζήτησε, τὰ θαύμασε και σήμερα παραμένουν όχι σάν άνάγκες ψυχής, αλλά σάν έργα του Μουσείου τής Ιστορίας τών γραμμάτων: ποιός διαβάζει σήμερα άπό έσωτερική άνάγκη το έργο «Άσμα του Ρολάνδου» ή τόν «Έρωτόκριτο» του Κορνάρου ή τή «Λυσιστράτη» του Αριστοφάνη; Δέν υπάρχει τρόπος να όρισθεΐ άκριβώς γιατί αυτές οι διαισθητικές προτιμήσεις τών χρόνων, πού περνούν ή τής αΐωνιότητας. Αν τὰ αυθεντικά έργα ικανοποιούν το πνεῦμα, την τέχνη, τότε γιατί το έργο «τουτο» σήμερα: ναί, το άλλο, αυριο, το ισάξιο σε δύναμη: «όχι»; Ό χρόνος διατηρεί τὰ μυστικά του....

Φυσιολογία του κριτικού πνεύματος.

23. Έποσχεθήκαμε τέλος να ξανοιχθούμε σε μιὰ έρευνα για τη φ υ σ ι ο -

λογία τοῦ κριτικοῦ πνεύματος. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἀφορᾷ μὲ ἄλλα λόγια τὴν ἔρευνα: ὡς ποῖο σημεῖο πλησιάζει καὶ ἀπὸ ποῖο σημεῖο ἀπομακρύνονται ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ περιοχὲς τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς λογοτεχνικῆς κριτικῆς.

Καθὼς ξαίρετε βέβαια, ὁ ἄνθρωπος εἶναι μιὰ δέσμη ἀπὸ ὁρμές, τὶς ὁποῖες αὐτὸς τείνει ἀπὸ τὴν ὥρα, πὺν εἶναι ἄνθρωπος, νὰ τὶς πνευματοποιήσῃ καὶ νὰ τὶς ἐξευγενίσῃ. Ἡ πρωταρχικὴ ὁρμή, τῆς ζωῆς, εἶν' ἐκείνη στὴν ὁποία συγκλίνουν ὅλες οἱ ἄλλες. Ἄν μιὰ ἀπ' αὐτὲς εἶναι ἡ ὁρμὴ τῆς γνώσης, ἡ γνώση θ' ἀποβλέπει ὄχι τόσο στὸν ἑαυτὸ της, ὅσο γιὰ νὰ κινηθεῖ ὁ ἄνθρωπος βολικώτερα μέσα στὴ ζωὴ, ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ ἀγνώστου καὶ τὸ φόβο τοῦ μέλλοντος. Ὁργανο τῆς γνώσης εἶναι κατὰ μιὰ ὁρισμένη γωνιά ὄψης ὁ ὁρθὸς λόγος, πὺν ἐργάζεται γιὰ νὰ συγκεντρώνει καὶ νὰ βάζει σὲ τάξη τὰ εἰδικὰ γνωρίσματα ἐνὸς ἀντικειμένου, προσπαθώντας ἔτσι νὰ τὸ κυριέψῃ, νὰ τὸ ἐννοήσῃ, νὰ τὸ αἰχμαλωτίσῃ. Αὐτὴ ἡ ταχτοποιημένη προσπάθεια τοῦ λογικοῦ, πὺν τείνει σ' ἓναν μοναδικὸ σκοπὸ, τὴν γνώση, εἶναι αὐτὸ πὺν λέμε ἡ μέθοδός του.

Ἄν τῶρα ἡ μέθοδος γιὰ τὴν γνώση, δηλ. γιὰ τὴν ἀλήθεια, ἔχει μιὰ εὐρύτητα, ὥστε νὰ ἀγκαλιάσῃ μιὰ πλατεῖα καὶ σύνθετη περιοχὴ ἀναζητήσεων, τότε προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀπλὴν γνώση ἡ Ἐπιστήμη. Ἡ στοιχειωδέστερη ἡ πῖο ἀπλὴ ἐννοία τῆς Ἐπιστήμης προϋποθέτει μιὰ ἐργασία γιὰ τὴν Ἀλήθεια, ἐργασία συστηματικὴ, ταχτοποιημένη, μεθοδικὴ πὺν θὰ παρουσιάζει χωρὶς ἄλλο κάποια ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα.

Στὴν πῖο ἀκαδημαϊκὴ, τὴν πῖο στενὴ δηλ. καὶ τυπικὴ μορφή τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας—καὶ αὐτὴ ἄς τὴν ὀνομάσουμε φροντιστηριακὴ, γιὰτὶ ἀποτελεῖ τὴ σκληρὴ δοκιμασίαν τῶν πανεπιστημιακῶν σπουδῶν—στὴ μορφή αὐτὴ τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας τίποτε ἄλλο δὲ μπορεῖ νὰ ὑπογραμμισθεῖ σὰν πρώτη καὶ τελευταία ἀπαίτηση, παρὰ ἡ ψυχρὴ, ταχτοποιημένη, ἡ μεθοδικὴ διανοητικὴ πορεία γιὰ τὴν Ἀλήθεια. Αὐτὴ εἶναι ἡ τυπικὴ καὶ ἄχαρη ὄψη τῆς Ἀγέλαστης τοῦ Παλαμᾶ, τῆς Ἐπιστήμης πὺν κρατεῖται σκυθρωπὴ καὶ πρὸς τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸ της. Ὁ νεοελληνικὸς πανεπιστημιακὸς καὶ εἰδικώτερα φιλολογικὸς «ἀκαδημαῖσμός» θὰ μάξῃ αὐτὸν τὸν τυπικὰ καὶ μηχανικὰ πορευόμενο ἄνθρωπο. Αὐτὸς εἶναι ἓνα νοικοκυρεμένο μυαλό, πὺν τρελλαίνεται νὰ χτενίσῃ τὸ διανοητικὸ ὑλικό. Εἶναι θετικὸς καὶ χωρὶς νὰ ξαίρει ἴσως, ματεριαλιστής. Ἀγαπᾷ τὴν κυριολεξία, πρὸ πάντων γιὰτὶ δὲν τὸν βοηθάει ἡ φαντασία καὶ τὸ συναίσθημα. Εἶναι ἀκριβολόγος, ἀναλυτικὸς καὶ συχνὰ ἡ τάση γιὰ τὴ λεπτομέρεια τὸν ἀπορροφᾷ τόσο, ὥστε νὰ γίνεταί γι' αὐτὸν ἓνας σκοπὸς καθ' ἑαυτόν. Ἡ λόγια αὐτὴ περιέργεια, ἡ σχολαστικότης τῶν περασμένων χρόνων, ὅταν ἐπιμένει καὶ σήμερον βρυκολακισμένη καὶ ὅταν ἀκόμα χειρότερα, εἶναι περήφανη γιὰ τὰ κατορθώματά της, μᾶς δίνει τὸ «φιλισταϊκὸ» τύπο τοῦ ἐπιστήμονα, πὺν τὰ βλέπει ὅλα ἀπὸ τὴ δική του ὄχθη καὶ πὺν γι' αὐτὸν τίποτε ἄλλο δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἀξία. Ἄν τὸν ἀφήσουμε, σπεύδοντας ἔξω ἀπὸ τὴ στενὸν καρδὴν περιοχὴν του, θ' ἀντικρύσουμε τὶς μεγάλες καὶ αὐθόρμητες κινήσεις τῆς σκέψης τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, πὺν προσφέρει ἀνανεώσεις ἀπροσδόκητες.

Ἄς ἀγαπήσουμε πρὸ πάντων τὸ μέσο διανοούμενο, πὺν προχωρεῖ σιὸ θέμα του μὲ ἐλευθερία, μὲ πρωτοτυπία, μὲ πεποίθηση, ὅτι ἡ «μέθοδος» σὰν σχηματικὸ νοητικὸ δεδομένο εἶναι πάντα κάτι κατώτερο ἀπὸ τὴν ἀξία καὶ πρωτότυπη, τὴν εἰσδυτικὴν, ἀδέσμευτη καὶ ἀποκαλυπτικὴ σκέψη, ὅπως καὶ ἄς προσφέρεται αὐτῇ.

Ἀλλά, εἴτε φροντιστηριακὸς εἴτε ζωηρὰ πρωτότυπος μονάχα εἶναι ὁ ἐπιστήμονας, δὲν εἶναι παραδεκτὸ νὰ ἀναπαύεται στὴν ἀντίληψη, πὺν ἦταν ἄλλοτε μιὰ

πίστη ἢ αὐτόν, πῶς μὲ τὰ συμπεράσματα πάνω στὰ συμπεράσματα ποὺ οἰκοδομεῖ, φτάνει νὰ κατακτήσει, νὰ ὑποτάξει τὸν ἀντικειμενικὸ κόσμον, νὰ γνωρίσει τὴν οὐσίαν του καὶ τὸ μυστικὸ του. Πίστευε, ἄλλοιτε, ὅτι κατεῖχε πράγματα, ἐνῶ κατεῖχε μὲ τὴ γνώση καὶ τὴν ἐπιστήμη σχέσεις. Οἱ ἀλήθειες τῆς ἐπιστήμης τῆς θετικῆς ἔχουν νοητικὸ χαρακτήρα, δηλ. γενικὸ καὶ συμβολικόν. Ἔτσι, ὅταν ὁ ἐπιστήμονας βρῇ μιὰ ἀλήθεια, ἀτράνταχτη ὅπως τὴν πιστεύει, ἔχει χάσει ἤδη τὴν ἀλήθεια τῆς ζωῆς, τὴν κίνηση καὶ τὴν πολυμορφία, ὅτι ἀτομικόν, ὁδίαίρετο καὶ ἀντιφατικόν, διαβατικόν καὶ μὴ ἐπαναλήψιμο ὑπάρχει σ' αὐτήν. Ὁ *H. Poincaré* τὸ εἶπε ἤδη στὸ βιβλίον του: «*La valeur de la science*» σελ. 262. «Ἄν ὑπάρχει κάτι τὸ ἀντικειμενικὸ στὶς συλλήψεις τοῦ ἐπιστήμονα, αὐτὸ ἔγκειται μονάχα στὴ γενικὴ ἀποδοχὴ τους, κοινὴ σὲ ὅλα τὰ σκεπτόμενα ὄντα». Οἱ φυσικοὶ νόμοι, τοὺς ὁποίους θαυμάζουμε, ὀνομάστηκαν ἤδη ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμονες, ποὺ φιλοσοφοῦν καὶ ἐλέγχουν τὰ ἴδια τους πορίσματα, «περιγραφικὴ τύποι στὴ διανοητικὴ στενογραφία τῶν φαινομένων καὶ τῶν ἐντυπώσεών μας».

Μὲ τὴν ἴδια σειρά τῶν συλλογισμῶν θὰ πειθοῦμε γιὰ τὴν ἀφελῇ πίστιν στὰ πορίσματα τῆς ἀκριβολογημένης θετικῆς κριτικῆς, σὰν ἀποτελεσματῆς λόγιας περιέργειας. Ὅμως, ὅτι καὶ ἂν μᾶς δείξει ὁ πιὸ φιλόπρονος καὶ συστηματικὸς θετικιστὴς κριτικὸς δηλ. ἓνας διανοούμενος τῆς ὑλικῆς τάξης, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ξεπερνάει τὶς «σχέσεις» καὶ δὲν ἀγγίζει καθόλου τὴν «οὐσίαν», γιατί ἡ οὐσία τοῦ λογοτεχνήματος εἶναι νὰ «προσφέρει ἱκανοποίησιν σὲ ποικίλες πνευματικὰς ψυχικὰς ροπὰς μὲ τὴ συγκαίνησιν, ποὺ ἀρνιέται νὰ πιαστεῖ μεσ' ὅσα δίχτυα τῆς πιὸ ἐξυπνῆς καὶ ζωερῆς νόησης». Ὅταν λοιπὸν ἡ Ἐπιστήμη, σὰν ἐργασία γιὰ τὴν Ἀλήθεια, φαίνεται ἀνίκανη νὰ συλλάβει τὴν οὐσίαν τῆς φυσικῆς πραγματικότητος, ὅσο καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς πραγματικότητος, ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ πραγματοποιεῖ στὰ σωστὰ μιὰ διείσδυση στὴν ὁμορφίαν καὶ τὴν ἀξίαν, στὸ μυστικὸ τοῦ καλλιτεχνικοῦ δημιουργήματος, γιατί ἡ σχέση τῆς πρὸς τὸ ἀντικείμενό της, δηλ. τὸ λογοτέχνημα, δὲν εἶναι ὅπως τῆς νόησης μὲ τὸ φυσικὸν κόσμον, δηλ. σχέση δύο ἀσυμβίβαστων καὶ διαφορετικῶν ποιότητων, ἀλλὰ σχέση τῆς ψυχῆς τοῦ κριτικοῦ πρὸς τὴν ψυχὴν ποὺ ἐνκλείει τὸ ἔργο, δηλ. πρὸς τὴν οὐσίαν του. Καὶ εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνον ἓνας *purus philologus*, μύστης μιᾶς ἀπαθῆς ἐπιστήμης, νὰ κάνει μιὰ ἐργασία λογοτεχνικῆς κριτικῆς, ἂν αὐτὸς ὁ φιλόλογος δὲν ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ περλάβει στὸν ὁρίζοντα τοῦ διανοητικοῦ του βλέμματος καὶ τὴν ὑγρότητα τῆς συγκαίνησιν, γιὰ νὰ φτάσει νὰ αἰσθανθῇ τὸ λογοτέχνημα. Μόνον ὅταν ὁ ἐπιστήμονας βρεθῇ νὰ εἶναι μιὰ θερμὴ καὶ εὐφάντασιν ἰδιοσυγκρασία, τότε ἡ ὑποκειμενικὴ του ἀνθισμένη φράση θ' ἀποτελεῖ—ἰδιαίτερα ὅταν πρόκειται γιὰ λογοτεχνικὴ κριτικὴ—ἓνα ἀκόμα μέσον γιὰ νὰ ἐκφρασθῇ ἡ ἐντύπωση ποὺ ἡ καλλιτεχνικὴ πειθὼ ἔχει ἀσκήσει ἐπάνω του. Ὁ *G. Lanson* ἔχει γράψει: «Θὰ εἶναι πιὸ ἐπιστημονικὸ ν' ἀναγνωρίσουμε τὸ ρόλον τοῦ ἐμπρεσσιονιστῆ στὶς μελέτες μας, παρὰ νὰ τὸν ἀρνηθῶμε. Ἀφοῦ ὁ ἐμπρεσσιονισμὸς εἶναι ἡ μόνη μέθοδος, ποὺ δίνει τὴν αἴσθησιν τῆς ἐπενέργειας τοῦ κάλλους τῶν ἔργων, ὥς τὸν μεταχειρισθῶμε εἰλικρινά, ἀλλ' ὥς τὸν περιορίσουμε ὥς ἐκεῖ.» Καὶ ὁ *Ch. Lalo* ἀποδεχόμενος τὴν κριτικὴ ὑποκειμενικὴ ἐντυπωσιογραφία, γράφει: «Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀπορρίπτει τίποτε. Γιὰ τὴν ἐπιστήμην ὅλα ἀξίζουν ἐφόσον ἀποδείχνουν κάτι». Ἀλλὰ μπορεῖ ἀκόμα νὰ ἐπικαλεσθῇ κανεὶς τὶς γνώμες ὅχι μόνον ἐνὸς ἱστορικοῦ τῆς λογοτεχνίας καὶ ἐνὸς αἰσθητικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπιστημονικῶν καὶ φιλοσοφικῶν πνευμάτων πιὸ γενικῶν, ὅπως ὁ *H. Poincaré*, ὁ *E. Boutroux*, ὁ *H. Bergson*, *P. Duhem*, γὰρ τοὺς ὁποίους μιὰ ἀντικειμενικὴ ἔκφρασις καὶ στάσις εἶναι πραγματικὰ ἀδύνατον. Φρονοῦν αὐτοὶ, πῶς ἡ ἀντικειμενικότητα εἶναι μιὰ αὐταπάτη ἡ διαχείρισις ἐνὸς ἐπιστημονικοῦ προβλήματος δὲν εἶναι, λέγουσιν, μονάχα ζήτημα τῆς διάνοιας, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου ὁλόκληρου. Γι' αὐτό, ἂν, ὅπως εἶπαμε, ἡ προέκτα-

ση τοῦ ὑποκειμένου στοῦ ἀντικείμενο εἶναι ἀναπόφευκτη ἐκεῖ, ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι θετικό, αὐτὴ, ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν περιοχὴ ἑνὸς λογοτεχνικοῦ ἔργου, ἀποβαίνει ὁ πρωταρχικὸς ὅρος, ἡ πρωταρχικὴ ἀπαίτηση. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ κάτι πρὸ πέ-
ρα. Ὅχι μόνο χωρὶς τὴν προέκταση τοῦ ὑποκειμένου δὲ συλλαμβάνεται ὁλόκληρο
τὸ λογοτεχνικὸ ἀντικείμενο, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τοῦτο εἶναι ἀληθινόν, ὅτι αὐτὸ τὸ πνευ-
ματικὸ ἀντικείμενο δὲν ὑπάρχει κἂν ἀντικειμενικά, καθ'αυτό.

Ἄν ὅμως πρόκειται γιὰ μιὰ ἀπαίτηση ἀντικειμενικότητος μετὰ τὴν ἐννοια τῆς
γενικῆς καὶ ἀναλλοίωτης ἀποδοχῆς, ὑποστηρίζουμε, ὅτι προκειμένου
γιὰ τὴ λογοτεχνικὴ κριτικὴ, ἡ ἀντικειμενικότητα ἐξασφαλίζεται, στοῦ σημείου, ποῦ
ἡ ἀποδοχὴ τῶν ὑποκειμενικῶν ἐντυπώσεων ξεπερνώντας τὸ δικό μας ἄτομο, ἀπο-
βαίνει ἡ ἐντύπωση ὅλου τοῦ κόσμου. Ἄν πάλι στοῦ σημείου αὐτοῦ τῆς γενικῆς ἀπο-
δοχῆς συναιρεῖται τὸ πνεῦμα τῆς θετικῆς ἐπιστήμης μετὰ τὴ λογοτεχνικὴ κριτικὴ, ὡ-
στόσο, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ μιὰ πνευματικὴ, δηλ. μεταβλητὴ καὶ ἀνανεώσιμη ἐσω-
τερικὰ περιοχὴ, εἶναι δυνατό καὶ μᾶλλον εἶναι βέβαιον, πὼς αὐτὸ ποῦ εἶναι σήμε-
ρα τὸ κανονικὸ καὶ δεκτὸ στὴ σκέψη καὶ τὸ συναίσθημα ὅλων, αὐριο δὲ θὰ πα-
ρουσιάζει αὐτὴ τὴν καθολικότητα.

Καὶ ἂν σὲ μιὰ μεταγενέστερη στιγμή θὰ βρεθοῦμε σὲ μιὰ νέα γενικὴ
ἀποδοχή, (μ' ἓνα νέο δηλ. περιεχόμενο), αὐτὸ θὰ εἶναι ἀκριβῶς, ποῦ θὰ δια-
στέλλεται καθαρὰ τὴν ἀντικειμενικὴ ἀποδοχὴ τῶν θέσεων τῆς Ἐπιστήμης ἀπὸ
ἐκείνη τῆς Λογοτεχνικῆς κριτικῆς· θὰ ξεχωρίζει τὴ δεύτερη σὰ μιὰ ἀποδοχὴ πνευ-
ματικὴ, ποῦ μπορεῖ δηλ. ἡ σωστότερα ποῦ πρέπει ν' ἀνακαταφάσκειται μέσα σὲ
διαφορετικὸ κάθε φορὰ περιεχόμενο.

Κρατοῦμε λοιπὸν ὡς τὴ στιγμή τὴς διαπιστώσεως, ὅτι: ἐνῶ ἡ ἀλήθεια, τὴν
ὁποία ἀποκαλύπτει ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ, εἶναι σὰν ἐκκίνημα ὑποκειμενικὴ, σὰν
τέρμα, τείνει νὰ γίνῃ ἀντικειμενικὴ· καὶ ἀντίστροφα, ὅτι: ἐνῶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀ-
λήθεια ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι ἀντικειμενικὴ, δὲν τὸ κατορθώνει, ὅσο ὑπάρχει ἓνας θερ-
μὸς πόθος, ποῦ ξυπνάει πέρα ἀπ' τὴ διάνοια καὶ ἄλλες δυνάμεις τῆς ψυχῆς.

Τόσο ἡ ἐπιστημονικὴ, ὅσο καὶ ἡ λογοτεχνικὴ ἀλήθεια τείνουν λοιπὸν νὰ
φύγουν ἀπὸ τὸ κέντρο τους. Ἔτσι, εἶναι ἀδύνατος ἓνας ὁλοκληρωτικὸς συμβιβασ-
μὸς τῆς ἐπιστήμης μετὰ τὴ λογοτεχνικὴ κριτικὴ. Βέβαιον ὑπάρχει κάτι, ποῦ τὴς ἐνώ-
νει, τὴς ταυτίζει καὶ αὐτὸ εἶναι, ἃς τὸ ποῦμε τώρα, ἡ ἀνιδιοτέλεια στὴν ἀναζή-
τηση τῆς ἰδιαίτερης στὴν κάθε μιὰ περιοχὴ ἀλήθειας. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ὅμως
ἀρχίζουν οἱ διαφορές. Ἄν ἡ ἐπιστημονικὴ δραστηριότητα παρουσιάζει σὰ στα-
θερὸ σκοπὸ τὴν κυριαρχία πάντων στὴ φύση, τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴ μοῖρα του καὶ
σὰν ἀπώτατο ἐλατήριο τὴ διατήρηση στὴ ζωὴ καὶ 2) τὴν ἐρμηνεία τοῦ κόσμου μετὰ
τὴ διάνοια, γιὰ τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς διάνοιας, ἂν δηλ. ἡ ἐπιστή-
μη ἔχει σὰν ἐσχατὸς πηγὴς τὴς ὁρμῆς τῆς ζωῆς καὶ τῆς γνώσεως, ἐλατήριο τῆς λογο-
τεχνικῆς κριτικῆς δημιουργίας εἶναι μιὰ ἀσυγκράτητη ἀνάγκη γιὰ τὴν ἱκανοποίη-
ση —μέσ' ἀπὸ τὴ συγκίνηση— ψυχοκοινωνικῶν, διανοητικῶν καὶ αἰσθητικῶν ρο-
πῶν τῆς ψυχῆς, νὰ γνωρίσουμε δηλ. μέσ' ἀπὸ τὸ λογοτέχνημα σοβαρότερα, νὰ αἰ-
σθανθοῦμε καὶ νὰ χαροῦμε ἐντονώτερα τὸν κόσμον καὶ τὸν ἑαυτό μας.

Ὡς ἐδῶ κοινὴ εἶναι σχεδὸν ἡ ἀφετηρία· ἀλλὰ καθόσον ἡ λογοτεχνικὴ
κριτικὴ πραγματοποιεῖ κοντὰ στὰ ἄλλα κυριαρχικὰ τὴν ἀξιολογικὴν ὁρμήν,
τὴν ποιοτικὴ διάκριση τοῦ ἀνώτερου καὶ τοῦ κατώτερου, ἡ ὁλοκληρωτικὴ ταύτιση
τῆς ἐπιστήμης μετὰ τὴ λογοτεχνικὴ κριτικὴ, καὶ ἂν ἀκόμα ἦσαν κάπως κοινὰ ἐλατή-
ρια καὶ οἱ ἐσώτατες ἀφορμήσεις, δὲν εἶναι δυνατό. Καὶ ἡ διάστασις εἶναι
δυνατὸ ν' ἀποδειχθεῖ πλέρια κατὰ τὸ σημεῖον, ὅτι ἡ ἐπιστήμη συγκεντρώνει καὶ
κατατάσσει καὶ ἀπλοποιεῖ τὴν ποικιλίαν τῶν πραγμάτων μετὰ τοὺς «νόμους», δίνον-
τας τελικὰ μιὰ «περίληψη» τῆς πορείας καὶ τῶν σχέσεων τους· στὴν κατεύθυνση
τοῦ ἐπιβαλλόμενου καὶ ἀναγκαίου· τείνει λοιπὸν σὲ μιὰ περιγραφικὴ θίξιν τῶν ἂν

τικειμένων με τὸ συντομώτερο καὶ ἀπλούστερο δυνατὸ τρόπο, δίνοντας τὶς ἀπλές καὶ γενικὲς γραμμὲς τους. Δὲν εἶναι δυνατὸ ἀπὸ μιὰ τέτοια «λογικὴ» ἐκμετάλλευσή τῆς πραγματικότητος, ποὺ γενικεύει τὸ ἀτομικὸ καὶ τὸ μερικόν, νὰ προκύψει καὶ ἡ ἐξήγησις, ἡ βαθύτερη ἐρμηνεία τοῦ φαινομένου, ἡ ἀνάδειξις τῆς μετα-φυσικῆς αἰτίας, ποὺ τὸ γέννησε, ὅπως δὲν εἶναι δυνατὴ καὶ ἡ ἀνάδειξις τῆς οὐσίας του. Ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ ἀπώτερα ἐλατήρια, τὴν οὐσίαν, τὴν ἀξίαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν φαινομένων τῆς ἀνθρώπινης εἰδικῆς ζωῆς μελετᾷ ἡ ἀξία τοῦ ἑαυτοῦ της λ ο γ ο τ ε χ ν ί α καὶ ἡ ἐπιστήμη τῆς λογοτεχνίας, ἡ «λογοτεχνικὴ κριτική».

Ξαναφέρνουμε μπροστὰ τὸ σκοπὸ, ποὺ ὄρισάμε πρωταρχικά: νὰ βροῦμε σὲ τί διαφέρει ὀριστικὰ ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ τὴ λογοτεχνικὴ κριτική. Ὅ,τι βρίσκεται σὲ ὀριστικὴ διάστασις μετὰ τὴ μέθοδον τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, εἶναι ἡ ἀ ξ ι ο λ ο γ ι κ ῆ σ κ ῆ ψ η. Ἡ νομιμότης τῆς προκύπτει ἀπὸ μιὰ διαστολή: ἂν τὰ φυσικὰ φαινόμενα μηχανικὰ ἢ ὀργανικὰ στεροῦνται ἀπὸ μιὰ ἰδιαίτερον «ἀξίαν», τὰ πνευματικὰ φαινόμενα, ὅπως ἡ λογοτεχνία, σὰ δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπου, ὁμαδικὰ ἢ ἀτομικὰ, εἶναι αὐτὸ τοῦτο ἡ ἀ ξ ι ο π ο ί η σ η τῶν πραγμάτων, ἡ μεταβολὴ τῆς ποσότητος σὲ ποιότητα. Μετὰ τὴν ἀξιολογικὴ σκέψιν, ἀφοῦ δοκιμάσουμε γιὰ τὸ πῶς μαζὶ μετὰ τὴ θετικὴ ἐπιστήμη, ὅσο καὶ γιὰ τὸ γ ι α τ ῖ μαζὶ μετὰ τὴν πνευματικὴν προσπάθειαν τῆς καλλιτεχνικῆς ἀναβίωσης, θὰ μελετήσουμε τὴ σ η μ α σ ί α ποὺ ἔχουν τὰ στοιχεῖα, ποὺ συνιστοῦν ὁ λογοτεχνικὸν ἔργον.

(Συνεχίζεται)

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟ ΤΩΝ ΜΑΓΩΝ

Ἦρθαμε ἀπὸ βρώμικες πολιτεῖες.
Οἱ ἄγγελοι μαδοῦσαν τὰ βλέφαρα
νὰ σκεπάσουν τὸν ὕπνον τῆς ἀγωνίας.
Ἦρθαμε μετὰ μιὰ χούφτα αἷμα
μετὰ κρυοπαγήματα ἀπὸ τὸ μέτωπο
μετὰ μάτια διεσταλμένα ἀπὸ τὸν τρόμον...
Στὸ ἴδιο ραβδί
ἀκούμπησε ἡ κουσιωδία τοῦ Ἡρώδη
κι' οἱ ἐκατατόμβες τῶν νηπίων
πυρπόλησαν τὰ μάτια μας...
Στὴν φάτιν τῆς γέννησής ταφήκαμε
κι' οἱ σκελετοὶ τοῦ ἄστρου
φωσφορίζουν στὶς χειμέριες νύχτες.

Ἀθ. Τζούλης

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΠΟΓΚΑ

ΕΝΑ ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ Κ. Δ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

“Η ΠΑΝΗΓΥΡΙΣ ΤΗΣ ΦΑΡΣΑΛΟΥ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ,”

Τὸ παρακάτω δημοσιευόμενον χειρόγραφο εἶναι γραμμένον μὲ τὸ χεῖρι τοῦ ποιητοῦ, φέρει χρονολογία 12 Μαρτίου 1889 καὶ ὑπογράφεται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ποιητὴ, μὲ τὴν ὑπογραφήν «Κ. Δ. Κρυστάλλης». Ἀπὸ τὶς τέσσαρες καὶ μισὴ μεγάλες σελίδες τοῦ τῆς τρεῖς ὁ ποιητὴς τὶς ἀφιερώνει στὸ ἔτυμον τῆς λέξεως «Γκαραγκούνιδες» καθὼς καὶ στὴ φορεσίᾳ τοὺς καὶ τὴ μιάμιση σελίδα τὴν ἀφιερώνει στὸ πανηγύρι πὺν ἔκανε παλιότερα ἢ φυλὴ αὐτὴ στὰ «Φέρσαλα», πὺν τελείωνε μὲ ἓνα εἶδος ἰδιότυπης ἱπποδρομίας. Ἡ ἐργασία τοῦ αὐτοῦ, ἢ «Διατριβὴ» τοῦ ὅπως τὴν τιτλοφορεῖ ὁ ἴδιος, δὲν ἀναφέρεται οὔτε στὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἔργων τοῦ Κρυστάλλου» ἀπὸ τὸ Γ. Γάγαρη (1912) οὔτε στὰ «Ἀπαντα τοῦ Κρυστάλλου» (ἐπιμ. Μ. Περάνθη 1950 καὶ ἐκδ. τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ποιητοῦ Β. Δ. Κρυστάλλου 1952) οὔτε δὲ καὶ στὴ συλλογὴ τῆς βιβλιογραφίας πὺν ἔχει δημοσιεύσει ὁ Κατσιμπαλῆς. Μποροῦμε ἔτσι νὰ βγάλουμε τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ χειρόγραφο εἶναι ἀνέκδοτο.

Μερικὰ, ὡς τόσο, στοιχεῖα τοῦ χειρογράφου τὰ συναντᾶμε καὶ στὸ δημοσίευμά του «Καραγκοῦνοι» (1) τοῦ 1891, ἀλλὰ πολὺ περιληπτικὰ, τόσο ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογία ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὴν περιγραφὴ τοῦ ἔθιμου τοῦ ἀγῶνος μὲ «τοὺς ἀδαμάστους ἱπποὺς».

Τὴν πραγματικότητά τοῦ ἔθιμου ὁ Χ. Χρηστοβασίλης, πὺν, ὅπως εἰνεγνωστὸ, εἶχε

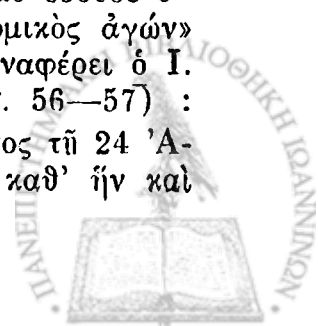
ζήσει ἀρκετὰ χρόνια στὴ Θεσσαλία καὶ ἔχει περιγράψει τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου, τὴν ἀμφισβήτησε μὲ γράμματά του. (2)

«Τοιοῦτος ἀγὼν, οἷον περιγράφει ὁ Κ. Κρυστάλλης, γράφει στὸ γράμμα τοῦ ὁ Χρηστοβασίλης, εἶναι ἀγνωστότατος ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ δὴ ἐν Φαρσάλοις. Πράγματι τὸν δεκαπενταύγουστον γίνεται ἐμπορικὴ ζῶων πανήγυρις ἐν Φαρσάλοις, ἀλλ’ ἄνευ ἀγῶνος, ἱππηλασίας καὶ ἄνευ στέψεως διὰ στεφάνου ἐλαίας, καθ’ ὅσον μάλιστα τὸ δένδρον τῆς ἐλαίας εἶναι τόσον ἀγνωστον ἐν τῇ Καραγκουνιᾷ τῆς Θεσσαλίας ὅσον καὶ τοῦ καφέ». Ὁ Κρυστάλλης ἔσπευσε νὰ δικαιολογηθεῖ δίνοντας τὴν ἀπάντησιν : «Περὶ τοῦ ἐν Φαρσάλοις ἀγῶνος ἱππηλασίας τῶν Καραγκούνων εἶναι ἀληθές ὅτι οὐδεμοῦ εἶδὰ τι γεγραμμένον, ἀλλ’ ἐπέισθην περὶ τούτου καὶ μένω εἰσέτι πεπεισμένος, παρὰ τοῦ φιλιστοροῦ καὶ πολυμαθοῦς καὶ πάσης πίστεως ἀξίου συμπατριώτου μας κ. Ν. Τσιγαρά. Ἴσως τελευταίως νὰ κατηργήθη τὸ ἔθιμον τοῦτο, ὅπως τόσα ἄλλα ὠραῖα ἑλληνικὰ ἔθιμα κατηργήθησαν καὶ ἀλλαχοῦ δυστυχῶς τῆς Ἑλλάδος. (1) Ποιὸς ἔχει δίκην; Φαίνεται ὅτι τὸ δίκην βρίσκεται μὲ τὸ μέρος τοῦ Κρυστάλλου. Τὰ Φάρσαλα καὶ γιὰ τὶς ἀγέλες (ἀργκιλέδες) τῶν ἀλόγων στὴ Θεσσαλία καὶ γιὰ τὸν ἀτελείωτο κάμπο τοὺς ἦσαν κατάλληλα γιὰ ἓναν τέτοιο ἀγῶνα. Μὲ τὰ χρόνια, τὸ ἔθιμο ἔσβυσε ὅπως ἔσβυσε καὶ ὁ «πεζοδρομικὸς ἀγὼν» τῆς Κάτω Λαψίστας πὺν ἀναφέρει ὁ Ι. Λαμπρίδης (Κουρεντιακὰ σ. 56—57) : «εἰς Κ. Λαψίσταν ἕκαστον ἔτος τῇ 24 Ἀπριλίου γίνεται πεζοδρομία, καθ’ ἣν καὶ

1. Περιοδ. «Ἑβδομάς» ἔτος Η' ἀρ. 4 (26 Ἰανουαρίου 1891), ἀρ. 5 (2 Φεβρ. 1891).

2. Περιοδ. «Ἑβδομάς» 9 Μαρτίου 1891.

1. Π6. καὶ «Κρυστάλλης» Ἀπαντα, ἐπιμ. Μ. Περάνθη, σελ. 309 — 323

ἐκ τῶν πέριξ σπεύδουσι πολλοὶ νὰ συναγωνισθῶσι ! Ὁ πάντα ὑπερακοντίσας λαμβάνει παρὰ τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἐκκλησίας ἔγγειον, ὁ δὲ ἐπιλαχὼν μαλδήλιον καὶ ποὺ ἐπαναλαμβάνει κάπως διαφορετικώτερα ὁ Κ. Κουστάλλης : «Εἰς τὰ χωρία ταῦτα (Γραμμενοχώρια) παρατηρεῖ τις καὶ καλὰ τινα πανηγυρικὰ ἔθιμα. Οὕτως εἰς Κόνσζαν τὴν ἡμέραν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου (23 Ἀπριλίου), καθ' ἣν πανηγυρίζει ὁ ὁμώνυμος βυζαντινὸς τοῦ χωρίου ναός, συγκροτεῖται πεζοδρομικὸς ἀγὼν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου τῆς κοιλάδος μέχρι τοῦ ἑτέρου, ἐνθα ἀναρτεῖται ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ τὸ βραβεῖον τοῦ νικητοῦ, ἐκ χρηματικοῦ ποσοῦ συνιστάμενον, ἐντὸς ἐρυνθροῦ μανδηλίου». (2)

Ἔτσι ἔσβυσε καὶ τὸ ὠραῖο ἔθιμο τοῦ Π. λ. ο. Ὑ (πηλοῦ) ποὺ περιγράφει πάλι ὁ Κουστάλλης (1) καὶ ποὺ περιέγραψε παλιότερα ὁ Χρ. Χρηστοδασύλης (2), ὅπως ἔσβυσε καὶ τὸ ἔθιμο τῆς Δισκοβολίας σὲ χωρία τοῦ Μαλακασίου τῆς Ἡπείρου (Διάπι, Δεμάτι), πίσω ἀπὸ τὸ Δρίσζο, ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἰω. Λαμπρίδης. (3)

Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα γλῶσσα ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ Κουστάλλης καὶ ἀπὸ τὸ ἔτος (1889) ποὺ τὸ ἔγραψε ὅτι ἀνήκει στὰ πρωτόλειά του. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἄμοιρο καὶ ἀπὸ ὀρθογραφικὰς ἀβλεψίας, τίς ὁποῖες, καὶ σημειῶνω μὲ ἀραιά. Ἦταν δὲν ἦταν τότε 21 χρονῶν. Κι' ὅμως ἤξερε νὰ παραπέμψει στὸ Θουκυδίδη καὶ στὸ Στράβωνα καὶ νὰ καταπιάνεται μὲ ἐτυμολογίας ἀξιοπρόσεκτες ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας ὅτι

2. «Κώστα Κουστάλλης Τὰ Ἀπαντα τ. Β. ἐπιμ. Χρ. Ἀγγελόματῃ, εἰσαγ. Β. Κουστάλλης σελ. 175.

1. «Τὴν δὲ ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως αἱ νεάνιδες ὅλων τῶν Γραμμενοχωρίων μεταβαίνουν ἐν δμύλοις ἀπὸ πρωίας μετ' ἁσμάτων εἰς θέσιν Π' λ. ὅς παρὰ τῇ πλατὺ πηγᾷ ὅπου συλλέγονται εἰς μικροὺς βόλους πηλὸν χώματος, τὸν ὁποῖον μεταχειρίζονται καθ' ὅλον τὸ ἔτος πρὸς καθαρισμὸν τῆς μακρᾶς καὶ πυκνῆς κόμης τῶν ἐπιστρέφουσιν, δὲ τὸ ἑσπέρας μὲ τὰ ἴδια ἄσματα... (Ἀπαντα κλ. τ. Β'. σ. 175).

2. «Ἡ πανήγυρις τοῦ πηλοῦ ἐν Ἡπείρῳ Ἀττ. Ἡμερολ. 1888, σ. 130.

3. «Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα. Μαλακασιακά», σ. 52 — 53.

τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἢ γλωσσολογία ἦταν ἄγνωστη στὴν Ἑλλάδα.

Ἀγαποῦσε ὁ ποιητὴς τίς μακρὲς προτάσεις καὶ στὸν περὶ λόγον, ὅπως ἀργότερα ἔκαμε καὶ στὰ ποιήματά του. Ἀλλὰ τὸ μακροσκελὲς αὐτὸ γραπτὸ του, εἶναι μὲ τέτοια χάρι καμωμένα καὶ μὲ τέτοια γλαφυρότητα ποὺ διαβάζεται καὶ σήμερα ἀκόμα ξεκούραστα. Τὸ χειρόγραφο φαίνεται ὅτι προοριζόταν γιὰ δημοσίευση σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ Περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς καὶ δὲ δημοσιεύθηκε. Ἄς δοῦμε τώρα τὸ χειρόγραφο.

Ἡ

Πανήγυρις τῆς Φαρσάλου τῆς Θεσσαλίας
διατριβὴ
ὑπὸ

Κ. Δ. Κουστάλλη

12)3)89

Ἀθηναῖσι (;) (στὸ ἐξώφυλλο)

Ἡ

πανήγυρις τῆς Φαρσάλου τῆς Θεσσαλίας
«Ἡ Φάρσαλος, ἥδη Φέρσαλα, κεῖται παρὰ τὸν Ἐνιπέα, παραπόταμον τοῦ Πεινείου ἔκ τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους τῆς Θεσσαλίας κατακυλιόμενον, ἐν ὠραία γραφικῇ καὶ γλοερᾷ θέσει, ἥς περιοχὴ περιλαμβάνει περὶ τὰ 73 τετρακτῶν χωρία, μεθ' ὧν ἡ πόλις συναριθμεῖται 20.000 σχεδὸν κατοίκους Ἑλλήνας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σὺν οἷς ζῶσιν ἀναμειγμένοι καὶ Ἀλβανοὶ καὶ Βλάχοι κατερχόμενοι μετὰ τῶν ποιμνίων αὐτῶν πρὸς παραχείμασιν ἀπὸ τῶν κορυφῶν τοῦ Πίνδου κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας διὰ τὸ βοσκήσιμον τοῦ τόπου, ὅστις εὐφορώτατος ὢν παράγει πλείστους λόγον ἀξιῶνς δημοτρεχοὺς καρπούς.

Παρὰ τὴν νεὰν πόλιν φαίνονται καὶ δεικνύονται ὑπὸ τὸ σημερινὸν ὄνομα Πάληα Φέρσαλα τὰ ἑρεῖπια τῆς ἀρχαίας Φαρσάλου, ἥτις, ὡς ἀναφέρουσιν ὁ Θουκυδίδης (α' ΙΙΙ) καὶ ὁ Στράβων (431, 434, 447) διέπρεπε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὡς πρωτεύουσα τῆς Θεσσαλιώτιδος, τῆς χώρας τῶν Αἰνιάνων ἢ τῶν Μυρμιδόνων, καθ' Ὅμηρον, οὗς ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ κατὰ τὴν πόλιορξίαν τῆς Τροίας ὁ περίφημος αὐτῶν Βασιλεὺς, Ἀχιλλεὺς ὁ Πηλεΐδης.

Τὸ μέγα μέρος τῶν κατοίκων τῆς ἐ-

παρχίας ταύτης διακρίνεται, κυρίως ὑπὸ τὸ ὄνομα Γκαραγκούνιδες, λέξιν κατὰ τοὺς μὲν ἑλληνικὴν σύνθετον ἐκ τοῦ Κάρο — Ἰωνες, κατὰ τοὺς δὲ Ἀλβανικὴν ἐκ τοῦ Καρά (μέλαν τουρκιστί) καὶ Γκούνα (ἔνδυμα—καπότα). Ἐγὼ ὁμῶς εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι ἡ λέξις αὕτη εἶνε μᾶλλον σύνθετος ἐκ τοῦ Καρά—Οὔννοι, ὡς τὰ Καρά — Βλάχοι, Καρά — Κατσάνοι, Καρά—Μπέριδες καὶ ἄλλα ἐν οἷς προστίθεται ὡς πρῶτον συνθετικὸν μέρος ἡ λέξις Κ α ρ ᾶ πρὸς δήλωσιν τῆς γνωστότητος ἢ τῆς ἀνδρείας καὶ τοῦ ἀκαταμαχίτου τόπου τινὸς ἢ ἔθνους ἢ φυλῆς ἢ ἀτόμου, ἀπαρallάκτως ὥπως οὕτω προστίθεται ἡ λέξις Κ α κ ὸ ς εἰς τὸ Κακοσοῦλι, Κακαβούλια καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ ἐπομένως εἶνε λέξις μᾶλλον Ἑλληνικὴ εἰς Τουρκικὴν τὸ μέλας σημαίνουσα, ἀπαντῶσα μάλιστα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχαίαν τῆς Μ. Ἀσίας Ἐπαρχίαν Καραμανίαν καὶ ὡς τοιαύτην πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν σημασίαν αὐτῆς εἰς τὰ γλωσσάρια τῆς ἀρχαίας Λυδικῆς ἢ Φρυγικῆς διαλέκτου, ὅπου ἐρευνητέα καὶ ἡ λέξις Μάνοι καὶ Μανία, τὸ δεύτερον δηλ. συνθετικὸν μέρος τῆς Καραμανίας, ἐξ ἧς ἴσως κατὰ τὰς ἐκείθεν μεταναστεύσεις τῶν Ἀριανῶν φ υ λ λ ὠ ν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετεφέρθη ἐπὶ τοῦ Ταυγέτου, ὅπου διέμενε κεκρυμμένη εἰς τὰς τραχείας αὐτοῦ φ ᾶ ρ α γ κ α ς καὶ τὰ σπήλαια καὶ μόλις ἐκλειψάσης τῆς ὀνομασίας Λάκωνες καὶ Σπαρτιᾶται ἀνεφάνη αὕτη ὑπὸ τὴν σημερινὴν ὀνομασίαν Μάνη, ἢ Μάνια, ὅπως πολλὰ ἀρχαῖα καὶ προϊστορικὰ ὀνόματα καὶ μυθολογίαι κεκρυμμένα καθ' ὅλην τὴν λαμπρὰν ἀρχαιότητα, ἐνεφανίσθησαν κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἢ Μεσαιωνικοὺς χρόνους καὶ τοιοῦτοτρόπως λυθῇ καὶ τὸ ἕτερον πολυθρύλλητον καὶ περισπούδαστον ζήτημα, τὸ περὶ Μάνης καὶ Μανιατῶν, τὸ εἰσέτι ἄλυτον.

Τὸ δὲ γ τῆς λέξεως Καραγοῦνοι δὲν εἶνε ἄλλο παρὰ αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον δίγαμμα ἢ τὸ σύγχρονον Ἑπειρωτικὸν κυρίως καὶ τὸ παρεντιθέμενον πάντοτε σχεδὸν μεταξὺ συνθέτων μάλιστα λέξεων ὧν ἡ μὲν λήγει εἰς φωνῆεν ἢ δ' ἀρχεται ἀπὸ τοιοῦτον, χάριν εὐφωνίας, ὡς κλαίγω, Θεγός, ἀποκρηγιά, Ζαγόρι, κ.τ.λ. Ἡ λέξις μάλι-

στα αὕτη Καραγοῦνος εἶνε Ἑπειρωτικὴ, ὅπως Ἑπειρωτικαὶ εἶνε καὶ αἱ ἄλλαι Καραμπερίδες, Καραβλάχοι, Καρακατσάνοι, Κακοσοῦλι καὶ ἀποδίδεται κυρίως ὡς ἰδιαιτέρη ὁ ν ο μ α σ ί α εἰς τοὺς ἐν Ἑπείρῳ ποιμένας Ἀρβανιτοβλάχους. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ μέρους τούτου τῆς Θεσσαλίας εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ποιμένες καὶ κτηνοτρόφοι μεταφορικῶς ἐπωνόμασαν αὐτοὺς Καραγκούνους. Διότι καὶ τὴν πιθανωτέραν σήμερον σημασίαν τῆς λέξεως ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, τὴν πρώτην, οὗτοι οὐδὲ φοροῦσι ἔνδυμά τι ἢ κάπαν μαύρην. Φοροῦσιν ἀπεναντίας λευκὸν χιτῶνιον (;) καὶ φουστανέλαν ὀλιγόπτυχον ἐκ λινοῦ καὶ περικνημίδας λευκάς ἐξ ἐρίου μὲ ὑποδήματα δερμάτινα καὶ ἡμῖς παρεμφερῇ πρὸς τὰ ἀρχαῖα πέδιλα: Εἶνε ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐνδεδυμένοι καθ' ὃν τρόπον οἱ ὄρεινοὶ Μανιάται τοῦ Ταυγέτου. Ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν δένουσι μανδύλιον μέλαν, ἐνῶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν φέρουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὑψηλὸν κάλυμμα καὶ σκληρὸν, ὅμοιον ἐν μέρει πρὸς τὰ καλυμαύχια τῶν ἱερέων. Περὶ τοῦ καλύμματος τούτου τῆς κεφαλῆς αὐτῶν διεσώθη παράδοσις τις, ἡ ὁποία λέγει ὅτι ὅτε ἐπὶ τῶν Μηδικῶν πολέμων διήρχοντο τὰ στίφη τῶν Περσῶν διὰ τῆς Θεσσαλίας οὗτοι παρέλαβαν ἐν εἵδει συρμοῦ, ὑπόδειγμα τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς ἐκείνων τῆς κιθάρεως καὶ ἐφόρουν αὐτὴν οἱ ἄνδρες, αἱ δὲ γυναῖκες ἐφόρουν ὡς ὅλαι αἱ Ἑλληνίδες μανδύλια.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν περιβόητον συμπλοκὴν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ Πομπηίου συμβᾶσαν τὸ 48 π.Χ. ἔτος περὶ τὴν Φάρσαλον (Πλουτάρχ. Γ. Ἰουλ. Καίσαρος μβ' με') οἱ μὲν ἄνδρες Θεσσαλοὶ ἠττήθησαν, ἐν ᾧ αἱ γυναῖκες αὐτῶν ἀνεδείχθησαν ἀνδρειότεραι. Ταῦτα ἰδὼν ὁ Ρωμαῖος κυρίαρχος α ὕ τ ὸ ν διέταξε νὰ φορέσωσι τοὺς μὲν ἄνδρας μὲ τῶν γυναικῶν τοὺς κεφαλοδέσμους, τὰς δὲ γυναῖκας μὲ τὰς κιθάρεις τῶν ἀνδρῶν καὶ ἔκτοτε ἔμεινε μέχρι τοῦ νῦν ἡ ἐνδυμασία αὕτη, ἐξ ἧς ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν (ε ἶ ν α ι) οὗτοι μ ε τ α ν α σ τ ᾶ τ α ι Βλάχοι, οὔτε ἀπόγονοι Οὔνων ἢ Ἀράβων ἢ Καταλάνων, ἀλλὰ τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων. Ἐκτὸς τού-

του αὐτοὶ οὗτοι μετ' ἀλλήλων δὲν ἐκα-
λοῦντο οὔτε μὲ τὴν λέξιν Καραγκοῦνοι οὔ-
τε μὲ καμμίαν ἄλλην, εἰμὴ μόνον μὲ τὸ
ἐθνικὸν αὐτῶν Φ α ρ σ α λ ι ῶ τ α ι, ὄνο-
μα διασωθὲν νῦν παρὰ τοῖς ξένοις, ἐν οἷς
καὶ οἱ Σλάβοι λέγουσιν αὐτοὺς *Farchâto-*
sti δηλ. Φαρσαριῶται (Φαρσαλιῶται).

Ἀλλὰ δυνάμεθα ἀπροσκόπτως νὰ ἀπο-
καλέσωμεν αὐτοὺς καὶ ἀπογόνους γνησί-
ους καὶ αὐτῶν τῶν μυθικῶν Κενταύρων.
Διότι ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀρχαϊκῶν ἡθῶν
καὶ ἐθίμων διέσωσαν καὶ τὸ τὰ μάλιστα
χαρακτηρίζον αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀρχαίους
Κενταύρους φυσικὸν ἔθιμον τῆς ἵππασίας
ἢ ἵπποδαμαστικῆς, περὶ οὗ ἤδη φέρομεν
τὸν λόγον.

Ἐν Φαρσάλῳ τὴν 15 Αὐγούστου ἐκτε-
λεῖται μεγάλη ἐμπορικὴ καὶ κοινωνικὴ πα-
νήγυρις ἣτις περαφημίζει σήμερον τῆς
πόλεως τὸ ὄνομα καὶ διαρκεῖ δέκα ὅλας ἡ-
μέρας. Φέρουσιν ἐκεῖ πρὸς πώλησιν πολλὰ
εἶδη ἐμπορευμάτων καὶ τοῦ τόπου τὰ ἐξα-
γόμενα, σῖτον, ἀραβόσιτον, ρεβίνθια, πρό-
βατα, αἰγας, βόας, ἵππους, ἡμιόνους, ὄ-
νους καὶ τὰ περαιτέρω. Ἀλλὰ μόνον μετὰ
τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς πανηγύρεως
ἄρχεται ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ πώλησις τῶν ἐμπο-
ρευμάτων, διότι μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης
ἡ ὁμήγυρις ἐπιδίδεται εἰς προσκύνησιν
τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τιμῇ τῆς ὁποίας
ἡ πανήγυρις συγκροτεῖται καὶ εἰς ὑπερτί-
μησιν αὐτῆς διὰ σπονδῶν, θυσιῶν, εὐω-
χιῶν καὶ χορῶν, ἀφ' ὧν τὸ μόνον θέαμα
τὸ ἀπασχολοῦν τοὺς πανηγυριστὰς εἶναι
ἡ ἵπποδρομία τῶν Καραγούνων. Εἰς ἀνοι-
κτόν τι καὶ περιθῆατον μέρος τῆς θέσεως
τῆς πανηγύρεως συναθροίζουσιν οὗτοι πάν-
τας τοὺς ἀδαμάστους ἀκόμη ἵππους αὐ-
τῶν. Ἐξέρχονται οἱ πρὸς δρόμον διατε-
θειμένοι ἄνδρες ἐκ τοῦ πλήθους τοῦ ἀνυ-
πομόνως ἀναμένοντος τὴν ἑναρξιν τοῦ ἀ-
γῶνος καὶ γέρων τις καθήμενος ὀλίγον τι
π ε ρ α ι τ έ ρ ω τοῦ πλήθους πρὸς διάκρι-
σιν καὶ κρατῶν εἰς χεῖρας δάφνινον στέ-

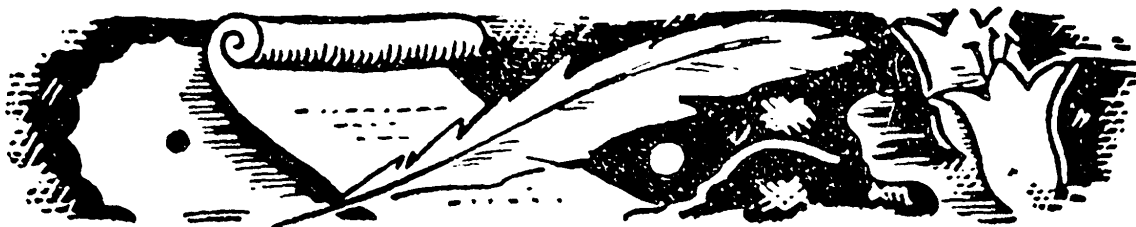
φανον δι' οὗ μέλλει νὰ περιστέψῃ τὴν κε-
φαλὴν τοῦ νικητοῦ, δεικνύει αὐτοῖς τὴν ἀ-
γέλην τῶν ἵππων. Μόλις τείνει τὴν χεῖρα
ὁ γέρων καὶ τελειώνει τὸν συνήθη πρόλο-
γόν του καὶ οὗτοι ὀρμῶσιν ἐπὶ τὴν ἀγέλην
τῶν ἵππων οἱ ἄγριοι ἵπποι εἰς τὴν θέσιν
διασκορπίζονται καὶ τρέχουσιν ἀνὰ τὸ πε-
δίον ἀφηνιασμένοι. Τοὺς ἀκολουθοῦσιν ὁ-
μως οἱ ἀγωνισταὶ κατὰ πόδας, τρέχοντες
κατόπιν των, τοὺς προφθάνουσι καὶ μόλις
ἀφθῶσι τῆς χαίτης αὐτῶν ἢ τῆς οὐρᾶς ρί-
πτονται ἐπὶ τῶν ὤμων των καὶ κρατοῦν-
ται ἀπὸ τῆς χαίτης. Οἱ ἵπποι ἐξακολουθῶ-
σι τὸν δρόμον των ἀκανονίστως καὶ ἀνω-
μάλως καὶ οἱ ἀγωνισταὶ ἐπ' αὐτῶν μένου-
σιν ἀμετακίνητοι. Τυγχάνει μάλιστα νὰ
πέσῃ τι τινὸς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ αὐτὸς θέ-
λει νὰ λάβῃ ράβδον καὶ σκύπτει ἐν ἀκαρεῖ
τὰ λαμβάνει καὶ εὗρίσκεται πάλιν ἐπὶ τοῦ
ἵππου. Οἱ ἵπποι τρέχουσι, ἀκόμη τρέχου-
σιν ἀλλ' ἐπὶ τέλους καταβάλλονται ὑπὸ τοῦ
κόπου καὶ ἡ ταχύτης των ἐλαττοῦται. Δὲν
ἀρκεῖ μόνον τοῦτο βαθμηδὸν ἡ ἀφηνιάσις
των ἀποσβύνεται καὶ παραλύεται ἡ δύνα-
μις των καὶ καταστῶσιν οὕτως ὥστε νὰ ἔ-
χωσιν αὐτοὺς ὑπὸ τὴν διάθεσιν των οἱ ἀ-
ναβάται, οἵτινες κάθιδροι μὲν ἀλλ' ἀκίνη-
τοι ἴστανται ἐπ' αὐτῶν. Τότε λοιπὸν ὅστις
τούτων δυνηθῇ πρῶτος νὰ ὀδηγήσῃ τὸ ὑ-
ποξύνγιόν του μέχρι τοῦ γέροντος τοῦ κρα-
τοῦντος τὸν στέφανον, διακηρύττεται νικη-
τῆς καὶ στεφανοῦται ἀποχομίζων καὶ κέρ-
ματα παρὰ τῶν θεατῶν. Καὶ οὕτως ὁ ἀ-
γὼν λήγει.

Ἡ ἡμέρα τοῦ ἀγῶνος τούτου εἶνε ἡ
τρίτη τῶν εὐωχιῶν. Καὶ μετὰ ταύτην,
ὡς εἴπωμεν, ἀνωτέρω, ἄρχεται ἡ ἐμπορικὴ
πανήγυρις ἢ δοσοληπτικὴ ἢ διαρκοῦσα ἐ-
πτὰ ἡμέρας κατὰ συνέχειαν, μεθ' ἧς οἱ συ-
νελθόντες ἀναχωροῦσιν εἰς τὰ ἴδια καὶ ἡ
πανήγυρις λαμβάνει τὸ ἔσχατον τέλος.

Ἀθῆναι 12 Μαρτ. 1889

Κ. Δ. ΚΡΟΤΣΤΑΛΛΗΣ

ΑΡΙΣΤΟΥ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΚΟΥ ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΓΥΡΙΣΜΟΥ...

Πῆρε ἐκεῖνο τὸ μεγάλο χαλασμένο ρολόγι,
τὸ ξεβίδωσε πίσω καὶ τοῦ ἔβγαλε τὸ κάλυμμα.
Περιοργάστηκε τὸ μηχανήμα κι' ἔπαιξε βάζον-
τας σὲ κίνηση τὸ ἐλατήριο καὶ τῆς ροδίτσες.
Γλήγορα βαρέθηκε μὲ τοῦτο τὸ ξεχαρβάλωμα.
Τὸ παράτησε. Τὶ ἄλλο νὰ κάνει ἐδῶ πὺλ τὸν
ἄφησε ἡ μάνα του, νὰ προσέχει τὸν ἄρρωστο;
Καλύτερα νὰ μὴν κάνει τίποτε...Κι' ἔτσι ἀφαι-
ρέθηκε κοιτώντας στὴ γωνιά ἐπ' ἄλλα πόδια
τοῦ πατέρα». Ἐάφνου, σὰ νὰ θυμῆθηκε κάτι,
ἀντισηκώθηκε, ἔκαμε δυὸ βήματα σκυφτό, πῆ-
ρε τὸ ἓνα πόδι ἀπ' τὴ γωνιά κι' ἀφοῦ ξανα-
κάθησε τὸ στήριξε στὰ γόνατά του. Τὸ καθά-
ρισε μὲ τὴ φόδρα τοῦ σακκακιῦ του, τὸ ἔτρι-
ψε, τὸ γυάλισε. Τὶ ὁμορφο πὺλ ἔγινε. Τέτοιο
πρέπει νάναί τὸ ξύλο τοῦ τέμπλου, πὺλ σκά-
λισαν τόσο ὁμορφες παραστάσεις γιὰ τὸ Θεὸ
καὶ τοὺς ἀγγέλους. Τὸ παιδί, σὰ νὰ ξύπνησε
μέσα του μιὰ γοητεία ἢ νὰ κοιμήθηκε μιὰ συμ-
πόνια. Ἐβγαλε τὸ σουγιά του καὶ χάραξε κάτι
στὸ ξύλο.

Τὸ δεξιὸ πόδι τοῦ πατέρα εἶναι δεκανίκι. Τὸ
πρῶτο ἐχρηστεύτηκε σὲ μιὰ μάχη μὲ τὴν Τουρ-
κιά καὶ σάτιο ἓνας γιατρός τὸ πέταξε στοὺς
τενεκέδες. Κι' ἔτσι τὴν ὁμορφιά του ὁ Λάμπρος
γέρνει στὰ δεκανίκια. Καὶ δὲν μπορεῖ, καθὼς
περπατεῖ νὰ σηκώσει τὸ χέρι του γιὰ νὰ χαι-
ρετήσῃ ἓνα φίλο, τὸν ἥλιο πὺλ πάει νὰ βα-
σιλεύει κι' ὅλη αὐτὴν ὁμορφή πλάση.

Λοιπόν, ἔβγαλε ὁ Γιώργης τὸ σουγιά του καὶ
κάτι χάραξε καὶ σκάλισε στὸ δεκανίκι καὶ πέ-
σαν τὰ μικρούτσικα ξυλάκια στὸ σακκάκι του
καὶ κάτω στὸ στρωσίδι. Ἦταν ἓνα γράμμα. Γ.
Καὶ πάλι κάτι σκάλισε. Ὁ μικρὸς θόρυβος ἔ-
σμιξε μὲ τὴ φασαρία τῆς καρδερίνας, στὸ κλου-
βί, πὺλ ἔχωνε τὸ κεφάλι τῆς στὸ νερὸ τοῦ
φλυντζανιοῦ, τὸ ἔλουξε καὶ τὸ τίναξε. Νὰ μιὰ
στάλα ἔπεσε κεῖ πὺλ χάραξε τὸ παιδί. Τὶ πει-
ράζει. Νά, τὸ δεύτερο γράμμα: Α. Ὁ πατέρας
δὲν ξύπνησε. Τὶ κι' ἂν τοῦ χάραξαν τὸ πόδι;
Μήπως πόνεσε τὸ δέντρο, γιατί τὸ ξύλο του ἔ-
γινε δεκανίκι; Ἄ, μπά. Κάτι τέτοια τὰ ξέρει
τὸ παιδί. Ἔρεει ἀκόμαδι ὁ πατέρας του, χωρὶς
νειότη κι' ὁμορφιά, σακάτης καὶ ἄρρωστος, δὲ
θὰ νοιαστῇ, γιατί, κάτι εἶναι χαραγμένο πάνω
στὸ ξύλινο πόδι του. Ὅπως νάναί σκάλισε κι'
ἓνα τρίτο γράμμα: Τ.

Ἦτοτε τίναξε τὰ ξυλάκια, σήκωσε ψηλὰ

τὸ δεκανίκι καὶ διάβασε: Γεώργιος Λάμπρου
Τζουμέρης. Ἦμεινε ἔτσι λίγες στιγμές. Ἐά-
φνου, ἀνήσυχα, σὰ νάπιασε τὸν ἑαυτό του κά-
νοντας ἓνα κοῦμα, στήριξε τὸ χαραγμένο ξύλο
στὴν γωνιά, ἔτσι πὺλ νὰ μὴν φαίνονται τὰ
γράμματα. Μάζεψε τὰ ξυλάκια στὴ χούφτα του
καὶ τὰ σκόρπισε ἔξω ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο.
Κύτταξε στὸ κρεβάτι. Ὁ πατέρας κοιμάται.
κοιμάται. Νά, ὁ πατέρας εἶν' ἄσχημος. Σιγὰ
σιγὰ ἀνοιξ' ὁ Γιώργης τὴν πόρτα, βγῆκε καὶ
κατέβηκε, πάει...

Σὲ λίγο ἤρθε ἡ μητέρα. Τὸ γέλιο στὰ πι-
κραμένα χεῖλη τῆς ἦταν σὰν ἀνεμώνη στὰ
βάτα. Σὲ λίγες μέρες, τῆς εἶπ' ὁ γιατρός, ὁ
ἄρρωστος θὰ εἶναι πολὺ καλά. Μάλιστα ἡ γυ-
ναῖκα συγκράτησε τὰ λόγια του: «ὦ νόσος ἐ-
τελείωσε τὴν πορεία τῆς» καὶ τὰ εἶπε στὸν
ἄντρα τῆς.

Ἦταν ξύπνιος καὶ κυττοῦσε ἔξω ἀπ' τ' ἀ-
νοιχτὸ παράθυρο. Τὶ πολλὰ χελιδόνια πεποῦ-
σαν σφυρίζοντας, σὰ νὰ περιγελοῦσαν τὸ πουλά-
κι τοῦ κλουβιοῦ, πὺλ κρεμόταν στὴν πάνω κά-
σα τοῦ παραθυριοῦ!

Τὸ δειλινὸ ὁ Λάμπρος ζήτησε τὰ δεκανίκια
του καὶ περπάτησε λίγο στὸ δωμάτιο καὶ βγῆ-
κε στὸ μπαλκόνι. Τίποτε δὲν τὸν πόνεσε. Τὸ
ξύλο δὲν βγάζει αἵματα, δὲν πονεῖ.

Ἦτοτε ἀπὸ λίγες μέρες ἀποφάσισε νὰ βγεῖ
ἔξω: στὸν κῆπο, στὸν καφενέ κι' ὡς τὴ νερο-
μάννα στὰ πλατάνια. Ἐτοιμάστηκε. Τὸ παντα-
λόνι—στὸ ἓνα πόδι—εἶναι σιδερωμένο μὲ πολλὴ
ποσοροχί. Ἄλλ' ἡ τσάκιση στ' ἄλλο πόδι, τὸ δε-
ξί, βόηκε κάποιο ἐμπόδιο καὶ δὲν προχώρησε.
Τὸ πόδι, ἴσως γιὰ νὰ μὴ γελαστεῖ καμμιὰ φο-
ρὰ καὶ γονατίσει μπρὸς σὲ καμμιὰ προστυχιά...
ἔπεσε στοὺς τενεκέδες. Ἔχει ὁ Λάμπρος στὴν
ἦψη του μιὰ γαλήνη κι' ὁμορφιά π' ἀναπαύουν.
Κι' ἀφοῦ ἦταν τόσο καλὸς θέλησε νάναί περι-
ποιημένα καὶ τὰ δεκανίκια του. Κάθησε στὴν
καρέκλα, πῆρε τὸ ἓνα κι' ἀφοῦ τὸ καθάρισε μὲ
τὸ μαντίλι του, τὸ στήριξε πάλι στὸ διπλανὸ κά-
θισμα. Πῆρε καὶ τ' ἄλλο. Μὰ τί ἔχει ἐκεῖ; Λί-
γο κάτω ἀπὸ κεῖ πὺλ θάταν τὸ γόνατο, καταμε-
σίς, γράμματα χαραγμένα. Κατάλαβε τί ση-
μαίνουν: τ' ὄνομα τοῦ παιδιοῦ του, τοῦ μονά-
κριβου. Ἀλλὰ γιατί τὸ χάραξε ἐκεῖ; τί κέρδισε
μ' αὐτό; Κι' ἦταν τότε σὰ νὰ ξεχάστηκε ὁ
Λάμπρος καὶ νὰ ξέφυγε ἀπ' τὰ τωρινὰ καὶ τὸν

κόσμον τούτο. Νά, ἐκεῖ ποὺ ὁ θάνατος βγῆκε παγὰνὰ γιὰ παληκάρια, ὕστερα κοντὰ σὲ μιὰ κόρη τῆς παρηγορίας, ντυμένη στ' ἄσπρα... Κι' εἶναι τὴν ὥρᾳ γλυκὸς Ἀπρίλης καὶ ρόδο γίνεται ἡ ψυχὴ.

Ὅταν ἐκεῖνος ὁ σακάτης συνῆρθε ἀπὸ τὴν ἐκστασὴ τοῦ, στηρίχτηκε στὸ ἕνα δεκανίκι καὶ βαδίζοντας ἔτσι, ἄφησε τ' ἄλλο μὲ τὰ γράμματα στὴν ἀπόμερη γωνιά τοῦ. Δὲν εἶχε πιά διὰθεση νὰ βγεῖ μιὰ βόλτα, σὰ νὰ μὴν ἦταν ἔτοιμος νὰ χαιρετήσῃ τὴν ἄνοιξη. Σὲ λίγο σίμωσε στὸ παράθυρο, σήκωσε τὸ κεφάλι τοῦ καὶ μίλησε στὸ πουλὶ.

—Μιὰ ζωὴ σὰ σῶματα... Ἔτσι τὸ θέλησε ἕνας φίλος τῆς λευτεριάς. Πόσο πλατειά, πουλάκι μου, εἶναι ἡ πλάση τοῦ Θεοῦ καὶ πόσες οἱ φωνές... Καὶ σένα, μικροῦτσικο, γλυκειά - γλυκειά, λαλίτσα, σὲ κλείσαν στὸ κλουβί. Ἄκου μιὰ τρίλια, ἔτσι, ὅπ' ἕνα καλαμάκι κι' ἄλλο καλαμάκι. Νᾶχεις τάχα λαχταρήσει νὰ πετάξεις ὥς ἐκεῖ ποὺ ξεκινάει τ' ἀγέρι καὶ τὸ φῶς; Ἔτσι τοῦ εἶπε καὶ τοῦ σφύριξε. Τὸ πουλὶ στάθηκε στὸ καλαμάκι, ἔστριψε γοργὰ τὸ κεφαλάκι δῶ καὶ κεῖθε κι' ἔβγαλε μιὰ λαλίτσα.

—Ἔτσι γειά σου. Τὴν γλυκὰ τὸ λές... Νὰ σοῦ εἶπε κανεὶς γιὰ τὰ πουπουλόφτερά σου καὶ τὸ βασιλιά... Ἀχ, βασιλιά μου, σκλαβωμένο.

Πάνω σὲ τούτῃ τὴν κουβέντα ἄνοιξε ἡ πόρτα.

—Μὲ τὸ πουλὶ κουβεντιάσεις, πατέρα;

Ἐκεῖνος ἀδιάφορος στὴ χαρὰ τοῦ παιδιοῦ τοῦ, ἔστριψε καὶ εἶπε:

—Ἦρθες;

Κι' ὕστερα, σὰ νὰ συνῆρθε ἀπ' ὄνειροπόληση, εἶπε:

—Μὲ ποὺν νὰ κουβεντιάσω; Καὶ τοῦτο τὸ πουλὶ, ἀγαπάει τὴ λευτεριά κι' εἶναι κλεισμένο στὸ κλουβί. Σὺ δὲ μὲ καταλαβαίνεις. Μπορεῖς ἐσύ νὰ τρέξεις ὥς τὸ ποτάμι κι' ὥς τὴ βουνοπλαγιά. Ἐγώ, Γιώργη, σακάτης, ποὺ γέρνω στὰ ξύλα τὸ παληκοκομὶ μου, εἶμαι κλεισμένος ἐδῶ. Γιατί, Γιώργη; Γιατί ἤμουν παληκάρι κι' ἀγάπησα τὴ λευτεριά. Ἔτσι εἶπε κι' ἔπεσε στὴν καρέλλα κι' ἦταν σὰ νᾶκλαιγε.

—Πατέρα, τί ἔχεις; Δὲν εἶπες πῶς σήμερα θάβγαινες περίπατο; Ὁ γιατρός εἶπε πῶς εἶσαι καλά.

—Ναί, εἶμαι καλά... Μπορῶ νὰ πάω στὴν Πόλη καὶ στὴν ἀγιά Σοφιά.

Ἦστερα πῆρε ἄλλο ὕψος καὶ ρώτησε.

—Ποῦ εἶναι ἡ μητέρα σου;

—Πῆγε στὴν Ἀνάληψη, γιὰ ν' ἀνάψει τὰ καντήλια.

—Στοὺς γιατροὺς καὶ στὶς ἐκκλησιές. Τὰ πόδια Γιώργη, μᾶς τὰ ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ τὰ δεκανίκια πάλι ὁ Θεός... Ἀεὶ, δὲς μου καὶ τ' ἄλλο, θὰ βγῶ περίπατο.

Τὸ παιδί πρόθυμα ἔφερε καὶ τ' ἄλλο δεκανίκι.

Ὁ Λάμπρος τὸ πῆρε καὶ σὰ νὰ τὸ κυττοῦσε

τυχαία σταμάτησε τὴ ματιὰ τοῦ σὰ γράμματα.

—Τι; τί εἶν' ἐδῶ;... χαρματιές.

—Ποῦ, ἐφτοῦ; τί εἶναι; δὲν εἶναι τίποτε.

—Τίποτε. Γάμα, λάμντα, ταῦ. Δηλαδή; Ἀ, ἐσύ. Δὲν μπορεῖς νὰ πεῖς ὅτι δὲν εἶσαι ἐσύ.

Τὸ παιδί δὲν μίλησε.

—Ἀλήθεια, πόσες τέχνες ξέρεις; Στήνεις ξόβεργες, πιάνεις καὶ σκλαβώνεις τὰ πουλιά. Χαράξεις τ' ὄνομά σου στὰ ξύλα καὶ σκλαβώνεις τὸ σακάτη.

Τὸ παιδί ἄπλωσε τίς παλάμες κι' εἶπε μὲ ταραχή:

—Πατέρα...

—Τι ἔχεις; Ξέρεις πῶς ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει πόδια, πονεῖ ὅταν ὁ σκύλος δαγκώνει τὸ ραβδί του; Κλαῖς; Ἀ, μπά... Λοιπὸν τί ὁμορφα θὰ μπορούσες νὰ γράφεις τὸνομά σου στὴν ἄμμο τοῦ γυαλοῦ. Ναί, θὰ τῷσθηνε τὸ κῆμα. Μὰ σὺ δὲν εἶσαι τρία γράμματα στὴν ἄμμο. Εἶσαι ὁ Γιώργη. Τὴν ὁμορφα θὰ τὸ χάραξες στὸν κορμὸ τῆς λεύκας καὶ θ' ἄρχονταν τὰ μυρμηγκία καὶ τὸ τζιτζίκι καὶ θ' ἄπιναν τὸ νεράκι, ποὺ θ' ἄβγαινε ἀπ' τὴ φλούδα. Τοῦτες οἱ χαρματιές, Γιώργη, σὲ ποῖο πουλὶ σὲ ποῖον ἄνθρωπο θὰ δώσουν χαρά;

Τὸ παιδί, μὴ μπορώντας νὰ δώσει ἀπάντηση, τράβηξε τὸ πουκάμισο στὸ λαιμὸ του, σὰ νὰ θελε νὰ λευτερωθεῖ ἀπ' ἕνα βρόχο.

—Πατέρα...

—Μὴν τὸ παίρνεις κατάκαρδα θὰ βγῶ ἔξω... Ἀλλά, παιδάκι μου, καθὼς θὰ μὲ κυττοῦν περίεργα, ὕστερα ἀπὸ τόσες ἡμέρες ποὺ ἤμουν ἀρρωστος, δὲ θὰ γελᾶσουν βλέποντας κεῖνα τὰ γράμματα. Τὰ καινούργια σου παράσημα κύρ Λάμπρο, θὰ ποῦν. Καὶ γιὰ σένα θὰ ξεστομίσουν ἄσχημα λόγια. Πῶς νὰ βγῶ ἔξω μὲ τοῦτο;

Τὸ παιδί ἔσπριψε στὸ κρεβάτι κι' ἐκρυψε στὸ στομάχι τὸ πρόσωπό του κι' ἄκουσε τὰ λόγια τοῦ πατέρα.

—Ὅποιος ἔχει δυὸ ὁμορφα πράγματα, δυὸ ἄλογα νὰ ποῦνε, νλήγορα θὰ χάσει τὸ ἕνα. Θὰ τοῦ τὸ πάρει ἢ θὰ τὸ χαλάσει ἢ τύχη ἢ ὁ ἄνθρωπός του. Ὁρατοὶ πράγματα νᾶναι τάχα τὸ δεκανίκι;... Γιαὶ λίγην ὥρα δὲ μιλοῦσε κανεὶς. Μόνο τὸ πουλὶ ἔκανε θόρυβο σπάζοντας τὸ καναβούρι. Κι' ὅταν ἕνα σιῶρι γελιδόνια, σφουρίζοντας θριαμβικὰ περνοῦσε ἔξω ἀπ' τὸ κλουβί του, τίναξε τὰ φτερά κι' ἔβγαλε λαλιές, σὰ νὰ λεγε: «πάρτε με μαζί σας - πάρτε με μαζί σας».

Σὲ λίγο ὁ Λάμπρος, σὰ νὰ μετάνιωσε γιὰ τὰ βαρειά του λόγια, εἶπε μὲ καλωσύνη:

—Ἔ Γιώργη, σήκω ἐπάνω. Μὴν εἶσαι κοιτός. Ἔτσι υπάβω. Λοιπόν, πάσε τὸ κλαδευτήρι καὶ πελέκνησε ὁμορφα τὸ ξύλο πάνω στὰ γράμματα. Αὐτὸ εἶναι... Ὁ Γιώργης πρόθυμα ἔφερε τὸ κλαδευτήρι καὶ γονάτισε κοστώντας τὸ δεκανίκι... Ἀλλά πολὺ ἀργίσει τὴ δουλειὰ του, ὁ πατέρας τοῦ σταμάτησε τὴ φόρα.

—Ἔτσι, Γιώργη, δὲ θὰ φαίνονται τὰ γράμ-

ματα κι' ο κόσμος δὲ θὰ γελάσει. Τὸ ξύλο ὁμῶς θάχει τὴν πληγὴν του. Γιῶργη, γιὰ κῦτταξέ με. Σοῦ εἶπα, πῶς ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει πόδια, πονεῖ ὅταν μαχαιρώνουν τὸ ραβδί του. Ἐγὼ ὁμῶς δὲ θὰ πονῶ καὶ θὰ σὲ σχωρῶσω ἂν μοῦ ὀρκιστεῖς, εἶσαι μεγάλο παιδί πιά, ἂν μοῦ ὀρκιστεῖς..

Ὁ Γιῶργης σηκώθηκε καὶ πῆρε πολὺ φόβο ἀκούγοντας ἐκεῖνα τὰ λόγια.

—Νὰ ὀρκιστῶ... Λένε, πῶς δὲν εἶναι καλὸ νὰ ὀρκίζομαστε.

—Νὰ μοῦ ὑποσχεθεῖς, παιδί μου... Πῶς θάσαι ὁ καλὸς ἐργάτης τῆς γῆς ποὺ ἐγὼ τὴν πατῶ με τὰ ξύλα, πῶς θὰ τῆς δώσεις τὴ δουλειὰ τῶν χειρῶν σου, τὸν ἰδρώτα τοῦ κορμιοῦ σου, τὴν ἀγάπην τῆς καρδιάς σου.

Τὸ παιδί ἀφῆσε τὸ σύνεργο σὲ μιὰ καρέκλα, σὰ νὰ δήλωνε πῶς ἡ συχώρεση γιὰ μιὰ μικρὴ ἀταξία τοῦ δινόταν μ' ἀκριβὴ ἀντάλλαγμα.

—Λοιπὸν, Γιῶργη, δὲν εἶσαι δυνατός. Πηγαίνω. Τί με νοιάζει τί θὰ ποῦν γιὰ μένα καὶ γιὰ σένα;

Στηρίχτηκε στὰ δυὸ δεκανίκια κι' ἔκαμε δυὸ βήματα πρὸς τὴν πόρτα.

—Πατέρα, ποῦ πηγαίνεις;

Καὶ σὰ νὰ πρόσεξε γιὰ πρώτη φορὰ ἐκεῖνα τὰ γράμματα, εἶπε, με ταραχή:

—Ἄ, τί ἀσχημα ποὺ εἶναι, δὲν τᾶχα δεῖ στὰ χέρια σου. Νὰ δέσουμε ἓνα πανί, νὰ καρφώσουμε κατὶ πάνω ἐκεῖ.

—Ἐπιδέσλους; Ἀρκετά. Καλύτερα ἔτσι. Σοῦ εἶπα πῶς ἐγὼ θὰ βλέπω ὥραϊα τὰ δεκανίκια μου ὅταν ξέρω πῶς θὰ σοῦ θυμίζουν τὸ χρέος σου στὴ γῆ, ποὺ γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὴ λευτεριά της, σκοτώθηκαν καὶ δὲ μπορῶ νὰ τὴ σκάψω, νὰ φοτουργήσω, νὰ θερίσω... Ἐ, ὀρκίζεσαι στὰ δεκανίκια, πῶς θάσαι πάντοτε πιστός;...

Ὁ Γιῶργης σήκωσε τὰ μάτια του δλάνυχτα κυττώντας κατὰ πρόσωπο τὸν πολεμιστὴ καὶ μιὰ τρέμουλη ἀναπνοὴ ἀνατάραξε τὸ στήθος του.

—Χτύπα με, χτύπαμε, κλείσε με στὴ χαμοκέλλα χωρὶς ψωμί, θασάνισέ με..

Ἐφῆρε γύρω τὴ ματιά του κι' ἔτρεξε στὸ διπλὰν δωματίον γιὰ νὰ κρυφτεῖ ἀπ' τὸν ὄρκο. Ὁ Λάμπρος τὸν ἀκολούθησε ἥσυχχα.

—Τί φοβᾶσαι, Γιῶργη; Ὁ ὄρκος εἶναι γιὰ τοὺς δυνατούς. Δὲ μπορεῖ ὅλοι νᾶναι δυνατοί. Γι' αὐτὸ δὲ φταῖς ἐσύ. Λοιπὸν πάρε τοῦτο καὶ κρύφτο ὅπου θέλεις, κάντο ὅ,τι σ' ἀρέσει καὶ φέρε μου ἓνα ξύλο ἀπ' ἐδὲ φράχτη νὰ στηριχθῶ. Τί στέλνεις, πότε θὰ βγῶ ἔξω; Νυχτώνει.

Τὸ παιδί σήκωσε πάλι τὸ βλέμμα του καὶ κῦτταξε στὴν ὄψην τὸν πατέρα του καὶ θάρρεψε πῶς ἐκεῖνος ψήλωνε γινώταν μεγάλος, δυνατός κι' ὥραϊος. Καὶ σὰ νὰ μὴν ἦταν ἔτσι ἀρκετὸς ὁ θανμασμὸς ἐσκίψε καὶ γονάτισε.. Ἀπλῶσε τὴ δεξιὰ παλάμη, ἔπιασε τὸ δεκανίκι πάνω στὰ γράμματα κι' εἶπε «ὀρκίζομαι». Ὅστερα παράλυσαν τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια του ἔπεσε μπροστὰ στὸν πατέρα κι' ἔκλαψε, Κι' ὁ Λάμπρος, μὲ

συγκρατημένη συγκίνηση ἀργὰ κι' ἐπίσημα εἶπε:

—Ὁ ὄρκος εἶναι γιὰ τοὺς δυνατούς. Ἄν δὲν μπορέσεις νὰ τὸν κρατήσεις πάρε πίσω τὸ λόγῳ σου.

Ὁ Γιῶργης μὲς τοὺς λυγμούς του, ξανάπε: «ὀρκίζομαι».

Ὅταν συνῆρθε, δὲν εἶδε τὸν πατέρα του. Σηκώθηκε, ἔφερε τὸ χέρι του στὸ κεφάλι, σὰ νὰ προσπαθοῦσε νὰ θυμηθεῖ κάτι. Ἐχώσε τὰ χέρια του στὶς τσέπες του τὶς ἀναποδογύρῳσε, τὶς τίναξε. Ἀπὸ μιὰ ἔβγαλε τὸ σουγιά του, τὸν κῦτταξε ἀπ' ἐδῶ κι' ἀπ' ἐκεῖ καὶ μὲ μιᾶς τὸν πέταξε στὸν κῆπο ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο. Ὅστερα βγῆκε στὸ μπαλκόνι καὶ στάθηκε ὀρθὸς ἀσάλευτος, κυττώντας στὴ δύση, ἐκεῖ ποὺ ὁ οὐρανὸς ἔχει ντυθεῖ μαγεῖα καὶ μεγαλοπρέπεια. Ἔτσι νὰ δέχεται ἡ ψυχὴ του τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ τοῦ ἡλίου; νὰ ζητᾷ ἡ ψυχὴ του ἓνα καλὸ συνοδοιπόρο ὅστι πρὸς ἑσπέραν ἐστὶ καὶ κέλινεν ἡ ἡμέρα;..

Ὅστερα ἀπὸ χρόνα ξανάρθε ὁ πόλεμος. Στ' ἄρματα. Στὰ βορεῖνὰ ὁ θάνατος βγῆκε παγὰνα γιὰ ψυχές. Ἀνάμεσα στοὺς δικούς μας περπάτησε ἡ νίκη. Κι' ἦρθε στὴν Πατρίδα ἡ δόξα ματωμένη μὲ τὴ φρίκη καὶ τὴν πείνα. Ὁ Γιῶργης ἦταν καλὸς πολεμιστὴς. Ὁ ἀρχηγὸς ἔβγαλε γαρτὶ ποὺ ἔλεγε γιὰ τὴν ἀντρέα του. Τὸ διάβασαν παπᾶδες ἀπ' τὸ ἄγιο Βῆμα. Τὸ κόλλησαν στοὺς τοίχους καὶ τῆσαν γερόντοι καὶ παιδοπούλα. Κάτω ἀπὸ κεῖ οἱ λαβωμένοι τᾶλλον πολέμου διάβασαν κι' ἀπ' τὴ λήλεια τοὺς πᾶσαν σφιχτὰ τὰ δεκανίκια κι' ἔφεραν τὰ χέρια τους στὰ σημάδια τῶν πληγῶν.

Ὅπως σὲ κεῖνο τὸν πόλεμο χάθηκε ὁ Γιῶργης καὶ κανεὶς δὲν ξέρεῖ ποῖος εἶν' ὁ σκλαβωτῆς του. Σηκώθηκε; Κανεὶς δὲν ξέρεῖ, κανεὶς δὲν ἔστειλε ἓνα μήνυμα πικοδ' ἢ χαρούμενο. Κι' οἱ γέροι ζοῖν μὲ τὴν ἀγωνία προσμένοντας. Κι' ἂν ἔχουν ἀσποοσίτι στ' ἀμπάοι καὶ ῥόδια κρεμασμένα κι' ἂν ἔχουν κερί ἀπὸ δικὰ τους κερίσια, δὲν κάνουν κόλυβα καὶ ψυχοκέρια. Κι' οὔτε τολμοῦν νὰ γράψουν τῶνομα τοῦ παιδιοῦ τους στὸ μεριδοχάρτι τοῦ ψυχασάββατου. Προσμένουν τὸ γυρισμό. Κι' ὅταν στασιάτησε ὁ πόλεμος καὶ σῶχασαν τὰ βουνὰ καὶ τὰ ροιμάνια ἀπ' τὴ φασαρία τῶν ἀνθρώπων. ἦσαν στὰ στίβια τοὺς οἱ πολεμιστῆς. Ὅσοι δὲν ἦσαν. ἔφῳον οἱ δικοὶ τους σὲ ποιά γῆ ἀσπρίζουν τὰ κόκκαλά τους, σὲ ποιά γῆ φτεῖρουν τὰ νειάτα καὶ τὴ λεβεντιά τους. Γιὰ τὸ Γιῶργη κανεὶς δὲν ἔμαθε τίποτε. Τὰ μάτια τῶν γέωων γνώρισαν κάθε ἴσκιον τῆς αὐγῆς καὶ τοῦ δειλινοῦ, κάθε πέτρα τοῦ δρόμου, ποὺ θάρχονταν. Κι' ὁ καιρὸς περνάει. Κι' ἦρθε καὶ ξανάρθε τὸ πουλλὴ τῆς ἀνοιξῆς κι' ἔστησε τὴ φωλιά του στὸ ὑπόστατο τοῦ πατρικοῦ. Καὶ πάλι ἀσπρολόγησε ὁ κῆπος μὲ τὰ χαμομήλια καὶ τὶς μαργαρίτες.

Κι' ἦρθε πάλι ὁ Νυμφίος ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυχτὸς. Καὶ πάλι ρώτησαν οἱ γέροι: ποῦ νὰ περνάει τὴ νύχτα του ὁ Γιῶργης κι' ἀπόκριση

δέν παίρνουν.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός, ὕστερα ἀπὸ τρεῖς ὥρες ἀπὸ κελίῃ τῇ νύχτα τοῦ Νυμφίου, ἕνας ἄνθρωπος ἀνέβαινε μονάχος στὸ χωριό. Τὸν βλέπουν μόνο τ' ἄστρα. Ζῶα καί πουλιὰ ἀλάλητα. Ἄν δὲν ἦταν ἐκεῖνο τὸ περπάτημα, θάλεγεσ πῶς καὶ κάθε ζῶή σωμαίνει γιὰ νὰ νοιώσει τὸ πέρασμα τοῦ Θεοῦ... Καί, νά, ὁ νυχτοκόπος, σὰν ἔφτασε στὸ ξάγναντο, ἄκουσε τὸν πένθυμο ἀχό τῆς καμπάνας. Ἀχός τρομορλιαστός, σὰν κλάμμα τῆς οἰκουμένης, ἀπλωνόταν ὥς τις πλαγιές, στὸν κάμπο, σὶς πηγές τῶν ὑδάτων. Ποιὸς πέθανε; Τίνος ρυθιοῦ τὸ χαμὸ θορνεῖ ὁ Ἀπρίλης; Ὁ γιὸς τοῦ Ἀνθρώπου. Αὐτὸς ποὺ ἔδωσε τοσφὴ κι' ὀκούει. Τὸν τυλίγουν τὰ οἶγῃ τῆς νύχτας τὸ λόγο καὶ τὴν ἀγάπη καὶ τὸν πρόδωσαν καὶ τὸν ἀρνήθηκαν.

Κάθεται ὁ νυχτοβάτης σὲ μιὰ πέτρα ριζιμιά κι' ὁ ἀγός τῆς καμπάνας κι' ἔγειρε σ' ἀνθουμένη ἀπόαχα κι' ἔκλαψε. Μὰ γιατί αὐτὸ τὸ κλάμα; Τί σπταίει αὐτός γιὰ τὴν προδοσία καὶ τὸ θάνατο; Σηκώνεται κι' ἀνεβαίνει. Ἐφτασε στὸ ἐκκλησάκι, στὴν Ἀνάληψη. Ἀπ' τὶς σχισμάδες τῆς πόδας εἶδε μέσα φῶς. Ἐξέστρεψε τὸ σῶμα, τοῦ ἔκλεινε τὰ ποιοφύλλα, ἀνοίξε καὶ μπήκε. Τρεῖς καντῆρες ἔκαιγαν.

Σήκωσε ὁ ἄνθρωπος τὸ χέρι του, κι' ἔγινε ἡ ἀνάστα του ληνυός, ποὺ δὲν τὸν ἀφήνει νὰ κάψει τὸ σπαινό του. Νόμισε πῶς ἕνα κλάμα ἐνόταν ὅτ' τὸ ἱερό, ἀπ' τὶς μοσφές τοῦ τέμπλου, ὅτ' τ' ἀνορολούλουδα ποὺ στόλιζαν κάποιες εἰκόνας. Κλαίγαν γιατί Ἐκεῖνο ἀνέστη καὶ κομῆται ἐπὶ ξύλου. Κλαίγαν, γιατί ὁ ἔξνος, ὁ ἄνθρωπος τῆς νύχτας, τῶρα ἔξω τὴν γαλήνη, ἐκεῖ ποὺ σπταίνει ὁ πόνος τοῦ πιστοῦ καὶ κατεβαίνει ἡ γάρνη: Ὁ ἄνθρωπος ἔλασε διὰ ῥήματα τοῦ τὴν ἔφοδο κι' ἔστρεψε πάλι. Ἐγνώσε τὰ χέρια στὴν τάπερ τοῦ βασιλικίου κοινοβουλίου σακχαριῶ τοῦ σὰ ἡψαννε νὰ βοεῖ ἕνα ἀνθρώπο, νὰ τὸ πετάξῃ, στὸν γαλ. Τίποτε. Ἐκλείσε τὴν πόρτα κι' ἔστρεψε τὸ σῶμα. Διάκρινε τὸ σκαμνὶ τῆς καμπάνας ποὺ χορεύονταν κι' ἦθε στὴ μνήμη του κάτι ἀπ' τὴν ἱστορία τοῦ Ναζωραίου, κάτι γιὰ κεῖνο τὸ μαθητή. Ἀπὸ τότε ἔξερε — καὶ τὸ ἔαυπε — ὅπως τὸ λέει ἡ Διαθήκη: «Καὶ οἶσας τὰ ἀσκήσια ἐν τῷ ναὼ ἀνεχώρησε καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγαστο. Ναί, τὸ θυμήθηκε κι' ἔπιασε τὸ σκαμνὶ καὶ χτύπησε τρεῖς φορὲς πένθυμα τὴν καμπάνα: ντάν-ντάν-ντάν. Κι' ὕστερα δάγκωσε τὸ σκαμνὶ καὶ τὸ δάχτυλό του.

Ἦρθε ὁ Γιώργης. Σαρῶστε τίς στράτες καὶ τίς αὐλές γιὰ νὰ περάσει. Κάντε τὴν ἀγάπη δαχτυλίδι. Δόστε σκαμνὶ νὰ καθήσει, ν' ἀνοίξει ἡ θλιβερὴ καρδιά νὰ πεῖ τὰ βάσανά του. Κάλιο δόστε κρασί καὶ τραγούδι, γιὰ νὰ ξεχάσει. Ἦρθε ἀπ' τὴ Βουλγαρία, ποὺ τὸν κράτησαν ἀχμάλωτο καὶ βασάνισαν τὸ κορμάκι του, βαλάντωσαν τὴν καρδιά του γιὰ νὰ πεῖ λόγο κακὸ γιὰ τὴν πατρίδα. Δὲς τε τὸν πῶς περπατεῖ ἄβουλος κι' ἄπραγος, χωρὶς θάρρος, σὰ νὰ μὴν εἶν'

ἐκεῖνος, σὰ νὰ μὴν εἶναι στέρεη ἡ γῆς.

Πῶς τὸν ἔπιασαν ἐκεῖ ποὺ πολεμοῦσε μὲ ξένους καὶ δικούς; Δὲν τὸ θυμᾶται. Νὰ δέσαν τὰ χεράκια του μ' ἐφτάδωλους ἀλύσσους; Νὰ περπάτησε λογιγὲς καὶ κακοτράχαλα βουνά; νὰ τὸν οἶξαν στ' ἄρμα; Καλὰ καλὰ δὲ θυμᾶται. Ἀλλὰ καὶ ποιὸς ἔχει καρδούλα νὰ ρωτήσῃ; Ποιὸς ρωτᾷ γιὰ τὸν μικροχάροντα, ὅταν μικροὶ μεγάλοι ψέλουνε τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη».

Σὰν θὰ περάσει ὁ καιρὸς, θὰ γεμίσει καὶ πάλι ἡ ψυχὴ του φῶς γαλάζιο καὶ γαλήνη κι' ἡ καλωσύνη θὰ μερέψει τὴν ἀγριάδα, τότε σὰν προσμύθῃ θὰ λείνι γιὰ τὴν αἰχμαλωσία.

Σὲ δυό - τοεῖς μέρες ἔφησε τ' ἀη-Γιώργιου, π' ἀλλάζουν τὰ κοπέλλια. Ἀλλάζουν κι' οἱ ἀφέντες καὶ πᾶν στὴν ἐκκλησιά. Χαρὰ καὶ δόξα ἔχουν τὰ δεκανίκια κι' ἀνάσταση ἡ καρδιά τῆς μάνας. Κι' ὁ γιὸς ντύθηκε φῶς κι' ἀγάπη καὶ πόσι ψηλὴ λαυπάδα στὸν ἀη-Γιώργη.

Ὅταν σκέλασε μόνος τὸν ἄναψε τὴ φωτιά με σούνανα, χίχλια καλουάκια κι' ἔρριξε πάνω ἔρρ' γοντοὰ ξύλα ποὺ ἔφεσε ἀπ' τὴ γαμοκέλλα. Μαζὶ μ' αὐτὰ πήρε ἀπὸ κεῖ καὶ κάποια ῥηρεῖαστα ἀπομεινάδεια ἀπὸ ξύλινα σίνεργα: πσιπουογιές, ἀλέτρια, μαγκάνια λιναριου, ἀκόμα καὶ παληομαγκοῦρες, βουνέντρες, σπασμένες δέμπλες. Ἔτσι νὰ λείψουν ἀπὸ κεῖ νὰ πάρουν τὴ θέση του καινοῖργια ἀναρχικά.

Στὶς διτάλες, πᾶν' ἀπ' τὶς θράκες, γυρίζε ἡ σούβλα. Κι' ἔρχεται ὁ πατέρας μὲ τὰ καινοῖργια δεκανίκια, τὴ χαρὰ του καὶ τὴ γνώση του.

—Χμ, μπράβο. Τὰ κατάφερες... Σβῆσε κεῖνο ποὺ καπνίζει.

—Ἦσαν στὴ χαμοκέλλα ξεοὰ καὶ καλὰ ξύλα. Θὰ καθήσει: νὰ σὲ βοηθήσω.

—Ὅχι, νὰ κάθουαι δῶ, εἶπε καὶ οἶχτηκε στὸ σκαμνὶ, ποὺ μόνιμα εἶχε στὴ θέση στὴν αὐλή.

—Ἐκαψες καὶ τίς δόγες ἀπ' τὸ παληοβάσελο... Καλὰ. Κι' αὐτό, τὸ στριπτογυριστό; Ἀ,

—Δὲ θάχανες ἄσχημα... Γύριζε, γύριζε... Κύτταξε τὸ παληοκούταβο... Ψίτ, ψίτ... μοῦρο μου — μουργάκι μου... Τὰ κόκκαλα ποὺ θὰ σοῦ πετάξω θάχουν καὶ κρεσάκι νὰ στυλωθεῖ τ' ἀδράχτι τῆς παληοτσιπουργιάς... θὰ μεθίσει κι' ἡ φωτιά ἀπ' τὸ μούστο.

—Τὶ τᾶθελες, πατέρᾳ, παληοπράματα. Πιδαν ἄδικα τὸν τόπο. Ἄν καίγονταν θάβαζε στὴ φωτιά καὶ τίς σκουριασμένες κοιδοῦνες καὶ τίς ἴγκλες, κι' ἐσύ.

Τὸ σκυλὶ σίμωσε περπατώντας χαδιάρικα καὶ κοινώνοντας τὴν οὐρά του. Σὲ λίγο σηκώθηκε ὁ Λάμπρος καὶ μὲ τὴν ἄκρη τοῦ δεκανικιοῦ ἀνασέκωσε κάτι ἀπ' τὴν ἄκρη τῆς θοακιάς.

—Τὶ εἶν' τοῦτο; Σίδεο ποὺ βάξουν στὴν ἄκρη τοῦ ραβδιοῦ, γιὰ νὰ μὴ φτεῖρεται στὴ γῆμα:

—Ποιό; Ἄ, ἐκεῖνο...

—Ναί, αὐτὸ... εἶναι ὅμως μεγάλο γιὰ ραβδί. Μήπως, ἔ, Γιώργη, μήπως ἔκαψες καὶ τὰ πα-

ληὰ δεκανίκια;

«Ο Γιώργης σταμάτησε τὸ γύρωμα τῆς σούβλας, σάστισε καὶ δὲν ἤξερε τί ἀπόκριση νὰ δώσει.

— Τὰ δεκανίκια ἦσαν; Δὲν εἶν' ὅλα ἀχρεϊστα... Ἀλλὰ μὴ σταματᾷς. Γύριζε, γύριζε.

Καὶ γύρισε τὴ σούβλα ὁ Γιώργης γοργὰ, ἀχανόνιστα... Κι' ἴδρωσε καὶ μὲ τὸ μανῆκι του σκούπισε τὸ μέτωπό του.

— Δὲ μοῦ λές, πρὶν ρίξεις ἐκεῖνο στὴ φωτιά, διάβασες τὰ γράμματα; Τὰ θυμᾶσαι, βέβαια...

— Γράμματα; Δὲ θυμᾶμαι.

— Πῶς; τοὺς οἶδα τὸν ἄνθρωπο; θὰ πεῖς πῶς ἐκεῖνο δὲν ἦταν ἄνθρωποι... Ἔχεις δίκιο. Γιὰ πέρασε στὶς ἄλλες διχάλες τ' ἀρνὶ, ἐκεῖ.

Τὸ παιδί πότερο γιὰ νὰ βγεῖ ἀπ' τὴν ἀμνηχανία του, στήριξε τὴ σούβλα μὲ τ' ἀρνὶ στὶς ἄλλες διχάλες, λίγο μακριὰ ἀπ' τὴ φωτιά.

— Ὡστε δὲ θυμᾶσαι τὰ γράμματα, ποὺ χάραξες στὸ δεκανίκι μου, ὅταν ἐγὼ κοιτόμουν ἀρρωστος; Τότε;

— Πατέρα...

— Θυμᾶσαι τὸν ὄρκο; Ὁ δυνατὸς δὲν φοβᾶται τὸν ὄρκο.

Ξάφνου σηκώθηκε ὁ Γιώργης. Ἡ ὄψη του πῆρε μιὰ παράξενη ἀγριὰδα, ὅχι σὰν ἐκείνη τοῦ πολεμιστῆ κι' εἶπε σφίγγοντας τὶς γροθιές.

— Τὸν ὄρκο νὰ μείνω πιστὸς στὴν πατρίδα!

— Ναί, κι' ἐμεινες πιστὸς στὴν πατρίδα. Διαβάσαμε τὰ χαρτιά τοῦ στρατηγοῦ. Ἀριστεῖο ἀντρείας... Τὶ συλλογιέσαι;

— Ναί, ἀριστεῖο ἀντρείας...

— Τὸ ξύλο, λοιπόν, ἦταν ἱερό, δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ κάψεις.

— Πατέρα, ἤθελα ὅλα νὰ τὰ ξεχάσω, ὅλα. Καὶ τὸν πόλεμο καὶ τὸ στρατηγὸ καὶ τοὺς ἀντάρτες καὶ τὰ σύννορα...

— Γιατί; Γιὰ κάθισε ἐκεῖ στὸ κούτσουρο. Ὁ ἄντρας ἂν θέλει νὰ προχωρήσει δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾷ τίποτε, ὅπως δὲν ξεχνῶ ἐγώ. Ὅσο θὰ σέρνω τὰ βήματά μου στὸν κόσμο τοῦτο, τὰ δεκανίκια θὰ μοῦ θυμίζουν τὸ μεγάλο χρέος. Κι' ὅταν κλείσω τὰ μάτια μου, θ' ἄρχεσαι σὺ στὸν τάφο μου ὅχι γιὰ νὰ μοῦ λές πῶς ἦρθε ἡ ἀνοιξη ἢ ὁ χειμῶνας μαῦρος, θὰ μοῦ λές γιὰ ὥραια καὶ μεγάλα, γιὰ κείνα ποὺ πολέμησες. Ἔτσι εἶναι... θ' ἄρχεσαι.

Τὸ παιδί ρίχτηκε πάλι στὸ κούτσουρο πάνω ἀπ' τὴ φωτιά, σάνα μὴν ἐνοιῶθε τὴ λαύρα κι' ἔχωσε τὸ κεφάλι στὶς παλάμες του.

— Τὶ συλλογιέσαι, τί θλίβεσαι; Ὅ,τι ἔγινε — ἔγινε. Πῆς πῶς ἔκαψες ἓνα ξύλο σὰν ὅλα. Κλαῖς γιὰ τὰ τρία γράμματα; Χάραξε ἓνα στὰν ρὸ σὲ τοῦτο ἐδῶ κι' εἶναι τὸ ἴδιο.

Τὸ παιδί ὄρθωσε τὸ κορμί του, πῆρε βαθεῖες ἀνάσες τράβηξε τὸ πονκάμισό του στὸ στήθος, ὅπως τότε, σὰ νᾶθελε νὰ σβήσει μιὰ λαύρα ποὺ δὲν ἦταν ἀπ' τὴ θρακιά.

— Πατέρα, ὅπου καὶ νὰ ὀρκιστῶ πιά, δὲ θὰ μὲ πιστέψεις.

Εἶπε καὶ ξάφνου σηκώθηκε πάλι. Τὰ μάτια του ἀστραφτιᾶν ἀπ' ἓνα παράξενο φῶς ποὺ καίει, τὸ σαγῶνι του ἔκανε μιὰ σύσπαση, τὰ μαλλιά του δείχναν πῶς εἶχε ταραχῇ στὸ νοῦ καὶ στὴν καρδιά του. Ἔτσι ἔκαμε δυὸ βήματα καὶ στάθηκε πάνω στὶς θράκες.

— Εἰμ' ἐγὼ — εἶπε — ἐγώ... Εἶδα τὰ τρία γράμματα, θυμήθηκα τὸν ὄρκο καὶ τὸ καψα...

— Φύγε, φύγε, θὰ καεῖς, θὰ καεῖς... Ἔλα δῶ φώναξε μὲ τρόμο ὁ Λάμπρος, ἄπλωσε τὰ χέρια του καὶ πέσαν κάτω στὸ χῶμα τὰ δεκανίκια. Σύνκαιρα ἄπλωσε τὰ χέρια του κι' ὁ Γιώργης, βγήκε ἀπ' τὴ θρακιά κι' ἔπεσε κάτω στὸ χῶμα, ἀνάμεσα στὰ δύο δεκανίκια. Ἐμπήξε τὰ νύχια στὴ γῆ καὶ φώναξε σπαραχτικά.

— Ἀχ πατέρα, εἰμαι προδότης.

Ὁ πατέρας ταραχτήκε, μὰ γιὰ λίγο ἔμεινε βουβός, σὰ νὰ μὴ πίστεψε σὲ ὅ,τι ἄκουσε... Τότε τὸ σκυλάκι σηκώθηκε καὶ στριφογύρισε, σὰ νὰ ζητοῦσε στὴν οὐρά του τὸν πειραχτὴ καὶ στὴν ἀγωνία του γαύγιζε.

— Τὸ παιδί μου προδότης... ὅχι, ὅχι... ἔκαμ' ὁ γέρος ἀργασέροντας τὰ λόγια του καὶ συνέχισε σταθερά.

— Δὲν τὸ πιστεύω, ποτέ... ποτέ... Σήκω, δὲν εἶναι σωστὸ νὰ σέρνεσαι στὴ γῆ.

Ἀντισηκώθηκε, μὰ δὲ μπόρεσε νὰ σκύψει καὶ νὰ βοηθήσει τὸ παιδί του. Ὁ Γιώργης σύφθηκε ὡς τὰ πόδια τοῦ πατέρα κι' ἀναλύθηκε σὲ δάκρυα. Θρήνο ἀφηναν καὶ τὰ ρούχα του. Ἔτρεμε καὶ μόνο τὸ κλάμα του ἀκουγόταν. Τίποτ' ἄλλο... λὲς καὶ σωπάσαν τὰ πουλιὰ καὶ δὲν ἔτριζαν τὰ κάρβουνα...

— Εἰσαι προδότης, λοιπόν... Μὴ μ' ἀγγίζεις... εἰπ' ὁ Λάμπρος κι' ἔγυρε πίσω τὸ κορμί του...

— Ναί, ἐγώ, ποὺ πολέμησα παληκαρίσα, μπῆκα μόνος μου στὴ Βουλγαρία, ἀπαρνητὴς τῆς γῆς μας, ποὺ καιγόταν. Ἐκεῖ δὲ χάρικα τὸν ἥλιο, δὲ βρήκα νερὸ νὰ πλύνω τὰ χέρια μου...

— Μὴ μιᾶς, σῶπα — ἔκαμε προσταχτικά ὁ Λάμπρος. — Θὰ μοῦ τὰ πεῖς κάπου κρυφά, σ' ἔρημο τόπο, στὸ λόγγο καὶ θάμαστε ἐγὼ κι' ἐσύ..

Ὁ Γιώργης σὰ νὰ μὴν ἄκουσε τὰ λόγια τοῦ πατέρα του συνέχισε.

Ἔχουν κι' οἱ Βούλγαροι τιμὴ καὶ ξεχωρίζουν τὴν ἀτιμία.

Μοῦ πέταξαν μούχλα γιὰ ψωμί καὶ κῦτταξαν νὰ μὴ πατήσουν στ' ἀχνάρια μου... Κι' ἡ γῆ δὲ μοῦδωσε λουλούδι καὶ τὸ νερὸ δὲ μοῦσβυσε τὴ δίψα... Πόνεσα τὰ χῶματά μας, πόνεσα τὸ σπίτι μας.

— Ε, εἶπες, πιά... Ἀχ, πῶς ἤθελα, νὰ μὴν ἤμουν ἐγώ... νὰ σὲ πνίξω... Γιατί;

Σήκωσε τὸ βλέμα του στὸν οὐρανὸ καὶ ρώτησε πάλι «γιατί...».

— Ἦθελα... νὰ σφίξω τὰ χέρια μου... Ἀχ, ἡ μάνα σου, ἡ δόλια μάνα σου, θὰ μᾶς ἀκούσει. Κι' εἶχε τὸν πόνο καὶ τὴ λαχτάρα σου... Μὴ μιᾶς... μὰ ὅχι, ὅχι, πῆς... τίποτε νὰ μὴν ἀφήσεις κρυφὸ καὶ σοῦ καίει τὴν καρδιά... εἶπε,

σήκωσε τὰ χέρια του καὶ δάγκωσε τοὺς κόμπους τῶν δακτυλίων του. «Εἰν' ἀλήθεια, Θεέ μου, εἰν' ἀλήθεια!...».

—Ναί, ἔτσι εἶναι. Μπῆκα στὴν ξένη γῆ γιὰ νὰ δώσω λόγια, βόλια καὶ φωτιά γιὰ τὸ σπίτι μας. Πῆραν τὰ λόγια μου καὶ μοῦδωσαν φτύσματα... Κι' ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ δένδρα κι' οἱ πέτρες μοῦ λέγαν : προδότη... Ἐκλείνα τ' αὐτιά μου κι' ἀκουγα : προδότη...

—Καὶ θάνατι τὸ ἴδιο ἂν ἐγώ, ποὺ δὲν εἶμαι Βούλγαρος, ποὺ δὲν εἶμαι πέτρα, ἂν τώρα ἐγὼ σὲ πῶ : προδότη.

Ἄνθρωπος σήκωσε τὰ μάτια του κι' ἀδάκρυτος κύτταξε κατὰ πρόσωπο τὸν πατέρα.

—Σὺ εἶσαι πατέρας... Κι' ὕστερα...

—Κι' ὕστερα; ἔσφιξε τὰ δόντια καὶ φώναξε : προδότη.

—Τὸ πιστεύεις, μὰ τὸ λές κλαίγοντας... Κι' εἶμαι παιδί σου...

Ὅταν γύριζε, ἐκεῖ ψηλά, σὲ δική μας γῆ ἔσκυψα στὸ καθαρὸ νεράκι νὰ δροσιστῶ κι' ἀκουσα...

—Μὴ τὸ λές πιά... Ἡ κρίση θάρθει ἀπ' τὸ Θεό, ποὺ γνωρίζει τίς καρδιές... Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πολὺ μικρὸς... Μὴν τὸ λές πιά...

Τὸ παιδί ἀνασηκώθηκε καὶ κάθησε στὸ χῶμα.

Τότες ὁ Λάμπρος, ποὺ ἀκίνητος, μὲ συγγρατμημένο κλάμα, κυττοῦσε τὸ γαλάζιο, τ' οὐρανοῦ ἀνάμεσα στ' ἄνθια τῆς θερινολιᾶς, μίλησε στὸ Θεό του.

—Κίριε, κάποτε πίστεψα, πὼς ἂν ἔεφετε μιὰ στάλα αἱμάτου μου στὸ ποτήρι τοῦ Δείχνου Σου τοῦ Μυστικοῦ, ἅγιο θάταν πάλι τὸ ποτήρι καὶ τὸ κρασί. Καὶ τώρα, Κίριε, πὼς νὰ πιστέψω, ὅτι ἀπὸ μένα, ἓνα πατέρα, θὰ δεχτεῖς θυσία τὴν ψυχὴ μου...

Ἔτσι εἶπε κι' ἔσκυψε τὸ κεφάλι του ὡς τὰ γόνατά του. Σὲ λίγο ἀκούστηκε πάλι ἡ φωνή του, ἀλλὰ σὰ χάδι καὶ συγνώμη.

—Ἄντε Γιώργη, ψῆσε τ' ἀρνί. Εἶσαι ἀνέμα νέος εἰν' ἀθάνατη ἡ πατρίδα.

Ὁ Γιώργης καταβλημένος, συντριμμένος κάθησε στὸ κούτσουρο, στὴν πρώτη του θέση, μὰ δὲν πῆρε στὰ χέρια του τὴ σούβλα. Ὁ Λάμπρος σηκώθηκε ἀπ' τὸ σκαμνί του, στήριξε στὸν τοῖχο τῆς χαμαζέλλας τὸ ἓνα δεκανίκι του, πῆρε ἀπὸ κεῖ τὸ μεγάλο ροβδί καὶ μ' αὐτὸ ἀνασάλειψε τὴ φωτιά. Ὅποτε, σὰ νὰ ξέχασε τὸ ἐμὴ μ' ἀγγίζεις, κάθησε δίπλα στὸ παιδί του, σὰ νὰ θελε νὰ τὸ βοηθήσει.

—Πάρε, παιδί μου τὸν ἁγιωργίτη.* Ὁ

* Ἀγιωργίτης: τὸ ἄρνι ποὺ τρέφουν γιὰ νὰ τὸ φάνε τ' ἄνθρωποι. Ἐδῶ: τὸ ἄρνι ποὺ ψήνουν στὴ σούβλα.

Ἄνθρωπος νὰ σὲ χωρέσει. Λοιπὸν, γύριζε γύριζε... θάρθουν οἱ φίλοι κι' οἱ γειτόνοι, θὰ φῶμε καὶ θὰ πιοῦμε... Ὁ Γιώργης, κάπως ἥσυχα πιά, ἄρχισε μιὰ ἄλλη κουβέντα.

—Πατέρα, δὲ ζῶ νὰ μὲ χωρέσεις. Μόνο θέλω νὰ πιστέψεις στὸν ὄρκο μου, πὼς θὰ μείνω πιά πιστὸς στὰ χῶματά μας στὴ γῆ τῆς πατρίδας. Ὁ Λάμπρος κυτοῦσε, καὶ τώρα, κάπου μακριὰ, σὰ νὰ ζητοῦσε μὲ τὸ βλέμμα καὶ στὸ στοχασμὸ τοῦ κάποιου ὥραιο, πῶς πιστὸ ἀπ' τὴν ἀνοιξή, κατὰ ποὺ ἔφυγε.

—Θὰ κάνω τὰ χέρια μου ἀλέτρι κι' ἀξίνα δρεπάνι. Θὰ ποτίσω τὴ γῆ μὲ τὸν ἰδρώτα μου... Θὰ καρπίσουν τὰ χωράφια καὶ τὰ δέντρα μὲ τὴν ἀγρόπνια καὶ τὸν κόπο μου... Ὁρξίζομαι στὴ γῆ μας, πατέρα.

Καὶ κείνος, κυττώντας κάπου μακριὰ, εἶπε.

—Δὲν εἶσαι δυνατός.

—Πατέρα, γιατί δὲν μὲ προσέχεις; Ὁρξίζομαι, στὸν ἄνθρωπο.

—Εἶναι ψηλὸ τ' ἄλογό του. Δὲν τὸ φτάνεις.

—Πατέρα, πατέρα.

—Σῶπα.

—Πατέρα, ὀρξίζομαι στὰ δεκανίκια σου.

—Τὰ ἔκαψες.

Ὁ Γιώργης ὀρξίστηκε μ' αὐτὴ τὴν ἄρνηση, μὰ πάλι, σὰν εἶδε δυὸ δάκρυα νὰ κυλοῦν ἀπ' τὰ μάτια τοῦ πατέρα του, ἔγινε ὁ ταπεινός.

—Τὰ ἔκαψα, γιὰ νὰ μὴ φωνάζουν : προδότη. Τὰ ἔκαψα κι' ὀρξίζομαι στὴ φωτιά, εἶπε καὶ γλήγορα ἔσκαψε κι' ἔχωσε τὸ δεξί του χέρι στὶς θράκες. Τότε συνῆρθε ὁ γέρος ἀπ' τὴν ἐκστασὴ του καὶ σὰ νὰ βοήκε τὴ δύναμη τοῦ μεγάλου, τοῦ πατέρα, τοῦ μάρτυρα, ἔσκυψε κι' αὐτὸς γλήγορα καὶ μὲ τὴ δύναμη τράβηξε τὸ παιδί του.

—Μηρηή... ἄχ, παδάκι μου, πόνεσες πολὺ. Ὁρξίστηκες στὸ μεγάλο πόνον. Πὼς νὰ μὴ σὲ πιστέψω;! Ἄχ, σήκω νὰ δῶ τὰ μάτια σου, νὰ δῶ τὴν ὄψη σου. Τὸ παιδί ῥίχτηκε στὸ χῶμα καὶ στήριξε τὸ κεφάλι του στὰ γόνατα τοῦ πατέρα, ποὺ ἔλεγε...

—Σιγά, σιγά, νὰ ξέροιμε ἐγὼ κι' ἐσὺ τὸ μεγάλο μυστικό. Πονεῖς; Ἡ φωτιά θὰ φέρει τὸ φῶς καὶ τὴν ἀνάσταση. Ποῦ εἶναι οἱ λαμπάδες τῆς Λαμπρῆς; Ἄκου, παιδί μου, τὸ τραγούδι τοῦ γυρισμοῦ, τὸ τραγούδι τῆς λευτεριᾶς, τὸ τραγούδι τῆς δόξας... Πονεῖς, πονεῖς. Εἶσαι δυνατός κι' ἡ ἀγάπη μου θὰ γίνῃ βάλσαμο. Ἄκου τὸ τραγούδι τῆς Ἀνοιξῆς... ὦ, γλυκὴ μου ἔαρ... ἄκου τὸ τραγούδι, τὸ τραγούδι, τῆς Λαμπρῆς : «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτω, θάνατον πατήσας...».

ΙΚΕΣΙΑ

Είμαι κατάμονος, Κύριε...

Μᾶς ἔπλασες φαίνεται γιὰ νὰ βροῦμε
μονάχα τοὺς ἑαυτοὺς μας τοῦλάχιστον.
Ἐντὶδωρο δὲν παίρνεται ἡ ἀγάπη,
οὔτε βρίσκουν τὰ μυστικά ποῦ νὰ λυτρωθοῦν.
Σ' αὐτὸ τὸν κόσμον τῶν χειρῶν σου
μόνο τὰ κρῖνα διηγοῦνται
γιὰ τὶς λευκότητες τῶν ἀγγέλων σου.

... Τὰ βήματά σου ἐνωτίζομαι
στὸ λιθόστρωτο τῶν αἰώνων,
ρυθμισμένα σ' ἡ σύνθεση τῶν τριγμῶν.
Ἐλῶ, Κύριε, καὶ γονάτισε νὰ σηκώσεις
τὴν ἀγωνία ποὺ καθίζει στὴν ψυχὴ μας...

Θρ. Μπέλλας

ΠΑΛΗΟ ΜΟΤΙΒΟ

Πάντοτε νοσταλγὸς μιᾶς ἀνοιξῆς μὲ δίχως τέλος
τὶς ὥρες ζῶ τὶς δὶβουλες ποὺ κρύβει ὁ μισεμὸς
καὶ ξεκινῶ ταξιδευτὴς γι' ἀλαργεμένες χῶρες.
—Κι' εἶναι γιορτὴ ποὺ μὲ μεθάει ὁ κάθε πηγαιμὸς!

Τὴν πᾶσα μέρα ὁδοιπορῶ — ψυχὴ μου ἄλλοπαρμένη! —
στὸν πόθο αἰχμάλωτος μιανῆς χαρᾶς Ἑδεμικῆς.
Πάντοτε φεύγω βάζοντας γι' ἀγνωστες σφαῖρες πλώρη,
κάποιων πραγμάτων αἰῶνων αἰώνιος ἐραστής ..

Καὶ καθὼς φεύγω πάντοτε καὶ ὀλοχρονὶς μισεύω,
κάπου νὰ φτάσω τ' ὄνειρο νὰ πιάσω τ' ἀκριβό,
ξεχάστηκα κι' ὁ ἴδιος μου καλὰ - καλὰ δὲν ξέρω
κάτου στὴ γῆς ἂν βρίσκομαι γιὰ σ' ἄλλους κόσμους ζῶ...

Θανάσης Πάσχος

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΤΑ ΚΡΑΤΙΚΑ ΒΡΑΒΕΙΑ

Ὁ Θεσμός πού καθιέρωσε τελευταία τὸ Κράτος νὰ χορηγῇ κάθε χρονιά βραβεῖα σὲ συγγραφεῖς καὶ νὰ προβαίνει στὴν ἀγορὰ βιβλίων ἄλλων συγγραφέων, ἀποτελεῖ ἀσφαλῶς μιὰ πρωτοβουλία πού πρέπει νὰ ἐξαρθῇ γιατί συμβάλλει ἀποτελεσματικὰ στὴν ἀνάπτυξη τῆς πνευματικῆς κινήσεως τοῦ τόπου μας. Ἡ πρόθεσις συνεπῶς πρέπει νὰ καταλογισθῇ στὸ ἐνεργητικὸ τῆς Κυβερνήσεως σὰν μιὰ ἐκδήλωση σοβαροῦ ἐνδιαφέροντος ἀπέναντι τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς χώρας μας. Ἀλλὰ γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο ἡ πρόθεσις αὐτὴ ἐπρεπε στὴν πρακτικὴ τῆς ἐφαρμογῇ νὰ κατοχυρωθῇ κατὰ τρόπο ὥστε καὶ τῇ σοβαρότητά της νὰ προστατεύη ἀλλὰ καὶ τὰ οὐσιαστικὰ πνευματικὰ ἐπιτεύγματα νὰ ἀξιολογῇ καὶ νὰ ἐνισχύη. Ἀπὸ τὰ ὡς τὰ τώρα δεδομένα δὲν μπορεῖ νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἡ κρίση τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς ἦταν συνεπῆς μὲ τὰ κίνητρα πού ὥθησαν τὸ κράτος νὰ καθιερώσῃ τὸ Θεσμὸ τῶν βραβείων. Στὸν τελευταῖο π.χ. κατάλογο ἀγορασθέντων βιβλίων πού διαβάσαμε στίς ἐφημερίδες εἶδαμε ἀρκετὰ βιβλία, τῶν ὁποίων πράγματι ἐπεβάλλετο ἡ ἀγορὰ τόσο γιὰ τὴν ποιότητα τοῦ περιεχομένου των, ὅσο καὶ γιὰ τὸ σκοπὸ πού πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσουν. Τὰ ἄλλα ὅμως, πού συνθέτουν ἓνα ὅραμα θὸν ὁλόκληρον, γιατί ἀγοράστηκαν; Ἀπλῶς καὶ μόνον γιὰ νὰ ἐνισχυθοῦν οἱ συγγραφεῖς των; Ἀλλ' ἂν μονάχα αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τοῦ καθιερωθέντος Θεσμοῦ, ἔχουμε τὴ γνώμη πὼς τὰ ἀποτελέσματα θὰ εἶναι ἀντίθετα ἐκείνων πού προσδοκιῶνται. Οἱ συγγραφεῖς τῶν διαφόρων φυλλαδίων, εἴτε ποιήματα λέγονται αὐτὰ, εἴτε διηγήματα, εἴτε μελέτες, θὰ ἐρμηνεύσουν τὴν κρατικὴ ἐνίσχυση σὰ μιὰ δικαίωση τῆς «προσφορᾶς» των, πού στὴν οὐσία δὲν εἶναι παρὰ...ἀέρας κοπανιστός. Ὅπως ἔχει ἤδη ἐπισημανθῇ τοῦτο ἀπὸ τὴν κριτικὴ—καὶ θὰ ἀποτολμήσουν καὶ ἄλλες ἀναβάσεις στὴν κλίμακα τῆς...ἀερολογίας, χωρὶς μάλιστα νὰ φροντίζουν νὰ ὑπερπηδοῦν τίς ἀδυναμίες τους, μιὰ πού θὰ πιστεύουν πὼς τοὺς ἀρκεῖ τὸ «πιστοποιητικὸν συγγραφῆς» πού τοὺς ἐξασφάλισε ἡ κρατικὴ ἐνίσχυσις. Χρειάζεται λοιπὸν μεγαλύτερη προσοχὴ στὴν κρίση καὶ ἀξιολόγησιν τῶν βιβλίων ἐκ μέρους τῆς Ἐπιτροπῆς. ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ βράβευσις καὶ ἐνίσχυσις τῶν ὅσων βιβλίων πραγματικὰ ἀξίζουν κι' ὅχι τοῦ συνόλου σχεδὸν πού ἔχουν ἐκδοθῇ στὰ πλαίσια ἐνὸς χρόνου καὶ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὴν πνευματικὴ δημιουργία. Ὡς τὰ χθὲς δὲν ὑπῆρχε καμμιά φροντίδα πρὸς τὴν πλευρὰ τῆς ἐνισχύσεως τῶν συγγραφέων. Σήμερα τὸ ἐκδηλούμενον ἐνδιαφέρον περιβάλλει...δικαίους καὶ ἀδίκους. Πέσαμε ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο στὸ ἐντελὼς ἀντίθετο...Εἶναι κάτι πού πρέπει σοβαρὰ νὰ προσεχθῇ ἂν θέλωμε νὰ κρατηθῇ στὸ ὕψος του ὁ καθιερωθεὶς Θεσμός.

ΤΟ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἡ Ἑταιρεία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν—ὅπως τονίζεται στὴ σχετικὴ της ἀνακοίνωσις—διαπιστώσασα τὰς πνευματικὰς ἀνησυχίας καὶ τὴν φιλομάθειαν τῆς σπουδαζούσης νεότητος καὶ τῶν ἐπιστημόνων καὶ ὑπαλλήλων εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ αἰσθανομένη τὸ χρέος της ἐναντι τῆς πνευματικῆς παραδόσεως τοῦ τόπου, προβαίνει ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ἄρθρων τοῦ Καταστατικοῦ της εἰς τὴν ὁργάνωσιν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1959 ἔστις πνευματικῆς καλλιέργειας ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

Σκοποὶ τοῦ Κέντρου τοῦτο οὗ εἶναι: α) ἡ διεύρυνσις τοῦ πνευματικοῦ ὀρίζοντος τῶν μελῶν του διὰ τῆς παρακολούθησεως μαθημάτων ἀπὸ εἰδικούς ἐπιστημόνας ἐκλαϊκεύοντας τὰ τελευταῖα πορίσματα τῶν ἐπιστημῶν περὶ τῶν πνευματικῶν καὶ βιοτικῶν

ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, β) ἡ καλλιέργεια τοῦ πνευματικοῦ χρητηρίου τῶν μελῶν του διὰ τῆς συμμετοχῆς των εἰς τὰς καθ' ἑκάστον μάθημα συζητήσεις, κατὰ τὰς ὁποίας θὰ βασανίζωνται παλαιότεραι καὶ σύγχρονοι ἀντιλήψεις καὶ θὰ καθορίζονται νέα προβλήματα τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, γ) τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα δ) ἡ ἀξιολόγησις καὶ ἀξιοποίησις ἀρχῶν καὶ μορφῶν ζωῆς τῆς ἰδιαιτέρας μας πατρίδος, διὰ τῶν ὁποίων θέλει γνωσθῇ καὶ συνειδητοποιηθῇ ἡ φύσις καὶ ἡ ἀξία τοῦ Ἑπειρωτικοῦ πολιτισμοῦ.

καὶ δ) ἡ ἀντιμετώπισις προβλημάτων ἀναφερομένων εἰς τὰς ζωτικὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων τῆς ἰδιαιτέρας μας πατρίδος Ἑπείρου δι' ἰδιαιτέρων μελετῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων καὶ δι' ὑποβολῆς των κατὰ τὰς συζητήσεις σχετικῶν πορισμάτων εἰς τὰς ἀρμοδίας Ἀρχὰς καὶ τοὺς

Όργανισμούς.

Τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἀναπτυχθοῦν, ἀναφέρονται εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, Θεολογίαν, Φιλολογίαν, Δογοτεχνίαν, Ἀρχαιολογίαν, Ἱστορίαν, Παιδείαν, Ψυχολογίαν, Κοινωνιολογίαν, Οἰκονομίαν, Τέχνην, Ἱατρικὴν, Γεωπονίαν, Βιολογίαν καὶ εἰς τὰ προβλήματα παραγωγικότητος. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν θεμάτων θὰ γίνεταί κατὰ ἐνότητάς ἐξαντλουμένας εἰς σειρὰν διδασκτικῶν ὥρων ἐντασσομένων εἰς χρονικὰς περιόδους.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν θεμάτων θὰ γίνεταί κατὰ τρόπον σαφῆ ἐποπτικόν καὶ ἀντικειμενικόν ὑπὸ ἐιδικῶν πρὸς τοῦτο ὁμιλητῶν.

Τὰ μαθήματα θὰ δύνανται νὰ παρακολουθοῦν κατὰ τὰς βραδυνὰς ὥρας οἱ ἔχοντες πνευματικὰ διαφέροντα πάσης ἡλικίας καὶ φύλου νέοι καὶ ἐνήλικοι.

Δι' ἐιδικῶν προγράμματος καθορίζονται αἱ ἡμέραι καὶ ὧραι μαθημάτων καθ' ἐβδομάδα, οἱ ὁμιλῆται καὶ τὰ μερικώτερα θέματα τῶν διδασκτικῶν περιόδων, τὰ γραφεῖα καὶ ὁ χώρος διδασκαλίας.

Χαιρετίζοντες τὴν πρωτοβουλία αὐτὴ τῆς Ἑταιρείας Ἡπειρωτικῶν μελετῶν, πού ταυτίζεται καὶ μὲ τοὺς σκοποὺς πού ἐταξε ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», δηλοῦμε ὅτι ἀπὸ τῆς πλευρᾶς μας θὰ τὴν ἐνισχύσωμε μὲ κάθε μέσο γιὰ νὰ ἐπιτύχουν καὶ καρποφορήσουν τὰ ὅσα ἔχει προγραμματίσει. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ ἀσχοληθῶμε διεξοδικώτερα μὲ τὸ τόσο σοβαρὸ γιὰ τὴν πόλιν μας θέμα τοῦ Μορφωτικοῦ Κέντρου, στὰ ἐπόμενα τεύχη μας.

*

Η ΕΤΑΙΡΙΑ ΑΡΤΙΝΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Στὴν Ἄρτα, ἰδρύθηκεν ἐφέτος ἓνα πνευματικὸ ἀξιόλογο Σωματεῖο, ἡ «Ἑταιρία Ἀρτινῶν Γραμμάτων», πού ἔχει ὡς κύριον σκοπὸν τὴν προώθησιν καὶ τὴν διεύρυνσιν τῆς πνευματικῆς κινήσεως στὴν Ἄρτα. Ἐπίσης, σὸ πρόγραμμα δράσεως τῆς Ἑταιρείας Ἀρτινῶν Γραμμάτων, περιλαμβάνεται καὶ ἡ μελέτῃ τῆς πνευματικῆς φυσιογνωμίας τοῦ τόπου του καὶ ἡ αξιοποίησι τῶν ὑφισταμένων προϋποθέσεων γιὰ μιὰ ἐκ παραλλήλου μὲ τὸν Μουσικοφιλολογικὸ Σύλλογον «ΣΚΟΥΦΑΣ» προβολὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς πόλεως καθὼς καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐκπολιτιστικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων στὴν Ἄρτα. Μέχρι τώρα, τὸ νέο αὐτὸ Σωματεῖο, παραυσιάζει κίολα μιὰ σημαντικὴ δραστηριότητα, καθ' ὅλα ἐδοίωνα γιὰ ἓνα λαμπρὸ μέλλον. Ἡδη πραγματοποιήσε δύο ἐνδιαφέρουσας ἐκδρομὰς (μιὰ στὴν Ἐπίδαυρον ἐπὶ εὐκαιρία τοῦ φεστιβάλ καὶ μιὰ στὴν Δύνη Ἐκθεσὶ Θεσσαλονίκης καὶ Ἀγιον Ὄρος), τρεῖς διαλέξεις μὲ ὁμιλητὰς τοὺς κ.κ. Γιάννη Κορδάτο, Στ. Παππᾶ καὶ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο καὶ ἔχει προγραμματισμένες ἄλλες δύο, μέσα στυς δύο πρώτους μῆνες τοῦ 1969, μὲ ὁμιλητὰς τὸν κ. Σωτ. Δάκαρη καὶ Ἀν. Ὁρλάνδο. Στὸ ἐνεργητικὸ τῆς Ἑταιρείας Ἀρτινῶν Γραμμάτων, πρέπει νὰ προστεθῇ ἀκόμη καὶ ἡ πρωτοβουλία τῆς συγκλήσεως ὅλων τῶν παραγόντων τῆς πόλεως σὲ κοινὴ σύσκεψιν, κατὰ τὴν ὁποῖα ἐξετάσθησαν τὰ πιὸ ζωτικὰ προβλήματα πού ἀντιμετωπίζει ἀπὸ πνευ

ματικῆς ἀπόψεως ἡ Ἄρτα. Γιὰ τὴν ἀξιόλογη αὐτὴ κίνησιν, ἀξίζουν φερμὰ συγχαρητήρια τόσοι τοῖ Διοικ. Συμβούλιον τῆς «Ε.Α.Γραμ.» ὅσον καὶ ὁ λαὸς τῆς πόλεως πού πλαισιώνει ἀνεπιφύλακτα μὲ τέτοια θετικὴ συμπαράστασιν τὴν προσπάθειαν αὐτὴν. Ἡ πόλις τῆς Ἄρτας, ἡ ὁποῖα ἔχει μιὰ παράδοσιν καὶ μιὰ ξεχωριστὴ αἵγλην ἱστορίας ἀποτελεῖ ἐναὐτὸν τὰ πιὸ πρόσωπα νεφέλαια τοῦ ἔθνους μας γιὰ τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἡπειρου. Κι' ὁ «ΣΚΟΥΦΑΣ» καὶ ἡ «Ἑταιρία Ἀρτινῶν Γραμμάτων» ἔχουν εὐρύτατα περιθώρια δράσεως, ἡ ὁποῖα ὅταν ἀναπτυχθῇ ἐν πλήρει συμφορᾷ καὶ συντονισμῷ, θ' ἀποδώσῃ πολὺ γρήγορα μεγάλα καὶ πολυσήμαντα ἀποτελέσματα.

Δ. Κ.

*

Ο ΔΗΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ

Σὲ φροντισμένη ἐκδοσὴ, ὁ Δῆμος Κοζάνης, κυκλοφόρησε τὴ χρονιά πού μᾶς πέρασε (1958), σὴν τέταρτο δημοσίευμα τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης του, τὴν ἐργασία τοῦ Φιλολόγου-Καθηγητῆ Μιχαὴλ Ἀθ. Καλινδέρη, «Αἱ Συντεχνίαι τῆς Κοζάνης ἐπὶ Τουρκοκρατίας». (Θεσσαλονίκη, 1958). Ὁ Ἀ. Καλινδέρης, εἶναι συνθέτης καὶ ἄλλης ἐργασίας, ἐκδόσεως καὶ αὐτῆς (ἀριθ' 2) τῆς αὐτῆς Βιβλιοθήκης μὲ τίτλο, «Τὰ λυτὰ ἐγγράφα τῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης», (Θεσσαλονίκη 1951). (Ἐπαινος Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν παρόμοιων ἐκδόσεων, συμπληρώνεται μὲ ἄλλες δύο: τὴν πρώτην, τοῦ Ἐπιμελητῆ τῆς Βιβλιοθήκης Νικ. Δελιαλῆ, μὲ τίτλο «Κατάλογος ἐντύπων Βιβλιοθήκης Κοζάνης» καὶ τὴν τέταρτην, πού εἶναι τὸ Μέρος Δεύτερον τῆς ἰδίας ὅπως ἀμέσως πρὶν ἄνω ἐργασίας, καὶ εἶναι τώρα ὑπὸ ἐκδόσιν.

Δὲν ξέρεϊ κανένας, ποῖον λὰ ἐπαινέση περισσότερο γιὰ τὴν ἐξαίρετη αὐτὴ προσπάθεια ἀπὸ μέρους μιᾶς Δημοτικῆς Ἀρχῆς. Τὸν Ἐπιμελητῆ τῆς Βιβλιοθήκης—πού εἶναι καὶ τὸ πραγματικὸ στοιχεῖο τῆς—Νικόλαο Δελιαλῆ, τὸν Δῆμο Κοζάνης, πού τόσο ἀποτελεσματικὰ ὑλοποίησε τοὺς ἐνθουσιασμοὺς καὶ τὶς ἀφοσιώσεις τοῦ Ἐπιμελητῆ τῆς Βιβλιοθήκης του, καὶ κατέστησε δυνατὰς παρόμοιες ἐργασίες, ἡ τέλος τὸ φιλόλογο Μ. Καλινδέρη, πού μὲ τόση ἐπιμέλεια καὶ τόση ἐπιστημονοσύνη ἀξιοποίησε τὸ ἀρχεῖακὸ τῆς Βιβλιοθήκης αὐτῆς ὑλικό.

Σ' αὐτὴ ὅλη τὴν ἀπόδοσιν—σ' ὅλες τὶς παρόμοιες—ὑπάρχει πάντοτε ὁ ἓνας, πού κάνει ἐργὸ ζωῆς, τὴν ὁποιαδήποτε ἀποστολὴν του, καὶ αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἀρχεῖακήν. Κι' αὐτός, μαντεύουμε ὅτι εἶναι ὁ Ν. Δελιαλῆς. Μὰ κονιά του, παρόλευρά του, μὲ τὸν ἴδιο ζῆλον, παραστέκουν τώρα μιὰ διοικητικὴ Ἀρχὴ καὶ ἓνας φιλόλογος. Καὶ βλέπουμε τὸ ἀποτέλεσμα.

Δὲν ἔχουμε λοιπὸν παρὰ νὰ τοὺς συγχαροῦμε ὅλους καὶ νὰ τοὺς προβάλλουμε σὴν ἀξιομίμητο παράδειγμα.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Υ. Γ. Σχετικά με το θέμα 'Ιονόφια (συντεχνίες), εκδόθηκε πρόσφατα και μια αξιολογική εργασία του καθηγητή Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Ν. Ι. Πανταζόπουλου, με τίτλο «Ελλήνων Συσσωματώσεις κατά την Τουρκοκρατίαν».

Ο ίδιος

*

ΤΟ ΔΙΣ ΕΞΑΜΑΡΤΕΙΝ....

Στο υπ' αριθ 72ον της «Ηπειρωτικής Έστιας», αναγκασθήκαμε πάλι να υπομνήσουμε στον 'Ακαδημαϊκό μας κ. Σπ. Μελά, ότι η προχειρότητα στην εμφάνισή του ως χρονικογράφου έφημερίδων τον υποβιβάζει στο διαβλητό ήθικα επίπεδο πράγμα όχι βέβαια ευχάριστο για τα ήθη των δικών μας 'Αθανάτων. 'Αλλά, δυστυχώς, άλλως φαίνονται να έννοει τα ζητήματα τουτα ό σοφός ακαδημαϊκός μας, λησμονώντας προφανώς το «ὅς ἐξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφού». Διότι, ενώ την άνοιξη ό κ. Μελάς βιάστηκε να κατηγορήσει τους 'Ηπειρώτες ἐπ'...εὐκαιρία του αυτοκινητιστικού δυστυχήματος στη Δωδώνη, τώρα, και πάλι ξεκινώντας ἀπ' το τραγικό αυτοκινητιστικό δυστύχημα Πετροβουνίου, ηῦρε—κατά σύμπτωσιν ἢ ὄχι;—τὴν εὐκαιρία ν' ἀδειάσει τὴ φαρέτρα του ἐναντίον τῆς 'Ηπείρου. Καί τοῦτο, ἀσφαλῶς εἶναι ἓνα δημοσιογραφικό αὐτύχημα στήν ἐπίδοξη τοῦ κ. Μελά. 'Αλλά, ἀσχέτως τοῦ ἡθικοῦ μέρους ἐν προκειμένῳ—πράγμα πού ἀφορᾷ τόν ἴδιον τόν κ. Μελά—εἶναι ἀπαράδεκτο νά κατηγορεῖται ἡ 'Ηπειρος διότι...συνδράινουν αὐτοκινητιστικά δυστυχήματα στοὺς δρόμους της. 'Αλλά μήπως τέτοια δυστυχήματα δέν συμβαίνουν ἀκόμη καί στήν 'Ομόνοια;

Νομίζομεν πῶς ό Ε. Ο. Τ. 'Ιωαννίνων θά πρέπει, στό ζήτημα τοῦτο, νά δείξῃ μεγαλύτερη εὐαισθησία, δότι ἀπ' τό δημοσίευμα τοῦ κ. Μελά στήν «ΕΣΤΙΑ» 'Αθηνῶν θίγεται καίριως ὡς ὀργανισμός πού ἔχει τήν πλέον υπεύθυνον ὑποχρέωσι γιά τήν ἀνάπτυξι, τήν υποστήριξιν καί τήν διασφάλισιν τοῦ τουρισμοῦ στήν 'Ηπειρο. Περιμένομε, λοιπόν, τήν ἀντίδρασί του.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Β α ο. Μ υ λ ω ν ᾱ: «Ο Πλανόγιαννος». 'Αθήνα, 1958.

Ο κ. Βασ. Μυλωνᾶς εἶναι εκπαιδευτικός. Τήν εκπαιδευτική του δράση δέν τήν περιορίζει μόνο μέσα στό σχολεῖο ἀλλά τήν ἀπλώνει καί σέ ἐκδόσεις παιδικῶν βιβλίων μέ τραγούδια βαλμένα σέ μουσική διάφορα παιδικά ἀναγνώσματα κλπ. Μέ τόν «Πλανόγιαννο» εὐαίνει πιά ἔξω ἀπό τά εκπαιδευτικά πλαίσια καί δοκιμάζει εἰς ἱκανότητές του σέ εὐρύτερες προσπάθειες. Καί πρέπει νά συγχαροῦμε τόν κ. Μυλωνᾶ γιά τήν ἀφηγηματική του παραστατικότητα καί χάρη καί γιά τήν ὁμο-

τη πλοκή τῶν ἐπ' ἑμέρους σκηνῶν, ὅπως ἐκείνη τῆς ἀποκριᾶς στά Γιάννινα, ἡ σκηνή τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Μετροβιτοπούλας ἀπό τοὺς Τούρκους κ. λ. π.

Ο Πλανόγιαννος εἶναι ἡ ἱστορία ἑνός «Καραμπέρη», (εὐθυμοῦ γλεντοκόπου μάγκα τῆς ἐποχῆς τοῦ 'Αλή, στά Γιάννινα, πού δέν ἦταν ἄμοιρος καί κάποιας ρωμέικης περηφάνειας καί ἐθνικοῦ φρονήματος) πού διαδοχικά γίνεται ἥρωας ἐρωτικῶν σκηνῶν στά Γιάννινα, στό Μέτσοβο, στό Ζαγόρι καί τέλος σ' ἓνα χωριό τῆς Κόνιτσας, πατρίδας τοῦ συγγραφέως. Τό τελευταῖο ἐπεισόδιο δίνει ἀφορμή στό συγγραφέα νά ἀφηγηθῇ καί ὅλα τ' ἄλλα, εἶναι τό κεντρικό σημεῖο τοῦ ὅλου ἀφηγήματος.

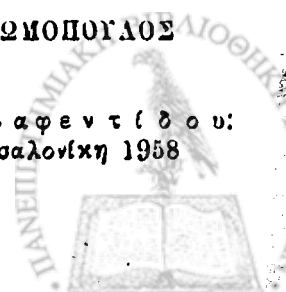
Ο «Πλανόγιαννος» τοῦ κ. Μυλωνᾶ ταλαντεύεται μεταξύ τῆς ἱστορικῆς μυθιστορίας καί τῆς ἡθογραφικῆς ἀφήγησής. Ἡ σκηνή τοῦ Χάφη π.χ. ἡ τῶν Καραμπέρηδων πού ἐμποδίσθηκαν νά γιορτάσουν στήν πόλιν καί κατέληξαν νά δρεθοῦν στό Μέτσοβο, εἶναι ὁιορτες περιγραφές ἡθῶν καί ἐθίμων τῆς ἐποχῆς τοῦ 'Αλή-Πασᾶ. 'Αλλ' ἀποτελοῦν καί ἱστορικέσ μαζι σελίδες, γιάτι περιγράφουν, ἔστω καί φευγαλέα μ' ἄ ἱστορική ἐποχή τόσο σημαντική γιά τήν 'Ηπειρο. Οἱ ἐκδρομές τῶν Καραμπέρηδων ὡς τό Δρίσκο καί κάποτε ἔως τό Μέτσοβο εἶναι καί ἀπό τά ἐθνομτικά τραγούδια βεβαιωμένες καί ἀπό διάφορες ἀφηγήσεις.

Τό Μέτσοβο τήν ἐποχή τῆς Τουρκοκρατίας καί μέχρι τοῦ 1854 ἦταν καταφύγιο τῶν καταδιωκμένων (καί τῶν Καραμπέρηδων διαν παρατραβούσαν τό σκοινί μέ τοὺς Τούρκους) λόγῳ τῶν προνομίων πού εἶχε ἡ ὀρεινή αὐτή κωμόπολις τῆς 'Ηπείρου. Γιαυτό καί σήμερα ἀκόμα πολλοί Μετροβίτες θεωροῦνται «φερτικοί» στό Μέτσοβο σάν καταγόμενοι ἀπό καταφυγόντας ἐκεῖ ἀπό ἄλλα μέρη ραγιαδες. (Γι' αὐτό καί ἡ ἀρπαγή τῆς Μετροβιτοπούλας θά ἔπρεπε ἰσως περισσότερο νά δικαιολογηθῇ) Θά εἶχαμε νά παρατηρήσωμε ὅτι στήν ἐποχή τῆς Τουρκοκρατίας τα ἡῦη ἦταν αὐστηρότερα καί πολύ δυσκολώτερα βρῖσκε κανεῖς εὐκαιρίες γιά ἐρωτικούς ἀθλοῦς. Αὐτό θά ἔπρεπε νά μή διαφύγῃ ἀπό τή συγγραφική διαίσθησιν τοῦ κ. Μυλωνᾶ. Τό ἐπεισόδιο τοῦ χωριοῦ του ἀλιθ.νὸ ἡ πλασματικό, τό παρουσιάζει ὁ συγγραφέας μέ ἄβρες πινελιές. Ἡ ὅλη ἱστορία ἂν θά μπορούσε νά κρατηθῇ μέσα στά πλαίσια τοῦ χωριοῦ του, θά κέρδιζε σέ ἐνότητα. Ἐνῶ τώρα διασπᾶται σέ πολλές μικρές ἱστορίες, χωρίς νά εἶναι ξεχωριστές μεταξύ τους. 'Αλλά μιά ἱστορία μέ ἓνα καί τό αὐτό κεντρικό πρόσωπο πού διαδοχικά γίνεται ἥρωας διαφόρων ἐπεισοδίων. Μέ τά πρόσωπα πού φαίνεται ὅτι ἔχει ό κ. Μυλωνᾶς, ἂν συνδυάζῃ τή δύναμιν τῆς σύνθεσης μέ τήν ὁμολογουμένη περιγραφική του ἱκανότητα, θά μὲς ζωῶν ἀσφαλῶς ἔργα μεστό ἀπό κάθε ἀποψη.

Τ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

*

'Α λ ε ξ ἄ ν δ ρ α ς Π α ρ α φ ε ν τ ῖ δ ο υ:
«Ἡλιοι τῆς Νύχτας», Θεσσαλονίκη 1958

«Στήν καταιγίδα τὰ στήθη προβάλλω». ρομαλίσια διακηρύσσει ἡ Ἀλεξάνδρα Παραφεντίδη, στήν τόσο ἀξιοπρόσεκτη πρόσφατη ποιητική Συλλογή της. «Ἡλιοι τῆς Νύχτας». «Μὲ ἀσπίδα, καὶ ἔδρου στὸ χέρι τὴν ἐγκαρτέρησέ, μὲ ἀτσάλινη πανοπλία τὴν πίστη... ἀγκάλιασε τὴν προσβολὴ μιᾶς [καινούργιας] ἀνοιξῆς στὴν ψυχή».

Αὐτὸ εἶναι τὸ μήνυμα τῆς «Ἱστοδοξίας» ποὺ δαίνει ἀπὸ τὰ πρῶτα τραγούδια τῆς Συλλογῆς της, κι' ἐὰς εἶναι τὸ ἴσδιο τῆς «Γαλέρας» τοσκιωμένο. [Γιατί], κρατᾶ ἀκόμα, λῆει ἡ ποιήτρια τὸ τιμὸν· καὶ κάπου θαμπά, μὲ τὴν ἀντάρα, ἀδέσποτο ἕνα φῶς ἀναταράζει τὰ ἑρέβη. Σηλώνω, συνεχίζει, τὸ βλέμμα στὸ φῶς. Τὸν νεκρὸ ἀπὸ τὰ βᾶθη τῆς ἀπογοήτευσής Λάζαρο, ἀνασταίνω... Γλυστᾶ στήν καρδιά ἡ ἐλπίδα· ἐξαισιο μήνυμα μιᾶς ρόδινης ἀγῆς... «Εἶπες θάρους». Κι' ἔτσι, τώρα... ὁ ἥλιος ποὺ δὲν ἔφεξε τίς μέρες, φωτίζει τὸ νυχτερινὸ τὸ δρόμο... τὰ λουλούδια ποὺ δὲν ἀνθισαν στὸ περιβόλι, φουντώνανε στήν ἔρημο... τὸ χελιδόνι ποὺ δὲν εἶδε, φτερουγίζει, ἀπάνωθ' μου...

«Ὡς», μ' ὅλα ταῦτα λυγίζει ἡ ποιήτρια, «λαχτάρες καὶ χαρές, ὁμορφες στιγμές (ποὺ) δὲ βίσταξαν πολὺ!.. Κόπηκε ἡ κλωστή (τοῦ στερνοῦ «Χαρταετοῦ»), κι' ἀπόμεινε στὰ χέρια μετέωρο τὸ νῆμα». Παρ' αὐτὰ... «ὅσο κρατᾶει τῆς καρτερίας τὸ ραβδί καὶ τῆς ἐλπίδας ἡ μαρμαρυγή—ἄς εἶναι καὶ θαμπή—«Θὰ ὁδοιπορῶ» τῆς Νύχτας».

Ἡ ἀνθρώπινη μοῖρα εἶναι σκληρή... «Φωνάζω. φωνάζω ἀπελπίζεται· ἡ ποιήτρια, κανεὶς δὲν ἀκούει... Φωνὴ δρωῶτος... ἡ φωνὴ μου ὅπισο γυρίζει... Ἀπλώνω τὸ χέρι, κανεὶς... Ἡ κλεψύδρα τῆς προσίοντῆς, σιμῶνει στὸ τέρμα... Τὸ νῆμα τῆς ἀπαντοχῆς, θὰ σπάσῃ καθὼς θαλαῖνον οἱ μέρες... Ἀνέλπιστα «Ζητᾶμε τὸν ἥλιο», καὶ μόνο μιὰ ἡρωϊκὴ ἐξοδος θὰ μᾶς ἐξηγήσῃ σ' αὐτόν... Ἡ τύχη, νὰ βοηθᾷ τὰ χὰς τοὺς τολμηροὺς; Ἀπὸ καιρὸ σχεδιάσαμε τὸ ταξίδι: μὰ στήν πλατφόρμα, μὲ καθυστέρηση φτάσαμε... ἡ ταχέια ἀναχωρῶ... Καὶ τοῦ ταξιδιῦ ἡ λαχτάρα [μένει] μετέωρη, σὲ κάποια «Ἀπαντοχή». κάποια ἄλλη προσμένοντας ταχέια... «Τοῦ Φαέθωνα τάρμα» τὸ λαμπρὸ, δὲ ἀλλαξε πορεία· μὰ, ὡς φαίνεται, δὲν πλάτυνε τοῦ ταξιδιῦ τὸ μάκρος, τὸ [δικό μου] ὀπτικὸ πεδίο... Στὴ νύχτα μου, ἕνα φῶς ἀναζητοῦσα, συνεχίζει ἡ ποιήτρια, κι' ἤρθε τοῦ κεραυνοῦ ἡ λάμψη... Μὴ προσμένει σωτὴρ; κανεὶς δὲ θὰ σοὺ προσφέρει... Στῶν κυμάτων τῆς θάλας, μοναχὴ θ' ἀφεύγῃ... «Καὶ τώρα ποὺ βραδυάζει», ὁ νοῦς τῆς ποιήτριας περνάει στὸ ταξίδι [ἐκεῖνο] ποὺ τὴν ἀναβολὴ τοῦ ἐπιθυμεῖ...

Σ' αὐτὲς τίς ἐναλλαγὲς κινεῖται καὶ κυματίζει τὸ τραγούδι τῆς Ἀ. Παραφεντίδη, πότε προβάλλοντας τὸ στήθος στὴς ἀντιξοότητες τῆς ζωῆς, πότε ὑποκύπτοντας στήν ἀπογοήτευση καὶ τὴν ἀπαισιοδοξία, ἢ καὶ τρομάζοντας ἀπὸ τὸ μοιραῖο ταξίδι «ποὺ νὰ μεταιωθῇ, τὸ ἔρει, μπορετὸ δὲν εἶναι· μὰ γιὰ τὸ ὁποῖο—μάταια κι' αὐτὸ—μὴ μετάνοια τοῦλάχιστο τῆς ἡμερομηνίας ἐπιζητεῖ».

Αὐτὸς κι' ἐναργής, ὁ κατὰ τὰ ἄλλα ἐλεύθερος στίχος τῆς Ἀ. Παραφεντίδη, συγκλονίζει μὲ τὴν

ρομαλεότητα καὶ τὴν ἀγωνία τοῦ καὶ συγκινεῖ μὲ τὸν πανανθρώπινό του τόνο, ποὺ σ' αὐτὸ βρῖσκει πολλὰς ἀπὸ τίς ἐκφράσεις του. Τὸ «Δύσκολα νὰ τ' ἀποκτήσῃς» της, φτάνει στὰ σκαλοπάτια τῆς καθαφικῆς σκέψης κι' ἐκφράσῃ.

Γενικά, οἱ στίχοι τῆς Ἀ. Παραφεντίδη, εἶναι ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς ἀξιοπρόσεκτοι.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

*

Γιάνου Γεωργόπουλου: «Λυρική Ἐκστρατεία» (ποιήματα), Σέρες 1968.

Εὐρύχωρη στήν πρόθεσιν της, ἡ ποίησι τοῦ κ. Γεωργοπούλου, εἶναι μιὰ λυρική τολμηρότητα ποὺ συνεστὰ ὅπως οἰήθηκε κάποια ἀξιοπρόσεκτη προσωπικὴ παρουσία. Στὴ «Λυρική Ἐκστρατεία», ὁ ποιητὴς προσπάθησε νὰ δώσῃ μιὰν ἀρτιωμένη μορφή ἀπὸ ἐννέα ποιήματα τὰ ὁποῖα ἔχουν σχεδὸν ἄλλες τόσες ποιητικὲς θεωρήσεις ἀτομικῆς του ἐμπειρίας. Καὶ κατορθώνει νὰ ὁλοκληρώσῃ—μὲ διοβλητὴ ὁμως ἐπιτυχία στὸ αἰσθητικὸ μέρος—τὴν ἐκφρασί του, κυρίως στὴς μνῆμες ἀπ' τὸν πόλεμο. Ἐπίσης, χάρι σ' ἕναν καλπάζοντα καὶ πληθωρικὸ λυρισμό, φτάνει ἀρχετὰ ν' ἀποδώσῃ ἀκόμα καὶ κάποια ὀψι ἀπόναν «ἄπτερο» ἔρωτα. Ἀλλὰ δὲν φροντίζει ὅσο θὰ ἔπρεπε ἢ ὅσο ἀπαιτοῦν οἱ περιστάσεις τῆς ἐμπνεύσεώς του τὴν μορφή τῶν στίχων κι' ἐπὶ πλέον, σὲ πολλὰ σημεῖα, ἐμφανίζει ἀδυναμίες. Ἔτσι, ἐκεῖ ποὺ ἡ οὐλλήψι ἔχει μιὰ ρώμη πρωτοτυπίας, πέφτει ξαφνικά στὸν τόνο ἀπὸ μιὰν ἀνισομέρεια σὴν ἐσωτερικὴ ὀργάνωσι τῶν εἰκόνων, ἐνῶ ἄλλοῦ πάλι λείπει σὴν ἀφαίρεσι ἡ ἀναγκαία τομή. Ἐν τούτοις, ὁ κ. Γιάνος Γεωργόπουλος μὲ ὅλ' αὐτὰ δὲν ὑπολείπεται—στὴς μεγάλες ἰδίως ἀπόπειρες—καὶ σὴν πραγματοποιήσει ἐπιτεύξεων.

Πίσω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λόφους πὼς θάναί ἀ-
[ραγε οἱ μορφές των
ανθρώπων; Πως θάναί; Τὸ ξίφος πλάϊ στο
μαξιλάρι το ὄπλο ἀνα
σφάλιστο. . . .

Κινεῖται στρατιώτῃ σὲ παρακολουθῶ
πίσω ἀπ' τὸ Κορεάτικο κοιτῶνι....
Και σ' ἀνεβάζω δίχως ἀνάσα....
Ἐπάνω σὴν ἀκίδα του στοχάστρου....

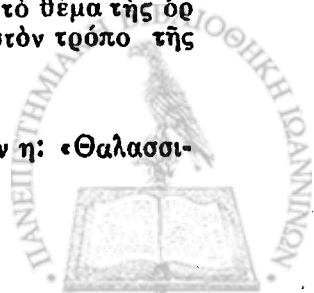
Ὁ σύζυγος σὺν μάγουλο αἰωνόβιας γρηᾶς

Ὀνειρεύεται πως εἶναι ἐφηβος....

Ἀκόμα, χωρὶς καμμιάν ἀρνητικὴ θέσι, παρατηροῦμε, σὴν ποίησι τοῦ κ. Γεωργόπουλου, καὶ μιὰ ἀκρότητα σὴν ὀρθογραφία του. Χρησιμοποιεῖ φωνητικὰ τὸν τονισμό, ἐνῶ, στὸ ἱστορικὸ μέρος, εἶναι ὀρθόδοξος. Κι' ἐδῶ ὑπάρχουν ὄχι μονάχα ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς ὀρθογραφίας, ἀλλὰ κι' ἀντινομία στὸν τρόπο τῆς γραφῆς τοῦ ἐκφράσεως.

*

Πάνου Ν. Παναγιωτοῦ νη: «Θαλασσι-

νά τραγούδια» (ποιήματα), Ἀθήνα 1958.

Φορτωμένος μιὰ δροσερή αἰσιοδοξία πὺν ἀναβλύζει ἀπόνα ἐνθουραυτικό μήνυμα στὴν ἐποχή μας, ὁ κ. Παναγιωτοῦνης, στὴν παραπάνω συλλογὴ τοῦ προσφέρει τὴν ἀπειροσχητὴ ὄψιν τῆς ζωῆς μας στὸ χρόνο. Τὰ «θαλασσινὰ τραγούδια», νοτισμένα σιτὴν οἰσθησι τοῦ καλοκαιριοῦ στὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, ὁλοκληρώνουν χωρὶς παρεκβάσεις, ἀβίαστα, τὶς αὐθορθοῦτες ἀναίμακτες συγκινήσεις τοῦ ποιητοῦ, καμωμένα μὲ τὸ γιαλό, τὰ βότσαλα καὶ τὰ δικά του αἰσθήματα. Εὐτυχισμένες στάσεις ἀπὸνα πρωῒνὸ γράμμα, οἱ στίχοι τοῦ κ. Παναγιωτοῦνης, εἶναι ὅλοι μικρὲς βύρκες γιομάτες ἀπὸ χρωματὰ χαμόγελα. Ἐδῶ παραμερίζεται ὁ ἴσκιος ἀπ' τὸ μαῦρο ἡφαιστείο κι' ἡ φιλοσοφία γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὸν κόσμον εἶναι μεθυσμένη ἀφροντισιά. Καὶ δὲν εἶναι, ἡ ποίησις τούτη, ἀνώριμη ὅπως θὰ ὑποπτεύονταν ἡ ἐποχὴ μας. Ἀντίθετα, καλοζυγισμένη στὴν καθολικὴ τῆς ὁργάνωσι καὶ χτισμένη χωρὶς κοινοτυπία, φτιάχει ἕναν ὕμνον ἀντίρροπο στὶς βαθεῖες χαρακίες τῶν χρόνων πὺν ζοῦμε. Συγκινήσεις βιωμένες δίχως ἐπιτήδευσι.

Τὰ πρόθυμα νιάτα, τὰ ξεστὰ μεσημέρια
τὰ θαλασσινὰ ὠραῖα κορμιά,
ἐδῶ δὲν ὑτάρχει θρηῖνος πουθενά

Σοῦ γράφω ἀπὸ τὰ σμαράγδενια νησιὰ
γιομάτος φῶς, γιομάτος ἥλιο κι' ἔκστασις
σοῦ γράφω ἀπλά κι' ἐγὼ ἕνα στοιχειό
[τοῦ γυαλοῦ
πάνω σ' ἕνα μεγάλο λευκὸ βότσαλο
μέσα σὲ μιὰ ἀχιβάδα.

Γι' αὐτὸ, κι' ἡ ποίησις τούτη, λυρική ὕψης καθαρά, ἀποτελεῖ ἕνα σημαντικὸ κεφάλαιο γιὰ τὸν ἴδιον πρωῒτα τὸν ποιητὴ. Μονάχα πὺν ἔντασι τῆς διαθέσεως δημιουργεῖ πιθανὸν τὴν ἐντύπωσι ἀπὸ κάποια διήθεν ἡθελημένη θέσι. Ἄν κι' ἡ γνησιότητα τῆς πίστεως ἐδῶ εἶναι ἀπολύτως ἀναντίρρητη. Στὸν αἰσθητικὸ τομέα, παρατηροῦνται πὺν καὶ πὺν κάποιες ἀκίνδυνες διαφορές—λίγες χασμωδίες, μιὰ ὁπάνια χαλαρότητα καὶ κυρίως, μιαν ἀπουσία ἐποπτείας—ἀλλὰ δίχως οὐσιώδη ζημία στὸν κύριον κορμὸ τῆς ποιήσεως. Ἀλλωστε, ἡ ἐμφανὴς ἄνεσι πὺν κυριαρχεῖ στὴ συλλογὴ «θαλασσινὰ τραγούδια» συνιστᾷ τὴν καλύτερη ἐγγύησι γιὰ τὶς ἱκανότητες τοῦ κ. Παναγιωτοῦνης στὸ νὰ ἐξαντλήσῃ τὴν ἐκφρασί του.

*

Κώστας Μαῖστρὸς Ἀλῆ: «Λωτοὶ» (ποιήματα), Κάλυμνα, 1958

Ὁ Κ. Μαῖστράλης εἶναι ποιητὴς μὲ ψυχική εὐρύτητα. Ἡ ποίησί του, στὴ λυρική τῆς ὄψιν, σημειώνει μιὰν ἀξιοθαύμαστη τόλμη στὴν ἐποχὴ μας, ὅπου ἡ ἐγκεφαλικὴ κατάκτησις λεηλατεῖ, σχεδὸν καθημερινά, τὸν εὐαίσθητον αὐτὸν τομέα. Στὸς «Λωτοὺς» Κυριαρχεῖ μιὰ ἐκτεταμένη παραδοχὴ καθολικῆς ἀνταποκρίσεως πρὸς τὶς βιωμένες καταστάσεις τῆς γενεᾶς μας. Στὴν ἀναπτυγμένη ὑποκειμενικότητα τοῦ ποιητοῦ, δι-

αργεῖ μιὰ λυρική μορφή πὺν παίρνει τὴ φωνὴ τῶν καιρῶν μας. Βαθύτατη εἰλικρίνεια καὶ καθαρότητα προσωπικῆς γεύσεως ἐξουσιάζει τοὺς στίχους στοὺς «Λωτοὺς», παρ' ὅλο πὺν ἕνα σημαντικὸ μέρος ἀπ' τὴ θεματογραφία ἐδῶ καταγεγνηται ἡ μᾶλλον κατοικεῖται ἀπὸνα χωρὸ μεταπολεμικῆς περιόδου. Ὁ Κ. Μαῖστράλης φαίνεται νὰ εἶναι περιοσσότερο προωρισμένος ἀπ' τὴν ἀπότομη νηνεμία τοῦ κοντινοῦ παρελθόντος. Στὰ ποιήματά του, ξεχωρίζει σὰν ὁλοκληρωμένη μορφή καὶ πασχίζει ἀπροκάλυπτα γιὰ ὅσα ἔχουν ἀξιώσει οἱ στυρακτικὲς ψυχὲς μας, ἀλλὰ ὁμως μὲ εἰρηνικὴ φωνή. Νοιώθει ὅπως ὅποτε βαθύτερα ἀπ' τὴν ἐκφρασί του τὸν κόσμον κι' ἔχει, καθὼς φαίνεται, ἐντελῶς σωστοὺς προσανατολισμοὺς στὴ βιοθεωρία του. Εἶναι φύσει εὐπαθὴς στὸν ἀνθρώπινον πόνον κι' ἔχει μιὰ συγκινητικὴ παρρησία εἰλικρίνειας στὴ φωνὴ του. ἐνῶ χαρακτηρίζεται ζωηρά ἀπὸ κάποιαν αὐθεντικὴ γενναιοῖτητα ἡθους καὶ ψυχῆς. Ὅλα τὰ ποιήματά του, καμωμένα μέσα σ' ἕνα χαμηλόφωνο κλῖμα λυρικῆς γοητείας—ἐξαιρέσει μιὰς ἐγκεφαλικότητας πὺν ἀποξηραίνει κάμποσους ἐξαντλημένους χώρους—ἀναδίνουν τὴν πνοὴ μιᾶς κρατημένης προσπάθειας γιὰ χαρὰ, ἡ ὅποια ὥστόσο, ἀδικαίωτη καθὼς εἶναι, μένει στὸ τέλος νὰ εἶναι ἕνα ἴχνος ἀπὸ κάποια βαθεῖα πικρία γιὰ τὰ χαμένα ὁράματα.

«...Ὁμοια ἀπ' τοὺς πόρους μας—ἄνθος λω-
[τοῦ—ἀνακλαδίζεται ἡ ψυχὴ.
Ξέρεις δὰ τοὺς λωτοὺς... τοὺς θρέφει ἡ
[λάσπη.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀκόμα τὸ ἀδύναμον βρέ-
[φος τοῦ ἀπείρου.
... ἀνέκλητη—σὰν τὴν καρδιά μας— μεθυ-
[σμένη φωτιά στὸ κενό...

Ἦταν τότε.
πὺν κάποιον πανίερων δάσκαλον,
μὰς τάτταν, στρουθιά πεινασμένα, σπειρί
[τὸ σπειρί, στὰ θρανία
τὴ γνώση...

Τοῦτοι οἱ Αἰῶνες βηματίζουν νευρικά καὶ
[καπνίζουν πολὺ...
... Ἔχουν ὅλους τοὺς ἀντίπαλους τοῦ παρελ-
[θόντος...

Στὸ αἰσθητικὸ μέρος, ἐν τούτοις, θὰ εἶχε νὰ παρατηρήσῃ ἐξ ἴσου κανεὶς κάποιαν ἀκαταστασία τόσο στὴν καθολικὴ, ὅσο καὶ στὴ μονωμένη ὁργάνωσι τῶν στίχων. Ὁ ποιητὴς ἐδῶ συμπεριφέρεται μᾶλλον ἐλεύθερα, προσπαθώντας προφανῶς νὰ εἶναι πὺν πολὺ συνεπὴς στὴ φωνητικὴ ἀπόδοσι παρὰ στὶς ὀπτικὲς ἀπαιτήσεις τοῦ κειμένου. Ἀκόμα, συχνότατα, στὸ λεξιλόγιό του χρησιμοποιεῖ καὶ λέξεις πὺν δὲν πολυτογραφῆθηκαν καλὰ καλὰ στὴν ποίησί μας. Ἐτσι, κατὰ τὴν γνώμη μας, ζημειώνεται ἀρκετὰ μιὰ λαμπρὴ πρόθεσι ὕφους πὺν ἔχει, ἐνῶ, τραυματίζεται ταυτόχρονα κι' ὁ ἴδιος στὰ ἐκφραστικά του προτερήματα, τὰ ὅποια εἶναι ἀλλοιῶς ἀναντίρ-

ρητα. Ο κ. Μαϊστράλης διαθέτει άγνή συγκίνη-
σι κι' είναι κάτοχος, σέ πλούσια βιώματα, μέ
πλαστική εδκίνησι κάποιας όλκης. Καί, ως έκ
τούτου, μέ λίγη αύστηρότητα καθ' έαυτόν, δύνα-
ται όχι μονάχα νά ξεπεράσει αútές τίς ύποτονι-
κές άδυναμίες, αλλά και νά τίς μεταβάλει σέ
πλεονεκτήματα.

*

Ίάσ. Ίωαννίδης: «Φλέβες ποταμού» (ποι-
ήματα), Αθήνα, 1958.

Περισσότερο είναι ζωγράφος — τουλάχιστο
στή συλλογή τούτη — ό κ. Ίωαννίδης. Καί σάν
τέτοιος είναι γοητευτικότατα εύληπτος κι' έχει
μιάν άσυνείθιστη έλλειπτικότητα στά χρώματά
του. Ή παρακάτω έννοιολογική προέκτασί του
στό λόγο, έστω και στόν ποιητικό, δέν δικαιο-
λογείται εί μη σάν εξήγησι όχι άναγκαία. Στο
κάθε ποίημά του, ύπάρχει, κάπου σέ μιá στρο-
φή, ό πίνακας αυτόνομα όργανικά. Καί συνδυά-
ζει μιάν ακρίβειο στή σύλληψι μ' έναν άρτιο
χώρο προθέσεως άπέναντι στό «έκπέμπον» άντι-
κείμενο (συγκίνησι). Κι' έπί πλέον, ό ποιητής
τούτος, έχει — καθώς φαίνεται άπ' τό... ζωγρα-
φικό ύλικό, άπ' τό χρώμα κι' άπ' τόν τόνο πού
χρησιμοποιεί — άκραιωμένες τίς άπαραίτητες
έμπειρίες άπ' τήν αύτοψία τής ζωής, ίσως μά-
λιστα και ύπερβολικά κατακαθισμένες. Πάντως,
πρόκειται για έναν αξιόλογο καλλιτέχνη, γιο-
μάτον άπό γραμμές, άπό χρώματα και γεννη-
μένο κάτω άπδαν λυρικό ούρανό έλληνικής ή-
θογραφίας.

Ή φωνή σου άνηφόρησε στίς φλέβες μου
Φύλλο λεπτό σ' έρημο δένδρο

Σάλεμα τής σίκαλης
Στόν άνοιξιότικον άγέρα
τό βοδισμά σου

Σάν τό άρχούδι στεκόταν τό βουνό
Μ' ένα χαλκά — φεγγάρι στά χοντρά του
| χείλια,

Μιά χάση φεγγαριού πάνω άπ' τόν κάμπο
Ένα τσεμπέρι άσπρο κι' ένα άλογο...

Ακόμα, στήν ποίησι του κ. Ίωαννίδη, ύπάρ-
χει και μιá πικρή ανάμνησι, ή όποία όμως πα-
ραμένει όπωσδήποτε και σάν θέσι «γραμμής»
πράγμα όχι αδιάβλητο για τήν τέχνη, έφ' όσον
δέν άποτοξινωθή πνευματικά. Εύτυχώς όχι κυ-
ριαρχικά. Γιατί, άν οι δημιουργοί δέν μπορού-
σαν νά μεταλλάζουν, νά μεταστοιχειώνουν τήν
ύλη, τότε δέν θά είταν ποτέ δυνατόν νά ξεπε-
ράσουν τή δική τους ύλική άδυναμία, για νά δη-
μιουργήσουν πάνω άπ' αύτή τήν ύποταγή. Κι' ύ-
στερα, ή τέχνη δέν είναι όργανο για μιá όποια-
δήποτε θέσι στή ζωή, παρά είναι αύτή ή μορ-
φή τής ζωής.

*

Σταύρου Καρακάση: «Τά τραγού-

δια του 'Ατμάν» (ποιήματα), Αθήνα 1958.

Μιά σύνθεσι άπό πέντε δόκιμα μέρη είναι
ή παραπάνω ποιητική παρουσία του κ. Καρακά-
ση, πού κινείται σάν ώριμος και προΐδεασμένος
στοχαστής σέ μιάν όμολογουμένως δύσκολη ποί-
ησι. Ό ποιητής έδω, θεώμενος τόν άνθρωπο ά-
πό μιάν ύψηλή διανοητική άναβαθμίδα, θεωρεί
τή ζωή κυρίως σάν ένας φιλόσοφος πού άναπνέ
εί στό δικό του θεωρητικό χώρο. Ή ποίησι έ-
τσι γίνεται κάπως ύπερβατική σάν ιδέα, κι' έχει
μιάν άπογυμνωμένη γοητεία. Διότι, ό κ. Καρακά-
σης, έκτός άπ' τούς σταθμισμένους προσανατολι-
σμούς του πρds τόν κόσμο τών ίδεών περισσό-
τερο, έχει επιτύχει και μιá λουπρή κατάκτησι
στό έκφραστικό τομέα. Έτσι, παρ' όλο πού οι
πηγές τών συγκινήσεών του έχουν μιάν σοβαρή
άπόστασι μεταξύ τής άρχικής αίτίας και τής έ-
σχαιτης μορφής των (στίχοι), τά ποιήματά του
μās άγγίζουν κατάβαθα μέ κάποιαν άναπάντεχη
άμερότητα άνταποκρίσεως. Μονάχα πού ή ποίη-
ση του κ. Καρακάση, διευθετημένη σχεδόν πάν-
τα (στή συλλογή τούτη) στόν παθητικό τόνο,
άντι του άπλοϋ ύπομνηματισμού για τήν ανθρώ-
πινη μοίρα, ύποβαλλει τρομακτικά τό κλίμα τής
μαιαιότητας, έστω κι' άν αύτή είναι όριστικά νι-
κημένη άπό τήν λύτρωσι τής παραδοχής μιās αί-
τιολογημένης και βαθύτατης πίστεως πρds τήν
πρώτη Αρχή, τό Θεό.

...Μās κάλεσες άνώδυνα μέσ' άπ' τό σκοτά-
| δι του Τίποτα, Κύριε
και μās γιόμισες φως, συνείδηση και σκέψη.

...Κάνε, Κύριε, τό ίδιο άνώδυνα νά περά-
| σουμε
στό Τίποτα άπ' όπου μās άνέσυρες
τήν όποια στιγμή θελήσει ή είμαρμένη.

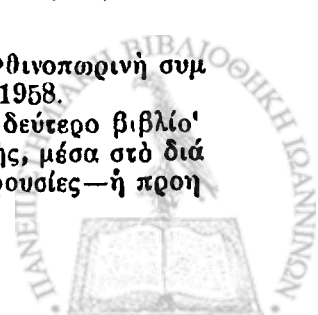
Πλατύνουμε, Κύριε, τά όρια τής γνώσης
περ' άπ' τίς δυνατότητες τής έφήμερης
| ζωής
πού ό στενός της κύκλος, τώρα, μās
| συντρίβει.

Επίσης, είναι τό ίδιο έμφανής, στήν όλη
φυσιογνωμία τής αισθητικής του κ. Καρακάση
και κάποια μορφή μονολόγου Άνατολής, στοι-
χείο πού προσδίδει και μιá εύρύτητα λυρικής
ρέμβης στό στίχο του. Ή τεχνοτροπία, στά «τρα-
γούδια του 'Ατμάν», είναι προηγμένη άρκετά και
κρατημένη στά σύγχρονα μέτρα, μέ αξιοπρόσε-
κτη προσωπικότητα ενός ξεχωριστού ύφους. Αλ-
λά, όμως, γιατί νά ξεκινάμε άπό παρεμβολές
άφορμών, όπως συμβαίνει και μέ τόν άφορισμό
τής παραπάνω συλλογής του κ. Καρακάση; Στήν
ποίηση δέν χρειάζεται ή ταυτότητα τής τεκμηρι-
ώσεως, γιατί είναι ή ίδια ολοκληρωμένη ζωή.

*

Αντώνη Δρούγκα: «Φθινοπωρινή συμ-
φωνία» (ποιήματα), Αθήνα 1958.

Ή συλλογή τούτη είναι τό δεύτερο βιβλίο
πού έκδίδει ό νέος αύτός ποιητής, μέσα στό διά-
στημα του 1958. Κι' οι δυό παρουσίες — ή προη-

γούμενη εΐταν επίσης ποιήματα («Κραυγές»)— πού σημειώνει έφετος ό κ. Δρούγκας είναι άπλά ποιήματα λυρικής μορφής, τά όποΐα παρ' τήν κάποια όργανική τους άδυναμία, δέν στεροϋνται μι'ας είλικρίνειας στήν συγκίνησι κι' έχουν ακόμη έναν προσωπικό χαρακτήρα στή σύλληψί τους. Μάλιστα, πιστεύομε πώς, μέ κάποιαν αϋστηρότερη διαλογή, ιδιαίτερα τά «Φθινοπωρινά δειλινά» θά είχαν νά κερδίσουν ακόμη περισσότερο σέ αξιώσεις. Διότι, έκτός από μιάν αστάθεια στή συγκρότησι τών στίχων (κόβονται άπρόοπτα ή δέν άρτιώνονται οί είκόνες του.), πολλά επίσης άπ' τά ποιήματα παραμένουν στό πρώτο σιάδιό της άφωρμής, χωρίς νά υλοστοϋν τήν απαραίτητη μετασείωσι γιά τήν ποιητική τους μορφή. Στίς αξιόλογες όμως περιπτώσεις, ό κ. Δρούγκας πετυχαίνει νά εκφράζεται μέ κάποια νει ανικότητα κι' μ' έναν έντελώς άδολο τρόπο, πού σαγηνεύει μέ τή δύναμη της φυσικής γοητείας.

Τό καφνεΐο
της ζωής μου,
τό μέρος
πού αφιέρωσα
τή φιλαδοξία μου,
έκλεισε έχιές.

Έκλεισε ήσυχια,
άδισματούτητα
τόσο άθόρυβα
πού λίγο έλειψε
νά μ'ήν τό άντιληφθώ.

Χρειάστηκε
νά μεσολαβήση
ένα άσήμαντο
περιστατικό
ό θάτατος
του σκουπιδιάρου
πού σκούλιζε
τήν έξώπορτα.

Τίποτα
άλλο...

Εΐναι προφανές ότι, στό τεχνικό μέρος, ό κ. Δρούγκας μειονεκτεί πού πολύ. Καί γιά νά δυνηθ'ή νά υποτάξ'η αυτές τις άδυναμίες του, θά χρειασθ'ή νά δημιουργήσ'η έναν δικό του τρόπο κι' ένα δόκιμο ύφος. Παράλληλα, μέ τήν ίδια προσπάθεια, θ' άποκτηθ'ή κι' ή δική του ποιητική άντίληψη. Διαθέτει μι'ά σημαντική εύαισθησία κι' έχει ακόμη τό προσόν της άτομικής παρουσίας χωρίς πρότυπα. Κι' αυτά είναι βιαικές προϋποθέσεις γιά τήν σίσηθητική άνέλιξι ενός νέου.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Η ΕΚΘΕΣΙ ΣΟΛΩΜΟΥ

Η Έκθεση Σολωμού, πού παρουσίασε άπ' τις 7 Δεκεμβρίου ως τις 5 Ιανουαρίου 1959 στήν

πόλη μας τό Γαλλικό Ίνστιτούτο Αθηνών, προσέφερε στήν Ήπειρο μι'αν άνεπανάληπτη και μοναδική ευκαιρία γιά νά γνωρίσουμε βαθύτερα, πλατύτερα και ούσιαστικώτερα όχι μονάχα τόν Έθνικό μας ποιητή, αλλά και τή φυσιογνωμία, τό κλίμα και τά ζωτικώτερα ιστορικά ένδιαφέροντα μι'ας έποχής, στήν όποια στηρίχτηκε και ριζωσε ή νεοελληνική μορφή της ζωής μας.

Ο άθλος αυτός πού έπετελέσθηκε άπ' τό Γαλλικό Ίνστιτούτο Αθηνών, είναι άναντίρρητα ή μεγαλύτερη προσπάθεια, άπ' όιες έγιναν μέχρι σήμερα, γιά τήν αξιοποίηση του έθνικού μας κεφαλαίου «Σολωμός». Κι' άποτελεί, πράγματι, πολυσήμαντη προσφορά στήν Ελλάδα. Τό Γαλλικό Ίνστιτούτο, πού τόσο ένεργως και υπεύθυνα συμμετέχει στήν πνευματική μας κίνηση, μέ τήν έκθεση Σολωμού, έπραγματοποίησε ίσως τήν πού μεγάλη κατάκτηση στά Βαλκάνια και δημιούργησεν ένα σημαντικό σταθμό στήν ιστορία του άνάμεσά της. Ειδικώτερα γιά τά Γιάννινα—όπου ή πάρχει και μι'ά σοβαρή παράδοση πνευματικής φιλίας και έπαφής μέ τό Γαλλικό Έθνος—ή Έκθεση Σολωμού πρέπει νά θεωρηθ'ή σ'άν γεγονός μεγάλης σημασίας. Διότι, ύπερ' άπ' τήν Κέρκυρα κι' άπ' τήν Αθήνα, ή Έκθεση αυτή ήρθε στά Γιάννινα, κατά προνομιακή, σχεδόν, εξαίρεση. Τά Γιάννινα προκρίθηκαν κυρίως γιά τις προϋποθέσεις έπιτυχίας πού είχαν άνάμεσα στις άλλες πόλεις της Έλληνικής Βπαρχίας (πνευματική κίνηση) σέ πανελλήνια κλίμακα. Καί πέροι τό ίδιο Ίνστιτούτο, μέ τήν πρωτοβουλία και τήν όργάνωση της «Ήπειρωτικής Έστίας» παρουσίασεν επίσης τήν Έκθεση Βαλαωρίτη. πού ή έπιτυχία της (κίπου 14.000 παρουσίες) υπήρξε κι' ένας ακόμα λόγος νά έρθ'ή κι' ή τωρινή Έκθεση.

Η Έκθεση Σολωμού, ολοκληρωμένη από άπόψεως άυτογράφων, φωτογραφιών και βιβλιογραφίας, είναι πρότυπη στήν όργάνωσή της. Καταμερισμένη είς όλογικά και χρονολογικά διατεταγμένη κατά σοφό τρόπο, όνι μονάχα φέρνει εύκολα τόν έπισκέπτη στήν άτμόσφαιρα και στό κλίμα της έποχής του Έθνικού μας ποιητή, αλλά και υποβάλλει βαθύτατα τό έργο, τή ζωή του και τήν άπήχηση πού είχε στό χρόνο άπ' τόν καιρό του μέχρι σήμερα. Κι' όλ' αυτά πλαισιώνονται ακόμα μέ τήν ιστορική φυσιογνωμία της έποχής εκείνης — ιδιαίτερα της Γαλλίας — και δένονται μέ προσωπικότητες πού έπαιξαν έναν υπεύθυνο ρόλο στά ευρωπαϊκά πράγματα, στήν περίοδο τών μεγάλων χρόνων της Έλληνικής Επανάστασης. Γιά νά έπιτευχθ'ούν αυτά, τό Γαλλικό Ίνστιτούτο Αθηνών χρειάσθηκε νά κάμ'η μι'ά ευρύτατη συλλογή ιστορικών στοιχείων και άντικειμένων κι' έπειτα, χωρίς καμιά φειδώ, υποβλήθ'η σέ όλόκληρη θυσία γιά νά τά όργανώσ'η και αξιολογήσ'η. Οί κ.κ. Μερλιέ και Μιλλιέξ, μέ τήν έκθεση τούτη, έδωσαν άναμφισβήτητα μι'ά πολύτιμη προσφορά στόν τόπο μας, τήν όποια κι' ή πόλη μας τώρα μπορεί νά εκτιμήσ'η.

Τό Γιαννιώτικο κοινό, πού σιηρίζει ήθικά τις πνευματικές εκδηλώσεις και μάλλον είναι έξοικειωμένο μέ τήν άντίληψη αυτή, θά πρέπει νά

δωρη τὸ μεγαλύτερο βαθμὸ ἐπιτυχίας στὴν ἐκθε-
ση Σολωμοῦ, ἀπ' τὴν ἥποιαν ἀλλωστε τὸ ἴδιο θὰ
ἔχη νὰ ὠφελθῇ περισσότερο. Γιατί, στίς τέτοιες
περιπτώσεις, πῶς πολὺ ἀπ' τὴν καλὴ πρόθεση ἀ-
πομένουν εἰς αἰθρὰς μὲ τὰς ὁποῖους διαμολο-
γεῖται μιὰ ἐπιτυχία.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Ο ΝΕΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΑΡΤΗΣ

* Στὴν Ἀρτα, ἔγινε στίς 7 Δεκεμβρίου ἡ ἐνθρό-
νησι τοῦ ἐκ Μεγαρίδος νέου Μητροπολίτου Σεβασ-
μιωτάτου κ. Ἰγνατίου. Ἐπικεφαλῆς στὴν πάνδη-
μο ὑποδοχὴ, πού ἐπεφυλάχθη σιὸν Σεβασμιώτατο
Ἀρτης, ἦτο ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. Σε-
ραφεῖμ. Ἐπίσης πήραν μέρος σ' αὐτὴν οἱ Σεβασ-
μιώτατοι: ὁ Ἀιτωκὴς καὶ Μεγαρίδος κ. Ἰάκω-
βος, ὁ Ἡλείας κ. Γερμανός, ὁ Προβέζης κ. Στυ-
λιανός, οἱ Νομάρχαι Ἀρτης καὶ Μεσολογγίου, ὁ
Δήμαρχος Ἀρτης, αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως, σύμπα-
σχεδὸν ὁ λαὸς τῆς Ἀρτης καθὼς καὶ πλῆθος ἄλ-
λων ἐκ τῶν γύρω χωρίων. Ἡ ἐνθρόνησι, ἡ ὁ-
ποία ἐγένετο μετὰ πάσης λαμπρότητος, ἔλαβε χώ-
ραν εἰς τὸν Ἱερὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου
Ἀρτης. Ἐτοί μὲ τὴν πλήρωσι τῆς Μητροπολι-
τικῆς Ἐδρας Ἀρτης δι' ἐνὸς σηματικοῦ Μητρο-
πολίτου ὡς εἶναι ὁ Ἱεράρχης Ἰγνάτιος, ἡ ἡγεσί-
α τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐκκλησίας προσφέρει ἀναμ-
φοβήτητα τὰς πλέον εὐοίωνους προϋποθέσεις διὰ
μίαν Πανηπειρωτικὴν ἀνθησιν τῆς πνευματικῆς
Χριστιανικῆς ἱστορίας καὶ σιτοῦς παρόντας χρό-
νους.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Στίς 14 Δεκεμβρίου. ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία»
ἐγκαινιάζουσα τὴν περίοδο τῶν χε. μερινῶν τῆς ἐκ-
δηλώσεων, ὠργάνωσεν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 10ης ἐπε-
τείου ἀπὸ τῆς συντάξεως τῆς Διακηρύξεως ὑπὸ

τῆς **CYNEΣΚΟ** τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου
διάλεξιν εἰς τὴν αἴθουσαν «Σπυρίδων» τῆς Ζωσι-
μαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ὁμιλητῆς στὴν
ἐν λόγῳ διάλεξι ἦτο ὁ κ. Κων. Κίτσος, καθηγη-
τῆς τῆς Ζ. Π. Ἀκαδημίας, ὁ ὁποῖος, μὲ θαυμά-
σια συγκρότησι καὶ καθαρότητα λόγου, ἀνεπτυξε
τὸ θέμα: «Τὰ δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου, κατὰ
τὴν Παγκόσμιον Διακήρυξιν, ὡς φιλοσοφικὸς καὶ
κοινωνικὸς δείκτης τῆς ἐποχῆς μας». Τὴν διάλεξιν
ἐτίμησαν οἱ ἀρχεὶ καὶ ὅλος ὁ διανοούμενος κόσμος
τῆς πόλεως μας. Τὸν ὁμιλητὴν ἐνώπιον τοῦ κοι-
νοῦ ἐπρολόγησε ὁ ἐκ τῶν Μελῶν τῆς «Ἡπειρω-
τικῆς Ἑστίας» κ. Ἰωάνν. Νικολαΐδης.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Ἀπὸ ἔλλειψι χώρου στὸ παρόν, ἡ βιβλιογρα-
φία τῶν βιβλίων, περιοδικῶν καὶ ἄλλων ἐ-
ντύπων πού μᾶς ἀπεστάλλησαν, θὰ γίνῃ στὸ
ἐπόμενο τεῦχος. Ἐπίσης, ἀναβάλλεται καὶ ἡ
ἀλληλογραφία.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. 817, ἀντὶ «εἶδωμεν πιστοὶ, ποῦ...» γρ.
«...ἴδωμεν πιστοὶ, ποῦ...»

Σελ. 816, στιχ. 26, ἀντὶ «Διλούβιον» γρ.
«τὸ Ἀλούβιον»

Σελ. 878, στι. 19, ἀντὶ «ἀπὸ τὸν 2ον καὶ
1ον αἰῶνα π.Χ.», γρ. «ἀπὸ τὸν 2ον π.Χ. καὶ
1ον μ.χ. αἰῶνα.

Σελ. 879, στι. 19, ἀντὶ «Φαλίρσαι-
νας», γρ. «Φαλάσαρνας».

Σελ. 881 στιχ. 5, ἀντὶ «Γεωργικαὶ ἀναγνω-
ρίσεις», γρ. «Γεωλογικαὶ ἀναγνωρίσεις».

Σελ. 907, στιχ. 9, ἀντὶ «Ἀκραῖος» γρ.
Ἀσκραῖος.

Σελ. 928, νὰ διορθωθῇ τὸ 628, σὲ 928

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΟΥ Ζ' ΤΟΜΟΥ

Ἀραβαντινὸς Παν., Ἀμανατίδης Δαμ., Ἀγνάντης Κων., Βουκελάτος Γιάνν., Βιτάλης Φιλ., Βρέλλης Π., Βλαχοδημήτρης Θεοδ., Βότση Ὀλγα, Βουρλέκη Ἀντιγ., Βάλλας Μ., Γεροντικὸς Ἀρσ., Γριῆσπος Πᾶνος, Γάττιου Ἀγγ., Γκόλφης Ρήγας, Γκιόκας Σωκρ., Γιάκος Δημ., Γκόγκος Ἄνδρ., *Donalt Nicol*, Διαμάντης Δικήτας Εὐάγγ., Δρούγκας Ἀντ., Δόξας Τάκης, Δόβα Ἐλευθ., Δέλιος Γιώργος, Δάλλα Ἰσμ., Δόξας Ἀγγ., Ζυγούρης Νικ., *Jean Richepen*, Ζαδὲς Δημοσθ., Ζιτσαῖα Χρυσ., Ζόλδερ Ἀνθ., Ἰωαννίδης Στεφ., Κώνστας Κ., Κοντομίχης Παντ., Καλλίμαχος Δημ., Καββαδίας Γεώργ., Κυριακίδης Μίμ., Κατσαμπῆς Στέφ., Κορίδης Γιάνν., Κατσόγιαννης Ἡλ., Κόκκινος Δημοσθ., Καραντινὸς Σωκρ., Λιβαδεὺς Α., Λάβδας Ἀντ., Λαζαρίδης Κων., *Lafontain*, Λαῤᾶ Τζ., Μπέτης Στέφ., Μέρτζιος Κων., Μπόγκας Εὐάγγ., Μαῖστράλης Κων., Μουλᾶς Π., Μέσκος Μάρκος, Μπέλλας Θρασ., Μιχαηλίδης Κων., Μάνος Μιχ., Μαλένης Λεων., Μυλωνᾶς Βασ., Νικολαΐδης Ἰωάνν., Ξενόπουλος Σεραφεῖμ, Οἰκονόμου Γεώργ., Πατσέλης Νικόλ., Παῖσιος Γεώργ., Παπαγεωργίου Βασ., Παλαμᾶς Κωσιτῆς, Παλαιὰ Διαθήκη, Παπᾶ Λένα, Παναγιωτοῦνης Πᾶνος, Παραφεντίδου Ἀλεξ., Πάσχος Θαν., Παπακώστας Νικ., Παπαχρήστου Κλεοπ., Πλατῆς Λευτ., Παπαγεωργίου Γεώργ., Πράτσιας Γιώργος, Ράγκος Γεώργος, Σκαφιδᾶς Βασ., Σαλαμάγκας Δ., Σιούπης Σπυρ., Σπυρόπουλος Ἀπ., Στεφάνου Ἀναστ., Σαραλῆς Γιάνν., Σολωμὸς Διον., Στάμος Κώστας, Σταθόπουλος Ἀριστος, Σιωμόπουλος Τάκης, Σπανδωνίδης Πέτρος, Στάρας Π. Τσούτσινος Γιάνν., Τσιτσᾶς Σεραφ., Τσέτης Κώστας, Τσιᾶκος Τάκης, Τσιλιμαντὸς Κώστας, Τσούρας Νικ., Τζούλης Ἀθ. Τζάλλας Κίμων, Χριστιανόπουλος Ντ., Χρυσάνθης Κύπρος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Ζ' ΤΟΜΟΥ

ΚΥΡΙΑ ΑΡΘΡΑ

Τὸ τρίτο Πανεπιστήμιο	Ἰωάνν. Νικολαΐδου	1
Τὸ Γον Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Ζωσιμαία ἐν Ἡπεί- ρω Βιβλιοθήκη	Α. Δ. Λιβαδέως	729
Χριστούγεννα 1958	Γεωργ. Ἀθ. Οἰκονόμου	817

ΙΣΤΟΡΙΑ—ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Βορειοηπειρωτικά	Κ. Σ. Κώνσνα	4
Διάφορα κείμενα ιδιωτικά	Γιάνν. Βουκελάτς	9
Δοκίμιον ιστορικῆς τινός περιλήψεως τῆς ποτὲ Ἀρ- χαίας καὶ ἐγκρίτου ἡπειρωτικῆς πόλεως Ἀρτης	Σερ. Ξενοπούλου (πρόλ. Σχόλια: Γιάν. Τσούτσινου) 12, 117, 208, 289, 380, 461, 666, 742, 852	
Τὸν καιρὸ ποὺ πολεμοῦσαν στὸ Μπιζάνι	Στεφ. Μπέττη	17
Λέων Γ. Μελάς	Νικ. Β. Πατσέλη	19
Μιά μεγάλη θεομηνία στὸν πόρο Λευκάδος	Παντ. Κονιομίχη	28, 472
Πηγαὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βορειοηπειρωτ. Ἀγῶνος	Κων. Α. Διαμάντη	30
Γρηγόρης Διακατάς	Βασ. Σκαφιδᾶ	91
Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου	DONAND NICOL (μετάφρ. Α. Γκόγκου)	101
Δημήτριος Μάρκου Μπότσαρης	Νικ. Β. Πατσέλη	104
Ἑλένη Ἀγγελίνα Δούκαινα	Δ. Σαλαμάγκα	127
Ἡ Μοσχόπολις τὸ 1913	Δημ. Καλλιμάχου	183
Παραλειπόμενα περὶ τῶν τυπογράφων Γλυκέων	Κ. Δ. Μέρτζιου	189
Μετσοβῖται Φιλικοὶ	Βασ. Σκαφιδᾶ	191
Μιχαὴλ Σπυρομήλιος	Νικ. Β. Πατσέλη	199
Αἱ διεκδικήσεις μας ἐν Ἡπείρῳ	Σπυρ. Στιούπη	269
Ἡ ἐλληνικότης τῆς Κορυτσᾶς	Δημ. Καλλιμάχου	274
Σπῦρος Λάμπρος	Νικ. Β. Πατσέλη	279
Γεώργιος Ριζάρης καὶ Μονοδένδριον	Ἰωάν. Νικολαΐδου	357, 475, 658
Τὸ ἀρχαῖον «Δουλίχιον»	Ἀπ. Γ. Σπυροπούλου	364
Εὐστάθιος Σίμος	Νικολ. Β. Πατσέλη	366
Τὸ ἐν Πρεβέζῃ ἐορτολογικὸν ζήτημα	Φιλ. Βιτάλη	376
Ἀγνωστα ἱστορικὰ στοιχεῖα διὰ τὴν ἐλληνικότη- τα τῆς Κύπρου	Κ. Δ. Μέρτζιου	441
Σπυρίδων Σίμος	Νικολ. Β. Πατσέλη	448

— Παῖσιος Ἐπίσκοπος Βελᾶς καὶ Κονίτης	Γεωργ. Παῖσιου	457
Μικρὸς Ἑλληνομνήμων	Κ. Δ. Μέρτζιου	555,641,734,843
Ἀριστείδης Ν. Ρούκης	Νικολ. Β. Πατσέλη	564
Ἡ ἐκστρατεία τῶν Τούρκων κατὰ τοῦ Σουλίου τοῦ 1772	Δ. Σαλαμάγκα	574
Ἀναστάσιος Σακελλάριος	Παν. Ἀραβαντινοῦ	651,753
Γύρω ἀπὸ τὸ μαρτύριο τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου	Εὐαγγ. Μπόγκα	664
Χριστόδουλος Κλωνάρης	Νικολ. Β. Πατσέλη	674
Ὁ «χαλασμοὸς τοῦ Νησιοῦ τοῦ 1821»	Δ. Σαλαμάγκα	747,862
Ἀδελφοὶ Γεννάδιοι	Νικολ. Β. Πατσέλη	757
Ἀρχιερατικοὶ Ἐπίτροποι Ἱ. Μητροπόλεως Πρεβέζης	Φιλ. Βιτάλη	765,867
«Ὁ ζωγράφος Φράγκος ἐκ τοῦ τόπου Θήβας» οἱ ἐκκλησίαι τοῦ χωριοῦ Κληματιὰ (Βελτιστά)	Στ. Μπέττη	820
Παν. Γ. Δαγκλῆς (1855—9 Μαρτίου 1821)	Νικολ. Β. Πατσέλη	828
Τὰ Ἡπειρωτικὰ κληροδοτήματα	Βασ. Παπαγεωργίου	839

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Μεταφυσικὲς δοξασίαι Σαρακατσαναίων	Γ. Κ. Καββαδία	35
Τὸ Γιαννιώτικο στιχοπλάκι	Δ. Σαλαμάγκα	42
Πεντάφθογγοι κλίμακες ἐν τῇ δημῳδῇ μουσικῇ τῆς Ἡπείρου	Ἀντ. Κ. Λάβδα	135
Ἡ Κόσσα καὶ ἡ Βλιώρα	Δ. Σαλαμάγκα	216,298,389
Θυμοσοφία Ἀγωνιστῶν	Σ. Σ. Κώνστα	238
Γαμήλια ἔθιμα τῶν Σαρακατσαναίων Τσεπελόβου	Γ. Β. Καββαδία	480
Ἡ Ρουμελιώτικη γλῶσσα	Σερ. Τσιτσᾶ	488
Γύρω ἀπὸ τὴν «Κόσσα» καὶ τὴ «Βλιώρα»	Δ. Σαλαμάγκα	585
Λαογραφικὰ Λευκάδος	Παντ. Κοντομίχη	587
Μερικὰ παλιὰ Γιαννιώτικα τραγούδια	Γεωργ. Ἀθ. Οἰκονόμου	593
Ὁ Σῦβρος καὶ οἱ παραδόσεις του	Γιάνν. Βουκελάτου	773
Ἀπὸ τὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ Κουκουλίου—Ζαγορίου γιὰ τὰ δωδεκαήμερα	Κώστα Λαζαρίδη	(890)

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Κόρη τοῦ Πύργου	(Συλλογὴ: Π. Στάρρα)	488
Καγκελοφρύδα	» »	586
Ἡ κακοπανιτρεμένη	» »	776

ΠΑΙΔΕΙΑ

Σκέψεις γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς Νεολαίας	Α. Γερωντικού	692
--------------------------------------	---------------	-----

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ—ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

Τὸ «Ἀρχεῖον τῆς Ἡπειρωτικῆς Λαϊκῆς Τέχνης»	Π. Βρέλλη	48
--	-----------	----

Ἡ ἀνασυγκρότησις τῆς Ἠπείρου
Τὰ ἐν Ἠπείρῳ Γεωργικὰ Ἱδρύματα
Συμβολὴ στὴ μελέτη παλαιογραφίας τοῦ Ἀμβρακί-
κοῦ κόλπου

Ἀναστ. Στεφάνου 142
Νικ. Π. Ζυγούρη 223,307,398,
490,597,683,777,881

Πάνου Γρίσπου 875

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ποίησις

Ἐπιτάφιος σ' ἓναν τυχόντα

Λαϊκαὶ ἀπογευματιναὶ

Θάρρει ἕνας καιρὸς

Λωτοὶ

Παρουσίαι

Δέος

Ὁ γάτος, ἡ νυφίτσα καὶ τὸ κουνέλι

Βόρεια τοῦ χειμῶνα

Sicubi n. erimus

Στὴ φλογέρα τοῦ Κρυστάλλη

Ἀναψα δυὸ ἀστέρια

Ἐνώπιος ἐνωπίω

Βωμοὶ

Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι

Κορίτσια τοῦ γειτονικοῦ σχολείου

Κάποια ποιήματα

Φέγγος τῶν λέξεων

Ὁχι Ἀμλετική ἀπορία

Ἡ φωνὴ μιᾶς γυναίκας

Ἡμικρανία

Ἀνοιξη

Θεὸς καὶ ἄνθρωποι

Ἡ πολιτεία μὲ τὴ βρῆχ

Χοῖκὸ

Τὸ πρόσωπό μου νὰ δῶ

Ὁ λέοντας, ὁ πίθηκος καὶ οἱ δυὸ γαῖδαροι

Προσμονή

Ἀπλὸς ὕμνος

Σορόκος

Ὁνειρο στὴ λίμνη

Μεσάνυχτα στὸ Μῶλο

Εἰκόνα

Τοῦ ἀγωνιστῆ—τοῦ Γρ. Αὔξεντίου—τοῦ Γ. Παπᾶ

Καὶ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν...

Τώρα πιά...δὲν μποροῦμε

jean Richerpin (μετάφρ. Δ. Σαλα-
μάγκα) 52

Ντ. Χριστιανοπούλου 53

Θοδ. Βλαχοδημήτρη 53

Κ. Μαῖστράλη 57

Π. Μουλλᾶ 58

Γιάνν. Σαραλῆ 58

Λαφονταῖν (μετάφρ. Α. Γερων-
τικού) 69

Μάρκου Μέσκου 70

Δημ. Ζαδὲ 75

Χρυσ. Ζιτσαῖας 154

Κώστα Τσέτη 167

Θρασ. Μπέλλα 170

Κωστῆ Παλαμᾶ 181

Διον. Σολωμοῦ 182

Τάκη Τσιάκου 229

Χρυσ. Ζιτσαῖας 230

Ὁλγας Βότση 233

Στεφ. Ἰωαννίδη 234

Κ. Στάμου 237

Κ. Μαῖστράλη 237

Ἀντ. Γαλανάκη—Βουρλέκη 242

Δ. Ἀμανατίδη 242

Θοδ. Βλαχοδημήτρη 242

Θρασ. Μπέλλα 318

Ὁλγα Βότση 318

Lafontain (μετάφρ. Α. Γερων-
τικού) 322

Ἀνθ. Ζόλδερ 326

Δαμ. Ἀμανατίδη 335

Κ. Μαῖστράλη 335

Γεώργου Ράγκου 408

» » 408

Ἀντιγ. Γαλανάκη—Βουρλέκη 409

Κώστα Τσιλιμαντοῦ 415

(Π. Διαθ. ἀπόδ. Δ. Σαλαμάγκα) 418

Ἀγγ. Γάτου 419

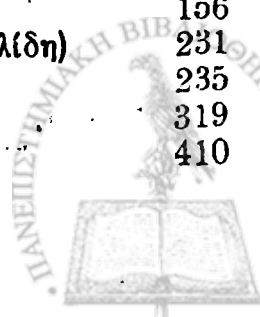
Ὅλα τὰ δέχομαι
 Μικρὴ Ἑλεγεία
 Ἀπόστολος Παῦλος
 Ἀνία
 Μάνα
 Καὶ σὺ
 «Πιστεύω Κύριε..»
 Ὁ μπαλωματῆς καὶ ὁ Τραπεζίτης—Ἡ νυφίτσα
 πὺν μπῆκε στὸ κελάρι — Λαφονταῖν
 Βλέπω. . . .
 Καλπάζει μιὰ θύελλα
 Τοῦ Ὀδυσσεά τοῦ Βοσπόρου
 Θρήνηση
 Ὁ Βράχος
 Ἡ καντάδα
 Ὁ Ἀη Κοσμᾶς
 Ἀναστολή
 Μεγάλη στιγμή
 Ἀφοῦ πίστεψαν
 Μικρὸ κοντσέρτο
 Μικρὸ ἑλεγεῖο
 Συμφωνία γιὰ τὴ μοναξιά ἑνὸς κοριτσιοῦ
 Βιβλικὸ
 Καλέ μου
 Ποίηση
 Μητέρα
 Ὅχι δὲν ἔφυγες
 Φθινοπωρινὰ δειλινὰ
 Ἐπαρχία
 Μὲ κλεισμένα μάτια
 Πᾶμε...
 Προσευχὴ
 Ὁρα μηδέν...
 Στὸ μισεμὸ φίλου
 Τότε
 Ἦταν ὁ καιρὸς βροχερὸς
 Βελλεροφόντης
 Ἰκεσία
 Παλὴν μοτίβο

Ὅλα Βότση 500
 Χρυσ. Ζισαίας 501
 Ἀντιγ. Γαλανάκη—Βουρλέκη 502
 Λένας Παπᾶ 502
 Ρήγα Γκόλφη 503
 Ἀγγ. Γάττου 512
 Δημ. Σολαμάγκα 513
 (μετάφρ. Α. Γεροντικοῦ 514
 Μίμ. Κυριακίδη 522
 Κώστα Τσέτη 523
 Κ. Τσιλιμαντοῦ 523
 Ἀνθ. Ζόλδερ 524
 Τάκη Τσιάκου 605
 Κύπρου Χρυσάνθη 605
 Χρυσ. Ζισαίας 619
 Θρασ. Μπέλλα 620
 Τζούλ. Λαρεᾶ 620
 Στεφ. Κατσαμπῆ 620
 Παν. Παναγιωτοῦνη 621
 Γιάνν. Κορίδη 629
 Εὐάγγ. Δικήτα 630
 Ἡλ. Κατσόγιαννη 702
 Νίκου Τσούρα 703
 Μάρκου Μέσκου 703
 Ἀθ. Τζούλη 707
 Ἀνθ. Ζόλδερ 708
 Ἀντ. Δρούγκα 716
 Ἀθ. Τζούλη 786
 Ἀλεξ. Παραφεντίδου 786
 Ἀγγ. Γάττου 810
 Δ. Κόκκινου 819
 Ἰ. Ν. Νικολαΐδου 902
 Κ. Τσιλιμαντοῦ 903
 Ἀνθ. Ζόλδερ 903
 Παν. Παναγιωτοῦνη 911
 Ἀγγ. Δόξα 912
 Θρ. Μπέλλα 935
 Θαν. Πάσχου 935

β' Πεζογραφία

Γύφτικο γλέντι
 Μονωδία σὲ δύο στίξεις.
 Ἡ δεσποινίδα Φοβία
 Πῶς ἔννοιωσαν τὰ παιδιά
 Μεσσίας—Φ. Κλόπετοκ
 Σύγχιση
 Ἡ Σημύδα
 Νὰ προφτάση τὸν ἥλιο

Σωκρ. Γκιόκα 43
 Δ. Κόκκινου 51
 Κιμ. Τζάλλα 54
 Ἐλευθ. Π. Δόβα 156
 (μεταφρ. Κ. Μιχαηλίδη) 231
 Μάρκου Μέσκου 235
 Εὐάγγ. Δικήτα 319
 Χρυσ. Ζισαίας 410

Μπεκρηδων μνημόσυνο
Τὸ κυπαρίσσι τοῦ χωριοῦ
«Ἡ ἀκοίμητος προστασία»
Κάποια φωτιά
Τὸ λάλημα τῆς Μάννας
Φθινόπωρο
Τὰ Ναυάγιο

Κ. Ἀγνάντη 412,507
Στεφ. Μπέττη 416
Νικ. Χρ. Παπακώστα 504
Ἀρ. Σταθοπούλου 608
Γιάνν. Σαραλή 704
Γιώργ. Δέλιου 709
Κώστα Ἀγνάντη 897

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ—ΚΡΙΤΙΚΗ—ΔΟΚΙΜΙΟ

Ἀντινομίες τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πνεύματος στὸν Ὅμηρο
Ἡ ἔμφυτη ἀμυντικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ
Ἡ ποίηση τῶν τετραστίχων
Μάσκες καὶ Μασκαρέματα
Ποιήματα καὶ πεζὰ τοῦ Χουάν Ραμόν Χιμένεθ
Ὁ Σίλλερ καὶ ὁ μεταφραστής του
Αἰσθητικὴ συνείδηση
Τὸ νόημα τῆς τέχνης
Γύρω ἀπὸ δύο νέα βιβλία
Παραστάσεις τῆς «Ἀττικῆς Σκηνῆς»
Γύρω ἀπὸ ἓνα ἔγγραφο τῶν «σιουμπασάδων» Ζαγορίου
Τὸ θέμα τῆς Κριτικῆς
Ὁ Κάλβος ἀπὸ τὴν ἰδέα στὸ γεγονός
Ἕνας πόλεμος χωρὶς τέλος
Σπύρος Μελάς
Τὰ βιώματα στὴ νεοελληνικὴ ποίηση
Ἄκου τὸ τραγούδι τοῦ γυρισμοῦ

Κλ. Παπαχρήστου 59,254,327,
420,516,622
Λευτ. Πλατῆ 71
Τάκη Σιωμοπούλου 76,243
Σωκρ. Καραντινοῦ 168
Κύπρου Χρυσάνθη 249
Δημ. Ζαδὲ 266
Γιώργ. Δέλιου 324
Πέτρου Σπανδωνίδη 499
Α. Γεροντικοῦ 550
Δ. Κόκκινου 638
Κώστα Λαζαρίδη 639
Π. Σ. Σπανδωνίδη 694,802,916
Ἰσμ. Δάλλα 713
Ἀρσ. Γεροντικοῦ 787
Δημ. Γιάκου 790
Τάκη Σιωμοπούλου 794,904
Ἀρ. Σταθοπούλου 929

ΘΕΑΤΡΟ

Τὰ χέρια τῆς ἄρνησης
Μοιχεία

Δημ. Κόκκινου 336,440
Μ. Βάλα 525

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Τῆς Συντάξεως: Ἡ Μητροπολιτικὴ ἔδρα, 83—Ἡ Φιλολογικὴ πρωτοχρονιά, 83—Καινούργια περιοδικά, 83—Βραβευθέντες Ἡπειρώται συγγραφεῖς, 84—Ἡπειρώται συγγραφεῖς καὶ κρατικὴ ἐνίσχυσι, 84—Νικόλαος Κονεμένος, ὁ Πρόδρομος τοῦ Ψυχάρη, 84—Ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ἔρευνας, 171—Μετὰ τὸ πρῶτον ἐνδιαφέρον, 171—Ἡ πνευματικὴ ἐπικοινωνία καὶ τὰ «ἀν...» 261—Τουριστικὰ γραμματόσημα 261—Μιὰ πνευματικὴ δικαίωσι, 349—Ἐρωτῶμεν, 349—Ἀκαδημαϊκὲς προχειρότητες, 349—Τὸ Πρακτορεῖον Πνευματ. Συνεργασίας, 350—Καὶ οἱ φίλοι..., 439—Στοὺς Ἡπειρώτες καλλιτέχνες, 440—Μιὰ πρωτοβουλία στὴ Λευκάδα, 440—Πανεπειρωτικὸς Σύνδεσμος Νομοῦ Λαρίσης, 545—Ἀξιόλογα περιοδικά, 545—Ἡ βιβλιοθήκη, 633—...Λοιπὸν σοβαροῦ,

633—Ἑθνικὴ ὑπόθεσι, 633—Κενὴ παρένθεσι, 634—Ὑπόμνησι καὶ ἀξίωσι, 717—Νίκος Βέης, 717—Ἐνδιαφέροντα καὶ «ἐνδιαφέροντα», 718—Ἡ «Κρητικὴ Ἑστία» 718—Περὶ «ὑπευθύνου κριτικῆς», 718—Τὸ Πρακτορεῖον Πνευματ. Συνεργασίας, 719—Ἡ πνευματικὴ ὀφειλὴ τοῦ 40, 811—Ἡ Φιλοπρόδοτος Ἑνωσις Ξάνθης, 811—Ὁ κ. Κύπρος Χρυσάνθης, 812—Τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτοῦτον Ἰωαννίνων, 812.—Τὰ Κρατικὰ Βραβεῖα, 936.—Τὸ Ἐπιμορφωτικὸν Κέντρον, 936.—Ἡ Ἑταιρία Ἀρτινῶν Γραμμάτων, 937.—Τὸ δεῖς ἔξαμαρτεῖν, 938.

Δ. Σ α λ α μ ά γ κ α: Ἡ Ζωτιμαία Σχολή, 83—Τιμητικὲς διακρίσεις, 172—Τὸ ὀλοκαύτωμα τῶν 385 Ἡπειρωτῶν στὸ Φραγκοκαστέλλο, 173—Ὁ Πανηπειρωτικὸς Σύλλογος Καΐρου, 261—Ραδιοσταθμὸς Ἡλείου καὶ Στερεᾶς, 350—Κρατικὸν ἐνδιαφέρον, 440—Τὸ πρῶτον Συνέδριον τῶν ἐκπολιτιστικῶν Σωματείων τῆς Ἑπαρχίας, 544—Ἡ Χρυσάνθη Ζιτσαία, 545.

Τ ά κ η Δ ό ξ α: Τὰ «ἄν» καὶ τὸ «πρέπει», 437.

Γ. Ι. Π α π α γ ε ω ρ γ ί ο υ: Ἡ προτομή τοῦ Νότη Μπότσαρη, 437—Τὸ σπήλαιον τοῦ Περάματος, 438.

Γ ι ώ ρ γ ο υ Ρ ά γ κ ο υ: Ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῆς ἐπαρχίας, 540.

Δ. Κ ο κ κ ί ν ο υ: Πρωτοβουλία Μητροπόλεως, 439.

Δ. Σ α λ α μ ά γ κ α: Ὁ Δῆμος Κοζάνης, 937.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Δ. Ν. Μ ο ν ο γ υ ι ο ῦ καὶ Β. Ε. Μ ο σ χ ό β η: Ἑγχειρίδιον Συστηματικῆς Διδασκαλίας τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης (β' τόμος, (Γιάννη Σαραλή) 85

Λ ε ά ν δ ρ ο υ Β ρ α ν ο ύ σ η: Ἡ ἐν Ἡλείῳ Μονὴ Σωσίνου (Δ. Σαλαμάγκα) 86

Γ ε ω ρ γ. Ἀθ. Ο ἰ κ ο ν ό μ ο υ: Ἱστορία τῶν τριῶν Ἑλισαβετειῶν Παρθεναγωγείων Ἰωαννίνων, ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1848—1913) (Δ. Σαλαμάγκα) 86

Τ ά κ η Δ ό ξ α: Ροδοσταμιά 173

Θ α ν ά σ η Φ ω τ ι ά δ η: Ναυτικὸ φυλλάδιον 174

Γ ι ώ ρ γ ο υ Μ α ν ι α τ ά κ ο υ: Περιμένοντας τὸν Ἄγνωστο Θεὸν 184

Τ η λ. Ἀ λ α β έ ρ α: Τὸ ρολόγι 174

Σ τ. Σ κ ι α δ ά: Παλίρροιες 175

Κ ώ σ σ τ α Κ ο β ά ν η. *Vae victis* 175

Κ ο ύ λ η Ζ α μ π α θ ῆ: Τὸ τραγοῦδι σου 176

Σωτ. Δ. Γ ε ω ρ γ α ν τ ο π ο ύ λ ο υ: Σύγνεφα ποῦ πέρασαν 176

Ε ὕ α γ γ. Τ σ ο ν τ σ ό λ η: Θυσία στὸν ἄνεμον (Δημοσθ. Κοκκίνου) 177

Ἀ γ γ ε λ. Χ α τ ξ η μ ι χ ά λ η: Σαρακατσάνοι (Δ. Σαλαμάγκα) 177

Φ ω τ. Δ α λ α μ ά γ κ α—Ν ά κ ο υ: Ἡ γῆ τοῦ Ἀρώμη 262

Κ ώ σ τ α Β. Γ ε ρ α σ ί μ ο υ: Διηγήματα 262

Ἀ ν τ ι γ. Γ α λ α ν ά κ η—Β ο υ ρ λ έ κ η: Πέρ ἀπ' τὰ σύνορα 263

Γ ι ά γ κ ο υ Π ι ε ρ ί δ η: Προτελευταῖος σταθμὸς 263

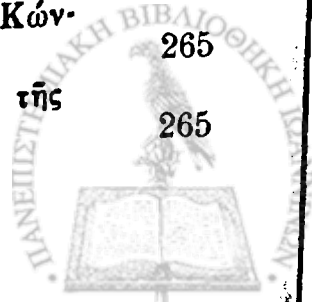
Τίλ. Μ π α λ ῆ: Ἐλεγεῖες 264

Γ ε ω ρ γ ί ο υ Δ έ λ ι ο υ: Οἰκογένεια, (Δ. Κοκκίνου) 264

Ε ὕ α γ γ. Μ π ό γ κ α: Λογίων Ἡπειρωτῶν, ἱστορικὰ τινὰ ἐνθυμήματα 265

Ἱ. Μ η τ ρ ο π ό λ ε ω ς Α ἱ τ. καὶ Ἀ κ α ρ ν α ν ί α ς (ἐπιμέλ. Κ. Κώνστα): Ἡ Ἀγία Ἐλεοῦσα 265

Γ. Λ. Κ α λ υ δ ο π ο ύ λ ο υ: Ἀρωματικὰ καὶ φαρμακευτικὰ φυτὰ τῆς Ἑλλάδος, (Δ. Σαλαμάγκα) 265

Γ. Δ. Καλυδοπούλου: Ένας φίλος του αγρότη διηγείται..., (Μιχ. Μάνου)	350
Κύπρου Χρυσάνθη: Συμφωνία στον αέρα της ενάτης του Μπε- τόβεν (Λεων. Μαλένη)	351
Άνδρ. Καραντώνη: Ο ποιητής Γιώργος Σεφέρης, ώροσκόπιο	351
Σοφίας Τουρνάκη: Άπλές ιστορίες	352
Σπύρ. Κοκκίνη: Ο δρόμος της Πατρίδας μου	353
Πάνου Παναγιωτούνη: Μαρία Πολυδούρη—Τίλλα Μπαλῆ,	353
Μίμη Χρονοπούλου: Γαλάζιες ώρες	354
Μάριου Παλιατσάρα: Ο ἥσυχος Άνεμος	354
Κώστα Λαβίδη: Τρυφερὴ ἀνταρσία, (Δ. Κόκκινου)	354
Ίωάνν. Μαστρογιάννη: Ἡ Κοινωνικὴ πρόνοια διὰ μέσου τῶν αἰῶνων	545
Ίωάνν. Μελά: Ἱστορία τῆς νήσου Ἰκαρίας, (Δ. Σαλαμάγκα)	546
Κων. Κίτσου: Διδακτικὰ προβλήματα (Ἰ. Ν. Νικολαΐδου)	546
Άγγ. Παρθένη: Τὰ σήμαντρα τοῦ Αἰγαίου, (Δημ. Γιάκου)	547
Κλαυδ. Μαρκίνα: Ποιήματα—ἐπιλογὴ 1917—1957, (Γιώργ. Πράτσικα)	548
Madel Ramkert (μετάφρ. Γ. Βασδέκη): Ἡ συναισθηματικὴ καὶ ἠθικὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ, (Κώστα Λαζαρίδης)	549
Πέτρου Σ. Σπανδωνίδη: Μορφὲς ἀγωνίας, (Τάκη Σιωμοπούλου)	634
Θ. Κωστούρου: Τὸ φονικὸ τοῦ Κυβερνήτη	634
Μαρ. Π. Ράλλη: Ένας κοῦκος σωπαίνει τὴ νύχτα	635
Γιάνν. Νεγρεπόνη: Πρόσωπα καὶ χώρος	636
Νικ. Παπαῖ: Τὸ ἡμερολόγιο ἑνὸς βαρβάρου	636
Μαν. Γιαλουράκη: Κάϊρο	637
Τάκη Άνθηλ: Δέκα ἐντολὲς	637
Δ. Σαλαμάγκα: Γιαννιώτικα λαογραφικὰ μελετήματα, (Δ. Κόκκινου)	638
Γιάννα Χριστοφῆ: Σπουδὴ γιὰ ἀνακλητικὸ	719
Μανώλη Χαλβατζάκη: Καζαντζάκης—Ντοστογιέφσκι	720
Χρίστου Μανέττα: Στὴν ἀντιπερα ὄχθη	720
Τάκη Σιωμοπούλου: Διονύσιος Σολωμὸς	721
Άλκ. Γιαννοπούλου: Σαλαμάντρα	721
Άντώνη Ἰννίνου: Οἱ καταδικασμένοι, (Δ. Κόκκινου)	722
Δημ. Χρ. Σέττα: Ο κινηματογράφος καὶ τὸ παιδί, (Κ. Π. Λαζαρίδης)	723
Börje Knös: Un dèlègue Grec, au service de la Diplomatie Suèdoise au XVIIe Siècle	723
Βασ. Βλ. Σφυρόερα: Χρῦσανθος ὁ Αἰτωλὸς	724
Γεωργ. Παῖσιου: Χρῦσανθος ἱερομόναχος ὁ Λαϊνᾶς	724
Γ. Δ. Καλυδοπούλου: Ἡ ἀλεία ἐν Ἑλλάδι καὶ τὰ προβλήματά της	724
Αὔρηλ. Σπαθάρη: Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, (Δ. Σαλαμάγκα)	724
Κύπρου Χρυσάνθη: Μικρὲς Ζωὲς	813
Θ. Δ. Φραγκοπούλου: Καρτερία, (Δ. Κόκκινου)	813
Βασ. Μυλωνᾶ: Ο Πλονόγιαννος, (Τ. Σιωμοπούλου)	938
Άλξ. Παραφεντίδου: Ἡλιοὶ τῆς Νύχτας, (Δ. Σαλαμάγκα)	938
Γιάν. Γεωργόπουλου: Λυρικὴ Ἑκστρατεία,	939
Πάν. Ν. Παναγιωτούνη: Θαλασσινὰ τραγούδια,	939
Κ. Μαῖστράλη: Λωτοί,	940
Ἰάσ. Ἰωαννίδη: Φλέβες ποταμοῦ	940
Σταῦρου Καρακάση: Τὰ τραγεῦδια τοῦ Ἀτμᾶν	941
Άντ. Δρούγκα: Φθινοπωρινὴ συμφωνία, (Δ. Κόκκινου)	941

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Μιά ἐπιστολή τοῦ κ. Γ. Δάλλα, 87—Ἡ ἀδελφότης Βουρμπιάννης καὶ αἱ Χιονιάδες, 88—Ἡπειρωτικὰ φύλα..., 266—Περὶ τῶν Συμπασάδων, 725—Τὸ ἡπειρωτικὸ δημοτικὸ τραγοῦδι, 725—Τὸ χαντάκι τοῦ Βενετσιάνου, 814—Οἱ Συμπασιάδες, 814.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Νεκρολογία. Δημήτριος Εὐθυμίου, 88—Δημοσθ. Βουτυράς, 268—Κώστας Α. Παπαγεωργίου, 726.

Διάφοροι ἐκδηλώσεις: Ἐκθεση ζωγραφικῆς Δ. Κοκκίνου (Τάκη Δόξα), 87, 267—Τὰ γεγονότα: Ἀποκαλυπτήρια, 118, ὁ νέος Μητροπολίτης Ἰωαννίνων, 268, Ἡ ἐκλογή τοῦ Μυριβήλη, 355, τὸ Συνέδριο τῶν Ἱπποκρατιστῶν, 355, Διάλεξις τοῦ κ. Μάνου στὴν Ἀμερική, 355, ὁ κ. Μέρτζιος, 355, Εὐγενική προσφορά, 351.—Βιβλιογραφία, περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες, 89, 178, 356, 551, 727, 815.—Ἀλληλογραφία, 90, 179, 355, 726, 815.—Παροράματα, 179, 180, 356, 552, 728, 816, 943.—Ἀνακοινώσεις, 180, 440, 640, 816, 943.—Ἐκδηλώσεις Ἡ Ἐκθεσις Σολωμοῦ, (Δ. Κόκκινου), 942, 943.—Γεγονότα, Ὁ Νέος Μητροπολίτης Ἀρτης, 942.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Ζ' ΤΟΜΟΥ

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΒΙΒΛΙΑ
ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

- * Γιαννιώτικα Ιστοριοδικικά μελετήματα. (3 ένθυμοις 1584, 1597, 1657)
- * Τοπία και χρονικά [ποιήματα]

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΒΙΩΜΑΤΑ
ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ
(Μελέτη)

Έκδοσις «ΗΠΕΙΡ. ΕΣΤΙΑΣ» 1958
Σελίδες 120 Πωλείται δεχ 30

ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΛΛΑ

“ΥΠΕΡΒΑΤΙΚΗ ΣΥΝΤΕΧΝΙΑ,,
(Δοκίμια)

Αθήνα 1958

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΧΩΡΙΣ ΕΞΩΦΥΛΛΑ

(διηγήματα σέ πρώτο πρόσωπο)

Γιάννινα, 1958

ΓΙΑΝΝΗ ΜΠΕΝΕΚΟΥ

ΟΙ ΑΛΗΘΙΝΟΙ
ΣΟΥΛΙΩΤΕΣ

Αθήνα, 1958

ΔΗΜ. ΓΙΑΚΟΥ

“ΛΥΡΙΚΟΙ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ”

(Σ. Τρικούτης—Κ. Παλαμάς—Κ. Χατζόπουλος—Γ. Βλαχογιάννης—Μ. Μαλακάσης—Κ. Δημαράς—Ζ. Παπαντωνίου—Κιμ. Γαλάζης—Ρ. Γκόλφης—Θαν. Κυριαζής—Έπ. Μαλαΐνος—Γ. Αθάνας—Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος—Στ. Ζαρκιάν—Μ. Ζώτος)

ΑΘΗΝΑ 1958

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ:

Κ. ΜΑΓΕΣΤΡΑΛΗ

“ΛΟΤΟΙ,,
(ποιήματα)

Τρίπολι, 1958

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ,"

(Έτησία συνδρομή Έσωτερικοῦ Δραχ. 150, Έξωτερικοῦ Δολλ. 10)

Τόμος Α' 1952 (Βιβλιοδετημένος, σελ. 900) Δραχ 180

» Β' 1953 (» » 1350) » 180

» Γ' 1954 (» » 1250) » 180

» Δ' 1955 (» » 1200) » 180

» Ε' 1956 (» » 1064) » 180

» ΣΤ' 1957 (» » 908) » 180

» Ζ' 1958 (» » 952) » 180

(Άδετοι πρὸς 150 δραχ. ἑκαστος)

Διατίθενται μόνον ὑπὸ τῆς «ΗΠΕΙΡ. ΕΣΤΙΑΣ»

Στὴν Ἀθήνα Ἡ "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ,"

Πωλεῖται εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα :

Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (Σταδίου 40)

Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ (Σταδίου 38)

